

PAVEL NALDINI

CERKVENI KRAJEPIS

ALI OPIS MESTA IN ŠKOFIJE

JUSTINOPOLIS

LJUDSKO

K O P E R

Redakcija

DARKO DAROVEC

PAVEL NALDINI

CERKVENI KRAJEPIS

ALI OPIS MESTA IN ŠKOFIJE

JUSTINOPOLIS

LJUDSKO

K O P E R

Pavlu Naldiniju,
ob 300. letnici izida izvirnika.

PAVEL NALDINI

CERKVENI KRAJEPIS

ALI OPIS MESTA IN ŠKOFIJE

JUSTINOPOLIS

LJUDSKO

K O P E R

Redakcija:
DARKO DAROVEC

ZALOŽBA ANNALES

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper
Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja,
Čentur

KOPER 2023

C O R O G R A F I A
E C C L E S I A S T I C A

O ' S I A

D E S C R I T T I O N E

DELLA CITTÀ, E DELLA DIOCESI

DI GIUSTINOPOLI

Detto volgarmente

CAPO D' ISTRIA

Pastorale Divertimento di Monsignor

P A O L O N A L D I N I

Già Assistente d'Italia nel Sacro suo Ord. Agost. & ora
Vescovo della stessa Chiesa Giustinopolitana.

IN VENEZIA M•DCC

Appresso Gierolamo Albrizzi.

Con Licenza de' Superiori, e Privilegio.

C E R K V E N I
K R A J E P I S
A L I
O P I S
M E S T A I N Š K O F I J E
J U S T I N O P O L I S
l j u d s k o
K O P E R

Pastoralno pisanje Monsinjorja

PAVLA NALDINIJA

predstavnika svetega avguštinskega reda v Italiji in
škofa kopske Cerkve

V BENETKAH M•DCC

Natisnil Hieronim Albrizzi.

Z dovoljenjem in privilegijem Predstojnikov

NARDVS olet, vincitque LEO, dum Sacra tuertis
 Eloquio, Scriptis non peritura tuis.

Lest. Io. Steph. Pich. Auct.

PREČASTITEMU IN BLAŽENEMU

N A Z A R I J U

prvemu škofu in zaščitniku mesta in škofije Koper

K Vašim češčenim nogam, presveti Nazarij, spoštljivo poklekata na teh straneh koprsk^a Cerkev in škofija. Ponočni sta, da ste ju v svoji apostolski gorečnosti ustanovili, in v Vašem mogočnem zavetništvu prepoznavata svoje nadaljevanje, zato se obračata na Vas s prošnjo, da jima v svojem neskončnem usmiljenju pomagata in ju zaščitite. Tudi reke tečejo k morju, od koder so se porodile, in vse, kar nastane na svetu, se vrača k svojemu počelu, ki je njihov Stvarnik. Tako kot nedolžni devici, ki nikoli nista prestopili svojih svetih meja, zardevata, ko se morata izpostaviti tujim pogledom v nepoznanih krajih brez podpore Vašega slovitega imena, ki ju brani pred vsakršnim sovražnim srečanjem, saj se ga, zmedeni, bojijo celo demoni. Le h komu bi se bili lahko zatekli z večjim zaupanjem, če ju Vi, ki se pri Sinu Božjem zavzimate za vse, kar zadeva Vaš in njen položaj, v vsakem trenutku osrečujete s svojim dobrotljivim pogledom? Nikar ne prezirajte, rotimo Vas, njunih zaobljub, saj se želita v toliko jezikih, kolikor je zvezd na nebu, pred celotnim katoliškim svetom razglasiti za Vaši ponižni hčerki in služabnici. Če smo ju namreč tokrat opisali okorno in zanju bolj skromno poskrbeli ter sta zato izgubili veliko svojega prejšnjega dostojanstva, naj ju Vaša neponovljiva prizanesljivost ponovno ovenča s tistim slovitim

okrasjem, ki ga starši v svoji svetosti običajno prenesejo na svoje otroke. Odpustite nam to drznost, najsvetejši oče, in če je božja Previdnost blagovolila povzdigniti mojo malenkost na prestol njunega pastoralnega vodje (da bi ob mojih velikih slabostih prišle še bolj do veljave Vaše junaške vrline), nam pri vrhovnem Gospodarju stvarstva in predanem ženinu katoliške Cerkve izprositi vsaj drobec tistega svetega žara, ki mora v Vašem škofu, pa čeprav Vašem nevrednem nasledniku, žareti za odrešenje duš, da bi nam bilo ob koncu našega minljivega življenja, če bo Gospod Bog zadovoljen z mojim skromnim službovanjem, dano skupaj z Vami v raju slaviti Njegovo ime. Tako Vas prosimo, tako upamo.

Koper, 16. marca 1700

Vaš ponižni služabnik in sin v Gospodu
Brat Pavel, koprski škof

COROGRAFIA ECCLESIASTICA

STICA DI CAPO D' ISTRIA

Scala di Miglia dieci Italiane

Presvitlemu in prečastitemu Monsinjorju

PAVLU NALDINIJU

koprskemu škofu.

Za njegov Cerkvni krajepis Justinopolisa,
ljudsko Kopa

S O N E T

Čas premaguješ, Gospod, ko se pesmi
v zanosu besed ves repuščáš,
ko z bliski modrosti v globeli pozabe se
spuščáš in vračáš iz smrti spominov ugaslih
povesmi.

Prestopil si Leto, in koder korak svoj usmeriš,
se njega sled v večnost za zmeraj prepleta;
kot sivka prelestna, ki polja razcveta,
se listi razbohotijo, ko pero svoje nanje nameriš.

Ti, mesto, ki častni si sedež Justina,
vseh drugih med mesti lastiš si prvenstvo,
si vodja, srce pa je tvoje Pavla milina.

Spremenil Justin te v srce je brezboštva;
ko pa poganstva je greh pregnala bistrina,
te Pavel ustvaril za Rim je krščanstva.

Pater Janez Štefan Fachinelli, avguštinec

IUSTINOPOLIS

Ad eundem Præsulem suum verè optimum,

De ipsius Libro, cui Titulus:

Descrittione Ecclesiastica della Città, e della Diocesi di Capo d'Istria.

EPIGRAMMA

P Allas me genuit, Iustino, & Cæsare nata
Dicor, sic Reges, sic posuere Dei.
Sed Tu me Divam, Tu me, scribendo, beatam
Paule facis; cedet Regis, honosque Deę.
Clarius ò quantum mihi nunc stat Gloria prestat
Cæsaris, & plusquam Palladis, esse Tuam.
Hoc est Regium opus, nunc nascor Pallade: Cum me
Nunc creat Ingenij Sacra Minerva Tui.

Raym: Grisonius Canon: Iustinop.

Aliud de eodem.

Hic requiem Colchis, longo discrimine fessis,
Quæsito frustra Vellere, Fama refert.
Onimium cęci, Phrxi quis nobile furtum
Nec vidisse fuit, nec reperisse datum.
Tàm pretiosa Tibi servata est Ægida merces,
Hoc Nobis Superi detinuere Iubar.
Ecce suum Pastor Calamo dum lustrat Ovile
Plusquam deaurato Vellere textit Opus.

Doct: Franc: Grison:

DE EODEM LIBRO

Narrat in hoc libro Nomen Diecesis, & ortum,
Et numerat prudens Pastor Ovile suum.
Exornat Calamo Mores, Ritusque, Locosque;
Et quæ pauper erat, dives in ore suo est.
Hoc cultu dignam tanto se Præsule Sponsam
Pandit, plusque Deo tàm benè compta placèt.
Ah si ferre liber Mores, & Dogmata posses
Authoris, quantum pulchrior ipse fores?

Petr. Grison

De eodem Libro, cui Titulus:

Divertimento pastorale di Mons. Paolo Naldini.

Urbs alloquitur.

Hæc equidém Naldine Tibi Deus Otia fecit;
Excideram, Calamo non redimente tuo,
Undiquè iàm videor sacro radiare Cothurno,
Nec pudet Authores enumerare Deos
Ornas Ingenio, quam Zelo, & Moribus, Urbem
Ædificas, pretio hoc, vel perijsse placet.
Otia me vilem; faciunt nunc'Otia claram,
Et priscum redimo, Sorte favente, decus.
Quæ Te digna modo, vel que mihi fausta precabor?
Otia dent Superi; Maxima utrisque precor.

D. Iac. Labare Canc. Ep. Iust.

Alusio ad Gentilium Stemma Authoris,
in quo Nardus, & Leo.

Cur tua Paule, suum Nardus distillat Odorem,
Et Leo victrices evomit ore minas?
Spirat odor, Virtutis honor, rictusque Leonis
Sunt tua pervalida Spicula missa manu.
Sed ferus invidiam forti Leo fulmine vincat,
Solus & in Scriptis vivat honoris Odor.

Franc. de Albertis.

IN ZOILUM.

Ecce Caput Domini pretioso Magdala Nardo
Effundit, lacrymis officiosa suis.
En Caput Istrorum Præsul modo Paulus honorat,
Et Nardo sponsam vult redolere suo.
Hunc Librum si quis, factum vel mordeat illud,
Hic nisi Discipulus Traditor esse potest.

D. Antonius Puricetus

JUSTINOPOLIS
*svojemu nadvse dobremu voditelju,
o njegovi knjigi z naslovom
Cerkveni opis mesta in škofije Koper.*

P O S V E T I L O

Palada me je rodila. Pravijo, da izviram od cesarja Justina; tako so določili kralji, tako so določili bogovi.

Toda ti, Pavel, si me s pisano besedo pobožanstvil in osrečil; naj pripade slava kralju in boginji.

O, koliko jasnejša mi je sedaj slava, ki je večja od cesarjeve in večja od Paladine – tvoja!

To je kraljevsko delo; zdaj šele se rojevam iz Palade: zdaj, ko me poraja sveta Minerva tvoje nadarjenosti.

Rajmond Grisonij, koprski kanonik

Drugo posvetilo isti knjigi

Ustno izročilo pravi, da je bilo tu počivališče Kolhijcem, utrujenim od dolge poti, ko so zaman iskali runo.

O, preveč so bili zaslepljeni in ni jim bilo dano, niti da bi videli Friksovo znamenito ukradeno blago, niti da bi ga odkrili.

Takó dragoceno blago je tebi, Egida, ohranjeno.

Nam pa so ta sij bogovi odtegnili.

A glej, medtem ko pastir s peresom razsvetljuje svoj hlevček, tke mojstrovino, bolj zlato od zlatega runa.

Doktor Francišek Grison

O ISTI KNJIGI

V tej knjigi razlaga ime škofije ter njen izvor
in kakor razumen pastir prešteva svoj hlev.
S peresom slavi običaje, navade in kraje,
in kar je bilo revno, je bogato v njegovem jeziku.
S tem češčenjem odkriva nevesto, toliko vredno njega kot
voditelja, in takó prikupna je še bolj všeč Bogu.
Oh, knjiga, če bi mogla zaobjeti avtorjev značaj in
njegove pobožne nauke, koliko lepša bi bila?

Peter Grison

O isti knjigi z naslovom
Pastoralni nagovor Msgr. Pavla Naldinija.

Mesto nagovarja avtorja:

Naldini, Bog ti je v resnici naklonil mirno življenje.
Propadlo bi, ko bi ne bilo tvojega odrešujočega
peresa.
Zdi se, da že povsod žarim iz posvečenega vzvišenega
sloga.
Ne sramuješ se naštevati avtorjev, bogove krasiš z
razumnostjo; kako z vnemo in običaji gradiš mesto
za tako ceno – ali pa ti je všeč, da sem propadlo.
Mirno življenje me je naredilo neznatno, zdaj pa me
mirno življenje povzdiguje v slavo in ob naklonjeni
usodi zopet dobivam nekdanji sijaj.
Bom prosilo samo za stvari, ki so tebe vredne, ali za
stvari, ki meni prinašajo srečo?
Bogovi naj dajo mirno življenje: najbolj prosim za oboje.

Jakob Labare, kancelar koprške škofije

O avtorjevem rodovnem grbu,
v katerem sta narda in lev.

Z akaj tvoja narda, Pavel, širi svoje vonjave
in lev iz žrela bruha grožnje - zmagovalke?
Vonj diši; čast vrline in levje žrelo pa sta tvoji
nadvse čvrsti želi, izstreljeni iz tvoje roke.
Toda divji lev naj s strelo premaga zavist ob tej usodi,
sam zase in v spisih pa naj živi vonj časti.

Frančišek de Albertis

PROTI ZOILU

G lej, na Gospodovo glavo Magdalena zliva
dragoceno nardovo olje in jo oblivajo
solze vdanosti.
Toda glej, glavo Istranov časti prav voditelj Pavel in hoče,
da nevesta diši po njegovem nardovem olju.
Če bi kdo očrnil to dokončano knjigo, bi – če ne
bi bil učenec – utegnil biti izdajalec.

Anton Puricet

CERKVENI KRAJEPIS

ali opis mesta in
škofije KOPER

U V O D

P

otem ko sem bil iz samostana velikega sv. Avguština, mojega starega doma in mirnega prebivališča, brez vsakršne zasluge, zgolj zaradi radodarnosti svetega očeta večnega spomina Inocenca

XI. dobrohotno poklican k častnemu službovanju sveti Cerkvi v Justinopolisu ali ljudsko Kopru in sem prispel do obale Istre, ki je dotlej nisem poznal, ter s ponižnim spoštovanjem stopil na prag njene prestolnice, ki ga dotlej še nisem prestopil, se je v mojih prsih prebudila nejasna želja, da bi nekega dne raziskal bistvo, izvor, položaj, razmere in vsako pomembnejšo podrobnost Cerkve, ki mi jo je bilo Nebo naklonilo za sveto nevesto. Veliki želji, pravzaprav natančni zadolžitvi, skupni vsem vrhovnim poglavarjem svetih škofij, da preučijo stanje duha svojih vernikov, se je v meni pridružila posebna želja, da bi odkril tudi zgodovinsko podobo mesta in škofije, ki sta mi bila usojena, vendar s sakralnega vidika, ter njuno posvetno stran, vendar s cerkvenega vidika. Vse je kazalo, da tudi Nebo ne nasprotuje tem željam, saj jim je prizanesljivo ugodilo vsakokrat, ko so ob rednem izvajanju naloženih mi obveznosti, ki sem jih prevzel že takoj na začetku, ob večkratnih srečanjih zaradi pravnih vprašanj, nerešenih tožb ali izvajanja

nadzora, občasno prihajali na dan podatki, ki so bili že pozabljeni, in so zasvetile lučke, ki so že veljale za ugasle. In tako sem ob nezaznavnem in zato prijetnem naporu nabral pomembne podatke o zgodovini koprške Cerkve, še preden sem se jih bil namenil zares zbirati. Noben napor za Cerkev ni bil nikoli prevelik in nihče, ki se je trudil, da bi povečal njeno slavo, naporom ni podlegel.

Te zgodovinske drobce, za katere odkrito priznavam, da so majhni tako po svojem pomenu kot po količini, se mi je zdelo smiselno natisniti in jih predstaviti svetu, da bi bili iztrgani pozabi, saj je tisk pogosto trajnejši od napisov, vklesanih v marmor, obenem pa jih s tem vrniti v last sami Cerkvi, potem ko so ji bili brez krivde po krivici odvzeti. Da pa bi lahko z njimi še bolj zaslovela, drugi pa ob njih uživali, jih bom razdelil tako, kot je sama razdeljena danes, na mesto in škofijo, na sedež in na območje njene svete jurisdikcije. Če bodo porazdeljeni po krajih svojega izvora, se, upam, ne bodo mogli zlahka izgubiti, med globoko predanim ljudstvom, ki je po Božji milosti v celoti katoliško, pa bodo naleteli na toliko vnetih zagovornikov, kolikor je spoštljivih vernikov in predanih sinov.

A nikar se še naprej ne predajajmo laskanju praznih upov glede negotovih dogodkov, ki nas čakajo v prihodnosti, raje poglejmo, kaj so naši veliki predniki v preteklosti naredili za koprsko Cerkev, in odkrili bomo bogato zakladnico pričevanj. Ob tem mislim na tiste pisce, ki so z dragocenim balzomom svojih izčiščenih črnih preprečili, da bi jih zob pogoltnega časa uničil. Kronološki seznam, tako verodostojen kot strnjen, vsebuje vsa njihova imena. Okoli leta našega odrešenja 1400 sta o Istri in njeni prestolnici pisala dva slovita pravnik in

znamenita zgodovinarja iz družine Vergerijev, ene najstarejših družin v Kopru, starejši Peter Pavel in mlajši Ludvik. Slednji je napisal natančen krajepis *Zgodovina Istre (L'Istoria dell'Istria)*, prvi pa je z učeno zgovornostjo pisal *O legi mesta Koper (De situ Urbis Iustinopolitanæ)*. Leta 1540 sta tema piscema iz mesta sledila še dva iz škofije. Prvi je bil Peter Coppo, po rodu iz starega trga Izola, ki je izdal *Karto zgodovinske geografije (Tavola Geografia dell'Istoria)*, ugleden izdelek njegovega neutrudnega uma, drugi pa Janez Krstnik Gojnej, po rodu iz slovitega trga Pirana in v svojem času izredno cenjen zdravnik, ki je objavil knjižico *O legi Istre (De situ Istriæ)*, veličastno delo svojega izjemnega znanja. Pomembnega dela se je v prvih letih po 1500 ponovno lotil Hieronim Mutio, ena najvidnejših koprskih osebnosti, v vsem prvi, ko je napisal žlahtno in duhovito pesnitev z naslovom Egida; tako kot je sam eno prvih imen v Kopru, je v njej z domiselno izvirnostjo ponovno proslavil njegove najslovičnejše dogodke. Veliko jasneje je leta 1611 doktor Nikolaj Manzuoli povzel cerkvene in posvetne znamenitosti Istre v svojem kratkem, a razsvetljenem delu *Novi opis Istrske pokrajine z življenji in deli njenih svetnikov in blaženih (La nuova descrizione della Provincia dell'Istria, con le Vite, e fatti de Santi, e Beati di quella)*. Sredi istega stoletja je opat Ferdinand Ughello v svojem delu *Cerkvena Italija (Italia Sacra)* v večni ponos svetim italijanskim škofom predstavil podobo koprške Cerkve z dotlej še nikoli natisnjenim seznamom škofov, ki so jo vodili od njenega povzdignjenja v stolnico do njegovih časov.

Peter Pavel
in Ludvik
Vergerij

Peter
Coppo

Janez
Krstnik
Gojnej

Hieronim
Mutio

Nikolaj
Manzuoli

Ferdinand
Ughello

V približno istem obdobju kot Ughello sta o tem pisala tudi dva istrska škofa, enako pobožna in učena, Peter Morari, moj predhodnik v koprski stolnici, in Ja-

Peter
Morari

kob

Jakob Filip
Tommasini

kob Filip Tommasini, novigrajski škof, moj someščan. Vendar so se družinska pisma prvega, napisana na nevezanih listih, do danes že porazgubila, medtem ko so zgodovinski komentarji o Istri, ki se jih je drugi lotil z veliko učenostjo, zaradi avtorjeve obžalovanja vredne smrti na najzanimivejšem mestu presahnili in ostali nedokončani. Če bi jih bil končal, tako kot jih je bil učeno začel, bi se lahko vprašali, kdo dolguje Padovi več, Lacij z Rimom zaradi *Zgodovine* njenega meščana Tita Livija ali Istra s Koprom zaradi *Komentarjev* našega Tommasinija. To veliko in nepopravljivo zamudo je s svojim izvirnim peresom nekoliko omilil doktor Prospero Petronio, ki je v preteklih letih strnil ves trud omenjenih piscev, predvsem škofov Morarija in Tommasinija, v obsežno delo z naslovom *Cerkvena in posvetna pričevanja o Istri in njeni prestolnici (Memorie sacre, e profane dell'Istria, e sua Metropoli)*. V ta namen je zbral in uredil, kar so drugi brez reda zapisali, in povedal o Kopru vse, kar je bilo sploh mogoče povedati. Delo, vredno tako nesmrtnosti kot tiska; če so si ga namreč že v obliki rokopisa pisci podajali iz rok v roke, bi natisnjeno tem bolj želo hvalo iz stoterih ust, ko bi le avtor v svoji nenavadni skromnosti, ki so jo dosledno spoštovali tudi njegovi dediči, tiska ne bil onemogočil, tako da je v omenjenem zvezku celo svoje ime skrnil v domiselni anagram *Propercio Spenoro*. In končno je leta 1680 kanonik in arhidiakon ljubljanske stolnice Janez Ludvik Schönleben okronal slovite napore vseh, ki so pisali o Istri in njeni prestolnici, ko je v svoji učeni knjigi *Cerkveni in posvetni letopis vojvodine Kranjske (Annales Ducatus Carnioli e Sacro Prophani)* zbral najrazličnejše znane in tudi še neznanе podatke o našem mestu in njegovi Cerkvi. V iztekaajočem se letu 98

Prospero
Petronio

Janez
Ludvik
Schönleben

te-

tekočega sedemnajstega stoletja je pater Irenej della Croce z obsežno knjigo, naslovljeno *Stara in nova cerkvena in posvetna zgodovina Trsta (Historia antica, e moderna, sacra, e profana della Città di Trieste)*, občutno povečal plemenite napore dosedanjih piscev. V cvetu svojih moči se je posvetil verskemu češčenju sv. Karmela v Milanu (kjer ta današnji ostanek staroslavnosti po zaslugi nadčloveških naporov matere Terezije Velike zavzeto častijo, zato se vse bolj polni z dišečim cvetjem in dragocenimi sadovi svetosti in znanja), kjer je med svojim požrtvovalnim študijem najrazličnejših področij znal odkriti različna že izgubljena pričevanja o Trstu, svojem rojstnem mestu, in bližnjih krajih. Opremljena z učenimi zapisi in izčrpno starožitnostjo, so danes v ponos Trstu, Istrski pokrajini in vsej izobraženski srenji.

Do tod o piscih, ki so s svojim učenim delom povečali sveto koprsko Cerkev z zapisovanjem pričevanj, dolžnostnim ali nenačrtovanim, ki so zadevala mesto ali škofijo. Namenoma smo navedli vsakega posebej, skupaj z vsebinami, ki jih je opisal, da bi njihovim zaslugam posvetili častitljiv spomin, a tudi zato, da bi naše naslednike seznanili s pravim razlogom, ki nas je navedel k opisovanju sedanje podobe te Cerkve. Resda med seboj vsi kar tekmujejo v ohranjanju izgubljenih pričevanj o Istri, nihče od njih pa se ni poglobil v natančen prikaz svojskih značilnosti, ki to Cerkev opredeljujejo. Eden govori o njeni ustanovitvi in zamolči njen napredek, drugi potrjuje njeno povzdignjenje v stolnico, izpusti pa seznam njenih škofov, spet tretji našteva njene cerkve, zanemari pa kapiteljske cerkve. Potem se najde še tak, ki opisuje trge in vasi v škofiji in ne navaja župnij in njihovih cerkva. Nobeden od ome-

nje-

Razlog za
delo

njenih piscev torej ni opisal koprške Cerkev tako, da bi uskladil vse njene raznolike strani. Prav to pa je moj glavni namen, cilj mojih želja in smer, v katero naravam vsak svoj korak, vendar ves čas ob zvestem spremljanju samih avtorjev, saj občasno uporabljam njihove preverjene podatke in izvirnim dodajam to, kar včasih zahteva zvestoba javnim arhivom ali dokazuje moč zdravega razuma.

Naslov
dela

Po tem orisu našega cilja bo lažje razbrati tudi namen tega dela. Jasno ga razodeva že njegov naslov *Cerkveni krajepis ali opis mesta in škofije Koper*. Gre torej za opis in ne za letopis ali zgodovino, samovšečni in veličastni poimenovanji, vendar preširoki za skromno vsebino tega dela, še veliko bolj pa za skromnost njegovih ciljev. *Opis* oziroma zapis, beležka v nekaj kratkih vrsticah. Z opredelivijo *cerkveni*, ker naj bi vseboval opise cerkva, ne hiš, župnij, ne družin, vsega, kar je cerkveno, in ne laično, čeprav je s slednjim prepleteno, vendar zgolj mimogrede ali naključno. Sledi ime *mesta in škofije*, kajti če izhaja ves častitljivi sij koprške Cerkev iz njenega povzdignjenja v stolnico in s tem v vrhovnega poglavarja vseh drugih cerkva znotraj mestnega obzidja in v celotni škofiji, je to edini predmet samega opisa. Naslov zaključuje še *Koper*, zakaj če je škofova vnema najsvetlejši, a tudi najbolj zavezujoči biser vsake škofovske mitre pri širjenju Cerkev, naj se tako naš znoj kot naše črnilo pretakata v korist koprške stolnice, ki nam jo je dodelila Božja previdnost. In kaj bomo na koncu v zahvalo storili zanj? Vse kresnice skupaj niti za iskrico ne povečajo sijaja soncu. Čeprav je mogoče namen tega dela razbrati iz njegovega naslova, poglejmo, kako je razdeljeno na knjige. Našo Cerkev kot katerokoli drugo stolnico lahko
obra-

obravnavamo tako v mestu, kjer ima sedež, kot na škofijskem ozemlju, po katerem se razteza. Njen položaj v mestu obravnavata prvi dve knjigi: prva govori o stolnici, o njenem škofijskem dvorcu, škofih, kapitlju in njenih najuglednejših osebnostih, druga pa o škofijskih in redovnih cerkvah znotraj mestnega obzidja, z oratoriji, špitali in drugimi nabožnimi in dobrodelnimi ustanovami. Ko nato preidemo na ozemlje celotne škofije, se podobno kot ta tudi knjige razdelijo na štiri primestne dekanije, ki sta jim podrejena oba kolegiatna kapitlja in vse primestne župnije. In tako je v šestih knjigah, ki so po načelu preglednosti razdeljene na poglavja, zbrano vse, kar je cerkvenega potrebno raziskati o koprski sveti Cerkvi. V tem zaporedju bomo delo in prav tako svoje pero usmerili h končnemu cilju. Da pa bo naša pot hitrejša in manj strma, naj nas vodi pri tem samo resnica. Zaobšli bomo vso odvečno navlako napaberkovanih učenosti, vsiljenih nauk ali dolgočasnih čenč in se bomo naklonjenemu bralcu predstavili s pristno in jasno govorico. Resnica, ki se v zboru nebeških služabnic kiti z nedolžnostjo, je lepša in zgovornejša, če se razkrije v vsej svoji celoti.

Mi, Reformatorji Študija v Padovi

Potem ko smo se na podlagi izjave o pregledu in odobritvi inkvizitorja patra fratra Rajmonda Aspertija prepričali, da v knjigi z naslovom *Cerkveni krajepis ali opis mesta in škofije Koper* msgr. Pavla Naldinija ni ničesar proti sveti katoliški veri, ter na podlagi potrdila našega sekretarja prav tako ničesar proti vladarjem in javni morali, dovoljujemo, da se ob spoštovanju tiskarskih uredb to delo natisne in se da običajno število izvodov javnim knjižnicam v Benetkah in Padovi.

Datum: tu, 10. marca 1700

Lovrenc Soranzo, vitez reformator

Friderik Marcello, prokurator reformator

Askanij Giustiniano, vitez reformator

Avguštin Gadaldini, sekretar

P R V A K N J I G A

O koprski stolnici,
njenem škofijskem dvorcu,
škofih in kapitlju

P R V O P O G L A V J E

*Nastanek in ustroj svete Cerkve
v Kopru*

K Vsem čestnim
rogam, presveti
Nazarij, spoštljivo
poklekata na teh
straneh koprška
Cerkve in škofija

radi na ruševinah, kdor ne začne pri temeljih, in nikoli ne postavi varne zgradbe, če se ne poglubi v njeno bistvo. Vse, kar v mestu in škofiji Justinopolis ali Koper (*Capo d'Istria*), kot se ljudsko imenuje, častijo svetega, sloni na domači Cerkvi, ki daje temu močno in edino podlago. Vzrok več, da tudi temelje našega opisa zgradimo na njej in začnemo z njeno ustanovitvijo. Da pa bi bili temelji čim globlji, bomo iz že izginulih razvalin preteklosti izkopali nekaj podatkov o legi, izvoru, značilnostih in drugih posebnostih mesta Koper, kot je na primer vdanost, ki ga je navedla, da je Cerkvi za njeno izgradnjo ponudil svoje srce oziroma osrednji del znotraj svojega obzidja, kjer je tudi zrasla in kjer danes kraljuje.

Koper leži v Istrski pokrajini, ki se razteza na skrajnih obalah Jadranskega morja med dvema manjšima zalivoma, Tržaškim in Kvarnerskim, in ki po Pliniju, Ptolemaju in drugih cenjenih geografih predstavlja enajsto deželo naše lepe Italije. Na sredi nekoliko dvignjen skal-

Lega Kopra

ni

Njegove
meje

Kolhijci
ustanoviteljji

Manzuol.
Descript.
Istr.,
I. knj.,
fol. 59

ni otok jajčaste oblike, podoben vojaškemu ščitu, ki se na mestu, kjer se Jadran širi proti Trstu in se tam tudi končuje, z desne strani približa celini, mu služi kot postelja, v kateri počiva, ali morda kot podnožje, s katerega se dviga. Na vzhodni strani gleda proti Hrvaški, na južni proti Iliriku, na zahodni proti Lombardiji in na severni proti Furlaniji. Od Trsta je oddaljen deset milj, od Gradeža trideset, od Ogleja petintrideset in od Benetk okoli sto. Po morski poti je od Emonije, danes Novigrada, oddaljen trideset milj, od Poreča štirideset in od Pulja šestdeset milj; do teh krajev, ki ležijo ob istrski obali, je mogoče po kopnem priti v kratkem dnevu ali dveh. Njegovi prvi ustanoviteljji naj bi bili Kolhijci, azijsko ljudstvo z mrzlih bregov Črnega morja. Potem ko jih je kolhijski kralj Aietes v velikem številu poslal za Argonavti, ki so pobegnili z njegovo hčerko princeso, so iz Črnega morja hrabro zapluli v Hister, po ljudsko Donavo, in v želji, da bi izpolnili ukaz svojega gospoda in jih ujeli, veslali do konca teh voda, vendar vseskozi brez uspeha. Ko so se na drugi strani izkrcali v tistem odprtem, a daljšem delu pokrajine, ki gleda na Jadran, kjer na desni strani teče reka *Formion*, danes Rižana, na levi pa Raša, ločnica med Ilirikom in Italijo, so končali svojo pot. Bolj kot zaradi strahu pred kraljem, ki jim je ob odhodu prepovedal vrnitev brez ugrabljene hčerke, je njihova ljubezen do domovine ugasnila zaradi naveličanosti ob misli na dolgo plovbo, ki bi jo morali ponoviti, če naj bi spet uzrli domača obrežja. Vse to se je dogajalo petsto let pred nastankom Rima, trdi Mutio in po njem povzema Manzuoli. To njihovo izkrcanje je postalo začetek najsrečnejših dogodkov. Dežela, ki je bila pred tem nenaseljena, se je napolnila z ljudmi in do-

dobila ime Istra po svojih novih prebivalcih, ki jim niso več rekli Kolhijci, temveč Histri po reki Hister, ki so jo prepluli, in si prislužila čast, da so jo pisci odtlej opevali kot *Quies Colchorum*.

Med kraji, ki so si jih bili v novi Istri Kolhijci izbrali za svoj počitek, naš otok ni bil med zadnjimi, saj je s svojo lego dajal odlično zaščito pred vsakršnim sovražnim napadom, nestalnost voda, ki ga obkrožajo, pa je, kot kaže, zagotavljala trajnejšo naselitev. Ko se je število prebivalcev povečalo, so novo mesto poimenovali Paladija in Egida. Kot svojo zavetnico so Kolhijci takrat že častili boginjo vojne Palado, po kateri so hrepeneli, in ker je bilo njeno znamenje ščit ali *ægida: Bellicosæ Palladis Ægidos*, kot je zapisal Marullo, so s tema imenom poimenovali tudi svoje novo bivališče. Nanj je verjetno spominjala tudi prvotna oblika samega otoka, podobna ščitu. Četudi ne bi vedeli, da se imenuje Egida in Paladija, so hoteli, ponosni in divji po naravi - *Quatiuntur truces Oracula Colcos*, kot jih je opeval Valerij Flaco, in *Has olim Colchi tenuere feroces* Prisciano - sosednjim ljudstvom pokazati, kako izjemno in zares varen je njihov otok. Nedvomno so sami Paladi v mestu postavili tempelj na kraju, kjer danes stoji Pretorska palača, in njeno podobo izklesali v marmornem kipu, ki stoji danes na širokem pročelju te palače, vendar kot veličastna Asterija, ker drži v eni roki meč in tehtnico v drugi, znana simbola vladajoče Pravice. Paladin grozoviti ščit z Meduzino glavo, na kateri se strupenjače prepletajo z gosto grivo, so povzdignili v svoj grb, ki ga lahko vidimo vklesanega v marmor in z zlatom okrašenega na glavnih mestnih vratih, tako tistih, ki gledajo proti morju, kot tudi tistih, ki so obrnjena proti kopnemu. Mesto se

Koprski otok

Različna poimenovanja

Paladi posvečen tempelj v Kopru

Plemeniti grb mesta Koper

to-

Koper,
imenovan
tudi
Capraria

Koza je
bila stari
grb Istre

Hist.
Terges.,
1. knj.,
3. pogl., *fol.*
21

Medalje
s tem
grbom,
Petron.,
1. knj.,
10. pogl.

Uničenje
Kopra

torej ni brez vzroka imenovalo Paladija in Egida. In če so ga Iliri, ki nanj mejijo, kasneje imenovali *Capraria*, so bili vzroki za to prav tako utemeljeni. Grška beseda *ægis* pomeni pri njih isto kot *capra* ali koza. Ščit ali *ægida* je prevlečen z močno kozjo kožo, in koze, ki jim je takratni otok, še ne v celoti pozidan kot dandanes, ponujal bogato pašo, so bile posvečene Paladi. Nič manj mestu to ime ni bilo v ponos, ko je Istrska mejna grofija kot potrdilo za njegovo bogato rodovitnost (nikoli mu ni primanjkovalo odlične soli, dobre pijače, okusnih rib in redke divjadi) v svoj stari plemeniti grb vstavila kozo na modrem polju, kakor je zapisal pater Irenej della Croce v svoji Zgodovini Trsta, pred njim pa vitez Julij Cezar de'Beatiano v svojem Beneškem glasniku. Tudi medalje s tem grbom so znane; nekatere si je bilo nekoč mogoče ogledati v slovitem muzeju grofov Lazarov v Padovi, ki pa je danes porazgubljen. Pravzaprav bi si upali celo trditi, da se pod grobo povrhnjico tega imena skriva vesela napoved njegove bodoče rasti. Noben drug kraj znotraj istrskih meja ni dal pokrajini starega kozjega ščita, samo naša *Capraria*, zato je bila zanj namenjena slava bodoče metropole, glavnega mesta Istre.

In ker pravljice (mislimo prvi dve imeni mesta) niso kaj več kot lahkoten in bežen privid, so tudi prvi ustanovitelji Egide s svojima pravljličnima imenoma mestu napovedali kratkotrajno življenje. V nekaj letih je bilo porušeno in uničeno, tako da Tit Livij ob navajanju najbogatejših krajev v Istri ob pohodu Rimljanov nad Istro v času konzulov Julija in Manlija Egide še omeni ne, kot da bi bilo mesto povsem mrtvo. Manzuoli trdi, da je bilo osemnajst let pred prihodom našega Božjega

Od-

Odrešenika na svet mesto ponovno naseljeno, in sicer veliko bolj na gosto, ter da je takrat ponovno privzelo svoje staro ime Egida. Ker pa je skupaj s preostalim delom Istre znova postalo cilj številnih vdorov barbarov in žrtev njihovih krutih požigov, je žalostno podleglo že prvim novim nesrečam. Stanje se je izboljšalo, ko so naseljenci laž zamenjali za resnico, se odpovedali praznim imenom Egida in Paladija ter prevzeli trajnejše ime Justinopolis, ki ga je bil mestu dal cesar Justin Mlajši, potem ko ga je okoli leta 570 našega odrešenja s cesarsko dobrotljivostjo v celoti obnovil. Neizmerno pa se je razbohotilo, ko se je v želji po mirnem počitku v času stalnih nemirov v Istri leta 1278 po preudarni odločitvi podredilo pobožnemu in mogočnemu gospodstvu nepremagljive in slovite Beneške republike, ki mu je nadela znamenito ime *Capo d'Istria* (Prestolnica Istre). In tako je z veliko večjo srečo postalo prestolnica celotne pokrajine, a ne po zaslugi hlapčevske koze, temveč gospodujočega leva. Da pa bi ugledu mesta ne manjkala oblast gospodstva, mu je bilo dodeljeno vrhovno sodišče s tremi beneškimi patriciji, ki so v pritožbenem postopku odločali v sporih ne le na območju celotne Istre, temveč tudi obeh sosednjih otokov, Lošinja in Cresa.

Vse, kar smo povedali, potrjujeta tudi dva pomembna napisa, ki povzemata nastanek, razvoj in končno podobo mesta v njegovih različnih obdobjih od Egide prek Justinopolisa do Kopra (*Capo d'Istria*). Prvi, na kamnu, ki je star več stoletij, je dragocen ostanek najstarejšega obdobja, s čimer soglašajo vsi, ki so pisali o Istri in z njim obogatili svoje spise: Volaterrani, Alberti, Cluver, Manzuoli, Tommasini, Petronio, Schönleben in della Croce; vsi ga tudi natančno navajajo. Tudi tu ga bomo

pre-

Ponovno ga naselijo in povečajo, *Manz., l. knj., fol. 59*

Poimenuje se Justinopolis, Justin ga obnovi

Podredi se beneškemu gospodstvu in se poimenuje *Capo d'Istria*, *Manz., fol. 67*

Dva napisa o mestu

prepisali natančno tako, kot je bil nekoč vklesan v marmor in je danes natisnjen v mestnem statutu.

D. N. Cæs. Iustinus P. Sal. Fælix, Pius, Inclitus, ac triumphator semper Augustus. Pont. Max. Franc. Got. Max. Vandal. Max. Cons. IV. Tribun. VII. Imp. V. conspicuam hanc Ægidis Insulam ad intima Adriatici Maris commodiss. interiectam Venerandæ Palladis Sacrarium quondam, & Colchidum Argonautarum persecutorum quietem, ob gloriam propagandam Imp. S. C. in Urbem sui nominis excellentiss. nuncupandam honestiss. P P. P. designavit, fundavit Civibus Ro. Po. Q., & gente honestissima refertam.

Drugi napis, ki je po ritmu poetičen, a po vsebini zgodovinski, starim podatkom iz prvega dodaja sodobne, saj mesta ne opeva le takega, kakršno je bilo, temveč tudi tako, kakršno je. Vklesan je na podnožju kipa Palade, ki so ga kasneje spremenili v podobo Pravice in ga postavili na pročelje Pretorske palače. In tako ga v svojih spisih navajata naša dva domača pisca Manzuoli in Petronio.

*Palladis Acteæ fuit hoc memorabile Saxum
Effigies quondam, clara hæc Urbs dum Ægida mansit,
A Capris Divæ sic tùm de pelle vocata;
Quæ quoniam reliquos semper superaverat Istros,
Artibus Ingenij, semper Caput esse decorum
Promeruit Patriæ, cui toti hæc præstitit una;
Inde à Iustino, mox Iustinopolis ultrò
Principe, & à Venetis dicta est Caput Istria tandem,
Auspicijs quorum vivet per sæcula tuta.*

Že iz teh raznovrstnih poimenovanj z velikimi imeni so razvidne najznačilnejše odlike in posebne pravice našega mesta. Takih imen nikoli niso izbirali naključno, temveč so bila sad tehtnega in zrelega razmisleka. Mestu

so bile (s svojimi dragocenimi darovi) naklonjene nara-
va, človeška spretnost in Božja ljubezen. V širino meri
slabi dve miljii, tako kot njegov otok, preudarna narava
pa ga je obdala z morskimi vodami, ki ga toliko bolj
ščitijo, kolikor bolj so razburkane. Spretno in marljive
roke so ga zavarovale z visokim in debelim obzidjem,
dovolj močnim, da odbije vsak nenaden napad. Na enaj-
stih mestih je skoz obzidje mogoč dostop do morja, na
enem pa na kopno, to je skozi dvanajst mestnih vrat,
imenovanih Pusterla, Izolska vrata, Bošedraga, Vrata
sv. Petra, Vrata sv. Tomaža, Vrata vseh svetih, Nova
vrata, Velika vrata, Vrata Bracol, Zubenaga, Pristaniška
vrata in Kopenska vrata, med katerimi so zadnja dvojja
najpomembnejša, tako po okrasju kot po prometu. Na
kopno, oddaljeno približno pol milje, vodi cesta po kam-
nitem, v morju temeljenem mostu, ob katerem stoji
kakih sto korakov od mestnih vrat Levji grad, trdnjava,
obkrožena z morjem, vendar dovolj močna, da odbije
vsak drzen napad. V najlepšem predelu mesta, kjer je
njegovo središče, se razprostirata dva največja trga. Stol-
ni je poimenovan po stolnici, ki stoji med dvema ši-
rokima cestama in s svojim pročeljem plemeniti njegovo
podobo, medtem ko ga desno od nje ograjuje mestna
Loža, levo Pretorska palača, na nasprotni strani pa pro-
stori skladišča orožja, mestne uprave ter zastavljalnice,
posojilnice in hranilnice *Monte di Pietà*. Drugi, večji trg
se imenuje Brolo in ga prav tako obdajajo številne ime-
nitne stavbe, med njimi škofijski dvorec in *Fontik* (kot
se v Istri imenuje javno skladišče žita). Na eni strani
tega trga stojita dva velika marmorna vodnjaka, na drugi
pa se na podstavku z več stopničkami dviga mogočen
visok steber s kipom Pravice. Na oba trga se skladno s

Odlike
Kopra,
njegov
obseg

Njegova
vrata

Oddaljenost
od
kopnega

Levji grad

Njegovi
trgi

Mestna
Loža

po-

potekom mestnega obzidja stekajo številne ulice, temu primerno pa so ravne, široke in dolge; na več mestih krasijo ulice mogočne palače mestnega plemstva, urejeno pa si ob njih sledijo tako obrtne delavnice kot trgovska skladišča. Če služi morje s svojimi ribami mestu kot ploden ribnik, je podeželje s svojo živino in divjadjo zanj obilna shramba, medtem ko je mesto za prebivalce vse pokrajine bogato trgovsko središče, kamor prihajajo in kjer se oskrbujejo z vsem potrebnim. Primanjkuje mu samo žitaric, za katere je včasih prisiljeno moledovati v tujini, zato pa ima v izobilju vina, olja in soli, ki jih premišljeno deli s Kranjsko, Furlanijo in drugimi, bolj oddaljenimi deželami.

Istra se
steka v
Koper

Obilje olja,
vina in soli

Dotakniti se moramo še dveh dobrin, ki sta plod narave in človeške spretnosti, in sicer zdravega zraka in preskrbljenosti z vodo. Vsem drugim krajem v pokrajini povsem manjka ali zelo primanjkuje vsaj ene, če ne celo obeh. V Kopru pa je podnebje prijetno, blago in praviloma ne pozna skrajnosti, ne velike vročine ne hudega mraza. Če je enega ali drugega kdaj preveč, traja to le nekaj dni, dokler pihajo južni ali severni vetrovi. Jugo, ki je za Istro poguben, Kopru prav nič ne škodi, saj ga pred njim ščiti veriga hribov na njegovi južni strani. Toliko močnejše pa se vanj zaganja burja, ki včasih piha tudi polnih petnajst dni. *A čimbolj piha, tembolj je prijetno.* Kako miljo ali dve vzhodno od mesta proti kopnemu je urejenih več kot tri tisoč kavedinov (umetnih zajetij slane vode za pridobivanje soli). V drugih predelih Italije zaradi izhlapevanja tolikšnih količin stoječe vode nastaja nečisto in zelo vlažno ozračje, ki je ugodno za razvoj kužnih bolezni, v Kopru pa ga prečiščuje močna burja, ki v zameno za rezko in prodorno ostrino, s

Prijetno
podnebje
v Kopru

Mestne
soline

ka-

katero sicer slabi človeška telesa, odlično redči goste hlape iz solin. In tako dobimo iz dveh osnov, ki sami po sebi nista posebno dobri, odlično mešanico oziroma sestavo blagega ozračja, ki bi ga po mnenju izkušenih zdravnikov, če le ne bi bilo tako nestalno, lahko primerjali z izjemno milim padovanskim podnebjem. Zdravemu zraku se v izobilju pridružuje voda. Miljo daleč od mesta se izliva v morje reka Rižana, iz katere bi bilo mogoče po vzoru prestolnih Benetk v primeru potrebe napolniti še tako veliko vodno zajetje z obilico vode. A že v samem mestu lahko naštejemo več vodnjakov, polnih vode, in če bi se ti proti pričakovanju posušili, je dve milj od otoka bogat izvir najdragocenejše vode, ki po vodovodu, speljanem najprej pod zemljo, potem pa še pod morjem, priteka v marmornati vodnjak v mestu in v kamnito zajetje takoj zunaj obzidja, kjer teče brez prestanka v skupno korist vseh meščanov in mimoidočih. Noben drug kraj razen Kopra torej ni mogel postati prestolnica Istre, kajti na vsem polotoku ni boljšega mesta. A ker so primerjave zmeraj neprijetne, bomo nit te pripovedi pretrgali, nanjo pa se bomo po potrebi lahko spet navezali v nadaljevanju. Do tod torej darovi narave in človeške spretnosti, ki jih je Božja dobrotljivost naklonila Kopru. Neskončno bolj bogati pa so darovi Božje ljubezni. In že smo pri težko pričakovani ustanovitvi naše Cerkve.

Krščanskih cerkva, teh skrivnostnih zemeljskih domovanj Gospoda in pravega Boga, nikoli ne postavljajo v krajih, iz katerih prej ne izženejo zmotnih napak in vanje ne naselijo resnice svete vere. Le kako je torej nastala Cerkev v Kopru, mestu, ki je bilo ustanovljeno in je raslo iz lažnih zgodb o namišljeni Egidi in pravljici

Pa-

Paladiji? Mejnike in čas tega velikega dogajanja je treba poiskati v najzgodnejših začetkih.

Ko je sveti Kristusov namestnik in prvi med apostoli Peter prenesel sedež svojega pontifikata iz Antiohije v Rim, je izmed svojih učencev, ki jih je poslal v različne dele Italije reševat tavajoče duše, poslal Prosdocima v Padovo, Apolinarija v Raveno in Marka evangelista v Oglej. Z besedami ni mogoče povedati in ne s peresom opisati, kako hitro so goreči misijonarji napredovali. Bodi dovolj, če povemo (in s tem ostajamo zvesti svojemu cilju), da je sv. Evangelist takoj po svojem prihodu v Oglej z Božjo pomočjo uspešno razširil sveto vero in postavil trdne temelje Cerkvi, ki je potem postala osrednja v zelo veliki pokrajini. Vendar si je sam Marko želel posejati seme evangelija tudi po drugih deželah, zato je ponovno odšel v Rim in s seboj vzel Mohorja, enega prvih Oglejcev, ki jih je bil krstil, in ko ga je predstavil svetemu Kristusovemu namestniku, je zase prosil, naj mu bo dovoljena vrnitev v Azijo, za Mohorja pa, naj ga nadomesti v Ogleju. Njegovim upravičenim prošnjam je Peter ugodil. In tako se je Mohor po Markovem odhodu v Aleksandrijo vrnil v Oglej, kjer se je posvetil širjenju svetega evangelija in ni le krstil številnih prebivalcev tega mesta, temveč je v bližnjo in daljno okolico poslal tudi več svojih učencev, da bi, prežeti z načeli evangelija, vzgojili še druge v duhu nebeških nauk. Bi bilo mogoče, da bi bila v tem splošnem apostolskem oznanjevanju krščanske vere Egida pozabljena? Pa tako blizu Ogleja, da se, ker ležita na nasprotnih obalah, ob jasnem vremenu drug drugemu razkrivata in ju ločuje le petintrideset milj širok morski pas, medtem ko ju pot po kopnem prek Trsta celo povezuje; ni verjetno, da bi jo bil sveti

Sv. Marko
poslan v
Oglej

V Ogleju
skromna
sveta vera

Odide v
Rim s
svetim
Mohorjem

Vrnitev sv.
Mohorja v
Oglej

pa-

pastir kar tako spregledal. Ogenj svoje goreče Božje ljubezni je, podoben razžarjeni Etni, znal razširiti do Lombardov in Cenomanov, tako da je svojega učenca Sira usmeril v Pavio, Fortunata pa v Lauriacum, v bližnjo Egido pa naj bi ne bil prenesel niti iskre svojega neskončnega žara s katerim od svojih učencev? Opat Ughello namreč ó sv. Mohorju pravi: *Presbyteros, atq. Levitas Tergestum, et ad alia finitima loca misit*. In ko učeni Manzuoli predstavlja Koper, zapiše: *V letu našega odrešenja štiriinštirideset so prebivalci Kopra, potem ko jih je razsvetlila prava luč Božja, opustili češčenje malikov in se spreobrnili k edini pravi veri v Jezusa Kristusa, našega Gospoda*. In zaključuje: *V tistem času so zgradili stolno cerkev, posvečeno Devici Mariji*. Arhidiakon Schönleben pa v podrobnem opisu apostolskega misijonarja, na katerem je slonelo tako veliko dogajanje, pravi: *Circa hæc tempora, anno Iesu Christi 56. existimo, Sanctum Elium Prædicationis munus exercuisse in Istria, Populum ab Idolatria revocasse, et divinæ fidei mysterijs imbuisse; quod huic maximè tempori videtur congruere, quo forte Divus Ermagoras plures Discipulos ad diversas vicinas Urbes dimisit Evangelium prædicaturos*.

Iz teh zanesljivih podatkov pri piscih, neodvisnih po svojem položaju in stanu, je mogoče sklepati, da se je Egida leta 56 našega odrešenja odpovedala malikom in se oklenila svete vere, in to po prizadevanju blaženega Elija, koprskega diakona in učenca sv. Mohorja. Leta 56 našega odrešenja, trdim, saj ni utemeljitve, da bi skupaj z Manzuolijem pristali na leto 44. Apostol sv. Peter, ki je s svojo pastoralno vnemo zaslužen predvsem za spreobrnitev celotne Italije, sv. Marka ni poslal v Oglej leta 44, prvega v času svojega pontifikata v Rimu; to je storil šele kasneje leta 46, kot v svoji učeni Zgodo-

Opat
Ughel., Ital.
Sæ., 5. zv.,
Aquil. patr.,
fol. 28

Manz.,
Descript.
Istr.,
fol. 60

Schönleben,
Annal.
Carniol.,
fol. 155

Spreobrnite-
tev Kopra

Po zaslugi
blaženega
Elija

Henrik
Paladij,
Hist.
forojuul.,
5. knj.,
fol. 86

Manz.,
2. knj.,
fol. 34

6. knj.,
3. pogl.

Koštabona,
domovina
blaženega
Elija

Ustanovitev
cerkve v
Kopru

Njena
stavba

vini Furlanije utemeljeno povzema Henrik Paladij po Metafrastu, Baroniju in drugih piscih. In ker v človeških srcih ni domovalo nebeško seme svete vere, če ga ni zalival rodovitni dež apostolskih pridig, potem ni mogoče utemeljeno sklepati, da bi bilo mesto Koper posvečeno in zvesto Bogu, dokler evangelist sv. Marko svete vere ni razširil v Oglej. Zapisali smo tudi, da je bil uspešni začetnik tega spreobrnjenja blaženi Elij, saj je v svoji pobožni homiliji, kakor navaja Manzuoli in omenja Schönleben, spomnil koprskih prebivalcev, *da je sveta pridiga blaženega Elija rešila mesto malikovanja in ga pripeljala k spoznanju pravega Boga*. In zares je ta svetnik doma iz Koštabone, zelo stare utrdbe na območju Kopra (kot bomo videli v nadaljevanju), zato verjetno ni daleč od resnice domneva, da ga je njegov sveti učitelj in oče Mohor kot prvega med vsemi poslal spreobračat Egido, ki je bila že takrat prestolnica Elijeve rojstne vasi Koštabone. Torej lahko trdimo, da je bila sveta vera na Koprskem rojena leta 56 našega odrešenja. Če to drži, je bila istega leta v Kopru postavljena tudi prva cerkev pod osrečujočim zavetništvom velike Matere Božje.

Zdaj, ko smo ugotovili leto postavitve cerkve, je na vrsti opis stavbe. O tem, kakšna je bila v prvih letih, majhna ali velika, tesna ali prostorna, ne moremo nič reči, saj nam to ni znano. Zato jo bomo opisali tako, da bomo povzeli, kar lahko starega preberemo pri drugih in kar je mogoče v njej videti danes. Ko je koprsko prebivalstvo v svoji predanosti, kot rečeno, leta našega odrešenja 56 pod mogočnim zavetništvom Device Marije načrtovalo svojo cerkev, jo je hotelo zgraditi tudi iz ostankov svojih zavrženih malikov. To je prava vrlina krščanske milosti, v podnožje čednosti vgraditi oltar pre-

gre-

grehe, zmagoslavje pekla pa spremeniti v dokončno zmago Neba. Lep dokaz za to so večja vrata med dvajsetimi stranskimi na južni strani. Za njihovo postavitev so uporabili klesance grobnice Publikana Sintropa, enega prvih duhovnikov lažne Kibebe. Hladni marmorni bloki, ki so zapirali grobnico dvakrat mrtvega, so odprli vrata pravemu življenju, kar Cerkev je, skrivnostna vrata Gospodova, skozi katera vstopajo pravični. Z leti in s širjenjem verske predanosti se je tudi mestna cerkev postopno večala. Posebej leta 210, o čemer bomo spregovorili na pravem mestu, ko so jo, potem ko so v mestu zgradili še druge cerkve, razglasili za glavno, matično ter jo povzdignili v stolnico, saj je bila prva, v kateri je blagovolil bivati prevzvišeni Gospod. Zelo so jo povečali po letu 520, kot bomo videli, in sicer po njenem povzdignjenju v stolnico. Zatem so leta 1418 ob njej postavili temelje za visok in mogočen zvonik, ki pa ga niso končali vse do leta 80 istega stoletja. Ni večjih ovir za človeške načrte, najsi so še tako sveti, kot so posvetni dogodki. Stolp, ki se je dvigal nad otokom, so s cerkvijo že veliko prej povezovali trije oboki z vsake strani, dograjeni v času Frančiška Blonda na mestu, kjer je stal stari atrij, ki so ga sto let pred tem požgali Genovežani. Starožitnost so novi zgradbi dajala pod njo skrita bogastva, med drugim kar nekaj zlatih medalj, ki so jih odkrili ob kopanju novih temeljev. S tem pa dela na novi zgradbi še niso bila končana, saj so jo po kratkih osmih letih oplemenitili z visoko in veličastno pročelje iz istrskega marmorja. To so stara pričevanja o naši cerkveni stavbi, kot nam jih posredujeta pisca, koprski rojaka Manzuoli in Petronio. Pojdimo zdaj k današnjim podatkom; naj pero zapiše vse, kar vidijo oči.

Koprška stolnica

Idem, fol. 63, 1. knj., 2. pogl.

Stolni zvonik

Idem, fol. 67-68

Petron. Hist., rokopis, 2. knj., 7. pogl., fol. 33; Manz., fol. 69

Stolno pročelje

Njen ustroj

Petron.
2. knj.,
7. pogl., fol.
327

Tribuna

Grobnica
sv.
Nazarija
Reg. Zeno,
2. knj.,
Act.,
fol. 10

Stolni kor

V Kopru ni tako visoke, prostorne in ugledne stavbe, kot je stolnica. Stoji med dvema že omenjenima največjima trgovama, tako da gleda s pročeljem proti zahodu na prvega in s hrbtno stranjo proti vzhodu na drugega ter ju s svojo mogočnostjo ločuje in povezuje. Ob njenih straneh sta speljani dve ravni cesti, ki omogočata dvojni prehod s prvega na drugi trg. Ima tri ladje, ki so primerne široke in dolge; srednja je višja od stranskih dveh in krajša za prostor, ki ga v njej zavzema kor. Tla so iz štokanega marmorja, strop je lesen in okrašen z rezbarijami, v stranskih ladjah raven, v glavni pa obokan v obliki polkrožnega neba; stara gradnja, a trajno in lepo oblikovana. Predelni steni med ladjami se z devetimi oboki na vsaki strani naslanjata na osemnajst stebrov iz izbranega marmorja, od katerih naj bi bila prva dva po Sansovinu iz *črnega serpentina*, po Serlijevem mnenju pa iz *antiohijskega marmorja*. Na koncu glavne ladje kraljuje veličastna tribuna iz marmorja, izklesanega v najrazličnejše z zlatom okrašene listovnike; tu je dragocena grobnica škofa sv. Nazarija, ki kot miza služi svetemu oltarju, na katerega je Frančišek Zeno v svoji pobožnosti leta 1662 namestil Najsvetejše. Njegova odločitev je vredna velike pohvale, saj ga je iz bližnje tesne kapelice, kjer so ga tako rekoč skrivali, prenesel na odprto, v cerkev. Ob straneh tribune, že skoraj pod oboki ladij, stojita še dve manjši tribuni oziroma dve manjši marmornati prižnici, s katerih so v starih časih ob svečanih mašah običajno oznanjali ljudstvu sveti evangelij. Med tema tribunama in že omenjeno glavno se dvigata dve široki marmornati stopnišči s po nekaj stopničkami, ki omogočajo dostop iz cerkvene ladje v kor. Ta se, obdan s kanoniškimi sedeži, steka še v eno tribuno iz izbranega

mar-

marmorja, a nižjo, dasiravno je na odličnejšem mestu od prve; in tu je glavni oltar, okrašen s češčeno podobo deviške Matere vnebovzete, po kateri je stolnica poimenovana in jo obkrožajo kipi drugih svetnikov v lesketajoči se pozlati. Tu velja opozoriti na sveto oltarno mizo, ki je iz tako prosojnega belega marmorja, da pod njo prižgana svetilka kljub masivnosti kamna sije vse do njenega vrha. Oltar in njegova tribuna sta nameščena v veliki, proti trgu Brolo izbočeni niši v obliki prostornega polkroga, ki je zaključek in obenem krona cerkve. Pod korom je, navidezno podprta z nizkimi oboki na stebrih, kripta, ki bi ji v lombardščini rekli "*lo scurolo*" ali "temnica", dasiravno je dovolj svetla; vanjo vodijo po ene dvojne stopnice iz obeh manjših ladij. V slednjih, tako v eni kot v drugi, je več oltarjev, ki pa niso vsi enaki po obliki in izbranosti marmorjev. Zato pa na prenekaterem od njih, kot tudi po stenah vsenaokoli, visi več odličnih slik obeh znamenitih Carpacciev ter slikarjev Panzana, Celestija, Zanchija, Libera in številnih drugih. Za vzdrževanje cerkve s pobožno zavzetostjo skrbijo trije prokuratorji, imenovani stolni; eden je cerkveni in ga v skladu z mestnim statutom izbira škof sam, dva pa laična in ju izbere vsakokratni koprski podestat in kapitan ob pretehtanem predlogu samega škofa; vse tri zatem potrdi še mestni svet.

Ostajata še zakristija in krstilnica, brez katerih bi bila cerkev nepopolna, njen opis pa pomanjkljiv. Medtem ko je druga od cerkve ločena, je prva z njo spojena, in sicer tako, da se naslanja na desno stran kora; in tako kot je ta pravilno dvignjen nad ravnino glavne ladje, je tudi zakristija zgrajena v isti višini, a je nekoliko v napoto končnemu delu stranske ladje; ker je dodana

umet-

Prokuratorji
cerkve

*Koprski
statut,
3. knj.,
5. pogl., fol.
72*

Zakristija
in
krstilnica

umetno, jo bo potrebno nekega dne prenesti na njeno pravo mesto, vendar ker je udobna in prostorna ter zadovoljivo založena s srebrnino in dragocenim posodjem, je še ustrezna pomembnosti stolnice. Med svetim posodjem posebej izstopa dragocena monštranca iz pozlačenega srebra, ljubko darilo iz Madžarske, ki ga je prinesel škof Frančišek de Andreis. Izdelana je v obliki nekaj pedi visoke piramide in lepo okrašena s številnimi stebriči, medaljoni in pretanjeno izbranimi pleteninami, pravi dosežek izvirnosti in čudež obrti. Prav tako žlahtna in dostojanstvena je tudi krstilnica. Dušo oživljajoča kopel je nameščena onstran ceste na severni strani stolnice sredi okrogle cerkve, posvečene velikemu Kristusovemu predhodniku Janezu Krstniku, v veliki marmornati školjki v obliki osmerokotnika. Tu končujemo prvo poglavje, saj smo z našim odhodom iz stolnice že dosegli zastavljeni namen.

DRUGO POGlavJE

Ustanovitev stolnice v Kopru

Nobeni krščanski cerkvi ne dodelijo častnega naslova stolnice, ne da bi ji papež, pravi Kristusov namestnik, za vrhovnega upravitelja imenoval škofa, enega najpomembnejših dostojanstvenikov v cerkveni hierarhiji, ki mu je kot nasledniku apostolov po redu in položaju naloženo: ustanavljanje župnij, zidanje cerkva, sklicevanje sinod, blagoslavljanje svetega olja, posvečevanje duhovnikov, za škofije posvečevanje prelatov, za kraljestva maziljenje kraljev, za Nebo uresničevanje nemogočega. Vse te posebne pravice pripadajo škofu in jih njegova stolnica, potem ko po njih skoraj pobožno zahrepeni, oznani pred celotnim krščanskim občestvom s postavitvijo škofijskega dvorca, z bliščem škofovske palice in z okrasjem mitre, dragocenim ornatom svojega škofa in vidnimi simboli njegove duhovne oblasti. Stolnica in škof morata biti torej tako povezana, da se vzajemno dopolnjujeta in ob dolžnem spoštovanju avtoritete in naslova uresničujeta načelo, da ima vsaka stolnica svojega škofa in vsak škof svojo stolnico. Povzdignjenja koprške cerkve v stolnico zato ni mogoče določiti bolje kot z opredelitvijo obdobja in imena njenega prvega škofa.

Ko opat Ughello v svoji *Cerkveni Italiji*, ki nikoli ne bo dovolj prehvaljena, spregovori o koprski cerkvi, pravi: *Ejus Episcopatus antiquus est inter recentiores; Anno enim Domini septingentesimo quinquagesimo sexto Stephanus secundus Pont. rogantibus Iustinopolitanis habendi Episcopi Ius indulisit; Primusque à Clero, ac Populo creatus Episcopus fuit*

Ioan-

Ughel., Ital. Sac. 5, Episc. Iustinop., fol. 356. Po Ughellu je bil Janez prvi škof koprške stolnice

Ioannes, à Vitaliano Patriarcha Gradensi consecratus. Za koprsko Cerkev ni majhna čast, da med sodobnimi slovi kot stara stolnica in da sta njenega prvega škofa že leta 756 z apostolskim indultom soglasno izvolila tako duhovščina kot ljudstvo ter ga je zatem posvetil gradeški patriarh. Opat Ughello za ta dogodek, tako pomemben za koprsko Cerkev, sicer ne navaja avtorja, na čigar preverjene trditve se je bil oprl, a smo ga z raziskovanjem odkrili mi. Gre za Karla Sigonija, ki v svoji sloviti *Zgodovini italijanskega kraljestva* poroča o ustoličenju Janeza za koprskega škofa, vendar z nekoliko drugačnimi besedami, kar je za nas zelo pomembno: *Eodem Anno*, piše Sigonij, *Vitalianus Patriarcha Gradensis, cùm Stephanus Pontifex rogantibus Iustinopolitanis Episcopi habendi Ius indulsisset, Ioannem à Clero, Populoq. creatum confirmavit, & consecravit.* Naj tu opozorimo na samovoljni dodatek besede *Primus* k Sigonijevim verodostojnim podatkom, ki znatno spreminja zgodovino in kar je iz nje mogoče sklepati. Iz kalnega izvira še nikoli ni pritekla bistra voda. Tudi če bi bilo tako, kot trdi Ughello, in bi bil pisec Sigonij, sicer zelo vesten, o škofu Janezu pisal bolj ohlapno ter spregledal njegovo prvenstvo med koprskimi škofi, dopuščamo, da je bil škof Janez prvi, ki sta ga izvolila tako duhovščina kot ljudstvo, v absolutnem smislu pa ni bil prvi v vrsti koprskih škofov. Srčika te resnice prihaja iz najbolj skrivnostnih neder cerkvene zgodovine.

*Car. Sigon.
Hist. de
Regno Ital.,
3. knj., leto
756 circa
fol. 129*

Tako pa
ne govori
prava
zgodovina

*Conc. Tolet.,
zadnje pogl.,
§ sed nec.*

Pravica do imenovanja škofov, ki je od zmeraj pripadala papežu kot namestniku Jezusa Kristusa, kateri je za ceno svoje predragocene krvi ustanovil katoliško Cerkev, je že v prvem stoletju same porajajoče se Cerkve prešla na duhovnike in na ljudstvo, kot potrjujejo Ana-
klet

klet, Štefan, Celestin in Leon, vsi prvi s temi imeni. Tako je bilo odločeno tudi na cerkvenem koncilu v Toledo. Vendar je Sveti sedež to pravico, kar zadeva ljudstvo, okoli leta 340 našega odrešenja razveljavil, kot je razvidno iz sklepov koncila v Serdiki, sklicanega že omenjenega leta pod Julijem I., in kot potrjujejo različni stari pisci. Ljudstvu je bila ta pravica vrnjena šele po letu 700, malo pred nastopom papeža Štefana II. Če je torej ta sveti oče leta 756 prebivalcem Kopra priznal pravico, da skupaj z duhovniki izvolijo svojega škofa, to še ne pomeni, da je bil škof Janez, izvoljen v duhu tega indulta, med vsemi koprskimi škofi tudi zares prvi, temveč je bil le prvi škof, ki sta ga izvolila duhovščina in ljudstvo po letu 700. Pred njim bi bila duhovščina sama prav lahko imenovala koga drugega za škofa. Tako je, če se ne motim, pravo in utemeljeno razumevanje Sigonija, ki je edini temelj, na katerem ob samovoljnem pripisu besede *primus* sloni Ughellova izvirna trditev.

Conc. Serdic., v pogl. Non est permitendum

Janez je bil prvi škof, ki sta ga izvolila duhovščina in ljudstvo

Kdo pa je bil Janezov predhodnik na koprskem škofovskem sedežu in zares prvi škof v Kopru? Podatke o tem preberimo v *Opisu Istre*, v katerem je Manzuoli Istro orisal v zelo živih barvah, povsem ustreznih in naravnih, in kjer v poglavju o Kopru najdemo njegovega prvega škofa, ki je tako podrobno opisan, da mu ne manjka drugega kot ime. *Leta 528, piše Manzuoli, je papež Janez I., Konstancijev sin, na zahtevo Justina Starejšega, XV. bizantinskega cesarja, ukazal imenovati koprskega škofa.* Le kaj bi si še lahko želeli v prid naši trditvi razen imena izvoljenega škofa? Namen imenovanja posameznika, čeprav ga ne imenuje - prepoznati ga je tako in tako mogoče - ni nekaj abstraktnega in med ljudi ne prinaša ničesar, kar bi bilo neotipljivo, nasprotno, je nekaj povsem

Manz., Descrip. Istr. fol. 63

sem

sem razumskega, dejaven plod odprtega duha. Kljub temu torej, da Manzuoli tega škofa ne navaja z njegovim imenom, ga predstavlja kot osebo, dasiravno anonimno. Če je bil torej škof v Kopru imenovan že dve stoletji prej, kako naj bo Janez, ki je bil izvoljen toliko kasneje, zares prvi? Za napako pa nikar ne obtožujmo takoj Manzuolija, saj ni bil Ughellov sodobnik ali njegov naslednik. Ughello je svoje delo izdal leta 1650, Manzuoli pa pred njim, leta 1611. Naj torej graja, če si jo navaden spodrseljaj sploh zasluži, naj torej, ponavljam, graja zadene tistega, ki je z malenkostno spremembo preverjenih podatkov splošno znanega pisca Ughella zavedel, češ da je prvi tisti, ki to v nobenem primeru ni bil, s čimer se je izneveril zaupljivemu prijatelju in ponaredil zanesljiva pisca, Ughella in Sigonija.

Kako drugače je s tem v zvezi ravnal kanonik Schönleben! Ko je ta ugledni pisec v svoji učeni *Zgodovini Kranjske* podrobno opisoval Koper, se je po seznanjenju s sicer resničnimi, vendar nezanesljivimi Manzuolijevimi opisi zakopal v najtemnejše noriške arhive, in ko je iz njih izluščil najstarejša pričevanja, je zapisal: *Eodem anno Iesu Christi 524. satagente Iustino Imperatore Ioannes Papa ordinasse fertur Primum Episcopum Iustinopolitanum, ut habet Manzolius, quem verosimile est fuisse Sanctum Nazarium, cuius Corpus deinde anno 601. inventum esse, docent antiquæ scripturæ apud M. S. Authorem Historiæ Norici.* Sv. Nazarij je torej prvi koprski škof, ki ga je s svojim vztrajanjem izprosil cesar Justin, v svoji milosti pa imenoval papež Janez leta našega odrešenja 524. In tako je Janez, ki ga je v vrsti koprskih škofov Ughello postavil na prvo mesto, v resnici drugi, Nazarij, ki ga je isti avtor postavil na drugo mesto, pa prvi. Tako je prav. Napake se kaj hi-

*Annal.
Carn. Anno
524, fol.
295*

Sv.
Nazarij,
prvi
koprski
škof

hitro povežejo, iz njih so sestavljeni členi verige! In zato napaka, ki je izvirala iz ene same besede *primus*, ni mogla ostati osamljena.

Svoje trditve bomo dokazali s kronološkim prikazom, ki nas bo morda najbolj prepričal. Nedvomno drži, da je sveti škof Nazarij živel določen čas v koprski škofiji. S tem brez izjeme soglašajo različni zelo zanesljivi pisci, o tem pričajo njegove svete podobe, naslikane na platnih, izklesane v marmorju, upodobljene v kovini s škofovskimi simboli, soglasno to potrjujeta mesto in škofija, ki se nenehno obračata k njemu kot svojemu zavetniku in očetu. Povsem gotovo je tudi, da koprskega škofovskega mesta ni zasedel po letu našega odrešenja 601, zakaj tega leta je prišlo do čudežnega odkritja njegovega svetega telesa. Tako je zapisano v rokopisni noriški kroniki, deležni glede tega dogodka velikega zaupanja, saj Schönleben pod že omenjeno leto 524 v svojih Analih ni zapisal le: *Sancti Nazarij Corpus, (Anno 601) inventum esse docent antiquae scripturae apud M. S. Authorem Norici*, temveč v opombah k Analom, v katerih zavrača vse, ki so sv. Nazarija uvrščali med koprške škofe po letu 756, izhajajoč iz omenjene kronike, tudi: *Antiquior tamen fuit, quia Inventionis Annus traditur 601*. Iz tega sledi, da je bil Nazarij koprski škof v letih pred 601. Če se je leta 524 našel človek, ki je ponižno prosil, naj se ustanovi stolnica, in to je bil cesar Justin St., in drugi, ki jo je s svojo vrhovno oblastjo ustanovil, in to je bil Sveti oče Janez I., pa nasprotno ni zgodovinarja, ki bi našel kogarkoli drugega na sedežu takrat ustanovljene škofije kot, kakor trdi Schönleben, Nazarija, zato lahko po resnici trdimo, da je bil prvi koprski škof leta 524 sv. Nazarij.

Zavetnik
mesta

Najdba
telesa sv.
Nazarija,
*Annal.
Carniol.,
letu 524,
fol. 295*

2. pogl., §
10., št.
111., fol.
79, 1. del

Ughel., Ital.
Sac., 5. zv.,
fol. 357

Moje besede imajo potrdilo tudi v iskrenem Ughelovem priznanju, da ne ve natančno, kdaj je sv. Nazarij prevzel sedež koprške škofije: *Non constat quo tempore hic Sanctus floruerit*. Zagotovo ne leta 601, ko so bile čudežno odkrite njegove svete relikvije in s tem trden dokaz, da je živel v Kopru kot škof v letih pred tem časom. Če s tem omenjeni pisec ni bil seznanjen, kot iskreno priznava, zakaj neki ga za škofa postavlja po letu 756? To so stranpoti ugledne zgodovine, ki je bila neugledno izkrivljena.

Schönleb.,
Annal.
Car., 3. del,
leto 517,
fol. 294

Nov vzrok za razcvet, ki ga je v tistem obdobju doživela moja Cerkev, so bile naravne nesreče, ki so takrat pretresale Istro. Enako vztrajni v svojem sovraštvu do katoličanov kot vdani arianizmu, s katerim so se zakoreninili v Istri in sosednjih deželah, so Goti iskali različne načine, da bi jih zatrli. Posebej so si za to prizadevali okoli leta 500 in kasneje, ko so se tu ugnezdili v največjem številu. Takrat so z nenehnimi vdori uničevali zdaj ljudi, zdaj hiše, zdaj vasi, zdaj trge in spremenili nesrečno Istro v klavnico človeških teles, v prizorišče barbarskega plenjenja in v pogorišče žalostnih požigov. Božja previdnost, ki nikoli ne skopari s svojo pomočjo, se je vseeno odločila, da bo iz tolikšnega gorja ustvarila obilje številnih blagrov. Najbogatejši Istrani so se namreč na begu pred okrutnim divjanjem Gotov zatekli na otok Paladijo, takrat imenovan Egida, kasneje Justinopolis in danes Koper, v upanju, da bodo na obzidanem otoku, zaščitenem z morskimi valovi, lahko živeli varni pred nepričakovanimi vdori. In tako je mesto, ki je ječalo v razdejanju, ponovno zaživelo in začelo rasti po številu prebivalcev, stavb in cerkva. Poleg tega je kmalu po letu 500 tudi patriarh Marcel zapustil svoj sedež v Og-

le-

Divjanje
arijancev
proti sveti
veri

Istrani se
zatečejo v
mesto, *ibid.*

leju, ki je bil prav tako opustošen, in se preselil v Koper, kjer je živel polnih dvanajst let. Po njegovi smrti je Štefan, ki ga je nasledil na čelu patriarhata, bival tu do leta 25 istega stoletja in morda še dlje. Verjetno si je mesto, povečano v obsegu in poseljeno z boljšimi kristjani, prav po tej dolgi prisotnosti dveh oglejskih patriarhov zaželelo pridobiti škofovski sedež kot zunanji izraz in okras svojega katolištva in kot trdno podporo svete vere. Nobenega dvoma ni, da se je medtem bizantinski cesar Justin na prošnje koprškega mesta, zaradi svoje naklonjenosti Istri (v njenih pristaniščih so njegovo ladje in druga plovila našli prijazno zavetje) ali spodbujen v svoji izjemni milosti pri širjenju katoliške vere, obrnil s prijazno prošnjo k papežu Janezu, naj mestu dodeli škofovski sedež. To je sveti oče že leta 524 dobrohotno tudi storil. Po tem spletu med seboj povezanih dogodkov je mesto dobilo škofovski sedež in svojega škofa. Sredstva, ki se omejenemu človeškemu umu pri doseganju namena zdijo napačna in neprimerna, se izkažejo nenavadno prepričljiva in učinkovita, ko si jih izbere Božja previdnost, katere moč je v besedi ali hotenju.

Svetla luč te resnice se že širi tudi na tuje. Pater Irenej della Croce v svoji nedavno izdani Zgodovini Trsta omenja, pravzaprav domneva, da je bil prvi koprski škof sv. Nazarij. In če navaja Ughellovo nasprotno mnenje, ki pripisuje prvo mesto na škofovskem sedežu Janezu, tega ne stori zato, ker bi z njim soglašal, saj je morda odkril njegovo neosnovanost, ki izhaja iz zavajajočih Sigonijevih trditev. Ob tem opozarja le na nekaj težav pri določanju časa Nazarijevega nastopa, zagotavljajoč s pobožno skromnostjo, da pričakuje bolj preverjene dokaze glede teh dejstev od kakega drugega pisca.

Če

Isto storita
patriarha
Marcel in
Štefan

Justin prosi
za škofov-
vski sedež
v mestu

Hist. Terg.
6. knj., 11.
pogl., fol.
513

Po
Zgodovini
Trsta sv.
Nazarij
prvi škof

Težave le
glede časa

Če te dokaze lahko najdemo že mi, naj se njegovi pomisleki razblinijo. Ko luč zasije najsvetleje, zbledijo sence. Pomislekov je kar nekaj, vendar se bomo na tem mestu omejili na tri domnevno najtehtnejše.

Prva
težava in
odgovor

Prvi pravi, da *Istrska pokrajina, podobno kot Liburnija in Dalmacija, še nekaj let po letu 500 ni bila podložna Justinu, temveč Teodoriku kot absolutnemu gospodarju in kralju Italije. To je razvidno iz pisem njegovega tajnika Kasiodorja, naslovljenih v tistem času na pokrajinske upravitelje ali načelnike Istre, da bi pospešili izterjavo kraljevih dajatev. Ni torej verjetno, da bi Teodorik dovolil papežu na pobudo cesarja Justina imenovati katoliškega škofa in ustanoviti novo škofijo v Kopru, kjer ni priznaval nobenega drugega vladarja kot samo sebe. Tega pomisleka ni mogoče z ničimer lažje ovreči kot s pomočjo zgodovinske resnice. Čeprav je bil sam arijanec, je Teodorik Italiji, kar zadeva veroizpoved, vladal tako popustljivo, da je svojim podložnikom (v skladu s svojim blagim značajem ali svojo zvito politiko) dovolil svobodno izbiro: ali svete vere, če so bili katoličani, ali arijanstva, če so bili arijanci. In ker mu je bilo poseganje v zadeve Cerkev skrajno tuje, jim je dovolil, da so zanje redno skrbeli njihovi škofje. *Habuisse Catholicos Antistites*, je o Istranih, Liburnih in Ilirih zapisal Ljubljčan Schönleben, *Quamvis Præsidiarj Arianismo infecti essent, nihil dubito; Cum Theodoricus Rex Catholicæ Religioni nulum facesceret negotium*. Preden je postal, recimo temu tako, oster cenzor moralnega življenja samih katoličanov, je nekemu celo njemu ljubemu visokemu uradniku ukazal odsekati glavo, ker se je ta v želji, da bi si še bolj utrdil njegovo naklonjenost, iz katoličana spreobrnil v arijanca, in ob tem izrekel slovite besede: *Si Deo fidem sinceram non servasti, quomodo mihi, qui homo sum, conscientiam**

Annal.
Carniol.,
3. del, leto
500; fol.
289

Ibid.

tiam sanam præstabis? Od kod torej trditev, če ni izmišljena, da bi katoliški kralj, dasiravno arijanske ločine, uglednim duhovnikom cesarja, ki za to prosi, dovolil postaviti novo škofijo v Kopru?

Drugi pomislek pravi, *da je trditev, češ da je papež Janez na zahtevo cesarja Justina, kot piše Manzuoli, odobril ustanovitev škofovskega sedeža v Kopru leta 528, povsem sprta z resnico, saj je papež Janez skupaj s papeštvom leta 525 v ravenskih zaporih zgubil tudi življenje, dve leti kasneje pa je umrl tudi cesar Justin.* Soglašam, da sta papež in cesar umrla v navedenih letih, vendar skupaj z natančnim in učenim Schönlebnom, ki je Manzuolija pomaknil nazaj v leto 524 (ko sta bila tako prvi kot drugi še živa), trdim, da je bilo prav to leto za Koper ugodno, leto, ko je po cesarjevi in papeževi zaslugi, ne da bi Teodorik temu nasprotoval, dobil škofovski sedež. *Manzolius id reposuit ad annum 528. quo nec Ioannes Papa, nec Iustinus Imperator amplius superstes fuit. Hos ad annum 524.* Sicer pa naj Manzuolijeva napaka, ki je sedaj popravljena, ne bo opravičilo za grajo drugih delov njegove *Zgodovine*. Krivda zanjo gre prej prepisovalcu ali tiskarju, ki sta se pri spreminjanju Manzuolijevih z besedo izpisanih letnic v matematična znamenja (kot je razvidno iz njegovega dela) zlahka zmotila in zamenjala eno številko za drugo. Pri popravljanju prepisov ali tiskanih besedil pa se še tako ostro oko zamegli, ko se naslonimo na aritmetiko in z besedo izpisane številke nadomestimo z matematičnimi znaki.

Na koncu še tretji pomislek, češ da so po Ughellovih trditvah pri odkritju telesa sv. Nazarija, potem ko so izkopalni sarkofag, v katerem je počivalo, naleteli na svinčeno ploščo z verzoma: *Hanc Patriam serva, Nazari, Sancte*

Druga
težava in
odgovor

*Ibid., leto
524, fol.
295*

Tretja
težava in
odgovor

guberna, Qui Pastor, & Rector Iustini diceris Urbis. Cesar, ki je nanovo pozidal Egido in jo po sebi poimenoval Justinopolis, je bil Justin II., imenovan Mlajši, ki je zasedel prestol pet ali šest let po letu 560, in ne Justin I, oziroma Starejši, ki je živel do leta 27 istega stoletja. Če naj bi bil torej Nazarij po verzih, odkritih ob njegovem svetem telesu, koprski škof, to ni mogel biti leta 524, saj bi tako veliko prehitel čas vladanja Justina II., ki je mesto dobrohotno obnovil in mu dal svoje ime. Toda v grobnici, običajnem počivališču razpadlega pepela, lahko najdemo le nepomembne predmete. Tak je tudi navedeni pomislek, ki ga je mogoče ovreči že ob bežnem pogledu na ploščo, odkrito skupaj s svetim telesom. Slednja, ki jo še danes nedotaknjeno hranijo na istem mestu, ovrže vse lažne temelje tega pomisleka, saj ne vsebuje drugega kot naslednje besede o Nazarijevih vrlinah, plemenitosti in imenu ter dnevu njegove smrti: *Sanctus Nazarius Præsul migravit in Domino kal. XIII. Iulij.* Kar pa zadeva obstoj in vsebino dveh verzov, je treba upoštevati, da sveto Nazarijevo telo v zgodnejšem obdobju ni bilo le izgubljeno in zatem leta 601 najdeno, temveč da ga je kasneje, okoli leta 1380, ugrabila tudi genovska vojska in ga odnesla v Genovo, od koder so ga, potem ko je bilo končno vrnjeno, leta 1422 ponovno tudi prepeljali v Koper, o čemer bomo podrobneje spregovorili v nadaljevanju. Da bi svojemu svetemu pastirju in očetu zagotovilo dostojen pokop in češčenje, je mesto zanj dalo izdelati sarkofag iz belega marmorja, ki je tako dolg in visok, da služi kot miza svetemu oltarju; tja so ga Koprčani pobožno položili in ga shranili v posebno skrinjo iz dišeče cedrovine in svetlečega stekla, ki jo enkrat na leto odprejo pogledom in češčenju vernikov

kov. Na široki zunanji strani sarkofaga so upodobili različne svetnikove čudeže, na ravni podstavek pa vklesali omenjena verza. In tako je razjasnjen tudi ta splet neresnic. V dveh verzih, seveda ne vrezanih na stari svinčeni plošči (kot so napak trdili), temveč vklesanih na novem marmornatem sarkofagu (kot pričajo dokazi), je Nazarij imenovan škof Justinopolisa, kot se je glasilo ime, ki ga je mestu pred več stoletji v svoji cesarski milosti podelil cesar Justin II., potem ko ga je v celoti obnovil. Vendar to v ničemer ne nasprotuje Nazarijeve-
mu zgodnejšemu povzdignjenju na škofovski prestol v omenjenem letu 524. Nasprotno, celo podpira ga. Pravi dokaz trdne resnice so laži, ki se, zbrane, da jo spodnesejo, ob soočenju z njo, podobno kot sence na soncu, počasi razblinijo.

Druge pomisleke, ki zadevajo ustanovitev in rast Kopra, lahko najdemo pri istem tržaškem piscu. Vendar naj bo breme njihovega zavračanja prepuščeno drugim. Cilj, ki smo si ga zastavili, da namreč napišemo cerkveni krajepis, ne laičnega, svetega in ne posvetnega, nas od tega raziskovanja odvrta. Zdaj, ko smo ugotovili, da so koprsko cerkev povzdignili v stolnico, ter prepoznali njenega prvega pastirja, in je med njima prišlo do svete in mistične poroke, si oglejmo cerkev, odeto v poročna oblačila, ki so dragocena olja za posvetitve, in v bogate dragulje svetih relikvij, s katerimi se ponaša.

*Hist.
Tergest.,
6. knj.,
12. pogl.,
fol. 516*

T R E T J E P O G L A V J E

*Posvetitev koprsk stolnice in njene
svete relikvije*

Za krščanski svet ni bolj vzvišenega kraja na tej skromni zemlji, kot je cerkev. Najsi je povsem običajna, se pravi, da ni ne stolnica ne krstilnica ne posebej odlikovana s kakim naslovom, ki jih včasih podeljujejo škofovske oblasti cerkvam, je to še zmeraj vsem dostopen dom velikega Boga, kamor se ta brez omalovaževanja skoraj kot v zemeljska nebesa sklanja v svojem kraljevskem veličanstvu, da bi prisostvoval sveti maši, da bi uslišal ponižne prošnje rotečega ljudstva, da bi skesanim grešnikom odpustil hude žalitve in odrešenim dušam zagotovil večno zveličanje. Vendar vsaka krščanska stavba še ni cerkev, če ni prej posvečena s slovesnim obredom ali vsaj s svetim blagoslovom. Preveč se razhajajo zemeljska zgradba in Božji obred, posvetno življenje in sveto opravilo. Blagoslovitev se prav lahko zaupa kateremukoli duhovniku, saj sleherno blagoslavljanje (prošnja za srečo, ki jo običajno podeljuje dobrotljiva roka Gospoda, kateri je neizčrpen vir vsega dobrega) povsem upravičeno pripada duhovniku, ki je Kristusov namestnik in srednik prave sreče med človekom in Bogom. To pa ne velja za slovesno posvetitev, ki je s svojim skrivnostnim maziljenjem s svetim oljem posebna pravica škofa, kateremu pripada tudi posvetitev samega svetega olja. Ob neizpodbitni resničnosti teh trditev bomo raziskali, ali je bila koprška stolnica kdaj posvečena in kateremu od njenih škofov gre za to dejanje zahvala.

Blagoslovitev
cerkva

Posvetitev
cerkva

To

To seveda ne zahteva široke razprave, saj gre za gola dejstva. Še več, Ughello, Manzuoli in Petronio, ki so se bolj kot katerikoli drug pisec poglobili v preučevanje dogodkov v tej cerkvi, sploh ne omenjajo njene slovesne posvetitve, ker domnevajo, da je bila v celoti posvečena že s tem, da je bila pod dobrohotnim zavetništvom deviške Matere posvečena Bogu, njenemu Sinu; nihče od njih pa ne govori o njeni slovesni posvetitvi. Posebej omenja to samo Peter Morari na nekem nevezanem listu, vendar s tako nejasnimi besedami, da vprašanja ne rešuje, temveč ga še bolj zapleta. Pravi, *da je Frančišek iz Firenc leta 1445 v Kopru posvetil oltar sv. Nazarija in cerkev*. Posvetitev cerkve je neponovljiv obred, sicer ne bi izražal neločljive poroke Kristusa z njegovo najljubšo nevesto. Zatorej tega obreda ne opravijo, ne da bi o njem zvesto poročali naslednikom tako z natančnim zapisom, shranjenim v škofijskem uradu, kot s skrbnim hranjenjem izrezljanih ali naslikanih svetih križev na posvečenih stenah, neredko pa tudi z vzdavo plošče v sami cerkvi v večni dokaz svečanega obreda. Iz Morarijevega časa ni nobenega od teh dokazil v prid stolnici. In kako naj bi jo bili po njegovih besedah posvetili? Narašča dvom, ali je bila sploh kdaj posvečena sv. Nazariju, temveč od zmeraj samo Devici Vnebovzeti. Če je torej škof Frančišek posvetil oltar sv. Nazarija in cerkev, ne da bi Morari posebej navedel njeno ime, še ni mogoče sklepati, da je bila tedaj posvečena prav stolnica.

Ne glede na vse to Morari zasluži vse zaupanje. Ni verjetno, da bi škof, tako pozoren do oživitve pozabljenih spominov o svoji cerkvi, kot o tem pričajo javni dokumenti, iz gole svojevoljnosti določil njeno slovesno posvetitev. Ali ne bi svoji stolnici ta sveti okras ob spo-

zna-

Stolnica
posvečena

Spomin na
posvetitev

znanju, da ga nima, takoj podelil on sam, saj je posvetil tako cerkev sv. Jurija v Piranu kot kapucinsko cerkev v Kopru? Če bi se cerkev naključno imenovala po sv. Nazariju, saj je njegov oltar najuglednejši med vsemi, ki stojijo v njej, bi morali ob besedah *posvečena oltar sv. Nazarija in cerkev* razumeti cerkev, v kateri ta oltar stoji. Ni novost, da je iz vsebine mogoče sklepati o obliki ali da nejasno besedo pojasnjuje tista, ki ji sledi. Znotraj koprskega obzidja in v širši okolici ni cerkve, ki bi jo krasilo slovito ime sv. Nazarija. Temu mestu, ki ga časti kot svojega dobrotljivega zavetnika, je od nekdanj zadoščalo, da mu je posvečalo toliko živih templjev, kolikor je bilo src njegovih meščanov. Ko torej pravimo, da sta bila *posvečena oltar tega svetnika in cerkev*, mislimo na stolnico, ki jo običajno v vseh predelih krščanstva imenujemo kar cerkev.

Prenos
Najsvetej-
šega

Reg. Zeno,
2. knj.,
Act., fól. 10

Do tod sega moja nečimrna želja braniti poštenega in zelo zaslužnega škofa; vendar resnični trditvi, ki se je kot taka izkazala po kasnejšem odkritju dokumenta, katere ga je bil lastnoročno napisal škof posvetitelj, ni treba pri nikomer moledovati za podporo. Poglejmo, kaj se je zgodilo. Leta 1662, skoraj deset let po Morarijevi smrti, je Frančišek Zeno, potem ko se je odločil, da Najsvetejše iz tesne kapelice pod tribuno, imenovane evangeljska, premajhne za tolikšno Svetost, prenese na uglednejše mesto v stolnici, po tehtnem premisleku za ta namen izbral veliko tribuno, žlahtno zavetje svetega Nazarijevega telesa. Ko pa je podrl oltar, ki mu je svetnikov marmornati sarkofag služil kot oltarna podoba, so sarkofag spustili niže, da je postal oltarna miza, novi tabernakelj Najsvetejšega, ki so ga postavili nanj, pa je nadomestil oltarno podobo. Ob podiranju starega Naza-

ri-

rijevega oltarja so v zaboju s svetimi relikvijami odkrili pergament z naslednjo vsebino:

Anno Domini millesimo quadrigentesimo quadragesimo quinto. Indictione octava; die vero septima Mensis Novembris, quæ fuit Dominica, Pontificatus Domini nostri Eugenij Papæ IV. Anno quintodecimo. Reverendissimus Pater, & Dominus Frater Franciscus de Florentia Ordinis Prædicatorum Episcopus Iustinopolitanus consecravit hanc Ecclesiam, & Altare, quam de novo de duobus Parietibus reædificaverat. Consecravit ad honorem, & Nomen, & Memoriam Beatissimæ Virginis Mariæ, & posuit in eo Reliquias infrascritas, cum tribus granis incensi benedicti; & voluit, quod dedicatio predictæ Ecclesiæ, & Altaris prima Dominica Mensis eiusdem singulis Annis celebretur; deditque in Die dedicationis ejusdem, & in Festis omnibus Beatæ Mariæ in perpetuum, omnibus, & singulis dictam Ecclesiam visitantibus dies quadraginta Indulgentiarum: Reliquiæ positæ in dicto Altari sunt de Ligno Crucis, de Reliquijs S. Laurentij M. S. Anastasij Papæ, & M. S. Stephani P., & M., & Aliorum.

Dokazilo o
posvetitvi

Morarijevo pričevanje moramo torej ceniti kot verodostojno in toliko bolj dragoceno, ker je povzeto iz nam neznanih virov. Brez sence dvoma lahko torej trdimo, da je koprsko stolnico leta 1445 posvetil njen škof Frančišek iz svetega reda dominikancev, Florentinec po rodu, iz družine Blondovih. Še več, po milosti tega zaslužnega škofa je bila stolnica z dokončanjem dveh zidov v celoti dograjena, kot je razvidno iz navedenega dokumenta.

Škof
posvetitelj

Zaradi podrobnejšega poznavanja te svete stavbe naj spomnimo na stolni atrij, ki ga je genovska vojska med divjim ropanjem mesta pred letom 1400 (natančneje v nadaljevanju) surovo požgala. To opustošenje je gorečega škofa Ludvika Morosinija spodbudilo, da je pri vladar-

Stolni atrij
požgan

Reg. Pol., 2.
knj., fol. 42

Podaljšanje
stolnice

Čas
posvetitve

Njene
relikvije

Štiri telesa
svetnikov

darški milosti beneškega senata izprosil dobrohotno dovoljenje, da atrij še z nekaterimi posvetnimi stavbami vključi v cerkev in jo razširi z novo dozidavo. Ko pa je nekaj let zatem umrl, je zasluge za zaključek del Nebo namenilo njegovemu nasledniku Frančišku, zato je, upoštevaje vse to, po pravici zapisano: *Consecravit hanc Ecclesiam, & Altare, quam de novo de duobus Parietibus reaedificaverat*. Zapis tega pojasnila seveda ni ne naključen ne nepremišljen. Povedali smo že, da je posvetitev cerkve neponovljiva, a le toliko časa, dokler ohranja svojo stavbo nespremenjeno. Če pa je po zgraditvi uničena in po uničenju ponovno postavljena, če jo, ker je predolga, skrajšajo ali, ker je prekratka, podaljšajo, jo je treba ponovno posvetiti. Kot poročajo dokumenti, je modri škof to storil 7. novembra omenjenega leta. Vendar naj nas ne preseneča, da proslavljamo obletnico tega dogodka 21. oktobra, danes z dvojnim slavljem, cerkvenim in posvetnim, s svečano procesijo, ki jo na čelu vodijo škofijski dostojanstveniki, in dajatev prostim sejmom, podaljšanim na dva tedna. Škofu Frančišku se je zdelo primereno, da ta dan prenese s stalnega sedmega dne na prvo nedeljo v novembru, ki pa pride vsako leto na drug dan. Le zakaj ga torej kasnejšim škofom iz morda nič manj tehtnih razlogov ne bi bilo dovoljeno prestaviti na 21. oktober, ko je primernejši čas za številnejši shod vernikov?

Preidimo zdaj k svetim relikvijam, brez katerih nobena cerkev ni posvečena in so dragocen zaklad, s katerim Gospod Bog v ta namen obdari svojo nevesto. V naši stolnici jih ni v izobilju, a jih tudi ni malo. Veliko pomenijo štiri sveta telesa njenih svetnikov in zavetnikov Nazarija, Aleksandra, Elija in Justina, ki jih hrani; poleg njih

njih pa so še nekateri drugi zakladi, prav tako dragoceni, čeprav so manjši. A ker biseri niso tako cenjeni, če jih je v izobilju, bomo te bogate nebeške dragulje opisali vsakega zase in začeli z Nazarijevim blaženim telesom.

Nebeška skrivnost je, ali je ta svetnik, potem ko je bil leta 524 vsem v blagor povzdignjen na čelo koprsk škofije, svoje pastirsko poslanstvo opravljal dolgo ali le kratek čas. Znano pa je, da je bilo njegovo sveto telo, ki zdaj počiva v stolnici, za kratek čas shranjeno na povsem neznanem in skritem mestu - ne vemo pa, ali na posebno zahtevo njega samega, ki se je, poln globoke ponižnosti, hotel tudi po smrti izogniti javnemu češčenju, ali zaradi spretne zvijače duhovnikov, ki so tako želeli preprečiti njegovo morebitno ugrabitev, ali ni šlo celo za vzvišen namig Božje previdnosti z namenom, da bo telo nekega dne v mestu postalo najbolj cenjen zaklad, ker bodo prav po njem najbolj hrepeneli, kot se je tudi zgodilo. Več let po njegovi smrti se je pobožnemu cerkvenemu skrbniku, po imenu Martinu, medtem ko je med molitvijo bedel ponoči v stolnici, izpod marmornih stopnic v oči, še bolj pa v srce zalesketal žarek prečudovite svetlobe. Nočna svetloba kaj lahko napoveduje tudi jutranjo zarjo. Ker pa se je to ponovilo večkrat, je bil prisiljen skrivnost o čudežnem dogodku razodeti ljudem. Zaradi njegove velike preprostosti pa ga niso poslušali s posebno zavzetostjo, zato je Nebo, ki je zahtevalo večjo čast za svojega služabnika, ponovilo svoje nebeško prikazanje drugemu meščanu, prav tako častitljivemu po letih in kreposti, po imenu Pelegrinu. Potem ko so njegove tople solze zmočile cerkvena tla, je ob navzočnosti zvestih duhovnikov začel kopati pod omenjenimi stopnicami. In že so, presrečni, v tamkajšnjem grobu odkrili dragoceno

Izgubljeno
telo sv.
Nazarija

Čudežno
prikazanje,
Manz. 2.
knj., fol. 18

Petron.,
2. knj., 8.
pogl., fol.
362

Najdba
svetega
telesa

te-

1. knj., 2.
pogl.

telo svetega škofa z napisom na svinčeni plošči, ki je še danes nepoškodovana ohranjena poleg njegovih svetih relikvij: *Sanctus Nazarius Præsul migravit in Domino kal. XIII. Iulij.*, kar se je zgodilo leta 601, kot je zapisano v stari zgodovini Norika, kakor navaja Schönleben in tudi mi povzemamo na ustreznem mestu.

Svetnikovi
čudeži

Ko se je ta vesela vest razširila po mestu in okolici, se je osrečeno ljudstvo zbralo, da počasti svojega težko dočakanega pastirja, Nebo pa je z novimi čudeži še povečalo radost vernikov in Nazarijevo slavo. Te čudeže opisuje Manzuoli, molče pa o njih pričajo kipi ozdravljenih bolnikov na svetnikovem grobu, ki jih je oživila in upodobila spretna klesarska roka. V naslednjih sedmih stoletjih je Koper to radost užival v vsej popolnosti. Tudi če so ga od časa do časa pestile vojne, lakota in kuga, ga je Nazarij s svojim mogočnim zavetništvom ponovno dvignil, ko je bil porušen, nahranil, ko je bil lačen, oživil, ko je ugašal. Res se je okoli leta 1380 nanj zgrnila prava poplava neizmernih nesreč. To se je zgodilo, ko so z mogočnim vojaškim ladjevjem na Istro navalili Ligurci ter povzročili neizmerno škodo, se tatinško polastili Kopro in z nagnusno brezbožnostjo povsod tam, kjer so najprej z barbarsko drznostjo oplenili vse hiše, oropali tudi cerkve. Potem ko so požgali atrij koprške stolnice, da bi si olajšali vstop vanjo, so ukradli Nazarijevo sveto telo, iz neke druge cerkve pa sveto telo papeža Aleksandra ter s tem dragocenim vojnim plenom odjadrali proti Genovi, da bi jo v enem samem mahu obogatili z dvema zakladoma. To je bila največja nesreča, ki je doletela Koper, odkar je ponovno našel svojega izgubljenega pastirja in očeta. Več let se je ljudstvo zaobljubljalo, duhovniki so molili, škofijski urad pa

Vdor
Genovežanov

Opat Palad.
1. del, 9.
knj., fol.
391

Ugrabitev
svetih teles
Nazarija in
Aleksandra

se je zavzemal, da bi dobili nazaj ugrabljene relikvije. In ko je bilo Nebo že utrujeno od tako številnih prošelj in je bil na čelu genovske Cerkve Pilej de' Marini, na čelu koprške pa Jeremija Pola, je prišlo do dogovora o tako težko pričakovanem vračilu. Ko so leta 1422 sveti telesi prepeljali iz Genove v Benetke in ju slovesno izpostavili v cerkvi sv. Hieronima, so po pontifikalni maši, ki jo je pel škof Marko Lando iz Castella ob prisotnosti škofov iz Nina in Kopra, nadaljevali z njimi pot po morju proti Istri. Potovanje se je končalo srečno, goreče hrepenenje koprskih meščanov, ki so v velikem številu zapustili rojstni otok in radostno pohiteli naproti svojima svetima zavetnikoma, pa je spodbudilo blage zahodne sapice, da so močnejše napele jadra. Ko je številno spremstvo srečno pristalo v Kopru in so dragoceni telesi pod kar najbolj praznično zmagovitimi slavoloki, ob glasnem zvonjenju in svetih himnah prenesli v stolnico, kjer je velika množica več dni zapored v molitvi šepetala Bogu dolžno zahvalo, so ju položili v sarkofag iz izbrane- ga marmorja pod veličastno tribuno, nežno okrašeno s kamni, listovniki in zlatom. In ker je veselje še kar naprej prekipevalo, je škof Pola odredil vsakoletni obred v spomin na slovesni prenos in v zasluženo zahvalo Nebu, mesto pa je na spodnjem delu sarkofaga v večno molitev izlilo svoje srce v verzih:

*Hanc Patriam serva, Nazari Sancte, gubernata,
Qui Pater, & Rector Iustini diceris Urbis.*

Drugo sveto telo, ki bogati našo stolnico, je, kot rečeno, telo papeža in mučenca Aleksandra. Iz Rima, v kate- rega okolici je neustrašni junak pretrpel svoje slavno mučeništvo za sveto vero, so njegovo telo prepeljali v Koper, kjer mu je ljudstvo v dokaz svoje predanosti in

v čast

Jeremija
Pola, 1.
knj., fol. 84

Petron.,
2. knj., 8.
pogl., fol.
361

Vrnjena
Kopru,
shranijo ju
v stolnici

Telo
svetega
Aleksandra

Se izgubi

*Manz., 2.
knj., fol. 28*Odkritje
njegovega
telesaČudeži, ki
so sledili

v čast njegovemu zmagovitemu imenu postavilo cerkev. Proti temu velikemu blagru so se zgrnile že običajne nesreče v Istri, in ker so se nekateri njegovih častilcev bali, da bi njegovo truplo med roparskimi napadi na mesto sovražniki lahko ugrabili, so ga preudarno skrili. To dejanje pa se je sprevrglo v pravo krajo, saj se je za njim izgubila vsaka dragocena sled. To izgubo je Nebo, radodarno s svojimi darovi, nadomestilo s čudeži. Aleksander se je, oblečen v papeško opravo in s sveto tiaro na glavi, večkrat prikazal duhovnikoma Janezu in zatem Nikolaju ter družinskim članom minorita Petra Manollessa, takratnega koprskega škofa, ter jim naročil, naj škofu predlagajo, da njegovo sveto telo, potem ko ga bo ponovno našel, izpostavi ljudskemu čiščenju. Manolleso je, častit zaradi svoje moralne pokončnosti, postov in drugih pobožnih del, ukazal kopati na tisti strani oltarja, ki mu jo je pokazal svetnik s svojim prstom, in ko so kmalu zatem našli sarkofag iz dišeče cedrovine, so v njem odkrili tudi sveto telo. To se je zgodilo 27. oktobra leta 1306. Prihitelo je ljudstvo v velikem številu, nekateri zaradi predanosti svetniku, drugi zaradi novih čudežev. Oltarna miza se je kljub težkemu marmorju dvignila, kot da bi bila iz najlažjega lesa; neka ženska, ki je bila prizadeta na sluhu in udih, tako da se je komaj še premikala, se je približala svetemu telesu, in sluh in telo sta ji srečno ozdravela; neko dekle, ki je bolehalo za hudo in mučno boleznijo, se je dotaknilo svetega groba, in je ozdravelo; na obrezanem rožnem grmu, podobnem trnovemu bodičju, pa so dan zatem vzcvetele tri škrlatnordeče vrtnice. Bogato je morala biti z nebeškimi vrtnicami ozaljšana grobnica mučenca Aleksandra, ki je, po svetih analih edini papež s tem imenom,

pa-

papeško tiaro okrasil s predragoceno mučeniško krono. Njegovo sveto telo je v njegovi cerkvi počivalo do približno osemdesetega leta v tistem stoletju, ko so ga Genovežani ukradli in ga, kot rečeno, skupaj z Nazarijevim odpeljali v Genovo, od koder so ju Koprčani leta 1422, potem ko sta bili trupli vrnjeni mestu, prepeljali in položili v skupni sarkofag v stolnici, kjer ju še danes častimo. Ker danes ta sarkofag služi kot oltarna miza za Najsvetejše in ker je to resnična in živa Božja miza, sta Nazarij in Aleksander dva kerubina, ki nad mestom razprostirata krila svojega mogočnega zavetništva.

Tretje sveto telo je telo blaženega Elija, koštabonskega diakona in učenca sv. Mohorja, istrskega apostola. Potem ko je mesto odvrnil od malikovanja lažne Palade in ga napotil k veri v pravega Boga, je odpotoval v raj uživat zaslužen plačilo za svoj apostolski trud in pustil v Kopru svoje svete posmrtno ostanke kot trdno poroštvo za svoje trajno zavetništvo. Kadarkoli se je pobožno ljudstvo zateklo k njemu, je našlo tolažbo ob ujmi, zavetje v nesreči in pristan v nevihti. Njegovo telo počiva v oltarju kripte, kjer služi oltarna miza sarkofagu za podnožje, ta pa oltarni mizi za oltarno podobo. Osemnajsti julij je v mestu in škofiji posvečen prazniku njegovega spomina.

Ta trojica nebeških zakladov se je leta 1686 povečala za dragoceno telo svetega mučenca Justina. Z njim me je ljubeznivo počastil Jožef Evsanij, ki je bil generalni prokurator mojega svetega avguštinskega reda, nato prefekt papeževega sakrarija in porfirski škof, da bi počastil moj prihod v koprsko Cerkev. Temu zaslužnemu in učenemu škofu se je zdelo, da bo Koper, če se že ponaša s cesarjem Justinom, kateri ga je nanovo zgradil, še veliko

bo-

Rešijo
sveto telo
in ga
vrnejo v
stolnico

Telo
blaženega
Elija

*Manz., 2.
knj., fol. 34*

Njegova
smrt

*Petron., 2.
knj., 8.
pogl., fol.
367*

Leži v
stolnični
kripti

Telo sv.
Justina

bolje poskrbel za svojo varnost, če se bo zatekel pod okrilje drugega Justina, čigar mogočno zavetništvo bi ga zaščitilo za vse večne čase. Dosti dobrega je prejel od cesarja Justina, ki je mrtev, a še veliko več lahko pričakuje od sv. Justina, ki je nesmrten, ker je pri Bogu, ki vlada v nebesih! S temi modrimi mislimi, s katerimi me je pobožno počastil ob mojem prihodu v mesto, smo leto zatem, na drugo velikonočno nedeljo, ki je prišla na dan 20. aprila, s pontifikalno mašo, množično procesijo in drugimi slovesnostmi, primernimi pobožnosti ljudstva in svetnikovi veličini, počastili svečani prenos njegovih relikvij. Položili smo jih v čudovito kristalno posodo in jo v stolnici shranili v oltar, posvečen cerkvenemu učitelju sv. Hieronimu. Ljudstvo, prežeto z njegovo nekdanjo milostjo, se ga slovesno spominja vsako leto na omenjeno nedeljo, njegov zaslužni spomin pa na isti dan počasti tudi koprška Cerkev.

Tem svetim telesom je treba dodati številne druge znamenite relikvije, kot so relikvije častitih mučencev Valentina, Buona, Klemenca in Viktorja. Tu so še relikvije oživljajočega lesa svetega križa, dragocenih oblačil deviške Matere, apostolov sv. Jakoba in Filipa, sv. Jerneja in Barnabe in neustrašnih mučencev Lovrenca, Blaža, Janeza in Pavla, Mohorja, Fortunata, Barbare, Katarine in drugih. Vsaka posebej je vložena v svoj srebrn ali kristalni relikviarij, vse pa so shranjene v urejenem sakrariju, imenovanem zakladnica, kjer so shranjene tudi srebrnina in druge cerkvene dragocenosti. S tremi okni, zaščiteni s kovano okrasno mrežo, sakrarij gleda prek kanoniških sedežev v koru na levi del oltarja, s prav toliko vrati pa se odpira v zakristijo. Zanj in njegovo varnost skrbi kanonik zakladnik.

Darilo mestu

Prenos relikvij

Položen v stolnico

Druge znamenite relikvije

Njihov sakrarij

Njegov skrbnik

Zdaj

Zdaj, ko smo opisali te svete stolnične zaklade, bomo sklenili poglavje s posebnim poročilom o cerkvenem obredu, ki se je običajno končal s spoštljivim poljubom ene od relikvij. Dasiravno je to zelo star obred, vpeljan v Istro pred osmim stoletjem pod gospostvom takrat vladajočega grškega cesarstva, nam zato ni nič manj dragocen. *Iustinopolim*, piše Ivan Luciaë navajajoč Schönlebn, *Græcos Maris Dominos etiam post Carolum recognovisse arguit Mos laudes canendi usque in hodiernam diem illic servatus*. Ob štirih praznikih, božiču, veliki noči, sv. Marku in sv. Nazariju, pevci med darovanjem pri maši, ki ji poleg številnega ljudstva običajno prisostvujejo škof z duhovniki in podestat s sodnikom, zapojejo kratko molitev, imenovano hvalnica ali po ljudsko *Lauda*, s prošnjo Božjemu Veličanstvu, naj bo s posredovanjem Device, po kateri je poimenovana koprška cerkev, in Evangelista, patrona beneškega gospostva, s svojimi nebeškimi darovi dobrohotno milostno do beneškega doža, koprškega škofa in podestata. Med petjem hvalnice spodbujajo navzoče k pobožnosti z gorečo baklo, za katero v povorki stopajo v imenu doža podestat, v imenu škofa duhovnikov somaševalec, v imenu podestata pa njegov kancelar; sveti obred se konča s tem, da pristopi k pobožnemu darovanju podestat, za njim pa še ljudstvo, pri čemer vsakdo spoštljivo poljubi eno od svetih relikvij, ki jim jo ponudi kanonik, oblečen v pluvial in koretelj. Hvalnica se glasi:

Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat. Serenissimo Domino nostro N. N. Inclyto Duci Venetiarum salus, Honor, Virtus, & Imperium. Sancta Maria Tu illum adjuva.

Illustrissimo, ac Reverendissimo Patri, & Domino nostro N. N. Dei Gratia Episcopo Iustinopolitano dignissimo salus

Ho-

Annal. Carn. 1. zv., 1. del, 2. § 10. pagl., fol. 79

Star cerkveni obred

Molitev, imenovana *Lauda*

Darovanje in poljub svetih relikvij

Honor, & Virtus, & Vita perpetua. Sancta Maria Tu illum adjuva.

Illustrissimo, ac Excellentissimo Domino N. N. pro Serenissimo Ducali Dominio Venetiarum Potestati, & Capitaneo Iustinopolis dignissimo salus, Honor, Virtus, & Vita perpetua. Sancte Marce Tu illum adjuva.

Č E T R T O P O G L A V J E

Koprski škofijski dvorec

Edino, kar ločuje koprsko stolnico od škofijskega dvorca, je široka javna cesta med levo stranjo stolnice in glavnimi vrati dvorca. Kakšen je bil v prvih stoletjih, ni mogoče ugotoviti, saj ga je okoli leta 1300 povsem uničil nesrečni požar. In morda bi bil še danes v ruševinah, če ga ljubeča milost nekaterih njegovih škofov ne bi z večkratnim dograjevanjem ponovno postavila. A poglejmo po vrsti, kaj je vsak od njih sezidal, pa bomo s tem že tudi opisali velik del stavbe.

Jakob Valaresso, eden najuglednejših dostojanstvenikov koprške Cerkve, se je že takoj po svojem prihodu hitro lotil dela in od škofije zahteval radodarno podporo. Vendar od nižje duhovščine ni bilo pričakovati velike pomoči. Zato pa je veliko pomagala milost, ta kraljica čednosti, ki je poskrbela, da so bili postavljeni prvi temelji, pobožna škofova duša pa je vse to delo velikodušno dokončala. Takrat so popravili glavno stopnišče, zgradili zgornjo dvorano, odprli na dvorišče obrnjeno ložo, razdeljeno kasneje v več prostorov, in postavili zgradbo, ki gleda na trg Brolo. V nekaj letih je torej škof opravil toliko kolikor njegovi predhodniki v celem stoletju. Napis, vklesan v marmorju nad vrati omenjene dvorane, pravi:

*Episcopium
Superiorum temporum injuria crematum,
& solo æquatum,
Longa deniquè patientia humilibus tectis habitatum,
Iacobus Valaressus,*

Pat-

Legat
škofijskega
dvorca

Požar

Obnovljen
v Valares-
sovem času

Reg.
Valares. I.
zv., fol. 10,
act. 133

Patritius Venetus, Pont. Iustinopolitanus
Nova Forma,
Propria erectum Impensa, illustravit.
Anno salutis, MCCCCXCVIII.

Obnovljen
v Assoni-
covem času

Jernej Assonica, v svojem stoletju slovit kanonist, je nadaljeval častitljive Valaressoove stopinje in je poleg postavitve marmornatega vodnjaka, s katerim je oskrbel in oplemenitil dvorišče, polepšal škofijski dvorec z veličastnimi vrati, ki vsakomur že ob vstopu z napisom na glavni prekladi razkrijejo grb in ime svojega dobrotljivega ustanovitelja:

Bartholomæus Assonica Bergomen. I. C.
Referendarius Apost. Episcopus Iustinopolitanus.
fac. curavit.

Anno salutis M. DXIIX.

Obnovljen
v času
škofa
Stelle

Tudi Tomaž Stella je s svojim zavzetim delom povečal škofijski dvorec z novimi stavbami. Del zelo stare hiše, ki je stala poleg, je segal v bližino stolnice; ker pa je grozila nevarnost, da se bo zrušila, na veliko škodo škofijske blagajne, ki je bila v tistih časih prav žalostno izpraznjena, sta se mestna sindika Janez Vittori in Janez Pavel Bratti odločila zaprositi škofa Stello, naj stavbo povsem poruši, in mu zagotovila, da bodo na ruševinah zrastle veliko trdnejše stavbe in da bo z odstranitvijo podrtije mesto pridobilo na sijaju, škofija pa bo imela od tega zagotovljene koristi. Predlog je bil dober, kajti ko je bila podrtija odstranjena s privolitvijo papeža Pija IV., ki jo je škofu Stelli posredoval kardinal d'Altemps, se s prijaznim razgledom na hribe in griče, ki jih je dotlej zakrivala vmesna stavba, ni požlahtnil le Veliki trg, imenovan tudi Stolni, temveč je bil z dograditvijo novih poslopij občutno polepšan tudi škofijski dvorec.

Reg. Stella,
I. zv., fol.
251

Tak-

Takrat so zgradili dvorane med zadnjim delom cerkve sv. Aleksandra in začetkom lože, ki jo je bil postavil že Valaresso. Zatem so zraven njih postavili dvorano, kate- re ena stran je potekala vzdolž omenjene lože, druga pa je gledala na notranje dvorišče, obrnjeno proti vzhodu. Nato so z debelim zidovjem povezali prvotne stavbe, in sicer veliko dvorano s stanovanjem na Brolu. Postavili so notranje stopnice do nove dvorane, ki pa so jih kasneje zamenjali za boljše. V ustreznije in večje prostore pa so takrat prenesli tudi več hišnih delavnic. Vse to se je zgodilo leta 1565, predzadnje leto, ki ga je Tomaž, najbolj bleščeča zvezda naše poloble, še razsvetljeval v tem minljivem življenju.

Janez Ingenerio, ki po svojih odlikah in vrlinah ni zaostajal za nikomer od naštetih škofov, je le-te dohajal tudi po radodarnosti. Dvignil je drugi del zgornjih prostorov dvorca, ki dopolnjujejo tiste na vzhodu; so sicer manj obsežni, zato pa bolj zdravi, saj gledajo eni na vzhod, drugi pa na jug, o čemer priča tudi vklesani napis:

*Hanc Edium Partem malè materiata
Antequam penè Vitium faceret,
Et magis muribus, quam Hominibus accomodatam,
Ioannes Ingenerio Episc. Iustinop.
Exornatam, atque auctam
In elegantiozem, quam cernis formam, restituit.
M. D. XXCII.*

Poleg tega je v globoki predanosti Nebu in hvaležnosti svojemu Dobrotniku na mestu, kjer je na nekem marmorju stal kip, bedni ostanek poganstva, posvečen lažnim božanstvom, ki je služil kot podnožje glavnemu stopnišču, ovekovečil spomin na velikega papeža Gregorja XIII. s temi besedami:

Obnovljen
v času
Janeza
Ingeneria

Io: Ingerio Episcopus Iustinopol:

sublato hinc lapide

Idolis sacro

Alium in sempiternam Greg. XIII. Max. & opt. Pont.

Memoriam reposuit.

M. D. XXCIII.

Obnovljen
v času
škofa Zena

Nič drugače ni čustev naklonjenosti do dvorca svoje škofije okoli leta 1670 pokazal Frančišek Zeno, človek živega in slovitega spomina. S svojo darežljivo roko je segel na več področij, posebej v zapore, ki jih je opremil za vzorno kaznovanje zločincev, in v oratorij, ki ga je obnovil za blaženo bivanje dobrih ljudi. Ta oratorij je cerkev svetega očeta in mučenca Aleksandra, enega od češčenih zavetnikov koprskega mesta; in je kot del škofijskega dvorca služil in po potrebi še zmeraj služi kot zasebna kapela. O tej cerkvi bomo natančneje spregovorili še na drugem mestu.

Izgradnja
nove
kapele

Podobe
škofov

Obnovljena
kancelarija

In ker mogočnim zgradbam pogosto ne ustreza skromna oprava, naj dodamo, pa ne iz lahkomiselne hvalisavosti, temveč da se izognemo očitkom o pomanjkljivem opisu, da so v zadnjih letih v zgornjem delu dvorca uredili zasebno kapelo pod naklonjenim zavetništvom svetega nadškofa v Valenzi Tomaža iz Nove vasi, ki je dostopna ob vsaki uri, ne da bi se izpostavljali neprijetnostim dežja ali vetrov. V glavni dvorani so podobe škofov koprške Cerkve od sv. Nazarija pa vse do naših dni. Podrobnejši podatki o njih bodo obogatili naslednje poglavje. Prav tako so obnovili tudi škofijsko kancelarijo, ki je bila že nekaj let opuščena in kot taka skorajda povsem pozabljena. O tem beremo v napisu, ki so ga na to mesto obesili brez moje pobude in ga navajam z rdečico na licu:

F.

*F. Paulus Naldini Pat.
Episcopus Iustinopolis,
Monimenta sui Fori,
Quæ dispersa peribant,
Cancellaria aptius erecta,
Perenni Sede restituit*

Anno Dom. MDC. XC. Episc. IV.

To so bila torej nujna obnovitvena dela, potrebna, da je škofijski dvorec pod svojim starim prahom zaživel, če že ne kot veličastna in mogočna, pa vsaj kot udobna in dostojna stavba.

A le zakaj se še mudimo z vprašanji o tej stavbi, če lahko zvemo vse o njej iz trdnosti prvega kamna, na katerem stojijo njeni temelji? Iz kakovosti temeljev bo izkušen arhitekt zlahka razbral višino stavbe. Poglejmo torej temeljni kamen koprške škofije, ali drugače rečeno, višino letnih prihodkov za njeno vzdrževanje, brez katerih bi že pred današnjim dnem propadla, tako kot je hirala takoj po ustanovitvi. Ti sestojijo iz obsežne in bogate donacije, ki jo je škofiji podelilo mesto in zajema vasi Lopar, Padno, Brič, Srmin, s tisoč vinogradnih nasadov in ustreznimi prihodki od olja, ki ga na tem območju letno pridelajo lastniki posestev, tako laiki kot duhovniki in tudi redovniki. Velika pobožnost in plemenito darilo Kopra svojemu škofu! O tej donaciji, zapisani z gotskimi črkami, beremo v škofijskih dokumentih Jeremija Pole, od koder je bila zvesto prepisana in so jo nato nekateri širili v rokopisu, naša dolžnost pa je, da jo natisnemo. Tako pravi:

Hoc est Exemplum de quibusdam rationibus Episcopatus à Communi Iustinopolis extractum, ad instantiam, & requisitionem factam per Reverendissimum in Christo Patrem, &

Do-

Škofijski
prihodki

*Jerem. Pola,
1. knj., fol.
52*

Listina iz
mestnega
arhiva o
donaciji
škofovskih
prihodkov

Dominum, D. Franciscum Querini, Dei, & Apostolicæ Sedis gratia dignum Episcopum Iustinopolitanum coram egregio, & potente Viro, Ioanne Querino, pro Ducali Dominio Venetiarum, Honorando Potestate, & Capitaneo Civitatis, & Districtus Iustinopolis. Anno millesimo trecentesimo, sexagesimo, indictione tertia Die sexta Mensis Decembris. In Palatio Iustinopolitano, & in maiori Consilio ejusdem Civitatis; præsentibus nobiles, & sapientibus Viris Dominis Nicolao Valaresso, Francisco Mauroceno Honorandis Civibus Venetis, hic Iustinopoli testibus, & alijs pluribus existentibus; cujus tenor per singula talis est.

Vsebina
listine

In Nomine Domini Dei Eterni. Regnante Domino nostro Federico Pijssimo Imperatore, Anno Domini millesimo centesimo octuagesimo sexto, Indictione quarta Mensis Iulij, quinto die intrante. Actum in Civitate Iustinopolitana in majori Ecclesia in præsentia Nuntiorum Domini Papæ; scilicet Magistri Gualandi, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Subdiaconi, & Magistri Tinosi, Domini Papæ Capellani; & coram Nuntijs Domini Gottofredi Sanctæ Aquilejensis Ecclesiæ Patriarchæ, Magistro Ranulo, & Magistro Ubaldo, & Domino Hermano Thesaurario.

Constat, Nos quidem Almericum Iustinopolitanæ Civitatis Potestatem, & Consules, scilicet Litifredum, Ioannem, Saracenum, & Leonem, de Voluntate, & consensu Communis nostræ Civitatis, Donationem, & omnis nostræ Actionis, quam habemus, finem, & refutationem super Altare Sanctæ Mariæ predictæ Civitatis fecisse, de possessionibus nostro Episcopatu assignatis, quas habere, & tenere visi sumus; videlicet, de Luparo, de Padena, & Pilo Roveredi, ac de Insula Risani, cum omnibus suis pertinentijs in integrum, & mille campis Vinearum in finibus nostris. Eo siquidem tenore, quod Noster proprius Episcopus, & sui successores, ad utilitatem suæ Men-

sæ, habere, & tenere debeant, in perpetuum. Tali modo, quod non debeant habere potestatem vendendi, donandi, infeudandi, vel quolibet titulo eas Possessiones alienandi. Et si in quocumque tempore aliqua Persona, contrà hanc nostræ Donationis, & refutationis cartulam ire tentaverit, aut aliquo modo, vel ingenio corrumpere voluerit, aut molestare, vel infringere præsumpserit, tunc quidem per Nos, & Nostros Hæredes ab omni homine guarentare, & defendere prommittimus, quod si guarentare, & defendere verè, & rationabiliter non potuerimus, sivè voluerimus, tunc quod amissum fuerit sub existimatione bonorum Hominum in consimili loco restituere spondemus. Si verò restaurare noluerimus, tunc quod ammissum fuerit, sub existimatione bonorum, per Nos, & Nostros Hæredes nostro Episcopo, qui tunc erit, Auri optimi libras centum componere nos obligamus.

Insuper addimus, & dare promisimus super idem Altare, decimationes nostri Olei, quod annuatim nobis Deus concesserit, pro remedio Animarum nostrarum, nostrorumque Parentum; Ut noster proprius Episcopus, & sui successores de cetero in proprios Usus habeant, & possideant; ità quod non liceat eis has Decimationes infeudare, neque alio titulo à sua propria Mensa alienare. Undè duæ Cartulæ uno tenore sunt compositæ, quarum unam Cartulam habere debeat Episcopus Noster, & aliam cartulam habere debeat Commune nostræ Civitatis.

Ad hæc interfuerunt Dominicus Diaconus, & Decanus præfatæ Civitatis Iustinopolitanæ; Bernardus Archidiaconus, Bonifacius Magister scholarum, Venerius Diaconus, & Thesaurarius, Germanus Sacerdos, Martinus Sacerdos, Petrus Sacerdos, Salvator Sacerdos, Iustus Diaconus, Martinus Subdiaconus, Ioannes, & Ioannes Subdiaconi, Petrus Petolus Capellanus, Rantulphus Iudex dictæ Civitatis Iustinopolitanæ,

Men-

Mengotius Iudex, Ioannes Iudex, Adalperius Notarius, Ermanus Major, & alij quamplures.

Ego Almericus Iustinopolitanæ Civitatis Notarius interfui, & de præcepto prædicti Potestatis, & Consulum, & Communitatis hanc Cartulam manu mea propria scripsi. Item ad confirmationem istius Exempli, infrascripti Notarij subscripserunt propria Nomina, quorum sunt hæc: videlicet Luchinus de Virgilijs Cremonensis Notarius, & Cancellarius suprascripti Domini Potestatis, Franciscus de Berto Notarius, Benedictus Bembo Notarius, Gregorius Lugnano Notarius, Almaricus de Adalperio Notarius, Ambrosius Lugnano Notarius.

Item aliud exemplum cujusdam publici Instrumentis Extractum, supradicto millesimo, Indictione, & Die Præsentibus supradictis Dominis Viris, & Notarijs infrascriptis, cujus tenor per singula talis est.

In Nomine Domini Dei Eterni. Imperante Domino Nostro Henrico Romanorum. Imperatore Augusto. Anno Domini Millesimo centesimo, nonagesimo quarto, Mensis Decembris XIII. Die exeunte. Indictione XII. Iustinopolitanæ Civitatis in publica Concione actum.

Almericus Iustinopolis Rector, & de communi Consilio Consulum, Iudicum, & totius Civitatis Consilio pariter, & assensu Cartulam notitiæ, & securitatis pro futuris temporibus ad memoriam retinendam me Ambrosium Notarium scribere rogavit. Super hoc equidem, quod in publica Concione, Communi deliberatione, ut prædictum est, statuit, & promulgavit perpetuis temporibus ad honorem Dei, & sui Episcopatus augmentum inviolabiliter observandum. Ut si qua Persona tam dictæ Civitatis, quæ nunc habet, vel habitura est Vineam ad Episcopatum pertinentem, tam de redditibus Sancti Michaelis, quàm de Communi dicto Episcopatu, & annuatim tempore Venditiæ non solverit Episcopatu ex ipsa Vineam, quam habet ab

ipso Episcopatu, rectum, & integrum redditum; vel depræhendi poterit, vel convinci rationabiliter, in qualitate, vel in quantitate redditum defraudasse, deindè Vineam, quam ab Episcopatu habuerat sine aliqua exceptione restituat. Episcopus verò, qui pro tempore fuerit, vel ejus Nuntius Vineam ipsam intro-mittendi, & quidquid voluerit faciendi liberam habeat potestatem. Item si qua Persona deinceps usque ad Festum Purificationis Sanctæ Mariæ annuatim non solverit, nec solutam habuerit Decimationem totius sui Olei, quod sibi Deus dederit, ipsi Episcopatui, vel Episcopo, qui tunc erit, vel ejus certo Nuntio, ex tunc ipsam Decimationem in duplum restituat, nisi fuerit de Misericordia Episcopi, qui tunc erit. Signum supradicti Almerici, qui omnia præscripta de communi Consilio, ut supradictum est, rogavit fieri.

Ego Ambrosius supradictæ Civitatis Iustinopolis Notarius manu mea propria scripsi.

Dodelitev te obsežne donacije je bila temeljni kamen, ki je utrdil majavo stavbo škofije in ji zagotovil trajno trdnost. Ti prihodki so bili v preteklih stoletjih obilni in bi še danes ne bili nič manjši, če ne bi kamnita zemljišča zaradi odplavljanja prsti postala manj rodovitna ali če ne bi bila zaradi neskrbnosti upravnikov prepuščena škodljivim vplivom ujm, tako da so zaradi izčrpanosti in iztrošenosti najboljše posesti propadle. Vendar lahko odkrijemo še druge kamne v tej stavbi, na katerih škofija sicer ne temelji, se pa z njimi vsaj ponaša in je od njih deležna tolikšnega blišča kot od drugih temeljnikov za svoj obstoj. To so izredne sodne pristojnosti, namenjene samo koprski in so zanjo značilne, poleg rednih seveda, ki so skupne vsem škofijam. Uživa neodvisno pravico, da po svoji presoji namešča župnike oziroma kaplane v primestnih župnijah, v Sočergi, Mare-

Zmanjšanje
prihodkov

Pravice
škofije

zigah, Truškah, Šmarjah in Dekanih. Uživa neomejeno pravico do podeljevanja (dasiravno je omejeno na pet plemiških družin), in sicer do podeljevanja Zarottijevega kanonikata, Baravierove kaplanije, del Mezzove, Fabianove in podobnih. Uživa tudi zelo staro pravico do podeljevanja desetin na Krasu na ozemlju Pirana ter nekaterih hiš v tem trgu v upravljanje in zakoniti fevd. To pravico je v preteklosti uveljavljala tudi za desetine v Kaštelirju, Tinjanu, Borštu, Hrastovljah, Kubedu, Smokvici, Laborju, Loparju, Padni, Pomjanu, Popetrah, Pučah, Trseku, Sv. Ubaldu, Novi vasi, Zabavljah in drugih vaseh, kot je večkrat potrjeno v izvirnih dokumentih dosedanjih škofov.

Koprski škofijski dvorec smo torej opisali vse do temeljev, sedaj pa so na vrsti škofje, ki so ga vodili in v njem stanovali.

P E T O P O G L A V J E

Seznam koprskih škofov

Kot uči dobra aritmetika, je nepravilno tisto številčenje oziroma označevanje s številkami, ki označuje brez reda. Kdor preskoči od prvega k tretjemu, od drugega k petemu in tako naprej, ne našteva urejeno, temveč ustvarja nered in napačno številčenje. Seznam, ki mora vsebovati vsa pravilno razvrščena imena koprskih škofov, kot so se vrstili na škofovskem sedežu, ne bo nikoli tak, če jih naštejemo s preskakovanjem in ne drugega za drugim. S prvim smo začeli, ko smo postavitev koprške stolnice pripisali sv. Nazariju, in omenili smo tudi drugega, Janeza, ki so ga nekateri razglasili za prvega, in zdaj je treba preiti na tretjega, na četrtega in na vse druge, kot so se vrstili.

1. knj.,
2. pogl.

Da gre svetemu škofu Nazariju na tem sedežu prvo mesto, smo podrobno dokazali, ko smo ugotovljali, kdaj si je cerkev pridobila častni naslov stolnice. Ker pa ni boljšega štetja od tistega, ki se začenja s prvim, velja te podatke vseeno na kratko povzeti. Cesar Justin Starejši, o čigar milosti še zmeraj govori izročilo, je zaprosil svetega očeta Janeza, naj koprski Cerkvi izkaže milost in ji dodeli naslov škofije. Papež, čigar duša ni bila nič manj dobrotljiva kot sveta, mu je željo izpolnil leta 524, kot trdita Manzuoli in Schönleben, najzanesljivejša opisovalca dogodkov v Istri. Kdo je bil sveti pastir mlade neveste, tega prvi natančno ne pove, drugi pa se, izhajajoč iz zgodovine Norika, ki jo je pregledal in o njej pisal, nagiba k sv. Nazariju, saj jasno piše, da so posvečeno telo tega svetnika, ki je v določenem obdobju nedvomno

Ibidem

Prvi škof v
mestu sv.
Nazarij

vodil koprsko cerkev, čudežno odkrili leta 601. Ker pa je znano, da stolnici od njene ustanovitve v navedenem letu in v stoletju pred to najdbo ni bil imenovan noben drug škof, lahko utemeljeno sklepamo v prid Nazariju. Naj za konec navedemo Schönlebnove besede: *Eodem anno 524. satagente Iustino Imperatore, Ioannes Papa ordinasse fertur Primum Episcopum Iustinopolis in Istria, quem verisimile est fuisse Sanctum Nazarium, cujus Corpus deindè Anno 601 inventum esse docent antiquæ scripturæ apud M. S. Authorem Historiæ Norici.*

Schönleben,
Annal.
Carniol., 3.
del, leto
524, fol.
295

Prvega škofa smo torej odkrili, na vrsti je po naravi drugi. To je Janez, ki sta ga po radodarnem indultu Štefana II. izvolila koprška duhovščina in ljudstvo leta 756, tisti, o katerem Sigonij v svojem *Italijanskem kraljestvu* za konec omenjenega leta piše: *Eodem Anno Vitalianus Patriarcha Gradensis, cum Stephanus Pontifex rogantibus Iustinopolitanis Episcopi habendi Ius indulisset, Ioannem à Clero, populoque creatum confirmavit, & consecravit.* To pa Ughella ni oviralo, da ga ne bi postavil na prvo mesto med vsemi koprskimi škofi, pri čemer je izhajal zgolj iz samovoljnega dodatka besede *primus* v Sigonijevem besedilu. In če že dopuščamo, da je bil prvi, je bil samo prvi med škofi, ki sta jih izvolila duhovščina in ljudstvo, ne pa prvi v absolutnem smislu. O tem smo podrobno že pisali in povedanega ne bomo ponavljali.

Sigonius
Caroli,
Histor. de
Regno
Ital., 3.
knj., okoli
konca leta
756

Janez drugi
škof

1. knj.,
2. pogl.

Koprška
Cerkev
nadarbina
tržaških
škofov

Petron., 2.
knj., 6.
pogl., fol.
397

Nadaljujmo pot k tretjemu škofu. Po smrti škofa Janeza je ostala koprška Cerkev dolga leta brez svojega ljubljenega pastirja; Sveti sedež jo je zato v želji, da jo v času njenega vdovstva zaščiti pred propadanjem, izročil kot nadarbino v varstvo njej najbližjemu in mejnemu tržaškemu škofu. Leta 1082 jo je tako upravljal Heribert, leta 1114 Antarik, leta 1139 Dietinar, leta 1152

pa

pa Vernand, za nekatere Bernard. Ko se je zaradi hudih sporov s cesarjem Friderikom papež Aleksander III. zatekel v Benetke in se pobljže seznanil z upravičenimi tožbami koprške Cerkve, je, tudi ob zavzetih prošnjah doža Zianija, popustil in jo osrečil z lastnim škofom. Zbulo, ki jo je Ughello s svojim neutrudnim peresom prepisal, je oglejskemu patriarhu Urhu podelil široko pristojnost, da ob soglasju svojih pomožnih škofov po smrti takratnega upravitelja koprške škofije Bernanda ali v primeru, da se ta odpove njenemu upravljanju (in če bodo škofijski prihodki zadoščali za vzdrževanje novega škofa), imenuje za Koper samostojnega škofa. Ob tako pomembnem dejstvu naj nam bo dovoljeno navesti dobrotljivi indult samega papeža:

Alexander Episcopus servus servorum Dei. Venerabili Fratri Uldarico Aquilejensis Ecclesiae Patriarchae, ejusque successoribus canonicè instituendis in perpetuum. Licet omnium Apostolorum pars esset Dilectio & c. Item Iustinopolitanam Ecclesiam, quam tibi, & Ecclesiae tuae nihilominus confirmamus, Sedem Episcopalem de omnium Fratrum nostrorum Consilio instituimus; ità quidem, ut venerabilis Frater noster Vernardus nunc ejusdem loci Episcopus, tam illam, quam Tergestinam Ecclesiam, nec non totum Episcopatum, quamdiù vixerit, debeat obtinere, & eo defuncto, liceat tibi de consilio suffraganeorum tuorum, cum Sedis Apostolicae Auctoritate, in utraque si volueris, & facultates earum ad hoc sufficientes agnoveris, Sedem restituere Pontificalem, & c.

Ughel., 5.
zv., Patr.
Aquil., fol.
60

Papeževa bula je sicer brez datuma, a je bila odposlana v Benetke leta 1177, kot pravilno ugotavlja Ughello, sam patriarh Urh, ponovno v milosti Svetega sedeža, pa poroča o sporih, ki so se vneli ob tako pridobljeni pravici. Po dolgih letih jo je zato Bertrand, prav tako

oglejski patriarh, s svojim obsežnim odlokom leta 1335 sprejel ter razglasil za veljavno in pristno. Tako poroča Ughello.

Potem ko si je s tem indultom koprška Cerkev zagotovila tretjega škofa, dasiravno ga je dobila šele približno deset let kasneje, je patriarh Urh okoli leta 1182 odšel v boljše življenje, ne da bi bil kogarkoli imenoval na škofovsko mesto v Kopru, pri čemer so ga verjetno zadrževale še neodpravljene ovire, in sicer tako še živeči administrator v Kopru kot tudi nezadostni škofijski prihodki. Ko pa je Nebo odstranilo prvo oviro in poklicalo k sebi Bernarda, je mesto poskrbelo še za drugo in škofiji zagotovilo rento. Gotfried, ki je nasledil patriarha na prestolu, je kmalu v Koper poslal svoje nuncije Romola, Ubalda in Armana, koprski podestat in konzuli pa so v stolnici v njihovi prisotnosti in v prisotnosti papeževih nuncijev Gualanda in Tinosia v imenu mesta podelili škofiji obilno in bogato rento za vzdrževanje škofa, ki je obsegala več vasi, desetnin in posestev in so jo 5. julija leta 1186 potrdili v svečani listini, o kateri smo že govorili v prejšnjem poglavju. Ko sta bila tako izpolnjena oba pogoja, ki ju je postavljala papežev indult, je koprška Cerkev že čez leto dni - 1187 - dobila svojega tretjega škofa, mesto pa svojega pastirja; to je bil Aldiger.

Niz teh dogodkov nam pomaga ovreči dve napačni trditvi iz Ughellovega seznama koprskih škofov. Ob navajanju tretjega škofa je zapisal: *N. post restitutam Episcopalem Dignitatem sit Episcopus ab Alexandro III. Papa, circa Annum 1166*. Morda je hotel reči 1176, ker je papež tistega leta odpotoval prek Apulije po Jadranu v Benetke, kjer se je za koprsko Cerkev razrešilo tako pomembno vprašanje. Kakorkoli že, tretji škof, postavljen med

Na-

Paladij
Hist.
Foroiul., 1.
knj., fol.
186

Aldiger
tretji škof

Ughel., 5.
zv., fol. 358

Nazarija in Janeza, je izmišljen in tudi vsiljen. Le kdo bi lahko ta bil (če ne gre za popolno zmoto), saj še imena nima! Omenili smo že apostolsko pravico, dodeljeno oglejskemu patriarhu, da imenuje novega škofa v Kopru, če bi mu Bernard prepustil upravljanje škofije in bi bilo na voljo dovolj prihodkov. Kot je bilo že navedeno, ta dva pogoja pred letom 1186 nista bila izpolnjena. Torej ni mogoče, da bi papež tako preudarne modrosti, kakršen je bil Aleksander III., v času, ko je ta ovira še obstajala, imenoval koga drugega za škofa v Kopru. Izkušena modrost ne dopušča protislovnih dejanj in z delom rok ne krši zapovedi jezika. Takole dodaja Ughello: *Iustinopolitanam urbem, quæ jam diu Cathedrali Sede Privata fuerat, Papa in integrum restituit*. Le v čem sta se pregrešila koprška duhovščina ali ljudstvo, da nista bila več vredna blišča svojega starega škofovskega sedeža? Res je, da za Nazarijem leta 524 v škofiji ni imel sedeža nihče drug kot le Janez leta 756, za njim pa šele leta 1187 Aldiger. Vendar so vse istrske stolnice, kot opozarja Schönleben, dolgo čakale na lastnega škofa. Pulj je bil brez njega v letih od 680 do 814, Trst od 680 do 911 in Pičen od 687 do 935. In vendar za nobeno od teh Cerkev ne poročajo, da bi jim bil odvzet škofovski sedež, kot trdi Ughello za Koper. Vzroke za to je treba odkriti, saj papeži nikoli niso naložili najhujše kanonične kazni, kakršna je ta domnevna ukinitvev sedeža, ne da bi bilo šlo za kar največje človeške prestopke. Ob tem se velja zamisliti ob dveh nesrečah. Ena je skupna vsem istrskim stolnicam in o njej pišejo tudi zgodovinarji; to je razdejanje, ki so ga za seboj pustili barbari, potem ko so pokrajino večkrat opustošili z ognjem in mečem. Druga je značilna skoraj samo za Koper in jo v svoji buli omenja tudi papež

Ibidem

*Schönleben,
Annal.
Carniol., 1.
del, fol. 79*

Istrske
stolnice
dolgo brez
škofov

Koper brez
škofa,
nikoli pa
brez
škofovskega
sedeža

pež Aleksander III.: pomanjkanje škofovskih prihodkov. Prva nesreča je prizadela vse bližnje stolnice, ki so zaradi takega opustošenja dolgo samevale, vendar so si nekako v 9. ali 10. stoletju s svojimi škofi ponovno opomogle. To pa ne velja za Koper, ki je po drugem udarcu dolgo ostal nerazvit in si ni opomogel vse do leta 1186. Zaradi daljšega obdobja nezasedenosti škofovskega prestola so nekateri razglasili, da ga je Koper zgubil, v resnici pa to ne drži. Škofovski sedež je bil resda brez svojega škofa, vendar koprski Cerkvi sedež v nobenem primeru ni bil odvzet. Škofa ji papeži niso dodelili preprosto zato, ker ji to dostojanstvo naj ne bi pripadalo zaradi pomanjkanja potrebnih dohodkov, vendar ji škofovskega sedeža nikoli nihče ni odvzel, saj ni bilo prekrška, ki bi terjal tako kazen.

Zato je v vseh klavzulah omenjene bule papež Aleksander III. izhajal iz dejstva, da koprski Cerkvi škofovski sedež ni bil odvzet, temveč da ga še vedno ima, oporeka le temu, da bi ji imenoval škofa. Predvsem jo potrjuje in razglša, da je podrejena oglejskemu patriarhu, svojemu prvemu nadškofu; če bi bila ostala brez škofovskega sedeža, je ne bi potrjeval in imenoval kot stolnico, temveč kot obnovljeno in znova vzpostavljeno, kar bi bolj ustrezalo in bolje označevalo nekaj, kar je propadlo. Poleg tega naslavlja Bernarda kot koprskega škofa. To pa bi bilo netočno, če mesto ne bi bilo vredno škofovskega sedeža. Samemu Bernardu tudi pušča popolno svobodo, da odloči, ali naj se celotna škofija imenuje po eni ali po drugi Cerkvi, po tržaški ali koprski torej, kar očitno dokazuje, da koprška Cerkev ni bila brez škofovskega sedeža, ki je pogoj za obstoj škofije. Na koncu pravi, da lahko patriarh po nasvetu podrejenih škofov

po-

postavi eni in drugi Cerkvi lastnega škofa, če seveda tega ne preprečujejo njuni skromni prihodki. Podobno kot tržaška torej tudi koprška Cerkev nikoli ni ostala brez škofovskega sedeža, temveč le brez odličja lastnega škofa, in sicer zgolj zaradi pomanjkanja vsakoletnih prihodkov; tako vsaj posredno trdi sam Ughello, ko pravi, da je bila koprška Cerkev za nekaj časa predana kot nadarbina tržaški škofiji, ne pa z njo tudi združena. *Hanc Ecclesiam sibi commendatam Vernandus Episcopus Tergestinus reperitur administrasse.* V tem se tudi razlikujeta nadarbina in združitev beneficijev, saj ob slednji naslov ugasne, medtem ko se v prvem primeru, ko gre za nadarbino, naslov ohrani. Če namreč Cerkev beneficije preda v upravljanje drugim, to stori zato, da bi bilo zanje poskrbljeno in da ne bi ugasnili. Tako je bilo s sveto koprsko Cerkvijo. Najbolj prepričljivo pa je dejstvo, da je takoj po odpravi glavne ovire, in sicer pomanjkanja prihodkov, edinega pomisleka za imenovanje lastnega škofa, že leta 1187 dobila svojega tretjega škofa, Aldigerja, zatem leta 1210 četrtega, ta je bil Absalom, potem 1245 petega, ta je bil Konrad, in tako naprej drugega za drugim skozi vsa naslednja stoletja. Od omenjenega leta pa vse do danes sedež nikoli ni ostal dolgo brez škofa, razen ob izjemnih in nepredvidljivih okoliščinah.

Zdaj, ko smo premagali največje težave pri odkrivanju prvih koprskih škofov, ki so od nas najbolj oddaljeni, lahko brez zadržkov preidemo k drugim, ki so toliko bolj znani, kolikor so nam bliže v času. Da pa bi bil seznam celovit, jih bomo predstavili in našteali po vrsti drugega za drugim.

I. Sv. Nazarij je bil prvi, ki je leta 524 prejel sveto mitro, potem ko je papež Janez I. na vztrajne prošnje

Ughel., 5.
zv., fol. 357

Kopru vr-
njen škof s
prekinjajo-
čim se
nasledstvom

Seznam
koprskih
škofov;
leto Go-
spodovo
524, sv.
Nazarij

cesarja Justina Starejšega povzdignil sveto Cerkev v Koprju v stolnico. Noben izbor nikoli ni bil tako primeren kot ta, saj je bil izbran najboljši med izvrstnimi in najizvrstnejši med najboljšimi. Kot prvi, ki je sedel na ta škofovski sedež, je postal vzor za vse naslednje prizadevne škofove, ki ga po vrlinah niso nikdar prehiteli. Le nekaj let jo je vodil, posvetil pa jo je za vse večne čase. 19. junija je za nagrado za svoj apostolski trud odšel v nebesa; leta 601 pa je bilo čudežno odkrito njegovo sveto telo. Prenesli so ga v stolnico in ga položili v marmornat sarkofag, kjer ga častijo, mesto in škofija pa ga priznavata za svojega pastirja, zavetnika in očeta, kot je izpričano v verzih, vklesanih ob vznožju sarkofaga:

*Hanc Patriam serva, Nazari Sancte, gubernas,
Qui Pater, & Rector Iustini diceris Urbis.*

Leta 756
Janez

II. Nazarija je leta 756 nasledil Janez. Kot je veleval indult svetega očeta Štefana II., so ga soglasno potrdili tako duhovniki kot ljudstvo, gradeški patriarh Vitelij pa ga je slovesno posvetil. Čeprav so ga volili laiki, na njem ni bilo prav nič posvetnega razen njegovega izvora, ker pa so ga izbrali duhovniki, je v sebi združeval vse vrline, ki jih zahteva cerkveno pravo. Zares dober škof, saj je živel daleč od običajnega življenjskega vrveža in vladal poduhovljeno kot v človeka preoblečeni angel. Odgovor na to, kako dolgo je škofoval, pa se je izgubil v minljivosti preteklih stoletij.

Leta 1187
Aldiger

III. Po dolgih letih žalostnega vdovstva, v katero je bila koprška Cerkev pahnjena zaradi pomanjkanja primerne premoženja za dostojno vzdrževanje dušnega pastirja, je bil leta 1187 za škofa imenovan Aldiger. Deset let pred tem je papež Aleksander III. oglejskemu patriarhu podelil pravico, da ji imenuje škofa, vendar

se je to zgodilo šele v omenjenem času, leto zatem, ko je koprsko mesto stolnici z velikodušno donacijo zagotovilo primerno imetje v obliki stalnega prihodka. V javnih listinah je še živ častitljiv spomin na Aldigerja, ki je po zaslugi Neba svoji Cerkvi škofoval še po koncu omenjenega stoletja.

IV. Leta 1210, ko je na papeškem prestolu vladal Inocenc III., je bil za koprskega škofa imenovan blaženi Absalom. Enako milostni kot radodarni škof je bil med prvimi, ki so prejeli v fevd desetine škofijskih vasi. Posvetil je več cerkva, med njimi cerkev sv. Urha v mestu, na podeželju pa cerkvi sv. Marije v Šmarjah in sv. Jurija v Pomjanu. Zaradi njegove modrosti in nepodkupljive kreposti ga je oglejski patriarh Bertold zadolžil, naj preuči prevzetno odločitev miljskega kapitlja, ki je želel s posredovanjem kanonikov tržaške stolnice izvoliti novega škofa tamkajšnjega sedeža, ki je bil leta 1230 nezaseden. Potem ko je osrečil koprsko Cerkev, napojil ljudstvo z milostjo, prižgal v duhovščini versko gorečnost, v dobrih ljudeh spodbudil krepost, v slabih pa zatrl pregrehe, je umrl tako, kot je živel, posebljena dobrot, gorečnost, poduhovljenost. Ob njegovi smrti se je med ljudi razširila milina njegovega neoporečnega in svetega življenja, s čimer si je zaslužil javno češčenje vernikov. Njegovo častitljivo podobo hranijo v škofijski kapeli sv. Aleksandra; opremljena je z napisom:

Beatus Absalon Episcopus Iustinopolitanus.

V. Konrada di Canonica iz Ogleja je leta 1245 za koprskega škofa imenoval Inocenc IV. med slavnostnim obredom na koncilu v francoskem Lionu. Še zmeraj so živi spomini o njegovi neskončni pobožnosti. Postavil je temeljni kamen za minoritsko cerkev sv. Frančiška v

Kop-

Leta 1210
blaženi
Absalom

Can.
Vincentj
Scussa M.
S., fol. 82,
3. razprava

6. knj.,
6. pogl.

Leta 1245
Konrad

*Opat Palad.
Hist.
Foroiul., 1.
del, 6. knj.,
fol. 243*

Kopru, za kar mu je Klemen IV. v svojih pismih izrazil svoje iskreno in popolno zadovoljstvo, ter ponudil pomoč pri izgradnji špitala sv. Nazarija, ki je v mestu najvarnejše zatočišče za obnemogle siromake. V oglejskem kapitulju, kjer je svoj kanonikat ohranil tudi kot škof, ga leta 1260 še srečamo živega; vendar je morda tok njegovega življenja, vrednega nesmrtnosti, trajal še dlje.

*Leta 1280
Buono
Azone,
ibid., fol.
262, Reg.
Pola*

VI. Buono Azone oziroma Popon je bil na škofovski prestol imenovan okoli leta 1280, v času papeževanja Nikolaja III. Iz listin oglejske sinode v času patriarha Rajmonda leta 1281 je mogoče razbrati njegovo ime, iz škofijskih dokumentov koprške pisarne pa oba primka. Na omenjenem koncilu, na katerem so razpravljali o reformah duhovniškega poklica in nedotakljivosti Cerkve, se je pokazala vsa njegova gorečnost. Kot razsodnik v nekem sporu med Umagom in Bujami je nastopil kot pravi Gospodov angel, mirovni sel. Sámo Nebo ga je torej poslalo, da upravlja koprsko Cerkev, saj se nikoli ni izneveril samemu sebi in je užival podporo ljudi vseh slojev; bil je dober pastir tako po svojem imenu kot po dejanjih.

*Leta 1291
Vitalij
Simone*

VII. Buona Azoneja je ne škofovskem sedežu nasledil Vitalij Simone. Za dobroto je značilno, da je vir novega življenja. Napredoval je in okoli leta 1291 zasedel papeški prestol kot Nikolaj IV. S svojo prisotnostjo, še bolj pa morda s svojim pogajanjem, je spodbudil zamenjavo, doseženo v Ogleju leta 1296 med tamkajšnjim patriarhom Rajmondom della Torrejem in tržaškim škofom Brissom di Toppom, in sicer škofijskih pristojnosti slednjega v Miljah v zameno za župnijo Škocjan ob Soči, ki je pripadla prvemu. Njegovo škofovanje je trajalo le devet let. A kako zelo se lahko podaljša življenje, čeprav

*Diac. Terg.
Can.
Vincent.
Scussa M.
S., fol. 81*

samo zase, kratkotrajno in minljivo, pomeni komaj kaj več kot senco ali ime.

VIII. Brata Petra Manolesa iz blaženega reda manjših bratov je papež Bonifacij VIII. imenoval za koprskega škofa leta 1301. Dejansko je sicer odšel iz svojega reda, v srcu pa mu je ostal globoko zvest in ga je vneto širil v Kopru in celotni škofiji. V Piranu mu je zagotovil dostojno samostansko poslopje in imenitno cerkev, v Kopru mu je zaupal vodenje redovnic klaris, ki jih je že pred tem združil v zavodu svete Klare in jih izločil iz škofovske jurisdikcije. Ni pa njegova naklonjenost minoritskemu redu prav nič okrnila njegove ljubezni do neveste Cerkve, za katero je prav tako poskrbel, da je uživala bogate sadove njegovega skrbnega in pobožnega dušnega pastirstva. Ob tem prizadevanju je tudi izdihnil. Na njegovi grobnici v cerkvi njegovega reda v Kopru so zapisane te besede:

*Hic jacet Fr. Petrus Manolesus
Ex Ordine Fratrum Minorum
Quondam Episcopus Iustinopolitanus.*

IX. Benečana Tomaža Contarinija je leta 1317 za koprskega škofa imenoval papež Janez XXII. Ubral je stopinje svojega predhodnika in sprejel v redovniške vrste veliko plemenitih devic, ki so se zbirale v cerkvi sv. Blaža, ter jim predpisal pravila sv. Avguština. V mestu je posvetil novo cerkev sv. Urha, v primestju cerkev sv. Tomaža, na Piranskem pa še cerkev blažene Device, imenovano tudi cerkev v Seči. Obremenjen z leti, še bolj pa ovenčan z zaslugami, je leta 1325 odložil težko breme tega življenja in za zmeraj prestopil v večnost.

X. Brat Hugo Vicentino iz svetega reda dominikancev je bil posvečen za škofa koprške Cerkve leta 1328,

ko

Leta 1301
Peter
Manolesso

2. knj.,
5. pogl.

3. knj.,
4. pogl.

Leta 1317
Tomaž
Contarini

2. knj.,
6. pogl.

Leta 1328
brat Hugo

ko je tiaro nosil papež Janez XXII. Po sedmih letih zelo pobožnega vladanja ga je Benedikt XII. leta 1335 premestil na Sicilijo, kjer je osrečil Cerkev v Mazzari. A ves čas je čutil v srcu globoko hrepenenje po Kopru, ki je še dolgo zatem žaloval za svojim ljubljnim pastirjem in očetom.

Leta 1335
Marko Semitecolo

XI. Še istega leta 1335 je prišel v koprsko stolnico za škofa Benečan Marko Semitecolo iz znamenite cerkve sv. Marka v Benetkah, kjer je bil kanonik. Posvetil je dve cerkvi, cerkev Vseh svetih v mestu in cerkev sv. Jurija v Piranu. Posvetitev slednje, ki so se je udeležili oglejski patriarh, devet škofov in en opat, ne bi mogla biti bolj veličastna. Sodeloval je na dveh pokrajinskih koncilih, ki ju je v Ogleju vodil blaženi patriarh Beltrand in na katerih je zablestela vsa njegova verska gorečnost. Preminil je leta 1347 v Orangesu, mestu v narbonski Galiji.

3. knj.,
1. pogl.

Fran. Palad.
Hist.
Fovoiul., 1.
del, fol. 336
& 352

Leta 1347
Uroš
Delfino

XII. Uroš Delfino iz podružne cerkve sv. Jakoba na Rialtu v Benetkah je prevzel vodstvo koprške stolnice še istega leta 1347, ko je v Avignonu papeževal Klemen VI. Bil je prijetnega videza in ljubeznivega vedenja, trdo je bilo pri njem samo njegovo ime. Pa koprške Cerkve ni osrečeval dlje kot dve leti, saj je na krilih svojih zaslug poletel naravnost v prestolnico Krete, potem ko je bil leta 1349 imenovan za nadškofa tamkajšnje Cerkve. Od tam se je leta 1355 vrnil v bližino Istre in osrečil patriarški sedež v Gradežu.

Leta 1349
Frančišek
Querini

XIII. Beneški patricij Frančišek Querini je na koprski škofovski prestol sedel v času papeža Klemena VI. leta 1349 in se zato v svojem rojstnem kraju odpovedal kapiteljski cerkvi sv. Marije Formose. O njegovi pastirski gorečnosti priča listina iz javnega arhiva o prevzemu

1. knj.,
43. pogl.

do-

donacije oziroma deleža, ki ga je mesto dodelilo za redno vzdrževanje svojega škofa, kar se je zgodilo 6. decembra 1360 in kar so Koprčani potrdili s podpisom svečane javne listine ob prisotnosti številnih beneških patricijev. Tako svetla luč pa je zahtevala veličastnejši svečnik. Kot da bi se hotel zgledovati po svetih stopinjah svojega predhodnika, je okoli leta 1363 za njim prevzel Cerkev na Kreti, leta 1367 pa ga je nasledil v gradeškem patriarhatu. O tem uglednem škofu opat Ughello poroča, da je umrl okoli leta 1372, opat Paladij pa o njem piše, da je po svoji zemeljski smrti ponovno zaživel v nebesih in da so ga s seznama smrtnikov prenesli v seznam svetnikov, česar pa v cerkvenih analih ni mogoče najti zapisanega. Veliko več govori o njem grof Jakob Zabarella v zgodovinski genealogiji plemiške družine Querini z naslovom *Galba*, natisnjeni v sedemdesetih letih iztekajočega se stoletja, kjer piše, da je v življenju in ob smrti slovel po svojih junaških vrlinah in vdani svetosti, kar je potrdilo Nebo z nenavadnimi in izrednimi čudeži, zaradi česar je takratni beneški senat svojega poslanca pri papežu zadolžil, naj vztraja pri njegovi dejanski kanonizaciji. Posmrtni ostanki škofa Frančiška počivajo v Benetkah v pozlačenem sarkofagu v cerkvi manjših bratov, imenovani Frari, kjer je dvignjen nekaj pedi od tal in s tem zgovorno priča o visokem mnenju, ki ga je o Frančiškovih slovitih vrlinah gojilo ljudstvo. Seveda pa brez nezmotljive pomoči svete Cerkve te zemeljske odlike ne pristanejo na svetih oltarjih.

XIV. Še istega leta 1363, ko je Querini odšel kot nadškof na Kreto, je papež Urban V. poslal kot škofa v Koper beneškega plemiča Ludvika Morosinija. Za nikomer ni zaostajal po svoji nadarjenosti, učenosti in mod-

Ughel., 5.
zv., *Patr.*
Grad. fol.
1218. *Opat*
Palad. Hist.
Foroiul. 1.
del. 9. knj.,
fol. 383

Com.
Zabarella,
Galba, fol.
71

Leta 1363
Ludvik
Morosini

3. knj.,
3. pogl.

rosti, svoje dolžnosti je izpolnjeval vsestransko, še posebno pa je skrbel za cerkvene prihodke. V Piranu je leta 1374 ob svečani navzočnosti štirih škofov iz pokrajine, novigrajskega, poreškega, puljskega in pičenskega, posvetil cerkev sv. Antona opata. Po sedemnajstih letih vodenja škofije je bil leta 1390 kot škof dodeljen stolnici v Metoni na Peloponezu.

Leta 1390
Janez
Loredano

XV. Leta 1390, v času papeževanja Bonifacija IX., je Benečan Janez Loredano doževsko cerkev sv. Marka zamenjal za koprsko in se zato zaradi zahtevnih škofovskih obveznosti odpovedal častitljivim dolžnostim kanonika. Škofoval je pošteno in zavzeto ter pustil za seboj sledi, vredne njegovega vernega srca. Z velikim slavljem je posvetil cerkev sv. Dominika. 22. aprila 1411 je zapustil zemeljsko življenje, da bi zaživel večno v nebesih. Pokopali so ga v stolnici z nagrobnim napisom:

2. knj.,
2. pogl.

*Hic jacet Antistes Venetus, clarusque Ioannes.
Quo Lauredana Titulo Domus alta refulget;
Mille quatercentos undenos cursus habebat,
Vigintique duos Mensis claudēbat Aprilis.*

Leta 1411
Krištof
Zeno

XVI. Benečan Krištof Zeno je sebi v čast in Cerkvi v korist vodil stolnico v Chioggi, ko ga je papež Janez XXIII. v zahvalo za njegove zasluge in v želji, da njegovim sposobnostim ponudi nove možnosti, 10. junija 1411 imenoval za koprskega škofa. Vešč vodenja svetega dušnega pastirstva, je z lahkoto škofoval vse do leta 1420, ki je bilo tudi zadnje v njegovem tuzemnem življenju.

Leta 1429
Jeremija
Pola

XVII. Koprčan Jeremija Pola, ki je koprski Cerkvi dolgo in predano služil najprej kot kanonik, potem kot dekan, se je skoraj v dvojnem preskoku povzpел na škofovski prestol, imenoval pa ga je Martin V 4. decembra

le-

leta 1420. 30. marca leto kasneje ga je v isti stolnici slovesno posvetil tržaški škof Jakob Ballardini iz reda dominikancev v prisotnosti škofa iz Poreča Fantina Valarossa in, prav tako dominikanca, Andreja Veneta, škofa iz Satriana v kalabrijski Bazilikati. Z izjemnimi dejanji je izpolnil ljudska pričakovanja. Zbral je zelo stare podatke o koprski Cerkvi, ki so se bili porazgubili, in jih uvrstil med svoje škofovske dokumente. Iz Genove je dobil vrnjene ukradene relikvije sv. Nazarija in sv. Aleksandra, se odpravil v Benetke, da jih je prevzel, in jih z velikim slavljem predal koprskemu mestu. Umrli je leta 1424, pokopan pa je v stolnici pred oltarjem sv. Marka evangelista.

*Reg. Pol., 1.
knj., fol. 4*

*1. knj.,
3. pogl.*

XVIII. Isti papež Martin V. je 14. julija leta 1424 na koprski škofovski sedež povzdignil brata Martina de'Bernardinija, priorja svetega reda avguštincev v Benetkah, ki je s pravo sveto vnemo in z več odloki prisilil odsotne nadarbenike k izpolnjevanju rezidenčne dolžnosti. Vendar so ga iz Istre kmalu premestili na Peloponez, na škofovsko mesto v Metoni.

Leta 1424
brat
Martin
de'Bernar-
dini

XIX. Brat Frančišek Biondi, Florentinec, dominikanec in škof na Rabu v Dalmaciji, je prišel na nezasedeni koprski škofovski sedež leta 1428, ko je na papeškem prestolu še zmeraj vladal Martin V. Ta škof, obdarjen tako s svetimi besedami kot z moralnimi vrlinami, je vse svoje darove žrtvoval v korist Cerkve, ki jo je vodil dvajset let, tako polnih sreče, da so minila kot dvajset mesecev. Njemu gre zahvala za blišč, s katerim je bila stolnica 7. novembra 1445 slovesno posvečena. Poln zaslug, bolj kot pa let, se je leta 1448 ob ljudskem objokovanju in duhovniškem žalovanju preselil v drugo življenje.

Leta 1428
Frančišek
Biondi

*1. knj.,
8. pogl.*

Leta 1448
Gabrijel
de'Gabrieli

Reg. Pola,
fol. 71

XX. Beneški plemenitaš Gabrijel de'Gabrieli je mitro v Metoni na Peloponezu zamenjal za to v Kopru v Istri 19. aprila leta 1448, ko je vrhovno Cerkev vodil Nikolaj V. Ob prevzemu dušnega pastirstva v novi Cerkvi je bil videti kot najkrotkejše jagnje, proti tistim pa, ki so se kot požrešni volkovi vrteli okoli samostana svetih devic, se je z izrekanjem kazni in graj pognal kot divji lev z glasnim rjoventjem. Njegovi učeni in neoporečni gorečnosti se je papež Nikolaj V. na začetku petdesetih let pridružil s potrditvijo njegove razsodbe v ostrem sporu med kapitljem tržaške stolnice in nekaterimi uzurpatorji njenih prihodkov. Željan počitka, se mu je po napornem poslanstvu tudi prepustil, potem ko si je v stolnici izbral svojo grobnico.

Idem,
fol. 72

Leta 1468
Peter
Bagnacavallo

XXI. Petra Bagnacavalla je leta 1468 Kalist III. določil, da prevzame težko breme škofovske mitre v Kopru; nosil pa jo je le kratek čas štirih let, a je kljub temu zelo blagodejno vplival na duše vernikov in močno spodbudil češčenje Boga. Leta 1472 je sklenil svoje življenje na tem svetu, da bi se ponovno rodil v boljše življenje v nebesih.

Leta 1475
Simon
Vosich

XXII. Simon Vosich iz Motovuna v Istri je pri Svetem sedežu užival tako velik ugled, da ga je Sikst IV. leta 1475, potem ko je odložil nadškofovsko mitro v Patrasu, postavil na čelo koprške Cerkve. To nalogo je opravljal približno sedem let, modro in skrbno, kot so mu narekovala njegova plemenita nagnjenja in velike potrebe Cerkve. Leta 1482 je v Rimu zapustil svojo zemeljsko opravo in se odel s pravo nesmrtnostjo.

Leta 1482
Jakob
Valaresso

XXIII. Beneškega plemenitaša in apostolskega proto-notarja Jakoba Valaressa je na čelo koprške Cerkve postavil Sikst IV. 30. avgusta 1482, izjemoma pa ga je po-

posvetil njegov brat Matej, nadškof v Zadru, ob prisotnosti škofov iz Krka in Nina; obema je bilo ime Nikolaj. Rojen je bil za velika dejanja in je v imenu Svetega sedeža opravil številna poslanstva; nekaj časa je upravljal tudi oglejski patriarhat. Postavil je temeljni kamen za cerkev sv. Marije v dekanski župniji, ki jo je, ko je bila končana, slovesno posvetil. Obnovil je večji del koprskega škofijskega dvorca, ki je nekaj let pred tem pogorel, sarkofagu sv. Nazarija pa je priskrbel stalno kaplanijo. Umrli je v Kopru 9. marca 1503 in počiva v grobnici, ki si jo je še za življenja uredil v stolnici ob vznožju sv. Nazarija in jo opremil z napisom:

*Iacobus Valaressus Georgij Filius Patritius Venet
Pontifex Iustinopolitanus,
Post munerum variorum pro Sancta R. Ecclesia
Felicem Administrationem,
Humanæ sortis memor,
Hunc Ossibus suis Quietis locum,
Adhuc vivens præstruendum curavit
Anno Christianæ salutis M. CCCCLXXXV.*

Reg.
Valares., 1.
zv., fol. 100

XXIV. Jernej Assonica iz stare družine iz Bergama, sloviti pravnik, kanonik tamkajšnje stolnice in apostolski referendar, je postal še bolj čislán, ko je leta 1503 v času papeža Aleksandra VI. prevzel sveto koprsko mitro. V času Leona X. je sodeloval na lateranskem koncilu. Tu je s škofovsko sinodo utrdil cerkveno disciplino, ne da bi se kadarkoli odpovedal vlogi odličnega in gorečega pastirja. V koru je obnovil škofovski prestol, škofijski dvorec pa opremil z lepim vhodom in ga oskrbel z zdravo vodo. 3. aprila 1529 je v Bergamu sklenil svoje dneve med smrtniki.

Leta 1503
Jernej
Assonica

XXV. Defendo de'Valvasor, kanonik iz Bergama, kjer

Leta 1529
Defendo
de'Valvasor

se

se je tudi rodil, in apostolski protonotar, je svojega pokojnega someščana v koprski Cerkvi nasledil 18. julija 1529; imenoval ga je Klemen VII., v papeški kapeli pa ga je posvetil avguštinec Gabrijel d'Ancona, nadškof v Draču in prefekt apostolskega sakrarija, skupaj s škofoma iz Navpliona in Krka. Nekaj časa je sodeloval s škofom Petrom Lippomanom v Bergamu in mu pomagal pri upravljanju njegove Cerkve in škofije; tam so se 28. oktobra 1536 tudi sklenili njegovi dnevi.

Leta 1537
Peter Pavel
Vergerij
Card.
Palavic.
*Hist. Conc.
Trid., 1.
del, 3. knj.,
18. pogl., 4.
knj., 12.
pogl., 6.
knj., 13.
pogl. in 2.
knj., 15.
knj., 10.
pogl.*

XXVI. Za Koprčana Petra Pavla Vergerija je bila Nemčija vir tako njegove začetne veličine kot njegovega propada. Ker je papež Pavel III. ocenil, da Vergerij pozna germanski značaj, saj je v imenu Klemena VII. služboval pri rimskem cesarju, ga je leta 1535 kot svojega nuncija poslal tako med katoliške kot protestantske vladarje, da bi skrivaj pripravil zasedanje skupnega koncila. Ko ga je poklical nazaj v Rim, ga je 5. maja leto kasneje počastil s škofovskim naslovom v Modrušu oziroma Krbavi v Dalmaciji, ko pa je zgubil škofa sedež v Kopru, ga je še istega leta 1536 imenoval za škofa v njegovem rojstnem mestu. Svojih škofovskih dolžnosti se je lotil z veliko vnemo in bi bil lahko srečen, če se ob pogostih potovanjih v Nemčijo ne bi bil navzel mlačnosti in pogubnih misli. Pridobil si je naklonjenost protestantov in omajal svojo predanost Cerkvi, spoprijateljil se je s krivoverci in odtegnil svojo spoštljivost sveti veri. Ko je na začetku leta 1539 za to zvedel Rim, ga je strogo opozoril na rezidenčno dolžnost in mu ponudil razrešitev z upokojitvijo. Ker pa ga je spodbujal morda preveč nemiren duh in so ga obvladovale strasti, ki se jih je bil navzel, ali pa ga je zaslepil prevelik pohlep po uglednejšem položaju, se je nekaj mesecev kasneje kot predstavnik

*Idem, loc.
cit.*

nik francoskega kralja udeležil zborovanja v Wormsu in tam 1. januarja 1541 pred pridigarji zagovarjal protestantske vladarje. Končno se je le vrnil v rojstno mesto, vendar je s seboj prinesel krivoverske obrede, lažne dogme in nove nauke, s katerimi se je izneveril Cerkvi, evangeliju in sveti veri, ter začel širiti Lutrovo krivo vero. V letih 1544 in 1545 sta bila zato proti njemu imenovana dva komisarja, a je pred njima zbežal in skoraj vse leto 1546 živel v Mantovi. Zaradi nezanesljivosti enega od komisarjev pa se je, potem ko se je spor umiril, brez težav vrnil v rojstno mesto razganjat svoje verne ovčice. Ko niso pomagale niti zvijače njegovega someščana, kateri ga je nadomeščal in o katerem je pisal v svojih učenih spisih, je bil papež Pavel III. prisiljen, da ga je septembra 1548 z izobčenjem odstranil s škofovskega sedeža in mu odvzel škofovsko mitro. In tako se je nesrečnež, izgnan bolj kot iz svoje domovine iz svoje vere, vrnil v Nemčijo, kjer je v več knjigah, enako gnusnih kot neukih, uničujoče pisal o sveti veri in 4. oktobra 1565 v Tübingenu na Saškem ob strahovitem tuljenju izdaval svojo dušo.

XXVII. Brat Tomaž Stella, teolog in znameniti pridigar dominikanskega reda, je bil škof najprej v Salpeju in zatem v Lavellu v Apuliji, na mesto odstavljenega škofa Vergerija pa ga je 5. maja 1550 imenoval papež Julij III. Da bi Cerkev zaščitil pred bednim razdejanjem njegovega predhodnika v Koprju, papež v resnici ni mogel izbrati primernejšega človeka tako po pristni kreposti kot odličnosti duha in izkušnosti v vodenju. Škof Tomaž Stella se je temeljito lotil izkoreninjanja peklenških zablod, posejanih po izbranem polju vernih duš, kajti tako globoka je bila sramotna nespoštljivost do

ča-

*Mutius in
Vergerianis
Epist., 1.,
2. & sq., 1.
knj. & epist.
2, 3. knj.*

*Tetron., 2.
knj., 10.
pogl., fol.
387 & sq.*

Leta 1550
brat Tomaž
Stella

častitljivega in vzvišenega Najsvetejšega. Že v prvih dneh je zato Najsvetejše postavil v veličastni tabernakelj na glavnem oltarju v koru, duhovščini pa ukazal, naj slovesnih maš ali svetih obredov ne opravlja pred nobenim drugim oltarjem v stolnici, temveč naj s stalnimi obredi pred njim v srca vernikov polagoma vliva dolžno češčenje, kot si ga zasluži. Ko je zatem razpusstil bratovščino svetega Rešnjega telesa, ki se je pregrešila z lažnimi obredi, ter ustanovil novo v skladu s pravili, so najplemenitejši meščani kar tekmovali, kdo se bo prvi vključil vanjo. Cerkveno pastoralno delovanje je obogatil s pogostimi pridigami, več sinodami in drugimi deli krščanske pobožnosti ter tako kmalu odpravil napake, duhovščini in ljudstvu pa povrnil nekdanjo čistost svete vere. Sodeloval je na svetem tridentinskem koncilu, kjer so ga zaradi njegovega izjemno prepričljivega zagovorjanja svete vere pred koncilskimi očeti odločno podprli. S knjigama *Kristusova Božja ljubezen* in *Svete molitve* je obogatil cerkvene in umetnostne prireditve. 6. januarja leta 1566 je v Splitu v Dalmaciji izročil svojo dušo svojemu Stvarniku.

Leta 1566
brat
Adrijan
Valentico

XXVIII. Ko je bil brat Adrijan Valentico, Dalmatinec iz svetega reda pridigarjev, z nikozijskim nadškofom na tridentinskem koncilu, ga je papež Pij IV. izbral za svojega teologa in ga postavil na mesto uglednega učitelja Petra Sota iz istega reda; zatem ga je imenoval za generalnega inkvizitorja v Benetkah in njihovem gospostvu, nazadnje pa ga je blaženi Pij V 28. februarja 1566 poslal na mesto pokojnega Stelle v koprsko stolnico. Če je v Kopru še kje tlel kak ostanek že razširjenega krivoverstva, ga je škof Valentico s svojo gorečnostjo, čednostmi in učenostjo dokončno izkoreninil in uničil. Napisal je tri

tri zelo učene spise: *De inquirendis Hæreticis*, *De Eucharestia adversus Calvinum* in *Contram Errores Matthæi Gribaldi*, in jih kot pomemben dosežek svojega velikega uma zapustil kasnejšim rodovom. Leta 1572 je odšel po plačilo, ki je ustrezalo njegovemu veličastnemu delu.

XXIX. Koprčan Anton Elio se je gotovo rodil v ponos svojemu rojstnemu mestu in v korist Cerkvi, saj so ga v Rimu papeži Klemen VII. in oba Pavla, III. in IV., dobrohotno sprejeli kot svojega člana in hišnega prelata, pridobil pa si je tudi podporo in naklonjenost obeh Pijev svetega spomina, IV. in V. V času papeža Pavla III. je postal škof v Pulju in bil odlikovan s slovitim naslovom jeruzalemskega patriarha. Pod papeževanjem Pija IV. je deloval na svetem tridentinskem koncilu, pod Pijem V. pa se je vrnil v Rim kot vikar vatikanske bazilike. Gregor XIII. je končno ugodil njegovi vztrajni želji, da bi nekoč v prihodnosti počival v objemu svojega rojstnega mesta, in ga 30. julija 1572 imenoval za koprskega škofa. Njegovo pastirovanje je bilo kratko, vendar neskončno dobrodejno, saj je združevalo odločnost in izkušnjo, dobroto in modrost. Svojo dušo je izročil Gospodu leta 1576. Pokopali so ga v stolnici in mu posvetili hvalnico:

*Antonius Elio nunquàm morituræ fælicitatis
Mire omnibus morum integritatis, candore,
Doct. præluxit.
Neminem sacræ Insulæ
Vel ardentius exquisiere, vel carius
Amplexatæ sunt
Lucem se fænerari arbitrata.
Summor. Pont. Clem. VII. Pauli III. & IV.
Sinu vix tandem abstractum,*

Ubi

Leto 1572
Anton Elio

*Ubi intima Animi sensa penitens hauriebat,
 Polensis Ecclesiae,
 Et Hierosolymitani subinde Patriarchatus
 Sedes excepit.
 Trident. Sinodo usq. adeo erudita Pietate profuit.
 Ut duobus Papis IV. & V per quam charus evaserit,
 Iisdem chariss. ob revocatos Basil. Vatic. ritus,
 Dum in ea Vicarius praefuit.
 Demum ut non unum haberet suarum
 Virtutum testem,
 Quem proferret Posteris;
 A Gregorio XIII. suprema Iustinop. Ecclesiae
 Dignitate decoratus,
 Dum ad illius clavum sedulus sedet,
 Vitam non tam exiit, quam induit meliorem.
 Anno Domini M. D. LXXVI.
 Aetatis LXX.*

Leta 1576
 Janez
 Ingenerio

XXX. Benečan Janez Ingenerio, ugledni filozof in pravnik, je 3. decembra 1576 katedro za pravo na univerzi v Pavii, ki jo je s svojim ugledom več let uspešno vodil, zamenjal za škofovski sedež v koprski Cerkvi, povišal pa ga je modri in dobrotljivi Gregor XIII. S sklicem škofijskega sinodalnega zbora je znova vzpostavil cerkveno disciplino med duhovščino in izkoreninil številne pregrehe med ljudstvom. S svojimi prokuratorji je sodeloval tudi na oglejskem pokrajinskem koncilu v Vidmu, ki ga je leta 1596 sklical patriarh Francišek Barbaro. Z novimi prostori je povečal škofijski dvorec in vanj ponovno vključil stavbe, ki so jih bili drugi skupaj s Kristusovo dediščino zapravili. In medtem ko je v prid škofiji vodil dušno pastirstvo, je v korist akademij prijel za učeno pero in z zaslužno in sveto modrostjo

na-

napisal knjigo *De Cælesti Physonomia*. Škofoval je približno štiriindvajset let, od tega le nekaj mesecev izven škofije.

XXXI. Brata Hieronima Contarinija, Benečana iz svetega reda pridigarjev, v katerem se je dolgo posvečal študiju sholastične teologije, je na čelo koprške Cerkve 15. maja 1600 postavil Klemen VIII. Nekaj časa je kot škof živel še v Benetkah, kamor so ga vezale javne zadolžitve, ki mu jih je bil zaradi njegove zanesljivosti in preudarnosti naložil Sveti sedež. A čeprav fizično daleč od Kopra, je bil v njem prisoten z izkušenimi duhovniki in modrimi nasveti. Napisal je dve zelo poučni deli, *Commentaria in Physicam Aristotelis* in *Teatrum totius Orbis*. Odlično je škofoval dvajset let, svoje dni pa je leta 1620 sklenil v Benetkah.

Leta 1600
brat
Hieronim
Contarini

XXXII. Brat Hieronim Rusca, po rodu iz Padove in po redu dominikanec, je deset let zaslužno vodil Cerkev v Kotoru na meji med Ilirijo in Epirom, ko ga je 29. aprila 1621 Gregor XV. premestil v koprsko Cerkev. Predan delom krščanske pobožnosti, je postavil sveti križ in položil temeljni kamen za kapucinsko cerkev in samostan v mestu; ko sta bila po nekaj kratkih letih zgrajena, ju je ob navdušenju in udeležbi številnih prebivalcev predal v posest redu. Čeprav še zdaleč ni bil utrujen od opravljanja najpomembnejših dolžnosti svoje pastoralne službe, je vendarle klonil pod težkim bremenom in 15. februarja 1630 zapustil v Benetkah svoje posmrtno ostanke.

Leta 1621
brat
Hieronim
Rusca

2. knj.,
3. pogl.

XXXIII. Petra Morarija, stolnega kanonika v rojstni Chioggi in kasneje generalnega vikarja v poreški škofiji, je Urban VIII. devetega dne v maju leta 1630 zaslužno nagradil s škofovsko mitro v Kopru. Izjemno pozoren skrb-

Leta 1630
Peter
Morari

skrbnik svetega dušnega pastirstva je svojim naslednikom zapustil zahteven vzor pastoralne budnosti. Posvetil je več cerkva, med drugimi novo kapucinsko cerkev v Kopru in obnovljeno cerkev sv. Jurija v Piranu. Sklical je dve sinodi, katerih sklepe je uveljavil z natisnjenimi objavami in tako škofijo očistil okužbe z izrojenimi razvadami, duhovščino pa prisilil k spoštovanju svetih obredov. Pregledal je škofijske prihodke, porazgubljene zaradi takratne uničujoče epidemije kuge in povečini že skoraj zamrle, z vestno marljivostjo pa jih je ponovno oživil. Po 23 letih globoko predanega škofovanja je izročil svojo dušo Stvarniku; počiva v cerkvi oziroma škofijski kapeli sv. Aleksandra pod nagrobnim napisom:

Sepulchrum

Petri Morari Episcopi.

O Pulchrum!

Cæli pro Patria mori.

Leta 1653
Baltazar
Bonifacio

XXXIV. Potem ko je Baltazar Bonifacio iz plemiške družine v Rovigu zapustil slovito službo stolnega dekana v Trevisu, mu je papež Inocenc X. leta 1653 predal sveto škofovsko mitro v Kopru. Rojen in vzgojen v duhu pobožnosti in predanosti študiju (stara dediščina njegovih slovitih prednikov), je v času svojega zelo uspešnega škofovanja sveto pastirsko palico združil z učenim persom. Prepričljiv dokaz njegove široke izobrazbe je petdeset in več knjig, ki jih je napisal, od katerih so številne že natisnjene, druge pa na tisk še čakajo. V knjigi *Historia Ludrica*, zelo učenem delu njegovega vsestranskega duha, najdemo tudi natančen seznam njegovih del. O plemeniti pobožnosti njegovega globoko vernega srca priča tudi kapitelj koprške stolnice, ki mu je najprej povečal število nadarbin z neskromnimi prihodki, zatem

tem pa mu še priskrbel pripadajoče zaostale oskrbnine. Kot redek primer nedolžne popolnosti je samemu sebi še za življenje opravil pogrebni obred. A če je za belega laboda značilno, da umre med petjem, lahko tisti, ki je živel v čistosti nedotaknjene nedolžnosti, s svetimi in sladkimi spevi prehitil tudi svojo lastno smrt. Ta je ob vesplošnem žalovanju mesta prišla 18. oktobra 1659; njegovo telo so položili ob vznožje oltarja, ki ga je bil postavil svetim Trem kraljem na dnu kora, kjer lahko preberemo naslednji epitaf:

Balthassaris Bonifacij Corneani
Sac. Theologiæ, & Iuris utrisq. Doctoris,
Episcopi Iustinop. & Comit.
Qui plurimos libros in utraq. lingua conscripsit,
Quid quid fuerat mortale,
Hic ad Pedes recens nati Salvatoris,
Ejusq. Virginis Matris humilimè jacet.
Vixit Ann. LXXV. Obijt. M. DC. LIX.

XXXV. Frančišek Zeno, ki je bil zaradi otomanskih barbarstev prisiljen zapustiti mesto generalnega vikarja svete Cerkve na Kreti, v njegovi domovini, je aprila leta 1660 od Aleksandra VII. prejel škofovsko mitro v Kopru. Bil je prelat neoporečne kreposti in je utrjeval pobožnost med ljudstvom in bogoslužje v cerkvah; nekatere med njimi v škofiji, kot cerkev sv. Frančiška v Izoli, sv. Marije pri mlinskem kolesu na Rižani in sv. Mateja na Škofijah, je v svoji milosti tudi slovesno posvetil. Iz tesne in neprimerne kapele pod tribuno, po starem imenovano evangeljska, v privzdignjenem delu stolnice, je leta 1662 prenesel Najsvetejše pod drugo tribuno na koncu glavne ladje, s čimer je oživil in celo povečal gorečo vnemo Tomaža Stelle. Če je namreč sled-

nji

Leta 1660
 Frančišek
 Zeno

Reg. Zeno,
2. knj., Act.
fol. 10

nji Najsvetejše umaknil iz iste kapele in ga tako rekoč zaprl v kor, od koder so ga zatem drugi pred škofom Ingeneriem ponovno vrnili vanjo, mu je s tem, ko ga je prenesel na najvidnejše mesto v cerkvi, dodelil stalni prestol. Po dvajsetih letih častitljivega škofovanja je 14. avgusta 1680 v Benetkah umrl; pokopan je v observantski cerkvi sv. Frančiška, imenovani tudi "vinogradna".

Leta 1684
Peter
Anton
Delfino

XXXVI. Petru Antonu Delfinu, beneškemu patriciju, je bila mitra koprške Cerkve dodeljena junija leta 1684 v času papeževanja Inocenca XI.; zaradi nje se je odpovedal službi stolnega dekana padovanske stolnice. Leto kasneje je bil za dan pred januarskimi kalendami napovedan njegov svečani prihod, a gorje, kako kratko je bilo njegovo bivanje v Kopru. V želji, da bi ponovno olepšal svojo novo nevesto, jo je krasil z bogato opravo in svetimi obredi, a ga je na cvetno nedeljo med večernicami ob blagoslavljanju pobožne množice zaustavila neizprosna možganska kap in se je nezavesten, že skoraj mrtev, zgrudil na svoj prestol. Ni si več opomogel vse do 24. aprila, ko so se mu že umirajočemu med obhajanjem velike noči, v pravem času za prehod v večnost, odprla vrata v novo življenje. Njegovo truplo so položili v cerkev redovnic sv. Klare z nagrobnim napisom:

Petrus Antonius Delphinus Patr. Ven.

Episcopus Iustinopolitanus

Novo Pontificatus mane,

Die Palmarum sub Vesperas,

Ut solemnius triumpharet,

In ipso Majestatis solio

Apoplexi correptus,

Verius surrexit, quam cecidit.

M.DC.LXXXV.

XXXVII.

XXXVII. Brata Pavla Naldinija iz svetega reda avguštincev, kateremu je služil v zelo starem avguštinskem samostanu v Padovi, svojem rojstnem mestu, je na čelo koprške Cerkve 11. marca 1686 postavil papež svetega in večnega spomina Inocenc XI. Čeprav ga je izbral že septembra leto poprej, ga zaradi dolge in mučne bolezni, ki ga je priklepala na posteljo, ni mogel imenovati na to mesto pred navedenim datumom. Petindvajsetega dne omenjenega meseca in leta (na praznik Marijinega oznanjenja) ga je kardinal Aleksander Crescentio ob navzočnosti dveh škofov, Jožefa Eusanija iz Porfira in Petra Antona Capobianca iz Lakonije, v cerkvi sv. Avguština v Rimu posvetil, že takoj 9. junija, na praznik svete Trojice, pa je slovesno prispel v Koper. Prevzel je vodenje ... A le kam siliš, lahkomiselno pero? Ustavi se! Bledi slavi ničevosti ali predrznosti gre naproti, kdor se še za življenje loti pisanja o samem sebi.

To je torej seznam koprskih škofov, ki smo ga uredili in dopolnili tako, da po našem mnenju ne izkrivlja resnice in od nje ne odstopa, pa čeprav se ponekod ne ujema z Morarijevim in Petronijevim rokopisom ter z Ughellovo natisnjeno razpravo. Vsi navedeni pisci so se verjetno res ravnali po preverjenem načelu, naj njihova peresa vodi pristna resnicoljubnost. Tako kot resnica, podobna luči, zažari, ko s svojo svetlobo prežene gosto temo in se nezaznavno razprši in širi naokoli, so tudi njihova bleščeča peresa služila kot svetla luč pri našem izkopavanju splošno znanih dogodkov iz temin preteklosti; podatki, s katerimi so nas spodbudili k ponovnemu pregledovanju registrov, aktov in listin koprškega in drugih škofijskih arhivov, pa so pripomogli, da je postala resnica bolj jasna, saj je zunaj senc zažarela v svojem

na-

Podobe
škofov v
škofijski
dvorani

naravnem sijaju. In tako nas je nedolžna napaka drugih vodila, da nismo zašli, tako kot bo naše pisanje, ki lahko nedvomno na več mestih vsebuje napake, obogatilo znanje naših zanamcev, potem ko ga bo kdo drug s svojimi vrlinami (čemur naj bo Nebo naklonjeno) popravil. Prepis tega seznama je danes v skromen okras škofijski dvorani, kjer lahko vidimo tudi podobe omenjenih prelatov, naslikane v živih barvah in razvrščene po naslednjem zaporedju:

Na čelu dvorane častimo podobo prvega svetega škofa Nazarija s svetima podobama slavnih cerkvenih prvakov in apostolov Petra in Pavla ob straneh. Desno od njih so razvrščene upodobitve Janeza, Aldigerja, Absaloma in drugih škofov, njihovih naslednikov, vsakemu od njih pa so dodani (kolikor je dopuščala izmikajoča se preteklost) ime, priimek, rojstni kraj ter plemeniti grb z datumom njihovega imenovanja na čelo koprške Cerkve in z datumom njihovega odhoda iz Kopra v drugo škofijo ali boljše življenje. Nad dvema stranskima oknom, med katerima visi sveta Nazarijeva podoba, lahko preberemo dva napisa. Levi pravi:

*Redivivos Præsules,
Qui Cathedram Episcopalem,
Post An. quingentesimum Iustinopoli erectam,
Religiosè implentes, in Domino objerunt,
Circumspice Philocrone;
Nevè plures prætermisso putes,
Ad aliquot sæcula
Illam vacasse scias.*

Napis na desni strani pravi:

*Venerabiles Iconas Pontificum Iustinopolis,
Quibus Beatissimus Nazarius*

Cat-

*Cathedram erexit, & sanctificavit,
Fr. Paulus Naldini Augustinianus,
In perenne suorum majorum obsequium,
Successorumq; incitamentum
Posteritati recolendas posuit.
An. Dom. M.DC.XCII. suiq; Episc. VI.*

Š E S T O P O G L A V J E

Stolni kapitelj

Stolnica in kapitelj sta tista cerkvena člena, ki sta med seboj tako povezana, da ju ločeno ni mogoče natančno obravnavati. V dosedanjih poglavjih smo spoznali, kako je bila uspešno zgrajena koprška stolnica in kako je zanjo ustrezno skrbela dolga vrsta prelatov. Ti podatki pa bi ostali nepopolni in pomanjkljivi, če zdaj ne bi podrobno opisali še stolnega kapitlja, to je tistega političnega, vendar cerkvenega telesa, ki v času, ko je škof živ, deluje kot njegov kolegij, saj mu pomaga s preudarnimi nasveti, ko pa je prestol brez škofa, postane senat, ki škofijo polnopravno upravlja. Kar zadeva koprski kapitelj (ne bomo ponavljali, katere so v duhu svetih koncilov ali papeških odlokov pristojnosti, ki so skupne vsem kapitljem), bomo najprej opozorili na dve posebnosti, ki sta zanj nedvomno najpomembnejši, saj predstavljata njegovo bistvo, po obeh pa se tudi razlikuje od vseh drugih kapitljev. Ti dve posebnosti sta v ustanovitvi, iz katere izhaja, in v pravicah, ki jih uživa. Iz tega bo potem mogoče zlahka izluščiti vse njegove druge prednosti oziroma število, položaj, zadolžitve in druge pomembne podatke o kanoniških, ki so obenem člani tega telesa, glasniki tega zbora in poverjeniki tega kolegija.

Koprski kapitelj (če ga obravnavamo kot povsem navaden kapitelj) je bil ustanovljen pred letom 524, ki je bilo prvo v življenju naše stolnice. Sveti sedež koprski Cerkvi v nobenem primeru ne bi dodelil častnega naslova škofijskega sedeža, če ne bi že imela primernega števi-

la

*Prosp., v
knjigi
Dekretov, 7.
del, fol. 32*

Ustanovi-
tev kapitlja

*Aug. Barb.
Tract. de
Can., 2.
pogl., št. 2,
3*

la duhovnikov in vernikov, kar je pogoj za vsako cerkev, da preraste v stolnico. Za ustanovitev kateregakoli zbora ali ljudsko kapitlja pa povsem zadošča skupina treh ali največ štirih članov, kar pomeni, da je kot navaden kapitelj obstajal že pred letom 524. To pa ne velja, če ga obravnavamo v povezavi s stolnico. V tem smislu ni nastal ne pred njo ne za njo. Rodil se je skupaj z njo in je z njo živel, še zmeraj živi in bo živel, dokler bo obstajala; še več, če stolnica včasih ni imela škofa, svojega razpoznavnega in vrhovnega vodje, kot se je v preteklosti večkrat zgodilo, ali ga občasno ne bo imela tudi v prihodnje, ostaja kapitelj kot nekakšen mali ali manj pomemben vodja, njen večni zvesti zastopnik. Ne obstaja republika, najsi bo še tako majhna, ki bi bila brez svojega senata ali, recimo tako, vsaj sence senata, ki ne bi bil združen s telesom svoje republike, najsi bo kakršnakoli. Koprška cerkev je bila, kot rečeno, povzdignjena v stolnico leta 524, in prav v tem letu je bil torej ustanovljen tudi njen kapitelj, kot to zahteva vloga dveh členov, ki sta med seboj neločljiva in, s filozofsko besedo, soodnosna.

Z drugim vatlom je treba meriti njegovo jurisdikcijo. Nanjo vplivajo razmere v različnih obdobjih, in ko se te spreminjajo, se občutno spreminja tudi jurisdikcija. Njegove pravice so bile v prvih stoletjih veliko večje, do današnjega časa pa so se močno skrčile. Takrat so zajemale izvolitev škofa, kot se je to zgodilo z Janezom leta 756 po indultu papeža Štefana II. Več stoletij kasneje, leta 1411, je kapitelj to pravico ponovno uveljavil z Jernejem de'Recoveratijem, ki ga je iz kanonika slovite cerkve sv. Marka v Benetkah povzdignil na škofovsko mesto v Kopru, ob čemer je dož Mihael Steno predzadnji dan aprila istega leta kapitlju poslal pismo z izrazi

dob-

*V knjigi
Dekretov, 6.
del, fol. 224*

Pristojnosti
kapitlja

Izvolil je
svojega
škofa

Druga
izvolitev,
vendar
nepriзнana

*Iz kapit.
arhiva za
leto 1411*

5. zv., fol.
461, Ital.
Sac.

dobrohotne naklonjenosti. Kar zadeva izvoljenca, izbor ni mogel biti primernejši, saj je bil ta po Ughellovih podatkih pred tem škof svete Cerkve v Pulju (dasiravno le nekaj mesecev, od decembra 1409 do maja naslednjega leta). Vendar prihaja ob tem do opazne razlike med trditvijo, kot jo je zapisal Ughello, in škofovo izvolitvijo, kot jo je zabeležil kapitelj. Res je, da ga je kapitelj izvolil aprila 1411, kar je razvidno iz kapiteljskih dokumentov, doževih pisem in odgovorov izbranega škofa kapitlju, odposlanih omenjenega meseca in leta. Drugače tudi ni moglo biti, saj je bil prav tega leta koprski škofovski sedež nezaseden, medtem ga je dvajset let pred tem zasedal zvesti Janez Loredano. Če je torej res, kot piše Ughello, da je Jernej de'Recoverati, ki ga je svet kanonikov v Benetkah povzdignil v puljskega škofa, v Pulju prenehal vladati maja 1410, je mogoče iz tega utemeljeno sklepati le o dveh velikih nesmislih: da je kapitelj izbral človeka, ki je leto pred tem umrl, ali da je mrtvi leto po smrti ponovno oživel. A naj ta klobčič razvozla kdo drug, mi poprimimo raje svojo nit na mestu, kjer je bila pretrgana, in nadaljujmo raziskavo o začetni jurisdikciji koprskega kapitlja.

Kot rečeno, je kapitelj uporabil staro pravico, da izvoli novega škofa, svojo namero pa si je po načelih modre preudarnosti skušal olajšati tako, da je v Benetke takoj poslal svoja kanonika Santija in Jakoba, ki naj bi pri beneškem dožu in izbranem kanoniku tako z živo kot s pisano besedo dosegla čimprejšnjo rešitev zadeve. A komaj je bil načrt zasnovan, že se je tudi podrl. Takoj 16. junija je namreč papež Janez XXIII. določil Krištofa Zena, ki je malo pred tem prevzel škofovski sedež v Chioggi, da zapolni nezasedeno mesto v Kopru, kar se je

je tudi zgodilo. In morda je bil zaslužni kanonik Recoverati prav takrat ali kmalu zatem za svoj trud nagrajen s sveto škofovsko mitro v Pulju. Napaka pisca seznama puljskih škofov izhaja torej zgolj iz površnega seštevanja let. Svojo staro pravico je skušal koprski kapitelj ponovno oživiti leta 1503, ko je po pogrebnih slovesnostih za Jakobom Valaressom, ki se je od tega življenja poslovil 9. marca, za novega škofa izbral Nikolaja Tarsio, znane ga po čistosti svojega življenja in izjemnosti svojega znanja, najuglednejšega med duhovniki, najzaslužnejšega med kanoniki. Komaj pa je med rimskimi griči odjeknil gromki odmev tega dogodka, je Aleksander VI., ki je tisti čas papeževal v Vatikanu, enako hitro kot njegov predhodnik Janez posegel v dogajanje in za koprskega škofa imenoval Jerneja Assonica. Z ukrepi, s kakršnimi je Sveti sedež posredoval v takih primerih in jih vse do danes izvaja vsakokrat, ko je bil škofovski sedež nezaseden, se je pravica kapitlja do imenovanja škofov izničila in ugasnila.

Kapitelj je imel tudi pristojnost imenovanja svojih kanonikov, a je imenovanega moral v roku treh mesecev predlagati škofu v potrditev. V primeru, da tega kapitelj v predvidenem času ni storil, je kanonike polnomočno imenoval sam škof. Tako je bilo vse do leta 1500. Toda tudi to pravico je kapitelj izgubil, saj je bila prenesena na vsakokratnega papeža in škofa (v času, kot ga je določala apostolska pisarna). Pristojnosti kapitlja so se raztezale tudi na območje vasi Šmarje in tamkajšnje cerkve sv. Marije. Ko pa je tržaški škof in upravitelj koprške Cerkve Bernard to vas leta 1152 milostno podaril opatu in menihom samostana sv. Štefana in Jurija Velikega v Benetkah, se je vnel drag in dolgoleten spor med

*Iz kapit.
arhiva, 1.
knj., št. 65*

Izvoli
novega
škofa,
vendar ta
ni potrjen

Imenuje
svoje
kanonike v
roku treh
mesecev

Urejanje
po
splošnem
pravu

Pristojnosti
nad
šmarsko
cekvijo

*6. knj.,
2. pogl.*

med kapituljem in samostanom, ki se je končal tako, da se je slednji obvezal prvemu v dokaz priznanja njegovega lastništva vsako leto izplačati eno srebrno marko. Čeprav so kasneje obveljale škofijske pristojnosti nad vasjo in je beneška Cerkev to posest izgubila, je cerkvi sv. Marije ostala obveznost, da dogovorjeno srebrno marko plačuje stolnemu kapitulju, kar še vedno izpolnjuje. Podrobneje bomo o tem spregovorili kasneje. Pristojnosti kapitulja so se raztezale še na cerkve sv. Onofrija, sv. Nedelje in sv. Križa v Kaštinjolu oziroma Albucanu na meji s piranskim ozemljem, kot tudi na cerkev sv. Martina in Benedikta znotraj mestnega obzidja. Vendar so se pristojnosti nad prvimi že močno zmanjšale, če niso kar povsem ugasnile. Skromno število kolonov v Kaštinjolu namreč že nekaj let ne zmore več nositi bremena tolikernih cerkva, zato sta se dve od njih, sv. Nedelje in sv. Križa, po velikosti najmanjši, prav žalostno porušili, isti usodi pa bi bila zapisana tudi cerkev sv. Onofrija, če ji ne bi s predano skrbnostjo priskočila na pomoč družina Apollonijevih, ki ima nad njo patronat. Kar zadeva drugo pristojnost, je treba upoštevati naslednje: Ko je sveti red servitov dobil v last cerkev sv. Martina in Benedikta, in sicer od škofije v Iesolu, v katere posesti je že od nekdaj bila, so menihi v želji, da bi jo začeli čimprej neodvisno in samostojno uporabljati, kapitulju odstopili svojo pravico do dela solin, ta pa se je v zameno odpovedal pravici opravljanja bogoslužja za eno leto. Poravnava s tolikšno količino soli je dodobra začinila kapiteljske prihodke, tako da so si opomogli, ko so bili videti že povsem osiroteli. Do tu torej stare in zgubljene pravice koprskega kapitulja. Preidimo k sedanjim, ki še zmeraj veljajo.

6. knj.,
2. pogl.

Pristojnosti
nad
cerkvami v
Albucanu
in cerkvijo
sv. Martina
v mestu

2. knj.,
2. pogl.

Iz kapit.
arhiva, 1.
knj., št. 13

V prvi vrsti kapitelj uživa vso pravico, da škofu predlaga kandidate za Bonifacijev kanonikat, tako poimenovan po škofu, ki ga je ustanovil, ter pravico do izvolitve in nastavitve duhovnikov za Bonifacijev beneficij; oba sta pod okriljem koprskega kapitlja. Poleg tega ima pravico predlagati kandidate za župnike v štirih primestnih župnijah, Rižanu, Koštaboni, Pomjanu in Tinjanu. Uživa pravico do opravljanja bogoslužja v kapiteljski cerkvi v Izoli ob prazniku sv. Mavra mučenca, njenega zavetnika, po katerem je dobila ime; to pravico mu je leta 1082 zelo širokogrudno podelil Heribert, škof tržaške in upravitelj koprške Cerkve, ki mu je obenem podaril tudi izolske kapiteljske posesti in desetine; zato mu ta skupnost še danes kot nadomestilo plačuje štirinajst srebrnih mark. Prav tako uživa pravico do opravljanja bogoslužja v koprskih škofijskih cerkvah ob njihovih ustaljenih praznikih, z upoštevanjem že davno pridobljenih rednih prihodkov. In nazadnje uživa pravico do svobodne in proste izterjave svojih stalnih in rednih prihodkov, ki niso več tako skromni, saj so se z javno dobrodelnostjo leta triintrideset iztekajočega se stoletja povečali zaradi milosrčne oprostitev papeških desetih, ki se običajno plačujejo za cerkvene nepremičnine. Te dajatve se delijo na dve vrsti prihodkov oziroma na dva neenaka deleža. Prvi, imenovan tudi dnevna oskrba, se izplačuje samo članom kora, kar je v svoji vdanosti uvedel že škof Bonifacij, dokončno pa je to na sinodi leta 1690 v svoji pobožnosti potrdil sam kapitelj. Drugi se imenuje prebenda in je razdeljen na toliko enakih delov, kolikor je prebendarjev.

In že smo pri kanonikih. Kar zadeva njihovo število, je Ughello ali bolje tisti, kateri mu je tako slabo poročal,

Imenuje kandidate za Bonifacijev kanonikat

Pravica, da v župnijah predlaga župnike

Bogoslužje v kapiteljski cerkvi v Izoli

4. knj.,
2. pogl.

Oprostitev dajanja desetih; iz kapit. arhiva, leto 1633

Ital. Sac.,
5. zv., fol.
356

Prvotno
število
kanonikov

Iz kapit.
arhiva, leto
1245

zagrešil hudo napako. Tako piše: *Numerum Duodecim Canonice in hac Cathedrali statuit Honorius III. Pont. anno 1221. ut habetur in regist: Vatic. Epist. 478. fol. 94. Anno V. Capitulo, & Decano Iustinopolitano scripta. 16. Kal. Aprilis.* Toda prebrati je treba tudi priloženi papežev breve, ki ga prepisujemo iz originala, shranjenega v kapi-
telskem arhivu, in razkrila se bodo prava dejstva.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei. Dilectis Filijs Capitulo Iustinopolitano salutem, & Apostolicam Benedictionem. Ut in Ecclesijs determinatus sit numerus Ministrorum, non modicum dignoscitur expedire, ne provisione careat superflua multitudo, ac ex paucitate dignum Deo servitium subtrahatur. Qua propter Dilecti in Domino Filij vestris postulationibus iustis inclinati, denarium Canonice numerum á Vobis in Ecclesia vestra, facultatibus pensatis, ipsius dilecti Filij, & Electi Iustinopolitani super hoc accedente consensu, provida deliberatione statutum, & firmatum etiam Iuramento, sicuti est providè, ac salubriter institutum, Auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Statuentes, ut eadem Ecclesia præfato numero sit contenta; nisi adeò ipsius excreverint facultates, quod ipsum meritò exigant augmentari; salvo in omnibus Apostolicæ Sedis mandato. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire: Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Dat. Lugduni XI. kal. Iulij. Pontificatus Nostri Anno tertio.

Določil
Inocenc IV.

Breve vsebuje več podatkov, ki zaslužijo našo pozornost. Najprej, papež, ki je potrdil število koprskih kanonikov, ni bil Honorij III., temveč Inocenc IV., ki je bil leta 1243 v Anagniju imenovan za papeža in se je takoj za-

zatem preselil v Lyon v Franciji, kjer je tretje leto svojega pontifikata sklical vesoljni cerkveni zbor. Potemtakem se ujemata čas in kraj, ki sta navedena v brevu. Nasprotno pa Honorij III. od leta 1216, prvega po svojem povzdignjenju v papeža v Perugi, do 1226, zadnjega leta svojega bivanja v Rimu, ni nikoli zapustil Italije, saj se niti z območja Lacija ni nikoli oddaljil. Drugič, do te potrditve je prišlo leta 1245, v tretjem letu papeževanja Inocenca IV., in ne leta 1221. To je resda bilo peto leto pontifikata Honorija III., ki se je začel 1217, vendar se ta podatek ne ujema s krajem njegovega bivanja, ki je bil tistega leta delno Orvieto, delno Rim. Tretjič, število kanonikov, ki ga je najprej določil kapitelj, potem pa potrdil še Sveti sedež, je segalo do deset in ne do dvanajst. Besede v brevu so jasne. Če je to število potrdil škof, ki je bil tisto leto izvoljen na čelo koprške Cerkve, kot trdi papež, je to mogel biti le Konrad, ki ga je prav Inocenc IV. na koncilu v Lyonu leta 1245 imenoval na čelo te Cerkve. Če bi se bilo to zgodilo pod Honorijem III. leta 1221, bi namreč zaman iskali sočasno imenovanje kakega koprškega škofa. Absalom je to Cerkev vodil že dolgo pred tem, saj je leta 1211 družini Verzijevih dodelil desetine v Tinjanu, Pomjanu in Koštaboni, leta 1222 pa je posvetil cerkev sv. Marije v Šmarjah, kar jasno kaže, da je bil v času Honorija že posvečen v koprškega škofa in ne zgolj izbran.

Zdaj lahko povzamemo vsa navedena dejstva, ki so dodobra podprta z dokazi, in na njihovi podlagi sklepamo o lažnosti tistega, kar je nekdo povedal Ughellu glede prvotnega števila koprskih kanonikov, ter zaključimo, da ni Honorij III. števila kanonikov omejil na dvanajst (razen v primeru, če se povečajo kapiteljski pri-

Deset po številu

V času škofa Konrada

Reg. 2,
Jerem. Pola,
fol. 69

prihodki), temveč ga je na deset omejil Inocenc IV. Čeprav vestni Ughello utemeljuje povedano z natančno navedbo vatikanskega registra, ki je vsekakor vreden vsega zaupanja, ni novost, da včasih pritrjujemo laži, odeti v livrejo, ki je ukradena resnici. Pomot se ni mogoče kar tako otresti. Nedvomno je bila napaka storjena v uvodnem delu breva, ki vsebuje papeževo ime in število kanonikov, zato ni čudno, da je do pomot prišlo tudi v dodatku, kjer so navedeni pisma, listi in letnice. A čeprav bi slednjim priznali verodostojnost, pa sam dokument sodi v register Inocenca IV. in ne Honorija III., čigar častitljivemu imenu so pripisali poročilo, ki vsebuje toliko napak.

Če pa bi papeževemu predpisu priložili kapiteljski seznam in iz njega zatem izračunali pravo število kanonikatov, bi odkrili, da jih dejansko ni bilo dvanajst vse do današnjih dni, ko štejemo zadnja leta iztekajočega se sedemnajstega stoletja. Rekel sem dejansko, kajti čeprav je škofijska posest že od vsega začetka uživala svojo nadarbino, enakovredno kot vsi kanoniki, in je bil škof s svojim glasom vključen v kapiteljske akte (oboje je neizpodbitna resnica, o tem je pred dvema stoletjema pisal škof Valaresso in danes vse to še vedno dosledno velja), sam ni spadal med kanonike po številu in po rezidenčni dolžnosti kot drugih deset, temveč je dodan temu številu in privilegiran. Zapisali smo tudi, da jih ni bilo dvanajst vse do današnjih dni, saj se je njihovo število šele sredi iztekajočega se stoletja povečalo na več kot deset. Baltazar Bonifacij, eden najuglednejših škofov, v čigar srcu sta v korist Cerkvi in v službi Bogu tekmovala pobožnost in učenost, je leta 1659 desetim dodal še dve kanoniški mesti. Eno je ponovno oživil,

po-

Škofov
kanonikat,
s pravico
glasu v
kapitlju

Reg.
Valares., 1.
zv., fol. 86

Število
kanonikov
se poveča

Reg.
Bonifacio,
knj., fol.

potem ko je propadlo in že skoraj ugasnilo. V tej stolnici je obstajal urad, imenovan "meništvo", oziroma skrbništvo za nezasedene beneficije, župnije, kanonikate in druge ustanove, za katere naj bi skrbel in preprečil njihovo propadanje. To je razvidno iz škofovskih dokumentov Jeremija Pole; urad je deloval do leta 1420. Sčasoma pa se je skrbništvo za nezasedene beneficije preusmerilo v skrb za premične dragocenosti, za srebrnino in svete relikvije, ter se spremenilo v zakladniško, to je v skrbništvo za sveto zakladnico. In tako je kapitelj dobil kanonika zakladnika. A ker je bil to kanonik le po številu (s pravico do skromne nagrade), ne pa po prebendi, njegovo mesto nikoli ni postalo trajno in so ga v svoji nesebični pobožnosti le občasno prevzemali posamezniki, ki so se zadovoljili s častnim naslovom in s preprosto, a pomembno zavestjo, da služijo Cerkvi in Bogu. To kanoniško mesto je škof Bonifacij ob popolnem soglasju kapitlja omenjenega leta ponovno oživil; vendar pod izrecnim pogojem, da nameščeni kanonik ne zahteva posebne prebende, dokler mu je drugi v svoji pobožnosti ne priskrbijo. Dobri škof je očitno pravilno predvideval, saj je Frančišek Zeno, njegov neposredni naslednik na škofovskem sedežu, temu kanoniku dodelil stalni, dasiravno skromen dohodek z obvezno rezidenčno dolžnostjo za praznike. Zgolj obnova starega kanonikata pa se je velikemu Bonifacijevemu duhu, ki je želel svojo nevesto oskrbeti s stalnimi duhovniki, svoje ovčice pa z marljivimi božjimi pastirji, zdela premalo. V svoji širokogrudnosti je zato leta 1659 ustanovil novo prebendo. Vključil jo je v kapiteljski dohodek in iz nje ustanovil nov kanonikat, od katerega je, kot rečeno, s tem da ga je poimenoval Bonifacijev kanonikat,

Urad
meništvo

Reg. Pola,
2. knj.,
fol. 49

Kanonik
zakladnik

Bonifacijev
kanonikat

zase ohranil le njegovo ime, medtem ko je kapitlju poklonil polnomočje, da ga podeljuje kot svoj patronat, za škofa pa pridržal neomejeno pravico, da izbranega nastavi ne glede na omejitve v mesecih ali nezasedenost položaja. In tako se je število desetih kanonikov, ki se v več stoletjih nikoli ni spremenilo, po zaslugi pobožnosti človeka, ki je svojo dobroto razglašal bolj s svojimi dejanji kot s svojim imenom, v nekaj mesecih povečalo na dvanajst.

Krščanske pobožnosti pa s tem še ni bilo konec. Ker je doktor Jakob Zarotti iz znamenite koprške družine, ki je dala več uglednih in vrhunskih zdravnikov tako kraljevi hiši na Poljskem kot gospodarici Jadrana, ostal brez potomcev, je želel za dediča svojega velikega imetja razglasiti Cerkev, oltar in kor. V okviru kapitlja je zato škof ustanovil nov kanonikat ter mu naložil nekaj tako skromnih kot zmernih obveznosti, in sicer da ob molitvi brevirja v službi stolnice pomaga pri izpolnjevanju vsakdanjih obveznosti do Najvišjega, da dnevno opravlja darovanje svete maše, da priskrbi primestni cerkvi sv. Petra na Debelem rtiču vestnega duhovnika ter da na mesto kanonika, ko je nezasedeno, izbere člana ene izmed petih družin: Gavardijevih, Zarottijevih, Grisonijevih, Vergerijevih ali Marensijevih; če pa bi vse te izumrle, naj bi ta čast prešla na drugo družino v mestu, vendar le pod pogojem, da je članica mestnega sveta. Ne glede na svoj priimek pa mora izbranec prevzeti naslov Zarottijevega kanonika. Da pa bi za zmeraj in v celoti zagotovil spoštovanje teh določil, je ta kanonikat postavil pod pravno varstvo vsakokratnega škofa. Temu nič manj modremu kot pobožnemu lavreatu je bila namreč dobro znana dolžnost, ki jo je Nebo naložilo škofom kot na-

Zarottijev
kanonikat

me-

mestnikom apostolov pri apostolskem dušnem pastirstvu, da kandidatov za nezasedene beneficije, ko jim jih predstavijo, ne ocenjujejo po sorodstvu ali po krvnih zvezah, temveč le v luči neomajne poštenosti, ki je nezmotljivo vodilo nebeškega Očeta; tako kot je storil sv. Peter, ko je prepoznal svetega Odrešenika. Če se to izpolni, so za svete dolžnosti imenovani marljivi in versko goreči duhovniki, med kandidati najsposobnejši in med najsposobnejšimi najzaslužnejši. Morda je bilo težko breme izbire novega kanonika prav iz teh razlogov bolj kot drugim naloženo prav škofu.

Enako globoka čustva pobožnosti kot Zarotti je gojila Petronija Appollonijeva iz istoimenske piranske plemiške družine, zelo zaslužna soproga svojega moža. Tudi ona je (kot da v svoji vdanosti tudi po smrti ne bi hotela živeti ločeno od njega) leto zatem, 1661, svoje imetje namenila ustanovitvi donosnega beneficija s pravico, da njegov izvoljeni nosilec vedno sam izbere svojega neposrednega naslednika. Frančišek Manzuoli, ki je bil prvi izbran, saj je bil beneficij osnovan šele po smrti njegove ustanoviteljice, je razumel njeno pobožno željo, da se v sveti tekmi zgleduje po ustanovi njenega pokojnega moža, zato je pri škofu Zenu dosegel, da je novemu beneficiju prednostno dodelil naslov stalnega kanonikata. Ko se je zatem odpovedal nekemu drugemu mestu kanonika v koprski stolnici, ki ga je pred tem zasedal, in se s kapitljem dogovoril za primerno plačilo novemu duhovniku na tem mestu, je nase prevzel obveznosti novega kanonikata in naziv Appollonijevega kanonikata ter še pred smrtjo imenoval svojega prebendarskega naslednika. Ker pa so bili temu bolj pomembni drugi nameni kot prevzem beneficija po prvotnem dogovoru,

Appolloni-
jev
kanonikat

je

je novi kanonikat z odhodom starega Manzuolija ugasnil; Cerkev je s tem izgubila duhovnika, kor delavca, kapitelj pa kanonika. Pogosto se zgodi, da človek, ki je del stvarstva, podleže svojim slabostim, kot da bi ga vodila prešibka luč, v trenutku, ko se ravno nameni poboljšati. Táko je bilo dodajanje novih kanonikov v koprskem kapitlju; iz tega je razvidno, da je bilo kanonikov nekoč samo deset, dandanes pa jih je skupaj s škofom štirinajst, trinajst s praznično rezidenčno dolžnostjo, od teh pa dvanajst tudi z vsakodnevno.

Dvanajst kanonikov na osnovi vsakodnevne rezidenčne dolžnosti

Štiri kapiteljske častne dolžnosti

Dekanat, arhidiaconat, sholastikat, zakladnica

Kanonika spovednik in teolog

1. zv.,
fol. 133

Vodenje zakristije pripada zadnjemu kanoniku

Kanonikati se lahko pohvalijo s štirimi častnimi dolžnostmi: dekanatom, arhidiaconatom, sholastikatom in zakladnico. Prvemu, ki je takoj za škofovsko na najvišjem mestu v škofiji, je naložena neposredna skrb za duše, drugemu skrb za organizacijo vizitacij in svetih ordinacij, tretjemu nadzor nad korom in duhovniki, zadnjemu pa že omenjeno varstvo svetih in dragocenih cerkvenih premičnin. Med druge kanonikate, ki so jih na začetku podeljevali subdiaconom, diaconom, duhovnikom, zadnji dve stoletji (po odloku papežev ali škofijskih sinod) pa samo duhovnikom, sodita še “spovednik” in “teolog”, ustanovljena veliko poprej za izvajanje sklepov svetega tridentinskega koncila; ker pa nimata kakih posebnih zadolžitev razen izpolnjevanja ustrezne službe Božje, uživata tiste prednosti, ki izhajajo iz njune tradicije. V duhu kapiteljskega odloka, izdanega v času Jakoba Valaressa leta 1486, in kasneje potrjenega na več sinodah, pripada vodenje zakristije zadnjemu, ki pridobi naslov kanonika, kar je častni naslov in traja, dokler te zadolžitve ne prevzame nov, nanovo imenovan kanonik. Na ta način je poskrbljeno za zgledno širjenje Božjega nauka, saj pri tem sodelujejo najuglednejši duhov-

ni-

niki. Te obveznosti pa so oproščeni omenjeni na častnih dolžnostih, čeprav dosega najvišje položaje, kar je očitno v skladu z njihovim dostojanstvom.

Oprostitev te obveznosti, ki jo je kapitelj tako modro odredil v čast svojim najpomembnejšim kanonikom, pa tako oko kot pero opozarja na hvalnici, ki ju je kapitelj ukazal vklesati ob nesmrtni imeni Baltazarja Bonifacija in Avguština Barbarige, kot tistih dveh, ki sta se mu ob večkratnih stiskah postavila v bran, prvi med koprskimi škofi najbolj dobrotljiv, drugi med beneškimi senatorji najbolj predan. Naj ju na tem mestu ponovno preberemo in prepisemo. In če vklesani v marmorju vzbujata v potomcih zaslužen pobožno hvaležnost, naj zapisani na teh straneh zaključita poglavje. Prvi napis visi nad korom pri zakladnici in pravi:

Hvalnici
kapitlju

*Balthassari Bonifacio,
Pontificum Optimo, Litteratorum Maximo,
Qui Pietate immensa
Distributionum Mensam, Canonicatum, Clericatum,
suo Ere instituendo,
Ecclesiam Sponsam inopem Dotavit, Ditavit,
Canonici posuere. M. DC. LIX.
Drugi, na sredi zakristije, pa govori:
Augustino Barbadico,
Olim Iustinopolis Vigilantissimo Prætori,
Nunc Venetijs
Cathedralis Ecclesiæ Beneficentissimo Protectori,
Qui Capituli hujus Inopiam
Summa Vigilantia, ac Pietate sublevandam curavit
Episcopus & Canonici tanti Beneficij memores
Æternum posuere monumentum. M. DC. LXXV.*

Baltazarju
Bonifaciju

Avguštinu
Barbarigi

S E D M O P O G L A V J E

Najuglednejše osebnosti koprskega stolnega kapitlja in duhovščine

e se kdo poglobi v preučevanje položaja koga drugega, ne da bi omenil najslovitejše darove, ki ga zaslužno krasijo, bi bil njegov izdelek sramoten izrodek osupljivega neznanja ali škodoželjne zavisti. Nič dobrega ni povedal tisti, ki se je namenil o kom govoriti, pa je o njem zamolčal najboljše. Zmanjšale bi se odlike koprskega kapitlja in njegove cerkvene čistosti, če bi znova navajali vse, kar se povedati da. Vseeno pa je še veliko nepovedanega, zlasti če se, z namenom, da posebej izpostavimo njegove najodličnejše značilnosti, zadržimo ob tistih častitljivih posebnostih, ki so mu jih vtisnili nekateri njegovi kanoniki ali drugi mestni duhovniki, za katere lahko rečemo, da mu pripadajo, saj so zavezani isti stolnici. Če namreč oboji tekmujejo v prevzemanju bremena prijetnih naporov, jih tudi v blišču cerkvenih zaslug ne gre ločevati. Izmed najuglednejših osebnosti bomo resda izpustili tako bogoslovne kot pravne lavreate, pa tudi tiste, ki niso dosegli položaja cerkvenih dostojanstvenikov, do katerega je mogoče le po poti izobrazbe. Na kasneje bomo preložili tudi zaslužne nosilce častnih zadolžitev v tej ali drugih stolnicah oziroma škofijah. Koprška duhovščina, pobožno prežeta z duhom velikodušnosti, je znala svoj pogled usmeriti k plemenitejšim ciljem in se predati poletu. Zato se bomo na tem mestu omejili na nosilce svete mitre, ki jih med duhovniki ni bilo malo, in na apostolska dela tistih, ki jih je koprška duhovščina pod-

pr-

prla. Sledil bo natančen pregled po kronološkem zaporedju obdobj, da se izognemo vsakršni senci tekmovalnosti med njihovimi družinami. Navedli bomo najbolj preverjene osebnosti, da z negotovostjo dvoumnih, še bolj pa spornih, ne bi škodovali njihovi podobi.

Če bi namreč brez razlik obravnavali vse duhovnike, ki so s svojim dostojanstvom oplemenitili Koper, bi se znašli sredi prostranega oceana in v očitni nevarnosti brodoloma med čermi. Številne navaja že doktor Petronio v seznamu uglednih družin mesta, svojega rojstnega kraja. Poroča o rodbini Manzuolijevih, po rodu iz Bologne ali Florence, ki se je kasneje razširila po Istrski pokrajini, in dveh njenih kardinalih svete Cerkve, obeh iz danes že razpuščenega svetega reda humiliatov, ki sta bila v različnih obdobjih povzdignjena na škofovski sedež v Fiesolu v Etruriji in zatem odlikovana s kardinalskim svetim plaščem. Prvega, Luko, je imenoval Gregor XII. leta 1396, drugega, Antona, pa njegov naslednik Gregor XIII. leta 1581. Oba iste krvi, sta si bila enakovredna tudi po časteh. Proslavila se je tudi rodbina Grisonijev, ki je prišla iz Grčije, in sicer z Romualdom, ki je bil najprej kanonik, leta 1282, ko je papeške ključce prevzel Martin IV., in nato nadškof v Bariju v Apuliji, ter s Sergejem, ki je okoli leta 1363 pod Urbanom V. postal najprej škof v Lavellu, zatem pa nadškof v Arnalsiji, dveh Cerkvah neapeljskega kraljestva. Petronio poroča tudi o Hieronimu iz družine Vidovih iz znamenite Cremona, zelo zaslužnem škofu v Albi v Monferratu, duhovniku tako redkih vrlin, da še danes vzbujajo občudovanje tako zaradi medalj z vkovanim njegovim slovitim imenom kot zaradi knjig, ki jih je ustvaril njegov učeni um. Njegovi lastni rodbini Petronio pa so v okras

Cerkvene
osebnosti

*Petron.,
3. knj.,
1. pogl.,
fol. 634*

*Ibid.,
fol. 603*

*Ibid., fol.
648 in 651*

*Ibid., fol.
648 in 651*

Ri-

Krasijo
Koper,
čeprav ne
pripadajo
njegovi
duhovščini

Rihard s kardinalskim plaščem, ki mu ga je podelil Bonifacij VIII. leta 1298, Hieronim, ki mu je škofovsko mitro Ternija v Umbriji podelil Gregor XIII. leta 1591, in Jakob s škofovsko mitro Molsette v Apuliji, ki mu jo je dodelil Gregor XV. leta 1622. Vsi ti in njim podobni (če sploh obstajajo) so s svojim vzponom med cerkvene dostojanstvenike nedvomno proslavili sebe, svoje družine, svoj rojstni kraj in Cerkev. Če pa o njih razmislimo globlje, se izkaže, da so bili in so v okras mestu Koper in ne koprski duhovščini. Okras mestu, trdim, saj se to lahko ponaša z njihovimi plemenitimi družinami znotraj svojega obzidja. In ne naše duhovščine, dodajam, ker se vanjo niso nikoli vključili in se niso prištevali k mestni stolnici. V tem je tudi razlika med laiki in ljudmi Cerkve, saj se laične rodbine v spremenjenih okoliščinah premišljeno preselijo in kot rastline, ki ohranjajo tako svojo podobo kot svoje značilnosti, tudi če zamenjajo kraj svoje rasti, obdržijo vse svoje stare in podedovane ugodnosti, čeprav se preselijo v druge dežele. Za duhovnike to pravilo ne velja, saj zanje ni dovolj, da se preseli njihov rod, temveč morajo opraviti sveto združitev, se torej v službi svetega oltarja vključiti v katerokoli Cerkev. Z gotovostjo lahko trdimo, da navedene osebnosti niso nikoli dale svojega imena naši stolnici ali njeni duhovščini, saj so vzcvetele, preden se je kdorkoli iz njihovega rodu priselil v Koper, in so že prej pripadale drugim Cerkvam, ali pa so zablestele po prihodu v Koper in preselitvi; ker pa nihče od njih, kot piše zgodovina in trdi pošteni Petronio, v Kopru v nobenem obdobju ni bil deležen naslova ne po poreklu ne po bivanju in ne po kakem drugem beneficiju (ki predstavljajo tri načine za cerkveno združitev po svetem zakoniku), jih

ko-

koprška duhovščina ne more razglasiti za svoje, ne da bi s tem prizadela resnico. Zato različni pisci obravnavajo nekatere od njih kot Florentince ali Bolonjčane, kar velja za oba kardinala iz družine Manzuolijevih, druge kot Apuliježane, kot oba nadškofa Grisonija, tretje spet kot Kremončane, kot škofa iz rodu Vidovih, Sienčane ali Florentince, kot kardinala in oba prelata iz družine Petronijevih. Zdaj, ko smo torej pustili ob strani osebnosti, ki so dvomljive in sporne, ker so bile vključene v druge Cerkve, preidimo k preverjenim in nedvoumnim, ker pripadajo našemu kapitlju in njegovim duhovnikom, in sicer ne da bi spregovorili o tistih iz obeh kapiteljskih cerkva, piranske in izolske, saj bomo o njih govorili na ustreznem mestu.

Prvi med koprsko duhovščino, ki si je nadel škofovsko mitro, je bil Agaton, ki mu vsi zgodovinarji priznavajo, da je po rodu iz Kopra. Ko je bil po smrti patriarha Štefana Poreškega leta 675 nezaseden sveti sedež v Gradežu, ga je tamkajšnja duhovščina soglasno izbrala za svojega pastirja in ga med vsemi kandidati spoznala za najzaslužnejšega. O tem, kako zelo je bil goreč po duši, občutljiv po vesti in ponižno spoštljiv do Boga, govori primer, ko ni pristal na svečano poroko nekega mladeniča s sestro prezgodaj umrle mladenke, ki mu jo je bil njen oče obljubil v zakon, dokler o tem ni razsodil papež Benedikt II. V svoji goreči vnemi se je patriarh bal, da bi s tem kršil zakone svete Cerkve. Opat Frančišek Paladij navaja ta primer v svoji Zgodovini Furlanije in z njim tudi papežev breve. Agaton je to Cerkev vodil polnih deset let, in sicer tako pošteno, umirjeno in vneto, da so bila podobna desetim utrinkom zlate dobe. Umril je ob tako plemenitih delih svojega neoporečnega življenja

Pogl. Cum nullus De Temp. Ordinat. v 6

Sledijo pripadniki kapitlja in mestne duhovščine

Agaton, gradeški patriarh, leta 675; *Ughello, 5. zv., Gradeški patriarhi št. 11, fol. 1175*
Njegova gorečnost in poštenost

Fran. Paladij, *Hist. Foroiul., 1. del, 2. knj., fol. 60*

Ughello,
Loc. cit.

nja, da je Ughello o njem zapisal: *A morte bonus Patriarcha supernis Spiritibus sociatus est*. Tudi dejstvo, da je gradeška duhovščina še istega leta 685 na to mesto povzdignila Krištofa iz Pulja, globoko predanega zavetnika siromašnih, lahko ponižno pripišemo svetemu vodstvu prezgodaj umrlega Agatona, ki modrim volivcem ni dovolil, da bi pri iskanju odličnega pastirja prestopili istrske meje.

Bonacorso
de' Bonacorsi, novi-
grajski
škof, leto
1260;
Fran.
Paladij,
Zgodovina
Furlanije, 1.
del, 6. knj.,
fol. 243

Stari, a nikoli ugasli spomin na svojega someščana patriarha je obnovil Bonacorso de' Bonacorsi iz ugledne koprške družine, ki je z bliščem škofovske mitre proslavil kapitelj in njegove duhovnike. Ko se je posvetil duhovniškemu poklicu, je tako trdno stopil na pot Božje ljubezni, vere in modrosti, da so ga za njegovo krepostno življenje nagradili s sprejemom med kanonike slovitega oglejskega patriarhata. Potem ko je tu začeto pot nadaljeval še z daljšimi koraki, je uspešno pristal na škofovskem sedežu bližnje Emonie, danes Novigrada, ki jo je častljivo vodil okoli leta 1260.

Jeremija
Pola,
koprski
škof, leto
1420

Za njim je koprsko Cerkev proslavil Jeremija, zaslužni član slovite družine Polovih, tako poimenovane po istoimenskem kraju, od koder se je priselila v Koper. Odlikoval se je predvsem po pobožnosti, dobroti in modrosti, saj je bil imenovan za kanonika, zatem dekana in nazadnje, leta 1420, v času papeževanja velikega Martina V., še za škofa koprške Cerkve, ne da bi bil zapustil svoje domače mesto. Škofovsko dostojanstvo je užival le kratek čas, vendar so bila ta štiri leta enaka več stoletjem, ki jih je bil vreden. Njemu gredo zasluge za svete relikvije sv. Nazarija in sv. Aleksandra, ki so jih iz Genove z velikim slavljem vrnili v Koper.

Ughello, 5.
zv., Epist.
Iustinop.,
fol. 359

1. knj., 3.
in 5. pogl.

Tudi Hieronim iz stare družine Franceschijevih, ki
je

je izhajala iz Benetk in se je v Koper zatekla pred letom 1500, je veliko prispeval k slavi koprške duhovščine. Po zaslugi vrlin in izobrazbe, ki si jih je bil pridobil v izobilju, ga je papež Leon X. leta 1514 izbral za škofovski sedež v Koroniju na Peloponezu. Po častitljivem škofovanju je tam zapustil svoje umrljivo zemeljsko telo in odel svojega duha v nesmrtnost.

Hieronim Franceschi, škof v Koroniju, leto 1514

Petron., 3. knj., 1. pogl., fol. 584

Prav tako je koprski kapitelj proslavil Frančišek Belgramoni iz slovite koprške družine. Potem ko se je iz Istre odpravil v notranjost, na Madžarsko, kjer je tako uspešno uveljavil svoje zaslužne darove, da se je resnični sloves o njegovi dobroti, modrosti in znanju razširil po vsem tamkajšnjem širnem kraljestvu, ga je škof v Agrigentu Anton Verontio sprejel med kanonike svoje slovite Cerkve. Pri tem ni povsem jasno, ali je ta ugodnost bolj koristila prejemniku ali dobrotniku, kajti ko je škof zaradi obveznosti častnih legacij v službi Svetega sedeža odšel iz svoje škofije, ga je Frančišek Belgramoni okoli leta 1520 nadomeščal kot njegov vikar in generalni upravitelj z zelo širokimi pooblastili. Ker je bil predan duhu starih vrednot, je vse zaupane mu naloge izpolnil z največjo natančnostjo; breme te zadolžitve je prenašal več let tako uspešno in zaslužno zase in za Cerkev, da mu je manjkalo še blišč mitre, ki bi mu pripadal tako po zaslugah kot po pomembnosti. Ob smrti so ga dobri ljudje objokovali, slabi so se ga bali, vladarji so za njim žalovali. Cesar Ferdinand I. je njegovi rodbini s častno diplomo dodelil sloviti grb in tako ovekovečil njegov spomin.

Frančišek Belgramoni, upravitelj škofije v Agrigentu, leto 1520

Petron., 3. knj., 1. pogl., fol. 532

Tudi družina Vergerijevih iz Kopra se lahko pohvali s številnimi izjemnimi odličniki v cerkvenih vrstah. Vendar velja tu nekoliko spremeniti povzemanje preteklih

Osebnosti družine Vergerijevih

do-

Koncil v
Konstanci
izbere
Petra Pavla
Starejšega,
leto 1414

Avrelij,
papežev
tajnik, leto
1414,
Petron., 3.
knj., 1.
pogl., fol.
695

Manz.,
1. knj., fol.
88 in 90

Janez
Krstnik,
puljski
škof, leto
1533;
Peter Pavel
Mlajši,
koprski
škof, leto
1537

dogodkov in združiti vse štiri Vergerije, ki so si bili resda enaki po krepostih in pogumu, ne pa tudi po svojem ravnanju. Padci nesrečnikov vzbujajo več sočutja, če so postavljeni ob blaginjo dobrih. Prva dva, Peter Pavel, imenovan tudi Starejši, in Avrelij, oba iz vrst koprške duhovščine, sta z velikimi koraki napredovala proti najvišjim stopnjam cerkvenih časti. Prvemu je bil podeljen kanonikat v ugledni nadškofiji v Ravenni, od koder so ga leta 1414 poslali na vesoljni koncil v Konstanco, kjer so ga senatorji zaradi slave njegovih izjemnih vrlin izbrali za enega od štirih volilnih skrutinatorjev. Drugi, ki je glavno mesto Istre prav tako zamenjal za glavno mesto sveta in odšel v Rim, je napredoval do mesta hišnega prelata in osebnega tajnika Klemena VII. in naslednjih papežev. Le kako veliki so morali biti njuna poštenost, znanje in modrost, če je v roke prvega sveti koncil položil svoje srce, v srce drugega pa več papežev svoje skrivnosti. Najslavnejše mitre so bile pripravljene, da jima okrasijo čelo, a sta jih oba vztrajno zavračala. Morda jima je srce prišepetavalo, da bo za Vergerijeve bolj dostojanstveno, če bodo škofovske mitre vredni, kot če bi si jo nadel. Pač pa sta si jo uspešno nadela druga dva iz te družine, Peter Pavel Mlajši in Janez Krstnik, še bolj kot po krvi brata po pobožnosti, pogumu in vrlinah, slednji v Pulju leta 1533, prvi pa v Kopru leta 1537. Pa sta jih prav kmalu postala nevredna. Kako žalosten dogodek! Tega ni mogoče prebrati, ne da bi oko zalile solze. Vendar nikakor ne na škodo svete duhovščine. Dostojanstvo ne izgubi svojega leska, če si ga posamezniki zaslužijo. Iz tega dogodka lahko kdorkoli, če želi, kot nagnusni pajek črpa strup in pogloblja padeč nesrečnikov; koprška duhovščina iz njega kot iz-

naj-

najdljiva čebela srka med in se ponaša z mitrama, ki sta ju nosila. Če bi obstajala le senca sramote, bi jo namreč Božja previdnost, ki ob nesreči nikoli ne odpove, v celoti razpršila.

Ob omenjeni nesreči je papež Pavel III. okoli leta 1545 na mesto apostolskega poverjenika za obrambo svete vere imenoval Hanibala Grisonia (hvale vredno je, da se je že veliko let pred tem zavzemal za poseg generalnega inkvizitorja proti brezboštvu krivovercev v Istri), ki je bil takrat še koprski kanonik iz družine, kateri nikoli ni zmanjkalo uglednih osebnosti. Za obrambo napadene Kartagine so potrebni Hanibali. Koprski kapitelj je zato lahko ponosen, da je smrtne rane, ki mu jih je bil zadal njegov lastni vodja, popravil eden njegovih članov. Čeprav ta ni povsem pogasil vedno hujšega požara (to zaslugo je Nebo dodelilo dominikanski bakli Tomaža Stelle), ga je vsaj omejil, tako da so mnogi ostali nepoškodovani in so si ranjenci opomogli, mesto samo pa se je rešilo. Kot cerkveni človek je Grisonio bil brez madeža v svojem ravnanju, umirjen v izpolnjevanju zadolžitvev, goreč v poštenju, branilec pravičnosti in je tak tudi umrl.

Dobrodejnih darov Božje pomoči koprski duhovščini pa s tem še ni konec. V tistem času se je zdelo, kot da bi Sveti sedež želel nadomestiti dve pred kratkim izgubljeni mitri z dodelitvijo te časti ne dvema, temveč štirim sinovom koprške Cerkve. Prvi med njimi je bil Anton Elio, ki je v cvetu svojih let odšel v Rim, od koder so se bili njegovi predniki priselili v Koper. Bil je duhovnik tako redkih sposobnosti, nadarjenosti in nravnosti, da je bilo lahko predvideti njegovo hitro napredovanje. Najprej je postal osebni tajnik papežev Klemen VII.

Hanibal
Grisonio,
apostolski
inkvizitor,
leto 1545

Petron.,
3. knj.,
1. pogl.,
fol. 602

Manz., 1.
knj., fol. 90

Anton Elio,
jeruzalem-
ski patri-
arh ter
puljski in
zatem
koprski
škof, leto
1572

Manz., 1.
knj., fol. 93

Petron., 3.
knj., 1.
pogl., fol.
578, 1.
knj., 5.
pogl.

ter

ter Pavla III. in IV. Službo je opravljal tako zgledno, da mu je slednji posadil na čelo sveto puljsko mitro. Srečna Cerkev, ki je ob tako zaslužnem škofu po nedavnem padcu ponovno vzcvetela! Ko so njegove zasluge zrasle že do najvišje mere, so mu podelili častitljivi naslov jeruzalemskega patriarha, zatem pa še častni naslov vikarja vatikanske bazilike, čeprav je bila to le nedolžna zvijača blaženega papeža Pija V., da bi ga ponovno privabil v Rim, kjer bi ga Elio osrečeval s svojo prisotnostjo, s svojo vnemo pa širil ideje tridentinskega koncila, kot se je tudi zgodilo. Ko je bil na koncu že močno obremenjen z leti, še bolj pa ovenčan z zaslugami in je novega papeža Gregorja XIII. prosil, naj mu dovoli vrnitev v domovino, kjer bi se najslajše odpočil, je bil imenovan za koprskega škofa; vendar je tu že po kratkem škofovanju štirih let ob glasnem žalovanju duhovščine in vzdihovanju ljudstva, ki sta objokovala izgubo svojega ljubljenelega pastirja in očeta, leta 1576 izročil svojo dušo Bogu. V navedenem seznamu škofov lahko ponovno preberemo hvalnico temu zaslužnemu prelatu.

Drugi pomemben član kapitlja, ki je zelo mlad zapustil Koper (kjer se ugledu primerno razcveta njegova plemenita rodbina) in odšel v Rim, je Matej Barbabianca. Z besedami ni mogoče opisati, kako zelo so v velikem svetu vrlin blesteli njegovi enkratni darovi. Občudovali so ga na Farnesejevem, Savellijevem, Gambarovem in drugih dvorih uglednih kardinalov, tako da ga je blaženi papež Pij V., ki je zelo skrbno nagrajeval zasluge, leta 1566 izbral za puljskega škofa. O vnemi, s katero se je Barbabianca lotil svojih zadolžitev, ne more nihče bolje pričati kot Cerkev, ki je pod njegovim vodstvom, očiščena vseh madežev, ponovno vzcvetela v nedolžnosti in

Matej
Barbaban-
ca, puljski
škof, leto
1566

Manz., 1.
knj., fol. 93

Petron.,
3. knj.,
1. pogl.,
fol. 546

neoporečnosti, zaslužna Kristusova nevesta. Umrl je leta 1582, slava njegovega globoko pobožnega življenja pa ostaja nesmrtna. Napis poleg njegovega portreta v Kopru je vzet z njegove grobnice v Pulju:

Matthæo Barbabianca Iustinopolitano,

Polensi Episcopo;

Qui quandiu huic Ecclesiæ præfuit,

Tum Fideles in officio retinere,

*Tum Hæreticos sua e Diocesi evellere
contendit.*

*Cum tandem Pastoralis muneris quam maxime
esset intentus,*

*Ardenti febre correptus, prope Urbem Polam e
vita decessit,*

Illius Propinqui P

Anno sal. hum. M. D. LXXXIV.

Tretji, podoben predhodnima po zaslugah, odlikah in letih, je Frančišek de Andreis. Njegova družina je bila nekoč v Kopru med uglednejšimi, danes pa je izumrla. Gregor XIII., ki se je dobro zavedal njegovih zaslug, je hotel prva leta svojega slovitega papeževanja zaznamovati z njegovim povzdignjenjem v škofa Skopja, mesteca v vzhodni Iliriji, na meji med Makedonijo in Bolgarijo, ki mu danes popačeno pravijo tudi *Uscopia*; to je papež storil leta 1574. Da pa tako svetla luč ne bi ostala skrita v temi, ga je nadškof v Ostrogonu na Madžarskem, v želji, da bi ga vsi opazili, imenoval za svojega namestnika in pomočnika. De Andreis je nove zadolžitve opravljal zgledno, pa ne le kot pomočnik, temveč tudi kot vodja. Milost je v njem našla svojega zagovornika, modrost svojega vzornika, pobožnost pa svojega zavetnika. Ko je njegovo glavo na koncu prekrila častit-

lji-

Frančišek
de Andreis,
skopski
škof, leto
1574

*Manz., 2.
knj., fol. 94*

*Petron.,
3. knj.,
1. pogl.,
fol. 727*

ljiva sivina, njegovo srce pa so napolnile svete vrline, je s Križanim v objemu umrl kot beli labod med sladkim petjem in se kot feniks ponovno rodil v večno življenje. Koprška stolnica, katere kanonik je bil, hrani njegov dragoceni dar: bogato cerkveno opravo, ki ji jo je podaril kot dokaz svoje globoke ljubezni, katere nobena oddaljenost, ne časovna ne krajevna, ni mogla ne ohladiti ne ugasiti. Njegovi častitljivi podobi v kapiteljski zakristiji so dodane vrstice, ki jih je požrešni čas sicer nekoliko načel, njihovo bistvo pa je ostalo:

*Viva Imago Francisci de Andreis,
Episcopi Scopiensis;
Qui cum Iustinopolim suam Patriam
Episcopali Dignitate in Partibus Hungariæ adeptæ
Exornasset;
Hanc. D. Nazarii Cathedralæ
Sacris Donis ditavit.*

Janez
Bruni,
nadškof v
Baru, leto
1581

*Manz.,
1. knj.,
fol. 870*

*Petron.,
3. knj.,
1. pogl.,
fol. 565*

Četrti in zadnji iz te skupine je Janez Bruni, zaslužni brat malteškega viteza Gašperja in komendator v Konstanci. Z obilnim zakladom verskih vrlin si je utrl pot do milosti milanskega svetega kardinala in nadškofa Karla, bolj kot do njegovega dvora, ter si pridobil njegovo dobrotljivo naklonjenost. S tem pa še ni bilo konec njegovega uspešnega napredovanja, kajti ko si je v javnosti ustvaril tak sloves, da je močno odmeval celo v Rimu, so mu leta 1581 podelili nadškofovsko mitro v Baru v Albaniji, od koder se je nekaj let pred tem njegov že omenjeni viteški brat Gašper umaknil pred turškim barbarstvom in se z družino preselil v Koper, da bi pod milo vladavino beneškega leva užival nemoten mir. In tako je prišel s svojo plemenito družino proslavit mesto, z Janezovim ugledom pa duhovščino. S tem pa ni posegel

gel v pravila cerkvenega združevanja, saj je odsotnost izvora in beneficija pravilno nadomestil s pridobljenim domicilom.

Za koprsko duhovščino je bilo stoletje, ki se zdaj počasi bliža koncu, tako skromno s škofovskimi mitrami, kot je bilo razsipno prejšnje, ki se je izteklo. Doslej šteje samo eno, vendar bi ta, če bi šteli edinstvene darove njenega nosilca, odtehtala več drugih. Ko je bil nezaseden sveti škofovski sedež v Emonii, danes Novigradu, ki meji s koprsko škofijo, je Klemen X., med odličnimi najboljši papež, zaobšel vse, ki so se zanj pote govali, in ga dodelil Jakobu Bruttiju, takratnemu kanoniku koprškega kapitlja. Primernejšega ali koristnejšega izbora si ni bilo mogoče želeti. Če je plemenita družina Bruttijevih, ki si je ob padcu Epira pod turški škorenj za svojo domovino izbrala Koper, v preteklosti vedno koga od svojih namenila slavnemu vojaškemu poklicu, je v Kopru hotela dati duhovnika, ki bi se posvetil dušnemu pastirstvu. Nebo je to čast namenilo Jakobu, ki je že takoj ob svojem prihodu v škofijo, močno potrebno obnove zaradi obžalovanja vredne slepote njegovega predhodnika Darminija, s svojo zgledno nrvnostjo in preprostim življenjem duhovščini in ljudstvu zapovedal spoštovanje krščanskih načel in tako ene kot druge tenkočutno poboljšal. Da bi to sveto prenavo utrdil za vse večne čase, jo je preudarno sklenil s sklicem škofijske sinode in z izdajo številnih svetih odlokov. Povečanje števila duhovnikov, blišč Cerkve in pogostnost zakramentov so bili njegovo najpomembnejše in stalno opravilo. A prezgodaj se je poslovil ta oče siromašnih, zavetnik dobrih ljudi in mecen piscev. Umril je leta 1679, da bi zaživel v večnosti. Pokopan je v cerkvi blažene De-

Jakob
Brutti,
novigrajski
škof, leto
1671

Petron.,
3. knj.,
1. pogl.,
fol. 555

vice v Bujah, na ozemlju svoje škofije, kjer mu je spoštljivi kapitelj posvetil naslednjo hvalnico:

*Iacobo Bruto,
Episcopo Emoniensi,
Vigilantia, Doctrina, Familia, ter magno;
Qui statim, ac Ecclesiae sponsus
Pronubo Clem. X. constitutus est,
Fæcunda Prole Charitatis Pater Pauperum evasit;
Clerum Sanctiss. Sinod. Constitutione,
Nec non viva exempli Lege
Ad Cæli normam direxit.
Annos vixit, heu nimium breves LI.
Si enumeras Gesta, sæcula credes.
Quin sacri Amoris in Rogo
Ceu Phenix Gentilitia Deo revixit.
Canonici Bulearum Almuticæ Iure,
Eius Opera decorati,
Obsequij monumentum Præsuli meritiss.
Posuere. Anno M. DC. LXXX.*

Avguštin
de'Carli,
bistriški
opat, leto
1690

Doslej naštetim škofijam je potrebno na koncu dodati še opatijo sv. Andreja apostola v Bistrici v Sklavoniji, ki ji je bilo podeljeno dovoljenje za nošnjo mitre in škofovske palice, njegovo cesarsko veličanstvo Leopold I. pa jo je v času svoje vladavine s presvetlo diplomom leta 1690 dodelil Avguštinu de'Carliju iz plemenite koprške družine. Slednji pa, ki je že od malih nog deloval v korist koprške stolnice, povečuje njeno slavo z novimi dejanji časti.

S temi škofovskimi mitrami, ki so sveti okras kronam in so okronale čast koprškega kapitlja in njegove duhovščine, naj se konča in ovenča tudi Prva knjiga.

DRU-

DRUGA KNJIGA

O škofijskih in redovnih cerkvah
ter drugih nabožnih
in dobrotelčnih ustanovah
v Kopru

PRVO POGlavJE

Škofijske cerkve v mestu

Ker je nebeška milost dragocena rosa, ki s svojo svetostjo oplaja opustela srca, so lahko iz tal Koprškega otoka, dasiravno so skalnata, vzbrsteli obilni sadovi krščanske pobožnosti. Več stoletij so bila neobdelana in zato neplodna, in čeprav so se napajala iz plemenitega ponosa Kolhijcev, iz njih ni moglo pognati kaj drugega kot bodičavo in suho grmičevje lažnih božanstev, varljivih Palad in pravljicnih Egid. Odkar pa je sveti diakon Elij, ki ga je sem poslal njegov blaženi učitelj Mohor, s svojo apostolsko vnemo vse to odpravil in skale zalil s svojim plodnim znojem, je otok spremenil v rodovitno polje, kjer uspevajo dišeči cvetovi kreposti in presladki sadovi poštenja. Zdaj, ko smo prestopili prag koprške stolnice, praznični dom najvišjega Gospoda ter gosposki sedež škofa in njegovega kapitlja, ki smo jo predstavili v Prvi knjigi, so na vrsti cerkve, samostani, špitali in druge nabožne in dobrotelčne ustanove v mestu znotraj obzidja, da jih po vrsti opišemo v Drugi knjigi.

*1. knj.,
1. pogl.*

Vsebina
Druge
knjige

Po-

*Loc. cit.**Manz.,
Descript.
Istr., fol.
60, 62, 63*

Potem ko je bila leta 48 našega odrešenja, kot rečeno, na otoku postavljena stolnica, je koprsko občestvo tako napredovalo v Božjem češčenju, da je mesto po Manzuolijevem pisanju leta 210 štelo že kar nekaj cerkva, njihovo število pa se je kasneje še povečalo in leta 1611 naraslo na več kot trideset. Ta množica pa je brez dvoma pretirana tako zaradi skromnega števila duhovnikov, zadolženih za dnevno bogoslužje, kot zaradi utesnjenosti mestnega obzidja, omejenega na slabi dve miljji. A pomembna je kot dokaz velike pobožnosti ljudstva, ki je, prežeto s pravo vero, svoj otok posejalo z Božjimi hrami. Ti so se počasi množili (številni so se zaradi starosti sicer podrli, spet drugi so ob novozgrajenih postali odveč) in danes jih mesto šteje prek štirideset.

Prek 40
cerkva v
mestuObdolžitev
Manzuolija*Hist. Terg.,
6. knj.,
11. pogl.,
fol. 512*Njegova
obramba

Vse bomo spoznali v nadaljevanju. Še prej pa moramo Manzuolija razbremeniti obdolžitve, da je nezanesljiv pisec, ki mu jo je tržaški zgodovinar naprtil z naslednjimi besedami: *Manzuoli brez vsakršne utemeljitve postavlja izgradnjo številnih cerkva v leto 210, ko so zelo ostri odloki proti Cerkvi, ki so jih cesarji izdali v prvem in drugem stoletju, ter kruto in nenehno preganjanje kristjanov še preprečevali javno gradnjo cerkva. Te možnosti kristjani niso imeli še celo stoletje in mnogo let po letu 210, ki ga omenja Manzuoli, vse dokler se cesar Konstantin Veliki ni odrekel poganstvu in sprejel naše svete vere. Toda ali res lahko verjamemo, da Manzuoli, veliki poznavalec cerkvene in posvetne zgodovine, ni vedel za nesreče tistih let ali da je bil pri poročanju o najpomembnejših dogodkih svojega rojstnega mesta neodgovoren ali nezanesljiv? Lahko mu povsem zaupamo. Leta Gospodovega 210, tako piše, so bile postavljene številne nove cerkve in cerkvene stavbe, predvsem pa grad, od mesta oddaljen sto korakov, in cesta, ki po mostu*

pe-

pelje na kopno. In dodaja: *Ta grad je omenjen tudi v Kroniki samostana sv. Nikolaja na beneškem Lidu, in sicer da so se Istrani v času oglejskega škofa Štefana, močno prizadeti zaradi divjih barbarskih vdorov, zatekli na Paladin otok, kjer so si postavili bivališča in utrdbo. Do gradnje več cerkva na našem otoku je torej prišlo leta 210, ko so postavili grad z mostom, ki je otok povezal s kopnim; sam grad so obnovili v prvih letih po letu 500, ko se je sem zatekel oglejski patriarh Štefan. O teh dveh gradnjah ne manjka izvirnih poročil. V Kroniki beneškega Lida (napisal jo je redovnik Benedikt Guidi iz Cassine) je omenjena druga, Nikolaj Manzuoli pa piše o prvi. A na osnovi česa tako piše, se sprašuje tržaški zgodovinar. Na osnovi tega, kar tudi sam navaja kot dokaz, da je bil Trst trikrat opustošen in trikrat ponovno zgrajen in da so ga Rimljani zato poimenovali *Tergestum*; to pa je davno izročilo njegovih prednikov, ki ga je predal svojim naslednikom. In tako so razkriti Manzuolijevi viri, na podlagi katerih trdi, da so grad postavili leta 210. Če bi temu dodal še kako pričevanje, ki ga je sam preveril, bi morda zadel bistvo. Vendar je bolje, da nadaljujemo.*

*Hist. Terg.,
1. knj.,
7. pogl.,
fol. 37*

Okoli leta 210 so v Egidi postavili grad in istočasno več cerkva, piše Manzuoli in v enem samem stavku poveže obe gradnji, svetno in cerkveno. Nespodbitno osnovo za postavitev gradu smo že razkrili, z enako gotovostjo moramo sedaj utemeljiti gradnjo cerkva. In že slišimo modri ugovor. V tistih prvih stoletjih se je mesto lahko zavarovalo z gradom, ni pa smelo pokazati težnje k večji pobožnosti z več cerkvami, saj so bile državne odredbe skrajno stroge in usmerjene v zatiranje svete vere, ne pa v ogrožanje varnosti ljudstva. Zato bomo najprej povzeli te nadvse stroge uredbe. V bran

ne-

nedolžnosti lahko tudi oster meč pogosto služi kot močan ščit.

Z enako strogostjo sta bili v mestih prepovedani tako gradnja cerkva, prijaznih zavetij kristjanov, kot delovane kristjanov, predanih častilcev cerkva. *Quis quis es - naj za vse to zadošča navedba enega samega odloka brezbožnega Hadrijana - qui fasces Imperii possides, ubicumque Christianos depelle, occide; Templaq. illorum evert.* Ob vsem tem pa v Istri, ki je bila zvesta pravemu Bogu od prvih let nove vere vse do današnjih dni, nikoli ni manjkalo svetih pastirjev in predanih vernikov. Številni med njimi so se v prvih stoletjih razgubili in poskrili po različnih krajih dežele, saj so bili izpostavljeni srdu pobesnelih poganov. Tisti pa, ki so se zatekli na naš skalni otok, in teh ni bilo malo, so uživali večjo varnost, saj jih je pred nepričakovanimi vojaškimi napadi narava zaščitila z morjem, človeška spretnost pa z novo utrdbo. Če je torej v različnih delih pokrajine, predvsem v Trstu, prihajalo do okrutnih mučenj, v Egidi ni najti enega samega zapisa o mučenju kakega vernika. Morda zato, ker tu pogani niso tako hudo divjali proti kristjanom in so jim celo stoletje prizanašali z barbarskimi usmrčitvami (od leta 151, slovitega zaradi smrti svetih diakonov Lazarja in Apolinarija, do leta 256, zaznamovanega s krvjo svetih devic Evfemije in Tekle, sveti letopisi ne poročajo o nobeni mučeniški smrti v Istri), ali zaradi preudarnega ravnanja prebivalcev našega otoka, s katero so blažili okrutno strogost oblastnikov. Naše domneve imajo potrdilo v blagodejnem miru v prvem obdobju po letu 200, ki ga je Nebo dodelilo vsemu krščanskemu svetu in ga je Schönleben postavil v leto 214: *Tranquillæ interea res Christianæ Religionis sub hujus Antonini Imperio*

*Hist. Terg.,
5. knj., 4.
in 5. pogl.*

*Annal.
Carniol.,
3. del, leta
214, fol.
182*

rio

rio. Zakaj torej zavračati možnost, da bi po letu 200, ki je bilo po zaslugi Božje previdnosti za kristjane tako ugodno, v Kopru ne zraslo več cerkva, resda ne velikih, po obliki skromnih oratorijev? Zdaj, ko smo torej ovrgli vsako senco spornih letnic, lahko lepo po vrsti preidemo k opisu drugih cerkvenih stavb v mestu.

Stiridesetim cerkvam, ki obstajajo danes, se pridružuje šest samostanov ubožnih redov, redovniški priorat, dva samostana svetih devic, trije oratoriji, devet dvoran ter sedemindvajset laičnih bratovščin, dva špitala in *Monte di Pietà*. Sami presveti kraji, ki potrjujejo izjemno pobožnost Kopra. Utesnjenost samega otoka prav nič ne ovira te množičnosti, saj je krščanska vera, ki zna graditi po nebeških vzorih, spretna in načrtuje svoje stavbe tako rekoč v zraku, saj jih je, ko zmanjka prostora na tleh, sposobna postaviti tudi na ramena drugih stavb. Pa poglejmo, kako uspešno. Potem ko so nekaj pred letom 500 našega odrešenja Huni in Goti naše mesto, tako kot vso Istro, skoraj povsem uničili, je kmalu ponovno oživelo in začelo graditi ugledna pošlopja. Tudi dva oglejska patriarha, Marcelin leta 512 in Štefan okoli leta 520, sta tu našla varno zatočišče pred divjaškimi vdorji Gotov, ki so se, srditi zagovorniki arijanstva, okrutno izživljali nad Cerkvijo in njenimi prelati. Največja zasluga ljudstva pa ni bila toliko v gradnji zasebnih hiš kolikor v zidavi cerkva, teh zemeljskih dvorov češččenega Gospoda. Dela se je lotilo s takšno sveto versko vnemo, da je vse več cerkva, potem ko se je mesto z izgradnjo novih četrti razširilo prav do morske obale (kar se je zgodilo okoli leta 528), začelo graditi kar na obokih starih, prvotnih mestnih vrat. Kakšno izobilje najčistejše pobožnosti, oskrbeti mestna vrata s tolikerkimi

Samostani, oratoriji in druge nabožne ustanove v mestu

1. knj.,
2. pogl.

Schönleben,
Ann. Carn.,
leto 517,
fol. 294

Oglejska patriarha se zatečeta v Koper

Manz.,
Descript.
Istr., fol. 63

nezavzetnimi okopi, kolikor je bilo cerkva, in izbrati za nepremagljive zavetnike teh vrat toliko svetnikov, kolikor je bilo slovityh patronov novih cerkva! In če so oboki vrat kot nekakšno nadomestilo za omejene površine že od prvih stoletij služili za podlago novih svetišč, se ne smemo čuditi, da se je do danes v mestu tako zelo povečalo število cerkva in nabožnih ustanov.

Dobra razmestitev mestnih vrat pa nam na široko ponuja priložnost, da v to poglavje strnemo in v njem opišemo vse škofijske cerkve, zgrajene bodisi na obokih vrat, bodisi drugod po mestu, toliko bolj, ker nam že samo dejstvo, da je vrat dvanajstero, to pa je za Cerkev po pisanju poznavalcev pomembno število, in posvečene posebnosti tega števila nam zagotavljajo popoln uspeh. Sedem teh cerkva je postavljenih v bližino Izolskih vrat, tako imenovanih po Izoli, trgu, oddaljenem po morju pet milj. Če vstopimo skozi ta vrata, zagledamo pred seboj prvo med njimi, cerkev sv. Sofije, ki se dviga na dveh obokih in je ena najstarejših, zgrajenih v zaščito mesta. Stavba ni posebno prostorna, vendar zgledno opremljena. Če zatem zavijemo na levo, se najdemo pred drugo cerkvijo, posvečeno blaženi Devici Vnebovzeti, ljudsko imenovano tudi *Rotunda*, zaradi njene okrogle oblike. Od nekdanj je bila cenjena predvsem zaradi oltarne podobe, dragocene stvaritve slovitega Carpaccia, ki tako živo prikazuje večnega Očeta, ko svečano krona Devico, da se prizor očesu ne zdi več naslikan, temveč živ. Danes, ko je cerkveni vhod obrnjen na vzhod, žlahtni oltar pa mu stoji nasproti, je videti bolj urejena in tudi lepša. Če se od tod napotimo naravnost naprej, pridemo do prostornega trga Brolo in do tretje cerkve, cerkve sv. Janeza evangelista, za katero skrbi njena bra-

tov-

*Petr. Bongus
de num.
XII.*

Cerkve ob
Izolskih
vratih

Sv. Sofija

Rotunda v
cerkvi
blažene
Device
Vnebovzete

Sv. Janez

tovščina; od te dalje v smeri proti mestnemu obzidju pa stoji cerkev drugega evangelista, sv. Marka, z ženskim špitalom, dobrotljivim delom Marka Trivisana, ki ga bomo posebej opisali na usteznem mestu. Če gremo v isti smeri nekoliko naprej, pridemo do cerkve, posvečene nadangelu sv. Mihaelu, ki jo krasijo tudi češčene podobe drugih angelov in spominja na zemeljski zbor teh blaženih bitij. Ko se nazadnje vrnemo na trg Brolo, se nam pokažeta še zadnji dve cerkvi, posvečeni sv. Janezu Krstniku in slovitemu Dioniziju Areopagitu, obe iz več vzrokov češčeni in pomembni. Prva od njiju, jajčaste oblike, po višini in širini grajena v pravih sorazmerjih, posvečena sv. Janezu Krstniku, ima na sredini velik osmerokoten marmornat krstilnik, na koncu pa oltar blažene Device Karmelske, okrašen z lepimi in dragocnimi izdelki iz marmorja. Ta sveta hiša Božja je bila zgrajena prvega septembra 1317. V drugi, po obliki kvadratni cerkvi, postavljeni samostojno in posvečeni blaženemu Dioniziju Areopagitu, je shranjenih več pomembnih relikvij svetnikov, med njimi nedolžno telo drugega svetega mučenca, ki mu je bilo prav tako ime Dionizij, v dragoceni žari iz bleščečega zlata, obdani s steklom, primerni za hrambo blagoslovljenih posmrtnih ostankov. Te svete relikvije in njihovi relikviariji so dragocen dar pobožnega kanonika Dionizija Bruttija, ki se je iz posebnega spoštovanja do svetega Dionizija Areopagita, podobno kot njegovi ugledni predniki, zavezal, da cerkev ovenča z novim okrasjem. Zanesljivih podatkov o tem, kdaj je bila zgrajena, nimamo. O njej govori Orijo, da je bila ena prvih v Kopru, nekateri pa trdijo, da je bila celo prva v času njegovega svetega spreobrnjenja. Če se izkaže, da je to res, se lahko pohvali, da

Sv. Marko,
 2. knj.,
 7. pogl.

Sv. Mihael

Sv. Janez
 Krstnik

Sv.
 Dionizij

Svete
 relikvije in
 telo sv.
 mučenca
 Dionizija

iz-

izvira iz obdobja blaženega Elija okoli leta 50 našega odrešenja.

Cerkev sv.
Lovrenca
in sv.
Donata ob
vratih
Bošedraga

Nasproti mestnih vrat v Bošedragi, drugih po vrsti, se na obokih starih vrat dviga cerkev, posvečena sv. diakonu Lovrencu in škofu Donatu. Zdi se, da gre za eno samo cerkev, ki je razdeljena na dva dela, oziroma za dve, ki sta zlit v eno: je bolj široka kot dolga, oltarja njenih zavetnikov pa stojita na koncu ladje drug ob drugem; ker njena višina ni povsod enaka, bi jo bilo potrebno primerno obnoviti. Zaradi pobožnosti in duhovnih potreb ljudstva, ki je v tej četrti gosteje naseljeno, je v njej shranjeno Najsvetejše; za njegovo varnost sta zadolžena poseben duhovnik, čigar imenovanje je v pristojnosti stolnega dekana, in ključar Bošedraških vrat. Po že starem običaju imajo namreč vsaka mestna vrata svojega ključarja in od tod tudi izraz "ključar".

Cerkvi ob
Vratih sv.
Petra

Sv. Štefan

Tretja vrata, imenovana Vrata sv. Petra, gledajo na vzhod in se ponašajo z dvema cerkvama. Prva je cerkev prvega mučenca sv. Štefana, zgrajena v starem slogu na obokih prvotnih vrat. Danes je polepšana s primer- nim stropom in novo oltarno sliko, ki predstavlja prvega svetega mučenca s častitljivima škofoma Nazarijem in Avguštinom ob strani. Druga cerkev je poimenovana po neustrašnem junaku sv. Božidarju. Zaradi velikega siromaštva je bila zanjo večkrat izdana prepoved upora- be za bogoslužje, danes pa jo je Janez Almerigotto iz zelo stare koprške družine, vdan častilec njenega zavet- nika, obnovil in primerno posodobil.

Sv. Božidar

Cerkev ob
Vratih sv.
Tomaža

Sv. Tomaž

Sledijo Vrata sv. Tomaža, ki na svojih starih obokih nosijo cerkev, zgrajeno v čast nesmrtnemu imenu tega apostola. Cerkev je zelo obiskana tako zaradi Najsvetejšega, ki ga v njej častijo, kot zaradi oratorija sv. Filipa

Ne-

Nerija, s katerim je povezana. Pohvali se lahko z mnogimi slikarji, med njimi tudi s slovitim Carpacciem. V spodnjih prostorih je v majhni kapeli shranjena čudodelna podoba križanega Odrešenika, o čigar Božji ljubezni, s katero je obilno obdaril predano ljudstvo, nemo pričajo po stenah obešene podobe. Nedaleč od tod je Jakob iz družine markizov Gravisijev v svoji pobožni vdanosti in v skladu s sveto voljo svojih velikih prednikov zgradil cerkev pod srečnim zavetništvom svetega mučenca Justa. Načrt zanjo je bil nov, cerkev pa je zgrajena po starem, z mogočnim kamnitim obokom, ki ga podpirajo štirje močni stebri, med katerimi je več niš, z okni, ki se dvigajo v višino in polnijo prostor z bleščečo svetlobo, in z enim samim oltarjem, ki je s svojimi poslikavami in marmorjem enakovreden mnogim drugim. Na plošči, postavljeni na notranji strani vrat, beremo zapis o njeni slovesni posvetitvi:

*Paulus Naldini,
Episcopus Iustinopolitanus
Templum hoc
S. Iusto Mart. erectum,
Die XVII. Maij, Festo SS. Trinitatis,
Consecravit.
An. M. DC. XCIII.*

Cerkve ob Petrorijevih vratih, kot so jih imenovali po starem, oziroma Vratih vseh svetih, kot jih ljudsko imenujejo danes, so naslednje: Prva, prav tako imenovana po vseh svetih, je zgrajena na obokih starih vrat. Včasih je imela tri oltarje, postavljene v tri enake niše, vse ob čelni steni, vendar ima danes le še enega, kar bolj ustreza tesnemu prostoru. Prvega novembra 1340 jo je Marko Semitecolo posvetil, njena bratovščina pa

jo

Čudodelni
križ

Sv. Just

Cerkve ob
Vratih
vseh svetih

Vsi sveti

jo je vse do danes kar najbolj lepšala. Na koncu trga, imenovanega Brolo, do koder sega četrta teh vrat, stoji druga, posvečena mučencu sv. Juriju, ki jo je leta 1391 posvetil Janez Loredano, vendar danes životari, saj jo pesti tako pomanjkanje prihodkov kot prostora. Tretja je cerkev apostola sv. Jakoba. Ta je nekoliko večja in daje primerno zavetje dekletom, ki se ob prazničnih dnevih tu zbirajo in učijo temeljev krščanske nauka.

Sv. Jurij

Sv. Jakob

Cerkev ob
Vratih
BusterlaSv. Vid in
ModestCerkev
Predstavit-
ve blažene
Device v
templju*Reg.
Valares., 1.
zv., fol. 172
in 2. zv.,
fol. 25*Mestni
licejSv. Anton
opati

Enako število cerkva štejejo Busterlska vrata. Tu je cerkev svetih mučencev Vida in Modesta, znana po javni procesiji na dan rojstva svojih častitljivih zavetnikov. Druga je cerkev sv. Marije Nove pod srečnim zavetništvom predstavitve blažene Device v templju. Cerkev je sicer nova po imenu, stavba pa je stara dve stoletji, kot pričajo dokumenti škofa Valaresa, ki je leta 1488 prisilil bratovščino, da se je odpovedala bogoslužju v svoji dvorani, ker je medtem že dobila novo in dostojno cerkev. Krasijo jo trije oltarji, plemenita družina Vittorijevih pa ima nad njo svoj stari patronat, ki izhaja iz bogatega beneficija. Na njeno zadnjo stran se naslanja stavba liceja, ki ga je pred kratkim mesto postavilo v svoje dobro in v splošno korist vse cvetoče istrske mladine, ki vanj prihaja tudi iz najbolj oddaljenih krajev in se izobražuje v humanističnih študijih in svobodnih umetnostih. V ta namen je najelo izkušene učitelje in učene predavatelje, ki jim izplačuje primerne letne plače, za številne gojence pa so vse doslej zaslužno skrbeli redovniki somaski. Nazadnje je tu še cerkev sv. Antona opata. Leta 1375 jo je na svoje stroške zgradil Clarello, po rodu iz Trevisa, stanujoč v Kopru, potem ko ga je globoka gorečnost tega svetnika navdihnila z globoko pobožnostjo. Da bi lahko tekmoval v vztrajnosti z več-

nim

nim plamenom njenega patrona, jo je 15. oktobra istega leta širokogrudno obdaril z nepreklicno podaritvijo svojih hiš, pri čemer je zase in za svoje naslednike zadržal pravico, da škofu predlagajo kaplana, temu pa naložil natančno obveznost, da z resda pičlo, zato pa častno letno dajatvijo prizna obe vzdrževalnini, škofovsko in kapiteljsko. Ko se je pred nekaj leti cerkvi vdrla streha, ji je družina Petronijevih, ena najuglednejših v mestu, povrnila njeno prvotno dostojno podobo. Ob njeni slovesni posvetitvi 21. novembra leta 1385 je za pastoralno delo v njej skrbel Ludvik Morosini.

*Reg. Pola,
1. knj.,
fol. 73*

Druga podobna skupina treh cerkva stoji na področju Novih vrat, sedmih po vrsti. V prvi cerkvi, ki je bila že v prvih stoletjih zgrajena na obokih vrat, častijo predvsem neprekosljivo stanovitnost častitljive device in mučenke sv. Marjete; v zadnjem času jo je povečal in okrasil doktor Elij Belgramoni, ki s svojimi plemenitimi nasledniki uživa nad njo patronat, kateri izhaja iz njej primernega beneficija. V drugi cerkvi častijo junaške vrline svetega apostola in kronista Mateja; doktor Barbabianca, ki se ponaša z imenom tega svetnika, ji je v znak svoje predanosti podaril veliko oltarno podobo. V tretji cerkvi ohranjajo častitljiv spomin na svetega očeta in mučenca Aleksandra, ki jo je dolga leta bogatil s svojimi svetimi relikvijami in jo plemenitil s svojimi velikimi čudeži. To cerkev so koprski škofje uporabljali in jo še uporabljajo kot svojo kapelo. Peter Morari pa si jo je izbral za svoje zadnje počivališče. Na oltarni sliki, ki je cerkvi zlahten okras, lahko občudujemo angela šol, Tomaža Akvinskega, zahvalni dar Tomaža Stelle svojemu svetemu zavetniku. Delo je vredno ustanove, slikarja in svetnika.

Cerkve ob
Novih
vratih

Sv. Marjeta

Sv. Matej

Sv.
Aleksander
*1. knj.,
5. pogl.*

Ob

Cerkvi ob
Kopenskih
vratihSv. Peter
in Pavel

Sv. Bass

2. knj.,
7. pogl.

Sveti križ

Ob vratih, imenovanih Kopenska, ker prek dolgega kamnitega mostu odpirajo pot na kopno (edino pot, ki po suhem povezuje mesto s kopnim), stojita dve cerkvi, skoraj skupaj na istem trgu, čeprav na zunaj precej ločeni druga od druge. Bolj oddaljena nosi častitljivo ime dveh prvakov krščanskega sveta, Petra in Pavla. Po svoji velikosti, še bolj pa po svojih prihodkih je skromna, če ne štejemo uvidevne dobrodelnosti sosedov, ki so v tem predelu, ob mestnem sejmišču, številnejši in jo tako širijo kot izboljšujejo. Bližja je poimenovana po sv. Bassu, škofu iz Nice v Provansi, ki je v obrambi svete vere svojo brezmadežno sveto štolo prepočil s škrlatom svoje lastne krvi. Njena notranjost je široka in dolga kot moški špital sv. Nazarija, o katerem bomo spregovorili v nadaljevanju. Vendar uživa posebno pravico do Najsvetejšega za tolažbo obnemoglim siromakom in do krstilnice za potrebe zapuščenih otrok. V posvečeni kapelici nad krstilnico častijo čudežno podobo Križanega, vsak petek v marcu pa je v njej svečana daritev svete maše za zbrano pobožno množico. Ob njeni obnovi, ki so jo v preteklem stoletju omogočili še drugi beneficiji tej nabožni ustanovi, so pobožnemu Petru Pavlu Zarottiju, ki je zanjo najbolj zaslužen, posvetili napis, ki smo ga prepisali natančno tako, kot je vklesan v marmorju:

*Hanc Divi Bassi Ædem,
In ampliozem, elegantiozemque; formam redactam;
Et hujus sacri Hospitij
Supellectilem instauratam,
Charitatemq. in Pauperes adhibitam,
Petrus Paulus Zarottus
Proc: hujus loci
Deo dicavit M. D. XCIII.*

Tu-

Tudi Velika vrata niso brez svojih cerkva, ki, vsaj kar zadeva njihovo lego, od drugih ne morejo biti manj pomembne. Na začetku ceste, kjer se končuje širok trg, se dviga cerkev svetega očeta in mučenca Klemena, ki jo je ljudstvo v svoji goreči vdanosti olepšalo s češčeno reliefno podobo svetega kardinala Karla Boromejskega, cveta in okrasa vseh škofov. Miza glavnega oltarja iz lepega in izbranega marmorja ne bi mogla biti lepše zasnovana, vendar nestrpno čaka na dokončno dodelavo, ki bo krona celotnega dela. Že prej jo je krasil dragoceni tabernakelj Najsvetejšega, zaradi česar ji je Basegio di Basegio leta 1422 milostno dodelil redne prihodke. Če zavijemo na levo, odkrijemo drugo cerkev, posvečeno svetemu ravenskemu škofu in mučencu Apolinariju, v kateri pa razen ob dnevu nedolžnih otrok ne slavijo večjih praznikov. Morda jo je ljudstvo prav zato poimenovalo po sv. Krištofu. V nekaterih cerkvah po Italiji imajo pobožno navado, da se po končanih slovesnostih ob svetem rojstnem dnevu našega Odrešenika svečano spominjajo razburljivega in dolgega bega blažene Device iz Nazareta v Egipt, kamor je po Božjem ukazu rešila svojega Jezuščka, da bi ga obvarovala pred divjanjem brezbožnega Heroda, ki je, z namenom, da njeno dete ubije, izvedel strahovit pokol na tisoče nedožnih otrok. Ta praznik so poimenovali "Kristoforija", kar zveni skoraj kot "*a Christum ferendo*". Morda je bila na začetku taka tudi slovesnost, ki jo danes obhajamo v cerkvi sv. Apolinarija na dan nedolžnih otrok in ji zaradi Marijinega nošenja Kristusa v nekoliko popačeni obliki pravijo cerkev sv. Krištofa. Toliko bolj, ker tega svetnika v sami cerkvi razen na božični dan ne slavijo ali pa redko kdaj, čeprav na sliki na obnovljenem oltarju kraljuje njegova

Cerkve ob
Velikih
vratih
Sv. Klemen

Reg. Pola,
fol. 78, l.
kuj., sv.
Apolinarij,
danes
poimenovana
sv. Krištof

sve-

sveta podoba, ki jo je verjetno kak nepoučen vernik postavil tja iz gole preproščine.

Cerkvi ob
Brazzolovih
vratih
Sv. Lenart

Brazzolova vrata, deseta po vrsti, imajo dve cerkvi, posvečeni svetima mučencema Urhu in Lenartu. Druga je dokaj nepomembna, saj je majhna, siromašna in ji vsega primanjkuje, čeprav je danes, ko ima vsaj en oltar, nekoliko lepša. Dopolnjuje jo prva, ki je ugledna, primerno velika in visoka. Bila je dvakrat slovesno posvečena, saj so jo najprej porušili, sto let kasneje pa ponovno zgradili. Starejšo je 13. aprila 1221 posvetil blaženi Absalom, kasnejšo pa 21. oktobra 1329 Tomaž Contarini, kar jasno priča o stari in nepretrgani predanosti mesta svetemu mučencu Urhu, ki so ga v vseh časih častili kot nebeškega Eskulapa, kateri je znal čudežno pomiriti pekoči žar vročic. K večji pobožnosti navaja tudi drugi sveti mučenec, Valentin, prav tako nebeški zdravnik, ki ga častijo v tej cerkvi in kateremu se priporočajo za zaščito pred padavico oziroma božjastjo. Božja ljubezen, vedno radodarna s svojimi darovi, ju je v tolažbo ljudstvu na tem mestu združila; ker pa je bila cerkev po porušenju ponovno zgrajena, jo je bilo treba, oskrunjeno, ponovno tudi posvetiti, da bi bilo siromašnim in obnemoglim zmerom na voljo varno in dostojno zatočišče.

Sv. Urh

Cerkve ob
Vratih sv.
Martina,
danes
Pristaniških
Sv. Nikolaj

V bližini vrat, nekdam imenovanih Vrata sv. Martina, danes pa Pristaniška (ker vodijo na obalo proti odprtemu morju, kjer plovila najpogosteje pristajajo), častijo v istoimenski cerkvi sv. Nikolaja iz Barija, škofa v Miri. Cerkev je primerno velika in pravilnih oblik, zanjo pa povsem dostojno skrbi in jo krasi bratovščina mornarjev, ki goji posebno čiščenje svojega svetega patrona. Med številnimi slikami, ki so v velikih okvirjih razvrščene

po njenih stenah in predstavljajo svetnikova slovita dejanja, izstopa delo slavnega Carpaccia v izjemno živih barvah. Če se mimo cerkve po levi napotimo proti stolnici, pridemo do cerkve, imenovane sveta Trojica, en sam Bog. Po zgradbi in legi je ta Božja hiša sicer skromna, po starosti in češčenju pa presega vse druge.

Sveta
Trojica

Zadnja vrata po vrsti so Zubenaška oziroma Muselska vrata, zadnji cerkvi pa stara cerkev sv. Nikolaja (kot se danes imenuje cerkev tik ob vratih) in cerkev sv. Katarine Aleksandrijske na skrajnem robu vrat. Ko se je bratovščina mornarjev na samem začetku s krepitvijo na morju utrdila tudi na kopnem, je zgradila to cerkev v čast svojemu svetemu patronu Nikolaju, vendar na kraju, ki je bil za mornarje odročen (daleč od pristanišča, njihovega prijaznega zatočišča), zato je v bližini pristanišča postavila še eno, in sicer ob že omenjenih vratih. Poimenovali so jo nova cerkev sv. Nikolaja, prvo pa stara cerkev sv. Nikolaja. Ta je zelo stara, oh, in koliko bolje bi bilo zanjo poskrbljeno, če bi bila ostala edina! Lepšo usodo je imela cerkev sv. Katarine, ki so jo z zaprtjem javne ceste vključili v dvorišče Pretorske palače, ob kateri stoji, sodišče pa jo je zatem izbralo za svojo posvečeno stanovsko kapelo. S spremenjenimi okoliščinami se je verjetno spremenilo tudi njeno ime; prej je bila poimenovana po papežu sv. Silvestru, sedaj pa po devici sv. Katarini. Po svetem običaju, ki ga pobožno gojijo beneški sodniki, se ti nikoli ne odpravijo v sodno dvorano, ne da bi se prej udeležili svete maše. In ker so v to cerkev zahajali mestni načelniki, z njimi pa advokati in drugi dvorjani, da so se duhovno pripravili na predpisane sodne postopke, so po njihovem obiskovanju in pobožnostih cerkev sv. Silvestra poimeno-

Cerkev ob
Vratih
Zubenaga

Stara
cerkev sv.
Nikolaja

vali po sv. Katarini, zavetnici učiteljev in zagovornici odvetnikov.

In tako smo prišli do zadnjih v dvanajsterici vrat po poti, ki nas je varno pripeljala do vseh škofijskih cerkva v mestu Kopru; tu končajmo svoj obhod in ustavimo svoj korak, da se med redovne cerkve ne bi napotili brez zanesljivega vodstva.

DRUGO POGlavJE

Cerkve in samostani dominikancev in servitov

Zdaj, ko smo opisali škofijske cerkve znotraj mestnega obzidja, ki pletejo žlahtni venec okoli stolnice, svoje vodnice, so na vrsti redovne, ki potem, ko jim je škof dodelil svete temelje za njihov obstoj, izražajo hkrati tako hvaležno spoštljivost kot spoštljivo zadovoljstvo. Po številu jih ni več kot devet, vendar je vsaka od njih povečana s prostori svojega samostana, tako da predstavljajo takoj za stolnico največje in najuglednejše Božje hrame v Kopru. Prva med njimi je posvečena sv. Dominiku in je povezana s samostanom istega reda. Preostale štiri so serafske, in sicer (po vrsti, kot so redovi prihajali v mesto) cerkev sv. Frančiška z minoriti, cerkev sv. Ane z observanti, cerkev sv. Gregorja s tretjeredniki oziroma glagoljaši ter cerkev sv. Marte in Magdalene s kapucini. Šesta je cerkev Žalostne Matere Božje pri servitskem samostanu. Sedma je cerkev Marijinega oznanjenja in je povezana s cerkvijo sv. Nikolaja v Valdoltri, kjer je benediktinski priorat. Osmo je cerkev sv. Klare z redovnicami klarisami. Deveta je cerkev sv. Blaža z devicami svetega reda avguštink. K tem posvečenim cerkvam, kjer ob spoštovanju samostanskega reda zagotavljajo Gospodu dnevno obvezno število svetih obredov in z ljubeznijo najgloblje Božje ljubezni oskrbujejo vernike s potrebno pomočjo, zdaj usmerjamo svoje pero, da bi jih opisali. Da se izognemo morebitni nevarnosti nereda, jih bomo razdelili v več poglavij, začeli pa bomo s cerkvijo sv.

Redovne
cerkve v
mestu

Do-

Dominika pri dominikanskem samostanu ter s cerkvijo blažene Device Marije pri servitskem samostanu. Čeprav ju prihod njunih redov v mesto precej ločuje, ju povezuje kraj, kjer druga ob drugi stojita.

Prihod
domini-
kancev v
mesto

Cron.
Domin.,
2. knj.,
24. pogl.

Ustanovitelj
sv. Domi-
nik

Ali sv.
Hijacint

Prvi med svetimi ubožnimi redovi se je v Kopru pred zelo davnimi leti naselil red dominikancev. Prišel je (kot od nekdanj izpričuje izročilo, kot je vcepljeno v srcih prebivalcev in zapisano v redovni kroniki) po zaslugi svojega slovitega utemeljitelja Dominika. To se je zgodilo ali 17 let po letu 1200, ko se je naselil na beneško obalo, da bi z žarom svojih gorečih pridig odšel med vzhodna ljudstva prižigat neugasno luč svete vere, ali kasnejšega leta 1220, ko je prek Trevižanske marke nadaljeval pot v Furlanijo in v Čedadu postavil zatočišče za svoj red. Obstaja verjetnost, kot piše Janez Mihael Pobožni, da se je v prvem ali drugem omenjenem letu napotil tudi v Istro, ki je mejila na te pokrajine, in v Kopru ustanovil samostan. Če tega ni storil sveti patriarh (nekateri kronisti oporekajo njegovemu potovanju iz Benetk v omenjene kraje), je po mnenju nekaterih pripadnikov tega reda to opravil njegov goreči učenec in sin Hijacint, ki je med svojim vračanjem iz Rima na Poljsko z blaženima Venčeslavom in Hermanom, s katerima je bil brat po redu, s prvim pa tudi po krvi, potoval ne le skozi Benetke, temveč tudi skozi Furlanijo, Istro in Sklavonijo ter dalje prek Nemčije in končal svojo pot v Krakovu, svoji domovini. To se je dogajalo v omenjenem času, saj je takrat še živel sv. Dominik, ki je v Bologni kmalu zatem, leta 1221, težke muke tega življenja zamenjal za blažene užitke v večnosti. V prid pravilnosti te domneve govori pohvale vreden običaj, ki se ga v drugih dominikanskih samostanih zelo dosledno

dr-

držijo, v Istri pa je nekoliko spremenjen, in sicer da najpomembnejše samostanske prostore, kot so zakristija, kapitelj, dormitorij, refektorij in drugi, oplemenitijo s podobo svojega svetega ustanovitelja in očeta Dominika, vklesano v kamen ali naslikano na platno. To je tudi upravičeno, saj je prav, da v vsakem od njegovih samostanov s primernim obnavljanjem njegove žive podobe ohranjajo hvaležen spomin nanj kot na dobrotljivega ustanovitelja reda. Samo v Kopru se tega običaja tenkočutne hvaležnosti niso dosledno držali, saj na omenjenih mestih kraljuje skoraj enako število svetih podob tako Hijacinta kot Dominika. A ker napake niso vodilo Neba, so morda skušali prvi patri s tema podobama svoje naslednike opozoriti na dolžno obveznost tako do Dominika kot utemeljitelja reda kot do Hijacinta kot ustanovitelja samostana. Ob tem dodajmo, da je tudi blaženi Absalom pred omenjenim letom 1217 in po letu 1220 med svojim škofovanjem v Kopru veliko pripomogel k njegovi ustanovitvi. Je mogoče, da bi ta, ki je za svoje verne ovčice gorel v svetem žaru, spregledal možnost blagodejne pomoči enega od dveh svetnikov, Dominika ali Hijacinta, ko pa sta z isto baklo svetih pridig, a še zdaleč ne v oddaljenih krajih, temveč v Benetkah, na pragu Istre, odganjala temo razvrata in širila luč kreposti, posvečala ljudstva, spreobračala grešnike v svetnike? Katerikoli od njiju že je ustanovil samostan, vedno bo zanj velika čast, da mu je temeljni kamen položil svetnik.

V času
blaženega
škofa
Absaloma

Nič manj truda ni bilo potrebnega za ohranitev samostana, ko je že stal, ali obnovo, ko je bil porušen. Za Božjo previdnost je značilno, da lahko z mogočno roko svojih blagih služabnikov iz hudobije izlušči dobroto

in

Nesreči samostana, ki sta se izkazali kot koristni

Požganega so obnovili

*Petron.,
2. knj.,
7. pogl.,
fol. 333*

Ukinjenega ponovno odprejo

in nesrečo spremeni v srečo. V stoletjih, ki so sledila, sta se nadenj zgrnili dve veliki nesreči, ki pa sta se vsej svoji brezupnosti navkljub izkazali kot koristni. Prva se je pripetila okoli leta 1390, ko je mesto presenetila genovska vojska in je bil samostan skupaj z drugimi žlahtnimi zgradbami skoraj uničen in je domala izumrl. To nesrečo je s svojo milostjo premagalo ljudstvo, ki se je v velikem številu zavzelo in na njegovih temeljih postavilo novo cerkev pod varstvom češččenega Dominika. Dobrodošel požar, če se razplamti v vulkan najgloblje Božje ljubezni! Druga nesreča ga je doletela leta 1658, ko je bil ob izdaji papeške bule Inocenca X., ki je ukinjala vse tiste samostane v Italiji, kateri zaradi skromnih prihodkov niso mogli vzdrževati primerne števila redovnikov, edini v Istri obsojen na zaprtje. Tudi tej nesreči se je z vročimi zaobljubami uprlo mesto, ki je še istega leta poslalo v Benetke dva pridigarja, doktorja Rajmonda Finija in Santija Grisonia, dve izmed svojih najvidnejših osebnosti, da bi prek vplivnih uradov globoko pobožnega vladarja pri svetem očetu izprosila vrnitev samostana, ki bi ga zatem ponovno naselili redovniki istega reda, vendar ob natančnem in strogem spoštovanju predpisanih pravil. To se je tudi zgodilo. Ponovno zgrajeno cerkev so polepšali, porušeni samostan pa obnovili. Dobrodošla prepoved, če obrodi popolnejšo redovno disciplino! Sedaj pa je na vrsti opis cerkve in samostana, kakršna sta danes, ob čemer se bo že na prvi pogled pokazal pošten trud prejšnjih in sedanjih redovnikov.

Da bi odpravili posledice požara, ki je uničil prvo cerkev, so zgradili, kot rečeno, drugo, ki je bila končana pred letom 1400. Kot nov feniks se je ponovno dvignila

iz

iz svojega pepela in postala med cerkvami v mestu (z izjemo stolnice, ki v vseh pogledih kraljuje nad vsemi), če že ne edinstvena po svoji velikosti, veličastnosti in blišču, pa vsaj ena večjih. Ima eno samo preprosto ladjo, primerno visoko, dolgo in široko, s tremi urejenimi kapelami, od katerih največja služi za dnevni kor, dve stranski pa kot kapeli častitljivega ustanovitelja reda in blažene Serafine Sienske. Kor se zaključuje z glavnim oltarjem, ki se, obdan in razdeljen s štirimi velikimi stebri, postavljenimi na prav toliko podstavkih, sloči v tri lepe in razkošne loke. V največjem od njih se na veličastni oltarni mizi, do katere vodi nekaj stopničk, dviga tabernakelj Najsvetejšega, v obeh stranskih pa lahko nad vrati, ki vodijo na kor, vidimo češčeni podobi sloviti Alberta Velikega in Tomaža Akvinskega, učitelja in učenca, ki pomagata svetemu oltarju kot neustrašna bojevnik in predana vernika, tako kot sta Najsvetejšemu v bran ostrila svoji učeni peresi proti brezbožnim krivovercem. Celota je dobro zasnovana in še boljše izpeljana ter izdelana iz lepih in izbranih marmorjev, tako da delo ne bi moglo biti ne lepše ne veličastnejše. Cerkev lepšajo še drugi oltarji, postavljeni ob straneh ladje, vsi okrašeni z bogatim marmorjem, predvsem pa z dragocenimi slikami, med katerimi sta najslovitější podobi sv. Antona opata in Večnega Očeta nad oltarjem blažene Device, znameniti deli dveh Tizianov, očeta in sina. Posebno dragocena je tudi slika Skrivnosti svetega rožnega venca, ki sta jo ustvarila delno Štefan Celesti, ki jo je narisal, in Peter Bellotti, ki jo je pobarval. Celo zunanost cerkve je ugledna, saj ima blizu glavnih vrat v marmorju izklesan napis o svoji slovesni posvetitvi, ki jo je leta 1401 opravil Janez Loredano. Tako pravi:

Nova
cerkev sv.
Dominika
Njen ustroj

Njena
posvetitev

Anno

*Anno Domini 1401. die prima Mensis Maij.
 Consecrata fuit hæc Ecclesiæ cum omnibus
 suis Altaribus,
 Cæmeterio, Claustro & Capitulo,
 Tempore Prioratus
 Fr: Dominici Lippi de Firmo Ordinis
 Prædicat.*

Samostan
sv.
Dominika

Njegova
stavba

Ne da bi se tega zavedali, smo že stopili v samostan, zato ga bomo zdaj opisali. Ima srednje veliko notranje dvorišče, ki je, razdeljeno s štirimi krili, z več oboki vsako, razkošno tako zaradi istrskega kamna kot zaradi lepe arhitekture. Dviga se v dva stranska dormitorija; prvi je stari, drugi zgrajen nanovo. Tu je noviciat, prav tako zgrajen pred kratkim za sinove bratovščine in celotne beneške pokrajine. V samostanu sta knjižnica, dobro založena z različnimi učenimi knjigami, in javna šola, kjer se mladina, tako redovna kot mestna, ob pomoči stalnega učitelja med učenjem splošnih predmetov seznanja tudi z Božjimi resnicami. Nazadnje velja omeniti še delavnice in druge udobne prostore, ki bodo samostan, ko bo dograjen, povzdignili v pravo zakladnico redovnikov in dragulj mesta, kot je že sedaj ogledalo verske gorečnosti in hiša kreposti.

Zunanji podobi tega svetega templja in samostana ustreza tudi njun notranji red, to je redovniška krepost njunih stanovalcev, ki je razumska duša tega telesa in vodilni razum tega Neba, in je ni mogoče opisati, ker je vsa poduhovljena ter ostaja v svoji skromnosti najraje odmaknjena in nevidna človeškim očem. Tudi če bi jo iz naklonjenosti do vseh, ki v duhovni blagor duš sodelujejo pri pastoralnih opravilih, s svojim peresom vseeno hoteli opisati, bi se lahko komu zazdela manj resnična,

če

če ne celo izumetničena. Da pa je vseeno povsem ne zaobidemo, bomo natančno prepisali, kar so o teh redovnikih zabeležili drugi. O dominikancih je pred zaprtjem njihovega samostana Manzuoli zapisal: *V samostanu sv. Dominika živijo vzorni patri, ki v tolažbo celotnega mesta in vsem v zgled mašujejo v svoji cerkvi. O kasnejših, ki so prišli v samostan po njegovem ponovnem odprtju, Petronio poroča: Ti dobri patri se ohranjajo v zelo velikem številu, in kar je najpomembnejše, tako vzorno in tako koristno za vse mesto, da nimajo česa zavidati časom doktorja Manzuolija, ki je povzdigoval kakovost življenja takratnih patrov in vestnost njihovega dela, kajti medtem ko opravljajo obrede z neutrudno in nedosegljivo Božjo ljubeznijo, so skrajno dosledni tako v redovni zaobljubi kot v čistosti izbranih obredov, pozorni v spovednicah, neutrudni na prižnicah, dosledni izvrševalci bogoslužja. Tako Petronio. Mi pa se od dominikancev preselimo k servitom, kamor nas vabi njihova bližina.*

Škofija v Equiliu, mestu na jadranski obali, oddaljenem od Benetk okoli osemnajst milj, ki je danes porušeno, na njegovih temeljih pa stoji Iesolo, je imela jurisdikcijo nad majhnim samostanom s cerkvijo v Koprju, posvečeno svetnikoma Martinu in Benediktu, katere upravo je običajno zaupala duhovniku z naslovom priorja. Ni bilo lahko odkriti, iz katerega obdobja je ta pravica izhajala in kako je do nje sploh prišlo. Ugotovili smo le, da je Jeremija Pola leta 1421 v času svojega škofovanja v Koprju za priorja tega samostana potrdil Nazarija Marangonija, za njegovega namestnika pa vikarja Almeriga, oba duhovnika koprške škofije, nekemu drugemu kasnejšemu Nazariju, redovnemu kanoniku sv. Avguština, pa je dovolil, da lahko zapusti priorat. Odkrili smo še, da je koprski kapitelj od nekdaj užival

Stroga pobožnost njegovih redovnikov; *Hist. Istr., fol. 73*

Mem. Istr., 2. knj., 7. pogl., fol. 334

Koprski priorat v lasti equilijske cerkve

Reg. Pola, 1. knj., fol. 22

pra-

pravico opravljanja obredov v stari samostanski cerkvi ob večjih praznikih. Vendar v nobenem primeru ni jasno, kako je ta pravica prešla na equilijsko škofijo. Za ta priorat se je potegoval provincial in kasneje general svetega reda servitov Krištof Torniello iz zelo stare družine iz Novare v Lombardiji, ki se je preselila v Koper, prestolnico Istre, imenovan zato tudi Novarčan. V želji, da bi svoje rojstno mesto čimprej počastil s svojim redom, redovno provinco pa razširil z novimi samostani, je ta priorat leta 1453, takoj ko ga je Hieronim Lombardo zapustil in prevzel novo zadolžitev v Sv. Jerneju na Rialtu v Benetkah, od equilijskega škofa Andreja Buona milostno tudi prejel, vendar pod pogojem, da equilijski škofijski blagajni izplačuje letni davek oziroma dajatve, stari prispevek priorata. Na ta način, ki je kot kraljevska pot, ker vodi naravnost k upravljanju cerkve, je v Koper z lahkoto in brez zapletov prišel red servitov in se kmalu namestil v stavbe, ki so se držale ali bile v neposredni bližini cerkve sv. Martina in Benedikta. Bogoslužje pri svetem oltarju, pomoč na koru, umaknjeno življenje v samostanu, čistost redovnih navad in vzorno življenje so bile temeljne značilnosti tega reda, ki so mestu upravičeno ugajale, tako da ga je naklonjeno sprejelo. Svoj ugled pa si je red povečal, ko je dve leti kasneje srečno izpeljal redovni provincialni zbor, ki se ga je poleg številnih redovnikov in uglednih osebnosti udeležil tudi sam Torniello. V želji, da bi bilo bivanje njegovih bratov v Kopru za zmeraj urejeno, pa red ni dopustil, da bi si koprski škof Gabrijel de'Gabrieli pri papežu Nikolaju V izprosil širše pristojnosti, temveč je hotel, da bi ga škof, potem ko bi priznal veljavnost in merodajnost dovoljenja, ki ga je bil dal equilijski prelat, prepoznal

kot

*Petron.,
2. knj.,
7. pogl.,
fol. 339*

Dodeljen
servitske-
mu redu

Izpelje
provincial-
ni zbor

*Petron.,
Loc. cit.,
fol. 342*

kot pooblaščenca apostolskega sedeža. To se je zgodilo kmalu zatem, leta 1457.

Škof Gabrieli potrdi veljavnost dodeljenega priorata

Iz tako urejenih dogovorov so se porajali vedno bolj radostni dogodki. Ob prizadevnem delu nikoli ne umanjka prava blaginja. Ko je versko goreče mesto, naklonjeno novemu redu in spoštljivo do deviške Matere, svoje zavetnice, odkrilo utesnjenost že dodeljene cerkve, ki so jo takrat sicer že nekoliko povečali in zelo polepšali, je sklenilo, da postavi deviški Materi novo cerkev veličastnih razsežnosti, v kateri bi njeni služabniki uživali gosposko bivanje. A če je neizogibna nenaklonjenost človeških prigrad za nekaj let ustavila njeno hitro izgradnjo, je na koncu zrasla toliko lepša, kolikor daljša je bila zamuda. Leta 1521 je Jernej Assonica blagoslovil in postavil njen temeljni kamen, v nekaj letih pa so končali glavno kapelo in tretjino glavne ladje, ki predstavlja celotno stavbo cerkve. Ko se je kasneje izkazalo, da bo pomoč zasebnikov glede na velikost stavbe kljub svoji izdatnosti skromna, je mestni svet v svoji milosti imenoval nekaj svojih najuglednejših meščanov za njene upravitelje, da bi pospešili gradnjo. Na njihove prošnje sta v svoji radodarni nesebičnosti pobožno priskočila na pomoč beneška patricija Frančišek Boldú in Aleksander Giorgio, kasnejša koprška podestata, in 1581 so lahko končali še preostali del prostorne in veličastne ladje. In ko ji je nazadnje dobrotljivo pomagal še Marino Gradenigo, nič manj skrben kot vdan podestat, so na praznik sv. Simona in Juda 28. oktobra 1606 s svečano procesijo, ki se je udeležil škof Hieronim Contarini skupaj s škofijsko in redovno duhovščino, in ob vsesplošni radosti mesta prenesli Najsvetejše in čudodelno podobo Marije iz stare cerkve v novo. V tej je več oltarjev,

Mesto zgradi novo cerkev

Upravitelji nove stavbe

Iz arhiva servitskega samostana
Svečani prenos Najsvetejšega in Marijine podobe v novo cerkev

ven-

Spominska
obeležja v
cerkvi

vendar zanjo z izjemo glavnega, ki ji je po velikosti in obliki lepo prilagojen, niso primerni in jih je potrebno polepšati, kar so pri nekaterih v zadnjem času že storili. V predelu glavne kapele počiva telo Leandra Zarottija in v cerkvi živi spomin na Sartoria de'Sartorija, ki sta bila oba Koprčana ter zelo ugledna filozofa in zdravnika. Znamenite Benetke, kjer sta se kasneje uveljavila, se ju hvaležno spominjajo v svojih slovitih kronikah, najpomembnejše univerze v Evropi, kjer njune nauke cenijo kot zakon, ju razglašajo za novega Galena ali Hipokrata. Zunaj kapele se na visokem pročelju vije turška zastava, ki jo je sovražni poveljniški ladji v pomorski bitki leta 1571 ugrabila koprška galeja, kateri je poveljeval Janez Dominik del Tacco. Le kje bi lahko kot slovita trofeja učinkoviteje ovekovečila ta srečni spomin! Če mesečev zadnji krajec služi kot podnožnik zmagoviti Mariji, naj zastava, posejana z meseci, ki jo je pohodil hrabri krščanski škorenj, vsakomur priča o izbojevani zmagi nad Turki in o izpričani predanosti Mariji. Kolikor pa je cerkev veličastna, toliko je samostan neugleden. Razen starosti ni na njem nič zanimivega. Stari del, ki obsega dormitorij, podprt s krilom odprte lože, bi se bil že podrl, če ga v zadnjih letih ne bi bili ojačali z začetnim krilom v novem notranjem dvorišču; ko bo to končano, bo mali samostan združen z veliko cerkvijo, kar mu bo tako v udobje kot v okras. Že bilo papeža Inocenca iz leta 1658 je bil ta samostan ukinjen, vendar mu je to koristilo, saj je ponovno zaživel bogatejši, tako glede na redovno družino kot glede na prihodke. Ni pa bilo tako tudi ob propadu Equilie, saj je samostan dajatve, pripadajoče equilijski škofiji, moral v celoti plačevati beneškemu patriarhatu, ki je nasledil vse pravice equilij-skih

Stari
samostan
obnavljajo

Ukinjenega
ponovno
ustanovijo
in
izboljšajo

skih škofijskih prihodkov. Pač pa si je z ustreznim nadomestilom za pravice tega kapitlja zagotovil (kot smo že omenili) občasno opravljanje obredov v stari cerkvi, ki je povsem nespremenjena ostala na voljo pristojnemu kapitlju in svetemu oratoriju za redne redovne zборе.

Ob pisanju o servitih moramo navesti še dve posebnosti, ki ju večkrat omenja Manzuoli, in sicer pobožno predanost mesta njihovi cerkvi in natančno spoštovanje redovniških pravil v samostanu. Kar zadeva prvo posebnost, naj namesto številnih dokazov navedemo čudež, ki se je zgodil februarja leta 1606. Ob oltarju povečanega Frančiška Paolskega je Jožef Albanese, duhovnik našega mesta, daroval sveto mašo. Komaj je izrekel prve besede posvetitve, mu je močan in sunkovit piš iztrgal iz rok posvečeno hostijo in jo dvignil v zrak. Duhovnik je osupnil, in tako kot se je ta premikala po širnem ladijskem prostoru, je tudi sam ves v strahu tekal po cerkvi, da bi jo ujel, vendar je bilo vse zaman. Oblit z vročimi solzami, se je zatekel pred Najsvetejše in podobo blažene Device ponižno rotil, naj mu pomaga do posvečene hostije, da dokonča pol opravljeno daritev. Ob njegovih obljubah se je leteča hostija (kljub vse močnejšemu pišu) ob neskončni radosti in osuplosti vseh prisotnih nedotaknjena sputila v njegove dlani, da je lahko nadaljeval sveto mašo, pri čemer se je nenehno zahvaljeval Bogu in Mariji za izkazano milost. Le kako bi lahko zvesto ljudstvo učinkoviteje spodbudili k predanosti cerkvi, v kateri potrte vernike tolaži užaloščena Devica? Ko njeno sveto podobo običajno trikrat na leto svečano in v velikem sijaju razkrijejo, je množice vernikov toliko, da jih cerkev kljub svoji velikosti ne more vseh sprejeti. Še več dokazov je za drugo posebnost. S

Manz., 1. knj., fol. 75

Marijini čudeži

Shod ljudstva ob odkritju svete podobe

*Manz., I.
knj., fol. 76*

Stroga
pobožnost
servitskih
redovnikov,
med njimi
blaženega
Antona in
Julijane

samostanskega dvorišča se je kot z blaženega cvetočega vrta leta 1520 čist kot lilija vzdignil v Nebo blaženi Anton Martissa, leta 1551 pa je pod črnim plaščem servitskega reda kot v zaprti školjki blažena Julijana Malgranelli otrdela v dragocen biser. Le katero spoštovanje reda je lahko doslednejše kot tisto, ki daljša seznam blaženih? Tako pretanjena so bila torej verna srca nekdanjih servitov, ki se jim pridružujejo sedanji in od katerih se tudi prihodnji ne bodo razlikovali.

Dominikova luč pa nam že razkriva Frančiškove posmrtno ostanke, služabniki nebeške kraljice pa že kažejo na manjše brate asiškega serafa.

T R E T J E P O G L A V J E

Cerkve in samostani manjših bratov

Če je samostansko uboštvo, neizčrpen vir vseh nebeških darov, pri drugih redovih, posebej ubožnih, vredno vsega občudovanja, je pri redu, katerega začetnik je serafski patriarh sv. Frančišek, naravnost čudežno. Ti redovi, ki so bili uspešno ustanovljeni ob plemenitem zaničevanju vsega, kar v obliki zemeljskega bogastva svet ponuja svojim malikovalcem, in ne da bi posedovali kakršnokoli imetje, so v skladu z apostolsko prerokbo na koncu pridobili vse; in medtem ko je Nebo spodbujalo njihovo ponižno napredovanje, so se s številnimi samostani razširili tudi v najbolj oddaljene predele katoliškega sveta. Vendar se sveti Frančiškov red, ki ga je spodbujala plemenita odpoved ne le lastnim oblačilom, temveč tudi donosnim prihodkom, ni razširil le v skoraj vsako še tako odmaknjeno pokrajino krščanstva, temveč je tudi s plodnim porajanjem novih naslednikov razširil Cerkev in razmnožil samega sebe s štirimi novimi svetimi redovi, ki so tako pomembni in množični, da je vsak od njih že prerasel v samostojno telo, če za zdaj še ne upoštevamo številnih drugih njegovih preurejenih redov, ki sicer delujejo pod praprom samega serafa Frančiška, v resnici pa niso samostojni, temveč le potomci prvotnega reda in sodobne različice, nastale po prvotnih redovnih pravilih. Naš opis nadaljujemo s svetimi Frančiškovimi redovi, ki v Božji ljubezni vsi osrečujejo Koper; ti so (navedeni, kot so prihajali v mesto) minoriti, observanti, tretjeredniki oziroma glagoljaši in kapucini. Ker se vsak od njih ponaša

Frančiškov
red,
razraščeni v
več redov

Redovi v
Kopru

ša z istim ustanoviteljem, jih tudi pri opisu ne bomo ločevali, temveč bomo vse združili v to poglavje.

Najstarejši med samostani manjših bratov v Kopru je posvečen sv. Frančišku in je redovni sedež bratov minoritov. Ti so v želji, da bi tudi v Istri razširili sveti ogenj Božje ljubezni, ki ga je njihov s stigmami zaznamovani ustanovitelj že prižgal v preostalem delu Italije oziroma krščanskega sveta, usmerili svoja srca in korak še pred letom 1260 v istrsko pokrajinsko prestolnico, kjer jih je dobrohotno sprejel s sveto gorečnostjo prežeti škof Konrad in jim dodelil majhno škofijsko cerkev na kraju, imenovanem *Caprile*, Kozjak, najvišjem ravnem predelu mesta, kjer so se v časih, ko je bilo tu še vse prazno, pasle koze, po katerih so mesto tudi poimenovali *Capraria*. Tu so nekaj let živeli z eno samo namero, da v ljudstvu s svojo sveto pokoro prižgejo krščansko dobroto. Potem pa jim je leta 1263 opatinja samostana sv. Jakoba Močvirskega v Muranu pri Benetkah Avrelija Faliera odstopila velik vrt, ki je pripadal njenemu samostanu, oglejski patriarh Gregor pa jim je leta 1264 milostno podaril prostoren trg poleg vrta. Ob odobravojoči naklonjenosti mesta in ob širokogrudnem dovoljenju škofa Konrada, da staro cerkev, ki so jo dobili od njega, vgradijo v novo, za katero je sam malo pred tem postavil temeljni kamen, ali pa jo po svoji presoji porušijo in kamenje uporabijo za druge gradnje, so leta 1265 končno sklenili, da postavijo nov samostan. V kratkem času treh let so tako dobili stavbo, ki danes že močno presega štiri stoletja starosti. Vrt trohnečega plevela so spremenili v gaj neminljivega cvetja, pristaniški trg s postopači v borilnico minoritskih atletov, kozji pašnik, zbirališče neotesanih grobijanov, pa povzdignili v svetišče brezma-

de-

*Iz arhiva
minoritov*

Razširijo se
z nakupom
drugega
zemljišča

Sprejmejo
sklep o
gradnji
svojega
samostana

dežnega serafa. Naj to nikar ne preseneča, saj v pepelu tega živahnega umbrijskega Vezuva tlijo skriti plameni še večjih čudežev. V samostanskem arhivu so shranjeni izvorni pergamenti o navedenih pridobitvah, v škofijski pisarni pa Konradov častitljivi odlok. Ker pa slednji predstavlja temeljni kamen tega samostana, bo najbolje, da ga na tem mestu v celoti prepíšemo:

*Corradus miseratione Divina
Iustinopolitanus Episcopus & c.*

Cum dilecti nobis in Christo Fratres Minores in Civitate Iustinopolitana locum suæ Habitationi congruum non haberent, Communitas Iustinopolis eorum necessitati compatiens, terram assignavit eisdem in loco, qui Caprile dicitur, pro Ecclesia, & aliis Domibus sibi necessariis faciendis, in quo loco jam dudum primarium lapidem posuimus pro Ecclesia facienda: Verum cum prædicti Fratres, ut pote pro Christo Pauperes non habeant, unde opus incæptum possint perducere ad perfectionem, & in Civitate Iustinopolitana superfluas Ecclesias habeamus; Nos Autoritate Nostra licentiam eis damus violandi, & destruendi Ecclesiam, quæ in loco, ubi nunc habitant, in honorem B. Francisci fuerat fabricata, & ponendi lapides, & lignamina Ecclesiæ iam dictæ Edificio Ecclesiæ jam incæptæ in loco Caprile, cui, ut dicimus, posuimus primum lapidem; & in Dormitorio, seu aliis officinis honestis, pro ut eis melius expedire videbitur: Volentes, ut dictæ Ecclesiæ, quæ ambæ in honorem B. Francisci fundatæ fuerant, uniantur in unam. In cuius rei testimonium præsentis litteras eisdem Fratribus sigilli nostri munimine dedimus roborandas. Anno Domini mil. ducent sexag. quinto 3. kal. Ianuarii.

Reg. Pola,
2. knj.,
fol. 87

Sloves o novem samostanu se je razširil do papeža Klemenca IV., ki je z največjim veseljem sprejel novico o rasti tistega svetega reda, katerega ustanovitelj je potrdil

Sveti sedež
škofu v
podporo
minoritov

Reg. Pola,
loc. cit.

Cerkev sv.
Frančiška

Njena
stavba

dil učinkovitost in pripravljenost, da s svojimi rameni podpre Vatikan, kadarkoli bi mu grozila nevarnost ali razdejanje, in se 13. oktobra leta 1266 iz Viterba s svojim brevom škofu Konradu ni le zahvalil za beneficije in ugodnosti, ki jih je bil dodelil redovnikom, temveč ga je zaprosil, naj bo do njih še bolj dobrotljiv in naklonjen. *De quam pluribus Charitatis beneficiis*, je zapisal papež, *Guardiano, & Fratribus Iustinopolitanis Ord. Min. a te pia benignitate collatis Tibi condignas in Domino gratias referentes, Fraternitatem tuam attentius rogandam duximus, quatenus hujusmodi tuum pium affectum circa dictum Guardianum, & Fratres non solum continuans, sed augmentas, eos pro Apostolicæ Sedis, & nostræ reverentia propensius habeas commendatos & c.* A naj namesto besed spregovorijo dela.

Če jo primerjamo z drugimi Božjimi hrami, ki so jih gradili v tistem stoletju, je cerkev, ki je zrasla iz dveh predhodnih, izjemna. Drugačna tudi ne bi mogla biti, saj celota izhaja iz narave vseh njenih delov, in tako je iz dveh v bistvu dobrih cerkva, prve končane, druge pa komaj začete, nastala spoštljiva nova stavba. Ima eno samo ladjo, v katero se razširi, s tremi kapelami, postavljenimi čelno, po vzoru že opisane cerkve sv. Dominika, vendar je manj prostorna. Srednja od treh kapel služi za kor, ki ga je od glavne ladje nekoč ločeval velik, mogočen oltar. Danes pa se, kot kaže, bolj uveljavljajo sodobne arhitekturne oblike po vzoru nekaterih, tudi pomembnih italijanskih bazilik, ki nad sveto oltarno mizo, dvignjeno za nekaj stopnic, nameščajo ali veličasten tabernakelj iz najbolj izbranega marmorja ali živopisno podobo kakega svetnika z velikim in razkošnim baldahinom, ob straneh oltarne mize, ob vratih kora ali na

pod-

podnožjih pa še dva enotno zasnovana kipa; temu načinu so v zadnjem času prilagodili glavni oltar te cerkve ter nanj na sredo postavili tabernakelj z Najsvetejšim, ob straneh pa podobi svetih serafov Frančiška in Antona. Potem ko so prvotno oltarno podobo prenesli na stransko steno glavne ladje, so ji žlahtno dodali manjše oltarje, med katerimi najbolj izstopata oltar sv. Križa in oltar sv. Antona čudodelnika. Na slednjem je z domiselnim prepletom belega in črnega marmorja izoblikovan lep okvir za oltarno podobo padovanskega svetnika, ki je v prizoru, ko v svoje naročje sprejema Jezuščka, videti, kot da umira od nežnosti, tako kot vse svoje življenje. Lepo, a umirjeno delo Petra Bellottija. Na prvem pa je na križ pribitega Odrešenika s svojim ognjevitim čopičem upodobil slikar Palma, ki je med svoje sodobnike ponovno prinesel zmagoslavje palme, katero upravičeno nosi ne le v roki, temveč tudi v svojem primku. Sicer pa se za samo cerkev zadnja leta zdi, da kar tekmuje z drugimi redovnimi cerkvami tako v sveti in bogati cerkveni opremi (kot se spodobi kraljevski nevesti blaženega Gospoda) kakor v blišču, s katerim obhaja praznike svojega reda, posebej praznik preslavnega Antona. Dobro se namreč zaveda, da je dolžna izkazovati posebno spoštovanje tistemu, ki je čudež svetništva in svetnik čudežev. V tej cerkvi počiva sveto telo blaženega Monalda de'Monaldija, Koprčana po rodu in minorita po redovni pripadnosti, o katerem bomo skupaj z drugimi blaženimi v škofiji spregovorili na posebnem mestu na koncu knjige. Tu je pokopan škof Peter Manolesso. Red, ki mu je v svojem samostanu v Benetkah, kjer je bil rojen, ponudil zibel, mu je tukaj zagotovil tudi grob. O tem prevzvišenem govori napis,

Njena
posodobitev

Svete
relikvije
blaženega
Monalda

6. knj.,
6. pogl.

Grobnice
uglednih
osebnosti

ki

ki smo ga navedli v seznamu koprskih škofov. Tu hranijo tudi pepel Filipa Arcillia, hrabrega vrhovnega poveljnika Beneške republike v vojni za Istro, in posmrtno ostanke princa Henrika, po krvi sorodnika francoske kraljeve družine; oba skupaj z bliščem te cerkve povečujeta svojo nekdanjo slavo.

Samostan
minoritov

O samem samostanu ni kaj velikega povedati. Njegovi ljubeči sinovi so ga že večkrat popravljali in izboljševali, a kdor je star in je živel dolga stoletja, le težka skrije svojo staro in ponošeno opravo. Ob glavnem vходу je samostansko dvorišče, prostor na zadnji strani pa zasedajo kapitelj, dormitorij in druge delavnice, potrebne za udobno bivanje srednje velike redovne družine. Sodobni in zato udobnejši so prostori, namenjeni sveti inkviziciji, preganjalki krivoverske grešnosti, ki je sicer pristojna za vso Istro, v Koprju pa ima svoj sedež.

Njegova
družina

Sedež
svete
inkvizicije

A preusmerimo korak in, ne da bi zapustili manjše brate, tem pridružimo observante in tretjerednike oziroma redovnike tretjega reda, vse zaslužne sinove serafa Franciška. To nam bo toliko lažje, ker sta bila ta dva reda ustanovljena skoraj v istem času in sta se v Koprju naselila na istem mestu; čeprav se pisci razhajajo v sodbi, kateri je bil v mestu prvi, so enotni v trditvi, da sta oba prišla po letu 1520, kar bi lahko v resnici tudi držalo, če govorimo o popotnih obiskih in zasebnem bivanju, ne pa o trajni nastanitvi in stalnem samostanu v mestu. V kratkem poročilu o tem, kar je najti v dokumentih zgodnejših škofov in v zapisih njihovega arhiva, bomo morda odkrili še kak doslej neznan podatek.

Prihod
manjših
bratov
observan-
tov in
tretjerednikov
v mesto

Observanti, ki so v mesto domnevno prišli prej, so se na začetku nastanili niže na ravnici, kjer danes zeleni njihov vrt, in sicer v mestni četrti ob vratih Bošedraga,

za-

zavarovani z mestnim obzidjem in obrnjeni delno na sever, delno na vzhod. Tu so globino svojih pobožnih čustev povezali z nižino tal, zgradili majhno cerkev pod častitljivim zavetništvom blažene Device Marije in se za več let nastanili. Končno je Nebo sklenilo, da jih oskrbi z boljšim krajem za izgradnjo novega samostana in nove cerkve, in tako jim je septembra 1492 Anton Almerigotto iz ugledne družine tako po pobožnosti kot po plemeniti krvi ob polnem soglasju predane soproge milostno dodelil drugo mesto na ravnici vzpetine, obrnjene na zahod. K temu je v svoji pobožni radodarnosti veliko pripomogel dož, ki je v svojih pismih naslednjega oktobra podestatu zapovedal, naj pri tem zboljšanju sodeluje z bolj radodarnimi dejanji krščanske Božje ljubezni. Ker pa sta to mesto utesnjevala cerkev, posvečena apostolu sv. Andreju, ki jo je bratovščina tega svetnika uporabljala kot oratorij, in vrt v lasti škofije in kapitlja, ki je bil veliko poprej dodeljen tam živečim tretjerednikom in na katerem so si ti za svoje potrebe postavili cerkvico sv. Marije Magdalene, je škof Jernej Assonica s svojim kapituljem leta 1505 observantom odstopil že omenjeno cerkev sv. Andreja skupaj s pokopališčem pod pogojem, da v novi cerkvi postavijo oltar v čast temu svetniku, ki bo na voljo njegovi bratovščini, ter prisilil tretjerednike, da jim odstopijo sosednji vrt, ki so ga dotelej imeli v lasti. To so tudi storili in se umaknili v svojo cerkev sv. Marije Magdalene, ki pa so jo leta 1530 prav tako odstopili observantom, ker so sami odšli čisto drugam, kot bomo videli v nadaljevanju. Po teh spremembah, ki jih je bolj kot človeška roka uravnavalo Nebo, so observanti dobili velik prazen prostor, da so lahko na Almerigottovem zemljišču zgradili novo cerkev

Observanti
zgradijo
samostan
na boljšem
mestu

*Petron.,
2. knj.,
7. pogl.,
fol. 347*

*Iz arhiva
Min. ocum.
observantium.
In iz Rea
Assonica,
fol. 10*

in

in nov samostan, kjer delujejo še danes. V tej knjigi ju bomo opisali v njunem sedanjem stanju, saj nam požrešni čas ne dopušča, da bi predstavili tudi njuno nekdanjo podobo.

Ustroj
njihove
cerkve

Cerkev je zgrajena v obliki preproste ladje po vzoru servitske, le da je nekoliko ožja; ima eno samo kapelo - to je postavila družina Tebea -, ki na koncu ladje oblikuje kor in prezbiterij, katera loči glavni oltar, sestavljen iz velike oltarne podobe s podolžnimi slikami, na katerih so upodobljeni številni svetniki in so vmeščene v pozlačene, med seboj povezane okvirje. Ob straneh ladje stoji še šest lepo oblikovanih oltarjev, ki jih ne krasijo bogati izdelki iz marmorja, pač pa dragocene slike. Več slik na glavnem oltarju sta ustvarila slovita čopiča slikarjev Zambellinija in Conegliana. Oltarno podobo Kristusa je naslikal Benečan Benedikt Carpatio, na oltarju svetih devic pa sveti križ; podobo sv. Didaka je naslikal Peter Mera Starejši, in tako naprej tudi vse druge najuglednejši slikarji, katerih platna so se ohranila vse do današnjih dni. Cerkev so najprej poimenovali po sv. Mariji, kasneje pa jo je ljudstvo preimenovalo v sv. Ano, kot se imenuje še danes, morda po podobi te svetnice na glavni oltarni podobi, ki je skupaj z drugimi postavljena poleg podobe njenih deviških naslednic in Božje matere Marije. Med drugimi svetinjami, ki privabljajo številno ljudstvo, je tudi reliefna podoba mrtvega Odrešenika, ležečega v dragoceni žari, pokriti z bleščečim steklom in obdani s pozlačenimi rezbarijami, ki lajša težke muke žalostnih z blagim spominom na njegovo najbridkejše trpljenje. Ljudi privabljajo v cerkev tudi stalna pomoč redovnikov v spovednicah, natančno obredje v koru, ki ga spremljajo gregorijanski koralni, toliko bolj

Posebne
pobožnosti
v njej

bolj priljubljeni, kolikor bolj jih prepevajo, ter pobožna predanost samostanskemu življenju, ki jo ljudstvo tem bolj ceni, kolikor bolj je dosledna.

In že smo pri samostanski stavbi observantov, zave-
tišču teh obdelovalcev božjega vinograda. Ni verjetno,
da bi bil v preteklosti kdaj večji, saj danes povsem za-
došča za svojo običajno veliko družino bratov, ki pa je
večja kot nekoč. Zagotovo pa nikoli ni bil tako dobro
urejen, kot je danes. Samostansko dvorišče s križnim
hodnikom krasijo številni oboki, vodnjak je poln drago-
cene vode, iz lož se odstira pogled na urejene vrtove,
odprto morje in strme griče, dormitoriji so na obeh
straneh obdani z vrsto celic, cerkveni zvonik raste iz
temeljev; vse je, kratka, zelo udobno in prelepo, prava
sodobna zgradba, delo komaj umrlih ali še živih pripad-
nikov reda. Z vsemi temi odlikami pa se ne bi mogel
ponašati, če mu tretjeredniki s svojim odhodom ne bi
bili izpraznili in odstopili zemljišča, kjer je bil zatem
zgrajen in kjer danes kraljuje. Hvaležnost nas zato obve-
zuje, da tudi za tretjerednike odkrijemo, kdaj so prišli
v mesto, kako so se priselili in kje so se nastanili.

Povedali smo že, da so na dvignjeni ravnici, kjer stoji
pravkar opisani samostan, že živeli tretjeredniki. Hiša
z vrtom in drugimi manjšimi prizidki v lasti škofije in
kapitlja jim je služila kot bivališče, še dosti prej, preden
je pobožni Almerigotto observantom dodelil sosednje
zemljišče, saj so tamkajšnjo cerkev sv. Marije Magdalene
redovniki tretjega reda zgradili pred letom 1470. A kot
si ni mogoče predstavljati dveh sonc na poti po isti
krožnici, najsi bo še tako dolga, je tudi odprti prostor
tiste ravnice po prihodu observantov postal tesen in
premajhen za udobno bivanje dveh samostanskih redov.

Njihov
samostan

Današnja
podoba
samostana

Tretjeredni-
ki v Koprnu

Iz arhiva
tretjered-
nikov

Za-

*Iz reg. Pola,
I. knj.,
fol. 41*

Zamenjava
med obser-
vanti in
tretjeredniki

Potrjena z
apostol-
skim
odlokom

Cerkev
tretjeredni-
kov

Zato so soglasno sklenili, da se bodo ob vzajemnem dogovoru ločili. Frančiškanke svetega križa iz Benetk so v Kopru (še ni znano kako) posedovale cerkev sv. Gregorja skupaj s pokopališčem in hospicem, od katerega je škofija še pred letom 1400 izterjevala obvezno stolno pristojbino, kot to dela še danes. Observanti so se trudili, da bi brezplačno dobili to cerkev, v upanju, da jo bodo lahko zamenjali s cerkvijo tretjerednikov in jim zagotovili stalno in udobno zavetišče, svoj prostor pa razširili s pridobitvijo njihovega zemljišča in cerkve. Nebo je bilo tem načrtom naklonjeno. Redovnice so jim odstopile cerkev sv. Gregorja, ki so jo potem zamenjali za cerkev sv. Magdalene, tako da so postali lastniki celotnega predela, tretjeredniki pa so dobili drug sedež. Da bi se izognili vsakršni možnosti razveljavitve te pogodbe, je papež Klemen VII. s svojim brevom z dne 19. julija 1530 koprskemu škofijskemu uradu naložil, naj prizna kanonski obstoj tretjega reda in ga s posebnim odlokom tudi potrdi, kar je škof Frančišek Blond kot apostolski pooblaščenec tudi storil, tretji red pa se je s tem dokončno ustalil v cerkvi sv. Gregorja, kjer deluje še danes.

Ta cerkev stoji blizu obzidja ob Zubenaških vratih, obrnjenih na jug, na precej odprtem in povsem ravnem prostoru. Od vseh cerkva ubožnih redov je najmanjša, vendar ima kar sedem oltarjev, od katerih je največji postavljen v veliko kapelo na koncu ladje in okrašen z lepo podobo poveličanega papeža Gregorja med svetnikom Hieronimom in Frančiškom; slika sicer ne razkrija avtorjevega imena, vseeno pa priča o njegovi izvrstnosti. Nad glavnimi vrati se dviga kor, postavljen po starem, kjer svete obrede, podobno kot maše ob svetem

ol-

oltarju, opravljajo v ilirskem jeziku. Ker za potrebe obeh ljudstev, italijanskega in slovanskega, ki živita v Istri (kot bomo videli v nadaljevanju), v vsej pokrajini kot tudi v koprski škofiji uporabljajo latinski in ilirski jezik, je prav, da se tudi v njuni prestolnici Istre svete himne v slavo Gospodu prepevajo tako v enem kot v drugem jeziku. V poslopju blizu cerkve so zatem uredili samostan, ki so ga z dodajanjem stavb v neposredni bližini razširili, tako da danes obsega majhno starinsko samostansko dvorišče z dormitorijem, delavnicami in vrtovi, kar je dovolj za potrebe srednje velike samostanske družine. Za njegove redovnike velja, da če že niso po rojstvu Dalmatinci, morajo to biti vsaj po jeziku, saj ta jezik uporabljajo pri zakramentu spovedi slovanskega ljudstva, ki prebiva v mestu ali na njegovem podeželju, predvsem pa za dalmatinske vojake, ki se zadržujejo v pristanišču v službi na majhnih galejah za varovanje Jadranskega morja.

Opis tretjerednikov končujemo z razsodbo v nekem civilnem sporu med njimi in serviti, do katerega je prišlo leta 1564 zaradi vprašanja, kateri imajo prednost v vrstnem redu. V skupnih procesijah so namreč tretjeredniki običajno hodili za križem observantov. Ker so se oboji v mestu stalno nastanili, se med obhodom niso ločevali, zato so tretjeredniki v procesijah stopali pred serviti, ki so običajno ob teh priložnostih prepuščali uglednejše mesto observantom. Tretjerednikom se je zdelo, da lahko to mesto obdržijo, tudi ko bi v duhu apostolskih indultov lahko nosili svoj lastni križ. Serviti so se temu uprli in se sklicevali na ustaljene običaje v Rimu, Bologni, Vicenzi in drugih mestih, kjer sta redova imela svoje lastne samostane, češ da tam imajo serviti pravico do

Cerkveni obredi v ilirskem jeziku

6. knj., 5. pogl.

Njihov samostan

Spor med tretjeredniki in serviti zaradi prednosti

ug-

Reg. Stella,
2. knj.,
fol. 58

Razsodil
škof Stella

uglednejšega mesta v procesijah kot tretjeredniki, ko se ti ne priključijo observantom ali minoritom. Sprožili so spor na koprskem škofijskem sodišču, in ko so natančno pretresli razloge obeh vpletenih strani ter jih, kar je bilo neobičajno, oblikovali tudi v pisni obliki, je Tomaž Stella, ugledni škof tako po znanju kot po svoji neoporečnosti, 2. decembra istega leta odločil, da imajo tretjeredniki prednost pred serviti, ko želijo po svojem starem običaju hoditi za križem observantov, da pa morajo to mesto prepustiti servitom, takoj ko dobijo svoj križ. S tem je bil spor končan, tretji red se je pomiril in ostal na starem mestu. Ko pa se mu je sredi tega stoletja zazdelo, da je ugledneje biti kakršenkoli vodja, najsi bo prvi ali zadnji in najmanj pomemben, so se odločili za nošenje lastnega križa in zase v procesiji zelo ponižno izbrali zadnje mesto ter hodili med bratovščinami in kapucini, kot to velja še danes. Mi pa nadaljujemo svoje opisovanje s kapucini.

Globoko in goreče čiščenje serafskega patriarha Frančiška v Kopru bi bilo videti mlačno in pomanjkljivo, če poleg omenjenih in dobrohotno sprejetih svetih redov ne bi bilo reda najpopolnejšega odrekanja, ki se mu poenostavljeno reče kapucini. Ljubezen, ki v svoj objem sprejme vse otroke Očeta Stvarnika, najsi bodo še tako številni, mora biti zelo nežna in globoka. V mesto so jih sprejeli leta 1621, čeprav je vzrok za njihov prihod veliko starejši. Divja kuga se v preteklem stoletju nad Kopro ni znesla samo enkrat, temveč dvakrat in še tretjič, in sicer leta enajstega, štiriinpetdesetega in tridesedmesetega po letu 1500. Prvič (omenja jo Petronio) je izbruhnila zaradi izkopov v bližnjih morskih plitvinah na južni strani mesta. Izkopali so velike količi-

Vzrok za sprejem kapucinov v mesto

Petron.,
2. knj.,
8. pogl.,
fol. 357, in
10. pogl.,
fol. 386

ne blata, in ko so ga naložili pod južno mestno obzidje, so po njem izven obzidja speljali cesto, ki danes vodi od pristanišča do mostu na kopno oziroma dalje vse do Vrat vseh svetih; s čiščenjem so galejam in čolnom zelo olajšali dostop do Levjega gradu. Vendar so neprijetni hlapi, ki so se dvigali iz gnilega blata, postali kužni. Nova postelja, ki so jo pripravili za morje, je mestu prinesla mrliška nosila, iz ostudne umazanije pa se je rodilo pretresljivo žalovanje. Druga kuga je bila vsesplošna, divjala je po Italiji in se je v Istro razširila iz Furlanije. Tretja je bila žalosten ostanek predhodnih dveh, saj je dvajset let potuhnjeno tlela, ne da bi bila zatrta, in se je kot smrtonosna vžigalna vrvica, skrita za nekim zabojem, ponovno vnela ob čiščenju neke okužene hiše. Drug ob drugem sta bila v tistem gnezdju vsa ta leta skrita slama in ogenj, ne da bi se vnela. Ob najmanjšem dotiku z roko pa je kot ob sprožilnem gibu izbruhnil tako silovit požar, da je upepelil vso Istro, še najbolj pa njeno prestolnico. Po Sennertovih besedah, ki jih navaja Petronio, je imela nesreča tako velike razsežnosti, da je osupnila najbolj izkušene zdravnike, tudi slovitega Francanzana, ki je dogajanje opisal kot nekaj izjemnega.

Ob teh pretresljivih nesrečah pa mesto, čeprav polno groze, nikoli ni popustilo v svoji pobožnosti in se je s priprošnjami zateklo pod varno zavetje svetih sester Marte in Marije, da bi pri milostnem Odrešeniku, njenem družinskem gostu, izprosili predah za izmučeno ljudstvo, tako kot sta za svojega umrlega brata Lazarja izprosili življenje, čeprav je že razpadal, ter se svečano zavezalo, da bo Bogu ter v čast njuni slavi in imenoma postavilo razkošen oltar. Jezni Gospod se je pomiril in zadržal okrutno šibo Božjo. Ker pa mesto, izčrpano od

Mesto
večkrat
prizadene
kuga

*Petron.,
2. knj.,
10. pogl.,
fol. 387*

Zaobljuba
za
odrešitev
pred kugo

šte-

*Petron.,
2. knj.,
7. pogl.,
fol. 357*

Postavitev
temeljnega
kamna za
cerkev in
samostan
kapucinov

številnih udarcev, ni moglo hitro izpolniti svoje obljube, se je skušalo za zamudo odkupiti tako, da se je ob dobrohotnem soglasju svojega škofa zavezalo namesto oltarja zgraditi cerkev in samostan, prav tako posvečena sveti-ma sestrama, kjer bi prebival strogi red manjših bratov kapucinov. Potem ko so odkupili več hiš in vrtov, potrebnih za postavitve načrtovanega poslopja, je Hieronim Rusca v želji, da bi gradnjo začeli z Božjo pomočjo, 29. avgusta leta 1621 v stolnici najprej blagoslovil visok križ, stalni prapor kapucinskega reda, zatem pa skupaj s škofijsko in redovno duhovščino v spremstvu pobožnega ljudstva odšel blagoslovit temeljni kamen nove cerkve, ki ga je ob običajnem obredu vzdikal v izkop za temelje. S tem sta se začeli obe gradnji, cerkve in samostana. Božja previdnost, za katero je značilno, da z odločno in previdno roko usmerja sveta dela k zelenim namenom, se je tu izkazala še posebej čudodelna, saj je gradnja, ki se je začela ob skromnih pripravah nezadostnega materiala, v treh letih, potem ko je začela z vseh strani pritekati nepričakovano obilna pomoč, tako napredovala, da so se v samostan in cerkev že lahko naselili redovniki kot popolna redovna družina, v nekaj naslednjih letih pa sta bila povsem končana in opremljena. Resnici na ljubo, nista nič posebnega, sta le natančen in lep posnetek drugih stavb kapucinskega reda, ki ob vztrajanju pri poenoteni morali svojih bratov težko prenaša kakršnokoli spremembo tudi v ureditvi svojih prostorov. Vendar sta zadržali skladnost in prikupnost, saj so prijaznost kraja, ravno zemljišče in okolica izboljšali gradbene načrte, ne da bi bil kdo posegal vanje. Cerkev je tako svetla, da s svojo čistostjo preraja, in tako lepa, da s svojo preprostostjo očara. Okrašena je z dragoceni-

Cerkvena
stavba

mi platni izvrstnih slikarjev, med njimi Veroneseja in Fiaminga. V večji od obeh kapel sta upodobljeni sveti sestri Marta in Magdalena, ki ob pomoči dveh serafov, Frančiška in Antona, očeta in sina, ponujata koprsko mesto veliki Materi Božji. Dvakrat na leto cerkev počastijo z množično procesijo. Ob prazniku sv. Marte se v njej zbere vsa duhovščina, da skupaj z mestom izpolni svojo staro obljubo, ob prazniku sv. Barbare pa topničarji ob prisotnosti podestata, plemstva in ljudstva izpostavijo v češčenje relikvije svoje zavetnice. Dandanašnji pa so skozi celo leto ob petkih, na dan trpljenja križanega Odrešenika, uvedli prijazen in koristen obred, ljudsko imenovan *Srečna smrt*, ki se ga v izkazovanju pobožnosti udeležujejo duhovniki in laiki.

Obred
srečne
smrti

Ničesar posebnega tudi ni mogoče dodati o samostanu, za katerega smo povedali, da je bil zgrajen po vzoru drugih samostanov tega reda. Omenimo le to, da ima kovačijo, knjižnico, vrt in vse drugo, kar potrebujejo redovniki. Lahko se pohvali z nekaj več bivalnega udobja, zato se v adventu in postu kot v varnem pristanu tu zbirajo številni evangeljski poslanci, ki jih beneška redovna provinca pošilja širit Božjo besedo v različne kraje po Istri. Red vrača meščanom ljubezen z ljubeznijo svojih redovnikov, neutrudnih tolažnikov v duševni stiski, predvsem siromašnih in bolnih. Ko je leta 1631 ponovno divjala okrutna kuga, so se številni med njimi v plemeniti skrbi za kužne bolnike izpostavili in za blagor mesta žrtvovali tudi svoje življenje. Če jih je v mesto pripeljala zaobljuba, dana v strahu pred kugo, iz njega niso hoteli oditi drugače kot sredi truda med nudenjem milostne pomoči kužnim bolnikom. Kako veličasten odhod, če je s tem ljubeči trud nagrajen z večno srečo!

Ureditev
samostana

Pomoč
redovnikov
kužnim
bolnikom;
Petron.,
8. pogl.,
loc. cit.

O ustanovitvi samostana in cerkve govori tudi ustrezen napis, izklesan v kamnu na notranji strani glavnih cerkvenih vrat. Tako pravi:

Napis na
dograje-
nem
samostanu

*D. O. M.
BB. Marthæ, & Mariæ Magdal.
Gregorio XV. Pont. Max.
Antonio Priolo Duce,
Hieronymo Rusca Episcopo,
Marino Barbaro Præto-
re Bern. Georgio, & Pasch. Grim. Consil.
Octon. Bello, & Octav. Gavard. Sind.
Civitas
R.R. PP. Minoribus Cappucinis
Devotionis ergo. Ann. M. D. CXXI. IIII.
kal. Sept.*

Temu je sledila posvetitev cerkve (da ji tudi pri svetih obredih ne bi manjkala popolnost), ki jo je opravil Peter Morari leta 1634. Tudi o tem priča napis:

In na
posvečeni
cerkvi

*Templum hoc
In honorem S. Marthæ Virg.
Illustrissimus, ac Reverendissimus D. Petrus
Morarius Clodien.
Episc. Justinopolit.
XI.kal. Novemb. 1634.
Consecravit cum Altare Maiori,
Et eius Annivers. pridie kal. Septemb.
celebrari indixit.*

Č E T R T O P O G L A V J E

Cerkve in priorat benediktinskih menihov

P otem ko je v Božji ljubezni in velikodušni pobožnosti tako oglejskih patriarhov kot istrskih škofov sveti red častitega patriarha Benedikta prišel osrečevat Istrsko pokrajino, se mu je s štirimi samostani oziroma priorati ob vzorni predanosti svojih sinov hitro uspelo naseliti v njene glavne škofije: Poreč, Novigrad, Trst in Koper. Njegov prvi samostan, postavljen na prijaznem otoku nasproti Poreča, se imenuje sv. Nikolaj otoški. Drugi stoji med Kaštelom in Bujami na ozemlju novigrajske škofije in se po istoimenski težko prehodni planoti imenuje sv. Peter na Krasu. Tretji je v predmestju Trsta, poimenovan po svetih mučencih zaradi številnih svetih relikvij, ki jih tu častijo. Četrti se imenuje sv. Nikolaj v Valdoltri in leži onkraj morja nasproti Kopru, od katerega je oddaljen približno dve milj, na rodovitnem rtu, imenovanem Debeli rtič, ter s svojo lego mestu ustvarja plemenito podobo. Da bi se ne oddaljili od našega namena, bomo posebej opisali samo tega in se le po potrebi dotaknili tudi tržaškega. Naj ne preseneča, da ga uvrščamo med redovne samostane v mestu, čeprav stoji izven obzidja, kajti z novim domom se pravice starega doma krepijo, ne pa manjšajo, pridobitev nove cerkve pa utrjuje in ne izničuje posesti prve. Samostan je namreč združen s cerkvijo in hospicem Marijinega oznanjenja v samem srcu Kopra, ki sta še danes v njegovi popolni posesti in katerih beneficije v celoti uživa. Če bi že vsaka od teh dveh pravic povsem zadoščala za njegovo uvrstitev med mestne cerkvene

Štirje
priorati
benediktin-
skega reda
v Istri

ustanove, le kako naj ga ne bi vse tri enote skupaj uvrščale med koprsko redovno duhovščino? Preden se odločimo za kakršnokoli sodbo o tem, preučimo zgodovino samostana od samega njegovega začetka, in takoj bo vse jasno. Potem bodo od krožnice stekle ravne linije do središča kroga.

Mnenje
ljudstva o
dveh
prioratih v
Trstu in
Kopru

Med ljudstvom je še zmeraj razširjeno nenavadno prepričanje, da je tržaški škof iz reda benediktincev v času, ko je tržaško Cerkev vodil kot škof, koprsko pa kot upravitelj, v želji, da nagradi svoj red, podaril cerkev svetih mučencev v predmestju Trsta samostanu sv. Štefana in Jurija v Benetkah, cerkev sv. Nikolaja nasproti Kopra pa samostanu sv. Nikolaja na Lidu, prav tako v slovitih Benetkah, ki sta oba last benediktinskega reda. Ker se je torej vedel kot ljubeči sin do svojega reda in kot slab ženin do svoje Cerkve, je vzbudil dvom o tem, ali ga je treba pohvaliti za njegovo globoko predanost benediktinskemu redu ali grajati zaradi zapostavljanja svoje svete neveste. Ta splošni sum pa, kot kaže, ni povsem neutemeljen, saj ga potrjuje zapis v starem registru tržaških škofov, ki ga Petronio navaja z naslednjimi besedami: *Successit Henricus de Wildestain Germanus, Anno 1383. Iste propter ineptam æconomiam, ac dilapidationem bonorum Episcopatum fuit depositus ab Episcopatu Tergestino, & translatus ad Petinensem. Fuit Ord. S. Benedicti, cui donavit multa Bona posita prope Civitatem Iustinopolis cum Ecclesia S. Nicolai dicta d'Oltra, & multa propè Civitatem Tergesti cum Ecclesia SS. Martyrum.*

*Petron.,
2. knj.,
7. pogl.,
fol. 356*
*Ital. Sac.,
5. zv. de
Patriarc.
Venet.,
fol. 1280,
št. 15 &
fol. 1332,
št. 28*

Vendar, oh, kako zahrbtna je predrzna laž v svojih zvijačah pri poniževanju resnice! Le kdo ne bi brez pomisleka verjel temu poročilu iz tržaškega arhiva, torej iz najzanesljivejše shrambe burnih dogodkov te Cerkve?

Sam

Sam Petronio mu v celoti pritrjuje, in to bi storili tudi mi, če ne bi bula, ki jo je Aleksander III. poslal opatu Lenartu v samostanu sv. Štefana in Jurija v Benetkah, in indult, ki ga je oglejski patriarh Wolfger naslovil samostanu sv. Nikolaja na Lidu, razkrivala zaslepljujoče pomote. Oba lahko preberemo pri opatu Ughellu, tu pa bomo navedli le nekaj stavkov, ki ustrezajo našemu namenu. *Ea propter*, piše papež Aleksander opatu in menihom sv. Štefana in Jurija, *Ecclesiam SS. martyrum, quemadmodum eam vobis Narvicus q. Tergestinus Episcopus cum assensu Canonorum suorum, & P. q. Aquileiensis Patriarchæ rationabiliter contulit, & tam ipse, quam Successor eius Bernardus, nunc eiusdem Loci Episcopus, scripto authentico roborarunt, vobis & per Vos Monasterio vestro Autoritate Apostolica confirmamus*. Bula iz leta 1177 je bila poslana iz Tusculana, danes Frascatija, potem ko se je papež z zborovanja v Benetkah vrnil v okolico Rima. Zato ni res, da naj bi bil tržaški škof Henrik leta 1383 samostan sv. mučencev podaril samostanu sv. Štefana in Jurija, temveč je to storil Narvik; njegov naslednik Bernard oziroma Vernardo je to potrdil, oba pa sta bila tržaška škofa v dvanajstem stoletju, torej dvesto let pred Henrikom. *Stabilimus etiam*, pravi patriarh Wolfger o opatiji sv. Nikolaja na Lidu, *& confirmamus eidem Monasterio tres stationes, quas Antecessores nostri Peregrinus, Waldonius, Gotthifredus, & Peregrinus secundus concesserunt, scilicet in Foro Aquilejensi super ipsam Ripam Fluvii Natisæ iuxta Venetorum Stationes & c. Eidem quoque Monasterio confirmamus per hanc paginam omnes pertinentias eius, scilicet Molendina de Arno, & Pinvento, cum pascuis, pratis, campis, sylvis, piscationibus, venationibus, & cum adiacentibus cultis, & incultis, quod ad jus, & potestatem S. Nicolai ex Instrumento*

Ital. Sac.,
5. zv. de
Patriarc.
Venet., fol.
1280, št. 15
& fol.
1332,
št. 28

An-

Antecessorum nostrorum collatum esse didicimus, auctoritate Aquilejensis Ecclesiae, ac nostra ei corroboramus. Ta indult je izdal v Benetkah leta 1205. Samostan sv. Nikolaja in drugo staro posest v Istri je torej kot last beneške opatije na Lidu potrdil patriarh Wolfger stoletje pred nastopom škofa Henrika. In če je tako, slednjemu po krivici pripisujejo odtujitev tega samostana.

Ker je pri vsem tem šlo za ljudske govornice, ki so bile tako neprijetne, kot je lahko ljudstvo nadležno, in ker je vse to potrjevala domneva iz starega registra tržaških škofov, za katero lahko verjamemo, da jo je pošteni Petronio prepisal tako resnicoljubno, kot mu je bila predložena, je prav, da jasneje osvetlimo resnico o teh dogodkih; toliko bolj, ker v patriarhovem indultu ni jasno zapisano, da cerkev sv. Nikolaja pripada Kopru, iz papeževe bule pa ni razvidno, da cerkev sv. mučencev pripada Trstu. Ughello sicer trdi, da je Henrik Waldensteinski leta 1383 zasedal prestol tržaškega škofa in da je bil od tam leta 1390 premeščen v pičensko Cerkev, ne omenja pa, da bi pripadal benediktinskemu redu ali da bi kake-mu samostanu svojega reda kdaj podaril kakršnokoli pravico ene ali druge od omenjenih cerkva. Celo nasprotno, zelo jasno pove, da je bil sprejet v sveti red avguštincev. Tako pravi pri navajanju seznama tržaških škofov: *Decessit Angelus 1383. die 12. Mensis Augusti. Fr. Enricus hujus Nominis Tertius, Boemus, sive Moravus de Waldestain ex Ordine Eremitarum S. Augustini ad Ecclesiam Petenensem fuit translatus 1390.* V seznamu Pičenskih škofov pa ponovno trdi: *Fr. Enricus Boemus Ordinis S. Augustini paulo ante Episcopus Tergestinus ad hanc transiit Ecclesiam Anno 1390.* Iz te tako očitne neuskklajenosti lahko vsakdo razbere, kako zanesljiv je izpis iz navede-

Ital. Sac.,
5. zv.,
fol. 506

Ibid.,
fol. 453

ne-

nega registra in v kolikšni meri je verodostojen oziroma lažen. Kolikor bolj se namreč ujema z Ughellom glede obdobja, v katerem je živel Henrik, toliko bolj potrjuje svojo neutemeljenost, kar bomo tudi dokazali. Henrik ni mogel odtujiti posesti koprške Cerkve, ker ni bil njen upravitelj; to bi namreč pomenilo, da je dal nekaj, česar ni imel. Koprške Cerkve okoli leta 1383 namreč ni vodil Henrik, temveč Ludvik Morosini, ki je bil na škofovsko mesto imenovan leta 1363 in je škofijo vodil do 1390, ko je na njegovo mesto, potem ko je bil premeščen iz Kopra na škofovski sedež v Metoni, stopil Janez Lore-dano in škofijo vodil do smrti leta 1411. Toliko je raz-vidno iz škofijskih dokumentov, ki jih hranijo koprski prelati. Le kako naj bi bil torej leta 1383 tržaški škof Henrik, ki je bil kmalu zatem, leta 1390, premeščen iz Trsta, podaril benediktinskemu redu samostan sv. Niko-laja v Valdoltri, če nikoli ni imel jurisdikcije nad koprsko Cerkvijo? Z veseljem smo peresu tokrat pustili prosto pot, da iz glav prežene lažno domnevo o veliki škodi, ki naj bi jo bil povzročil redovniški škof in še benedik-tinec povrhu.

Zdaj, ko smo ovrgli zmotno ljudsko govorico, je prav, da pokažemo resnico, ki je toliko pristnejša, iz kolikor večjih globin, kjer je doslej pozabljena ležala, izhaja, in pogledamo v arhiv samostana ugledne benediktinske bratovščine sv. Nikolaja na Lidu v Benetkah. Spoznali bomo, kako je Adalgerij, ki mu Ughello pravi Aldogorio, leta 1072, ko je vodil tržaško in upravljal koprsko Cer-kev, opatu omenjenega beneškega samostana Zenu po-daril cerkev sv. Apolinarija z vinogradi, oljčniki, zemljo in vsemi drugimi pravicami, ki so izhajale iz območja Debelega rtiča, kjer stoji sporni samostan, danes imeno-

1. knj.,
5. pogl.

Območje
sv. Nikola-
ja je škof
Adalgerij
podaril
benedik-
tincem

van

van sv. Nikolaj Valdoltrski. O tem priča javna listina:

Listina o
donaciji

Iz Cathast.
S. Nicolai
de Ultra,
knj. P. P.,
fol. 1,
izvleček iz
arhiva S.
Nicol. de
Littor.
Venet.

In Nomine Domini Dei & Salvatoris Nostri Iesu Christi. Anno ab Incarnatione ejusdem Redemptoris Nostri millesimo septuagesimo secundo, die secunda mensis Maii. Actum in Civitate Iustinopoli. Ego Adalgerius Sanctæ Sedis Tergestinae Ecclesiæ Episcopus per consensum Remedii Presbiteri, & Ioannis Advocati Nostri do, & dono, atque concedo tibi Zeno Abbati de S. Nicolao, & Ecclesiæ tuæ, quæ est posita in Littore de Portu Rivo alto de Venetia, & omnibus suis successoribus Ecclesiam meam dicatam S. Apollinari Martyri Christi cum Vineis, & Olivis, & Terris aratitiis, cum introitu, & exitu suo de proprio, quæ est in loco, qui vocatur Gasello. Ab uno latere firmat cum Vinea Ioannis Bautitio, ab alio latere firmat in terra, quæ fuit Amantini de Iudice; A tertio latere firmat cum Vinea Confraternitatis de S. Iusto; A quarto quoque latere firmat in Terra, quæ fuit Boni de Valtera. Et in super dono, Vineam cum Olivis, quæ est posita in loco, qui vocatur Acafelis dictæ proprietatis. De qua supradicta Ecclesia, & Terris, Vineis, Olivis, & de omnibus, quæ superius leguntur, & quantumcumque in ipsis designatis lateribus mihi pertinet, trado Chartam traditionis, tibi; Zeno Abbati Monasterii, & omnibus tuis successoribus do potestatem habendi, tenendi, fruendi, commutandi, usque in perpetuum pro Dei amore, & in remedium Animæ meæ. Sed hæc omnia predicta ita concedo, & largior, ut nec Ego, nec alius successorum meorum, aliquam molestiam, vel debitum imponere debeamus dicto Abbati, vel suis successoribus, vel etiam suis subjectis Monachis, ab eis missis ad locum custodiendum; sed in perpetuum defensare, & auctorizare, & in omnibus auxilium dare. Et si quocumque tempore Ego prædictus Adalgerius Episcopus, vel aliquis successorum meorum, vel aliqua submissa persona contra hanc nostræ traditionis Chartam ire attentaverit, aut corrumpere,
vel

vel molestare præsumpserit, sit compositurus tibi predicto Zeno Abbati S. Nicolai; vel tuis successoribus auri libras decem, & hæc nostræ traditionis charta in sua permaneant firmitate. Actum in Civitate Iustinopoli die, & Anno supradictis.

Signum. Adalgerius. Signum. Remedius. Signum, Ioannes Advocatus eorum Conscientiæ. Signum Walpero Testis. Signum. Cadullo de Iudice. Testis. Signum. Bertaldus Albini Testis. Ego Basilius Notarius hanc traditionis chartam manu mea scripsi atq. firmavi.

Benediktinci so brez odlašanja prišli pobirat sadove velikodušne dobrotljivosti škofa Adalgerija, in ker so sem prispeli iz beneškega samostana na Lidu kot redovniki sv. Nikolaja, je nevedno ljudstvo tako poimenovalo tudi cerkev sv. Apolinarija in ji dodalo besedico *d'Oltra*, onkraj, morda zato, ker leži onkraj morja, ali pa da bi jo razlikovalo od istoimenske cerkve, ki je že pred tem stala v mestu. S tem dvojnimi imenom je cerkev vpisana tudi v koprške dokumente tistega časa. Z milimi lastnostmi neoporečne npravnosti se je začel samostan širiti in vlivati spoštovanje v srca vseh ljudi bližnje okolice. Mesto, ki se ni zadovoljilo samo s tem, da ga je imelo v vsakem trenutku pred očmi, si je večkrat zaželelo, da bi ga ljubeče stisnilo k srcu; ker pa so mesto pestile nenehne nadloge in ga prizadele neštete nesreče, se je to uresničilo šele dobrih štiristo let po ustanovitvi samostana. Ob Petrorijevih vratih je stala cerkev Marijinega oznanjenja s hišo, vrtom in drugimi pritiklinami, ki sta jo samostanu leta 1426 v nabožne namene podarila Marino della Rocca in njegova mati Leonora, kar je s škofovskim ukazom potrdil Martino de'Bernardini, in ker jo je mesto namenilo za takojšnjo uporabo kateremu od meniških redov, je zdaj za to izbralo benediktince.

Prihod benediktincev na pridobljeno mesto

Cerkev sv. Apolinarija poimenujejo po sv. Nikolaju

Iz cit. Cathast.

Ibidem

In

In tako je 1. novembra 1445 (v času škofovanja Gabrijele de Gabrielija) cerkev v imenu opata beneškega samostana na Lidu Jerneja di Verone pred njenim glavnim oltarjem prevzel njegov prior Janez. Ker pa je šlo obenem za povečanje priorata sv. Nikolaja v Valdoltri, je bilo v pogodbo vključeno tudi moteče določilo, naj bo hospic Marijinega oznanjenja sestavni del omenjenega priorata, dokler bo ta združen z beneškim samostanom na Lidu; v nasprotnem primeru naj ta pravica ugasne. Na ta način se je častitljivi benediktinski red s prioratom sv. Nikolaja in hospicem Marijinega oznanjenja, katerih posest od takrat pa vse do danes mirno in nemoteno uživa, razširil na obalo nasproti Kopra in v samo mesto.

Priorat sv. Nikolaja se razširi v Koper

Zdaj, ko smo iz pozabljenih pričevanj poiskali najstarejše vire o tem samostanu, si ga lahko obenem z njegovimi cerkvami ogledamo tudi поблиže. Cerkev Marijinega oznanjenja je po letu 1400 zgradil Anton della Rocca, ki se je proslavil s svojimi vojaškimi uspehi, izobrazbo in pobožnostjo. Njena stavba ni posebno velika, zato pa je deležna globoke predanosti in žlahtne oskrbe svojih redovnikov. Druga cerkev, posvečena svetnikoma Apolinariju in Nikolaju, je bolj prostorna, posodobljena in polepšana. Nasproti glavnega oltarja, ki ga poleg častitljivih podob njenih dveh svetih zavetnikov krasita podobi očeta Benedikta in deviške Matere, visi v eni od niš slika samega sv. Apolinarija, za katero najstarejše izročilo pravi, da so jo v cerkvi častili že veliko stoletij poprej, od takrat, ko je škof Adalgerij cerkev odstopil benediktincem. Stavba priorata oziroma samostana, kot mu pravi ljudstvo, je moderno urejena in delno končana v naših časih. Ob vhodu se razprostira srednje veliko samostansko dvorišče, obdano z ložami, delavnicami v

Cerkev Marijinega oznanjenja

Cerkev sv. Apolinarija in Nikolaja

Stavba priorata

pri-

pritičju in s celicami in hodniki v zgornjem delu. Obsega več lepo simetrično razporejenih bivalnih prostorov in z več strani uživa v vse smeri odprt in veličasten razgled, ki s kristalno čistim morjem na eni strani, zelenim gričevjem na drugi, spredaj pa s pogledom na mesto Koper, postavljeno na otoku, združuje vse, kar lahko lepega in prijaznega ustvarita in naslikata narava in človeška spretnost. Tu ima svoj sedež upravitelj, ki nadzoruje tudi druge istrske posesti v lasti opatiije na Lidu. Sem so včasih prihajale na oddih ugledne osebnosti, ki jih je ožarjal blišč škofovske mitre, predvsem v poletnih mesecih pa še zmeraj prihajajo tudi redovniki z beneškega Lida, ki jih privabljata prijazna lega in odmaknjenost kraja ali zdravilno koprsko podnebje. A nas že vabi drugo obnebje, povsem neomadeževano in bleščeče v čisti luči, to pa so častitljivi samostani svetih devic.

P E T O P O G L A V J E

*Cerkev in samostan redovnic sv. Klare*Redovnice
v Trstu

In v Pulju

In v Kopru

P oleg svetih samostanov in njihovih redovnikov, izbornih vojakov velike Božje vojske, ki se bojujejo, da bi Kopru odprli nebeška vrata, imamo še dva samostana svetih devic, ki so si v želji, da si zagotovijo poroko z nebeškim Ženinom, zatisnile ušesa pred varljivim laskanjem grešnega sveta in se odločile za neomadeževano življenje v dosmrtni, a blagodejni osami. To je posebna pravica Kopra, istrske prestolnice, saj je doslej ni bilo deležno nobeno drugo mesto v pokrajini. V Poreču, Novigradu in Pičnu ni redovnic. Samo v Trstu je samostan benediktinskih devic, pa še ta je omejen na trideset redovnic, čeprav po meniških in redovniških pravilih število ni pomembno. Tudi v edinem samostanu, ki je v Pulju, je tako malo redovnic, da bi Nebo spričo tega, da ga pestijo tako neprijazno podnebje kot skromni prihodki, lahko poskrbelo, da se njihovo število poveča, če je že bil samostan pred toliko leti ustanovljen. Naša dva samostana sta posvečena sv. Klari in sv. Blažu; prvi pripada serafskemu redu iste svete Zavetnice in Matere, drugi pa milemu redu velikega očeta in cerkvenega učitelja Avgušтина. Oba redova sta zelo stara, saj šteje vsak od njiju že štiri stoletja. Njuni redovni družini sta številni in imata skupaj s služinčadjo ter z gojenkami vsaka po šestdeset in več devic; v obeh enako pohvalno spoštujejo samostanska pravila, saj redovnice v sveti tekmi živijo odmaknjene od sveta in v družbi z Bogom. A pustimo skupne odlike obeh redov in pogledjmo raje njune posebnosti. Z ničimer ni mogoče

po-

pojava natančneje opredeliti kot z njegovim izvorom. In če je zgodnejši nastanek zadosten vzrok za prednost, začnimo s starejšim, z redom sv. Klare.

Na rahlem nagibu najvišje ravnice v mestu, na kateri je od nekdaj, kot piše Manzuoli, stala mestna palača konzulov, danes imenovanih sindiki, stojita cerkev in samostan sv. Klare. Kdo je bil njun ustanovitelj, zakaj in kdaj natančno sta bila zgrajena, tega nam pozabljiva preteklost ne zna več povedati. Pač pa lahko nekaj negotovosti odpravi milostni indult, ki ga je 4. novembra 1301 izdal škof Peter Manolessso. Ko je bil iz svetega reda minoritov povzdignjen na škofovski sedež v Kopru, je s pristankom stolnega kapitlja v svojem imenu in v imenu svojih naslednikov odprl klavzurnim redovnicam v Kopru vse možnosti, da se združijo z redom sv. Klare, jih razbremenil vseh obveznosti, ki so ali bi izhajale iz same klavzure, ter tako samostan kot osebe, ki bi v njem živele ali bi kasneje vanj prišle, odvezal vsakršnih škofovskih pristojnosti, obveznosti ali bremen. Pa poglejmo, kaj je zapisano v izvirnem indultu, ne da bi se s tem odmaknili od naše namere ali razočarali radovednost bralcev.

In illius Nomine Iesu Christi, qui Carnem suscepit de Virginali utero incorruptam. Quia solet Pontificalis Benignitas piis votiis, & honestis petentium desideriis favorem benevolum impartiri idcirco Nos Fr. Petrus Manolessus Dei gratia Iustinopolitanus Episc. ad humilem petitionem, & precum instantiam sororum Cellæ Iustinop. intuitu Pietatis, & Misericordiæ, ac Animæ nostræ remedio, de voluntate, & consensu majoris partis Canonorum Nostræ Iustinopolitanæ Ecclesiæ, videlicet Domini Oddorici Decani, Præsbyteri Ioannis Archidiaconi, Præs. Michaelis, Præs. Guarnerii, Præs. Fortis, Præs.

Manz.
Descript.
Istr., 1.
knj., fol. 66

Lega
samostana
sv. Klare

Indult
škofa
Manolessa,
s katerim
jih odvezu-
je svojih
pristojnosti
ter podreja
redu
minoritov

2. knj., fol.
98, Regist.
Pol. in iz
Arch.
Monial.

Ia-

Iacobi Rubei; Præsb. Guezoli, Præsb. Montani, Ianoni, Petri, & Ziani Canonice prædictæ Ecclesiæ, damus, tradimus, atq: concedimus per Nos, nostrosq: successores, eisdem sororibus, earumq. successoribus, seu Cellæ prædictæ plenam, & liberam potestatem, ac auctoritatem, & licentiam incorporandi se Ordini Sanctæ Claræ; omnia Iura tam temporalia, quam spiritualia, quæ hujus modi habemus, & deinceps habituri eramus in dicta Cella; ipsam ac Personas in eadem nunc, & semper commorantes ab omni lucre Episcopali, & cuiuslibet alterius conditionis obligatione, seu gravamine eximentes, & liberantes, ut ea libertate fruantur, & gaudeant, qua fruuntur, & gaudent loca omnia prædicti Ordinis Sanctæ Claræ. In cuius rei testimonium hoc præsens Instrumentum Publicum Carolo Notario Nostro infrascripto ad scribendum dedimus, & nostri sigilli pendentis iussimus munimine roborari. Actum Iustinopoli in Camera dicti Domini Episcopi posita in Domibus q. Domini Corradi Sacristæ, & Canonici Iustinopolitane Ecclesiæ prædictæ: præsentibus Petro Corbo, Dominico de Mantua familiaribus dicti Domini Episcopi, & aliis vocatis testibus, & rogatis, sub Anno Domini millesimo trecentesimo primo, Indictione quarta decima, Die quarto Mensis Novembris Pontificatus Domini Bonifacii Papæ Octavi Anno septimo.

Locus
Sigilli
Notariatus

Ego Carolus Catenarius de Placentia Publicus Autoritate Imperiali Notarius, & nunc dicti D. Episcopi Scriba prædictis omnibus præsens fui, & de Mandato ipsius Domini Episcopi, & dictorum Canonice Voluntate hæc scripsi, & roboravi, & c.

Pred tem
indultom
so se
imenoval
klavzurne
redovnice

Manolessov indult vsebuje kar nekaj podatkov, pomembnih za našo raziskavo, predvsem pa dva preverjena in enega, ki je dvoumen. Nedvomno drži, da so bile redovnice sv. Klare klavzurne sestre že pred letom 1301, saj jih že takrat tako imenujejo. Beseda *klavzura*

pa

pa natančno določa tisto skrivališče, kamor sodi vse, kar želimo prikriti tujim pogledom. In tako so v Koprju sveto mesto, kamor so se predano zatekla številna poštena dekleta, da bi se umaknila pred laskajočimi pogledi sveta, poimenovali klavzura, samim devicam, ki so se tam zbirale v sestrski Božji ljubezni, pa so rekli klavzurne redovnice. To poimenovanje, ki je sicer izvirno, pa ni bilo značilno samo za Koper, saj je opat Paladij o oglejskem patriarhu Gregorju za leto 1267 zapisal, *da je v Čedadu postavil temeljni kamen za samostan klavzurnih redovnic sv. Dominika*. Še danes se ta redovna družina ne imenuje nič drugače kot klavzura. Zagotovo so bile do omenjenega leta podrejene škofu, saj so se lahko priključile serafskemu redu sv. Klare šele potem, ko so dobile škofovo odvezo. Privilegija odveze pa je lahko deležen samo tisti, ki je komu podrejen. Še zmeraj tudi ni jasno, kateremu redu so pred tem pripadale in koliko let prej so mu že dale svoje ime. Lahko pa rečemo, da so bile najverjetneje tretjerednice oziroma picokere enega od dveh že obstoječih svetih redov v mestu, sv. Dominika ali sv. Frančiška, saj so bile prave sestre. Sicer pa ni verjetno, da bi zlahka prestopile v drug red, če so prej kateremu sploh pripadale. Tudi njihova prvotna ustanovitev naj bi segala precej pred omenjeno leto 1301; če bi se namreč to zgodilo kasneje, bi bila ustanovitev morda omenjena v Manolessovih patentih. A čemu vsa ta ugibanja?

Podrejene
škofu

V duhu škofovega indulta so se torej klavzurne redovnice leta 1301, prvega leta Manolessovega škofovanja, priključile slovitemu praporu svete junakinje Klare Asiške in prevzele tako pravila njenega reda kot njeno ime, čeprav so si veliko let kasneje, kot poročajo javne

1301 se
priključijo
redu sv.
Klare

li-

*Iz arhiva
Monial.
Convent.*

Pomagajo
jim
minoriti

Doživljajo
zgode in
nezgode

*Iz
navedenega
arhiva*

listine, ponovno privzele prvotno ime klavzurnih redovnic. V istem obdobju je provincialni predstojnik minoritov v Dalmaciji, h katerim je od nekdanj sodil samostan sv. Frančiška, prevzel upravljanje samostana, neposredni nadzor pa v vlogi spovednika takoj predal enemu svojih redovnikov. To je veljalo več kot poltretje stoletje, ob običajnem izmenjavanju srečnih in nesrečnih dogodkov. Človeško ravnanje ne ponuja dišečih vrtnic brez bodečih trnov. Za samostan je bila seveda nedvomno sreča to, da se je priključil redu, kakršen je serafski, ki ima dosti pravic, reden dotok odpustkov ter številne učenjake in svetnike v svojih vrstah. A če je celo za nemoteno gibanje kateregakoli od nebesnih teles, čeprav je neobčutljivo za tuje vplive, potrebna zavetniška angelska pomoč, lahko samostan svetih devic, ki predstavlja nebesa na zemlji, a je žal izpostavljen posvetnim skušnjavam, kaj hitro zaide v nered, če je prepuščen le vodstvu enega samega človeka. Veliko korist je samostanu prinesla milost številnih olajšav in privilegijev, ki mu jih je dodelil Sveti sedež, svoje legate in nuncije, ki so delovali v Benetkah, pa ob tem zavezal, da jih spoštujejo. Vendar bi stalno bivanje provincialnega redovnega predstojnika v tako oddaljenem kraju, kot je Koper oddaljen od Dalmacije, lahko povzročilo nemalo škode, saj so postajali spori ob redovniških zborih pogostejši od prazničnih dnevov. Odlična in zanj primerna je bila zato modra odločitev generalnega predstojnika svetega reda Lovrenca Sparase, ki je leta 1338 samostan izločil iz dalmatinske province in ga prenesel v neposredno pristojnost svojega urada. Ker pa je bil tudi on prisiljen, da je zaradi dobrega vodenja svojega reda nenehno potoval, vsak kraj njegovega bivanja pa je bil zaradi nezanesljivosti

mor-

morja od njegovega urada oddaljen, se je zlahka zgodilo, da njegovim gorečim željam pogosto niso sledili takojšnji ukrepi.

Ta vozeli spreminjajočih se dogodkov, ki se je od leta 1301 do leta 1500 različno zapletal, zdaj nesrečno, spet drugič ugodno, se je v naslednjih letih tako grdo zamotal, da se je samostanu na koncu zazdelo smiselno, da se odreče redovne samostojnosti in se ponovno podredi škofu. Leta 1511, potem pa še v letih 1554 in 1573, so v mestu, kot smo že omenili, divjale epidemije kuge, za katere se je zdelo, da niso tri različne, temveč ena sama, razdeljena na tri dele, ali tri, združene v eno samo. Rane, ki jih je bila pustila prva, se še niso povsem zacelile, že je nove zasekala druga; a tudi te se še zdaleč niso pozdravile, ko jih je s svojimi strupenimi izparinami že okužila tretja. Ni bilo hiše ali družine v Koprju, ki bi bila tako odporna ali zaščitena, da teh hudih udarcev ne bi bila občutila ali jim domala podlegla. Bolj kot kdorkoli drug pa je od kužnih hlapov trpel samostan sv. Klare, poln devic, ker je bil pomanjkljivo oskrbovan in brez rednega upravitelja, že ugasel, čeprav prekrit s pepelom. A le kako naj bi se bil obdržal brez podpore? Kako naj bi bil obstal brez poglavarja? Kako naj bi se bil ravnal brez vodnika? Zato so device ravnale preudarno in modro, ko so se zatele nazaj pod dobrodejno zavetništvo svojega škofa, ta pa posebno milostno, ko jih je sprejel. Te preureditve so se lotili okoli leta 1570, ko je v Vatikanu papeževal blaženi Pij V., v Koprju pa je škofoval Adrijan Valentico, vendar je niso zaključili vse do leta 1574, do časa papeža Gregorja, trinajstega po vrsti tega imena, in do časa škofovanja Antona Elia v Koprju, ki mu po zaslugah med dotedanjimi škofi ni bilo enakega.

Ponovno se podredijo škofu, 2. knj. 3. pogl.

Vzroki za tako podložnost

Spre-

Cerkev sv.
Klare

Sprememba, do katere je prišlo iz tako tehtnih vzrokov in ob soglasju vseh sodelujočih, je samostanu zelo koristila, predvsem kar zadeva njegovo stavbo, brez katere vsak meniški red žalostno hira, če že povsem ne zamrje. Od stare cerkve današnja ni ohranila drugega kot prvotni skelet, in sicer glavne stene, ki oblikujejo njeno vzvišeno in umirjeno veličino, glavno kapelo z oltarjem, ki ga krasijo pozlačene rezbarije in tri slike enako dognane izdelave z upodobitvijo sv. Klare s poveličanima Franciškom in Antonom, ter primerno velik kor nad glavnimi vrati, ki pa so ga pred slabim stoletjem zaprli in z zunanje strani polepšali z enakim okrasjem kot visok cerkveni strop. Prav tako je le nekaj let tega, kar so glavno stopnišče obložili z belim marmorjem in ga opremili z umetelnimi rešetkastimi vrati. V naših časih so v glavni kapeli za potrebe samostana odprli spovednico, ki je udobna in svetla, nasproti nje pa postavili zakristijo, ki je resda tesna, vendar dovolj prostorna za bogoslužne potrebe. Poleg petih žlahtnih in bogatih oltarjev je tu še sveti sakrarij, obrnjen proti samostanu, ki širi okrog sebe svojsko poduhovljenost; tu je shranjen eden od svetih trnov iz krone našega Odrešenika, sam sakrarij pa je varno pribežališče, kamor se s svojimi prošnjami zateka mesto, ko je sila največja, in išče zaščito pred zemeljskimi nesrečami in nebeškimi strelami. Med čudeže te svete relikvije štejemo tudi dogodek, ko je 1. maja 1498 na trnu pognal nežen zelen list. Kot da bi hotelo Nebo z mestom deliti srečo in je v cvetnem maju celo okrvavljenemu trnu ukazalo pognati nežno zelenje. Cerkev krasijo odlične slike: oltarni podobi sta izpod izvrstnega Palmovega čopiča, svod kapele pa je v gvašu poslikal sloviti Tržačan Prem. Nič manj ugledni nista

Kapela
svetega
trna

*Iz arhiva
Monast. lib.
memor.*

sve-

sveta obredna oprava in srebrnina, ki cerkev žlahtno bogatita. Tu počivajo kosti škofa Petra Antona Delfina, čigar duhoviti epitaf smo navedli že v seznamu škofov.

*1. knj.,
5. pogl.*

Tudi notranjost samostana je do današnjih dni ohranila svoje nemajhne odlike. Še nedavno tega je bil zaradi zapletene razporeditve neenakih prostorov, tesnih hodnikov in neurejenih delavnic bolj podoben brezizhodnemu labirintu kot pravemu samostanu. Danes pa, ko je povečan, ko je dobil odprte lože in so mu razširili dormitorij ter ga razdelili v celice, lahko tekmuje v lepoti in udobju z najbolj urejenimi samostani. In že je čas, da pogledamo v naslednji samostan, samostan sv. Blaža.

Stavba
samostana

Š E S T O P O G L A V J E

Cerkev in samostan avguštinskih redovnic

Če pobožnost, ki se je rodila skupaj z miroljubnim spolom, zlahka prebiva v ženah drugih pokrajin, pa v plemenitih koprskih poganja globoke korenine in slavi popolno zmagoslavje. Da bi se izognile nadlegovanju, se drugod običajno zavarujejo s skromnostjo, sramežljivostjo in odmaknjenostjo, lastnostmi, ki so tesno povezane s pobožnostjo. V Kopru pa se, že po naravi samotarske in plahe, v javnosti ne kažejo, razen če jih ne prisilita pobožnost ali vljudnost, in plašno zbežijo ali se oprezno skrijejo vsakokrat, ko naletijo na še tako nepomembnega človeka; njihovo skromnost, ki bi jo drugod morda grajali kot odvečno preproščino, pa pri nas cenimo kot pretanjeno krepost. Enajst izmed njih, po položaju in po nraveh enakih (morda se jim je število dvanajst zdelo usodno zaradi dvanajstega apostola, ki se je izrodil v odpadnika, to število pa je mnogokratnik tudi pri denarju, ki ni nič manj sumljiv, zato je morda obstajala bojazen, da bi skupino sestavljale tako preudarne kot nespametne device), se jih je zateklo v cerkev sv. Blaža, odločenih, da se popolnoma odpovedo svetu in živijo samo za Boga. Paisana, ki je bila po previdnosti in modrosti med njimi najbolj popolna, jim je ob umiku iz posvetnega življenja služila kot zvesta spremljevalka, pri nastanitvi pa kot ljubeča mati. Zatem so si nadele redovniško obleko, vendar ne da bi si postavile kakršnakoli pravila; združile so se v redovno skupnost, vendar brez zaobljube, in prevzele naslov sester, vendar ne pravih redovnic. Po-

dob-

Sramežljivost
koprskih
žena

Nekatere
se kot
tretjered-
nice
zatečejo k
sv. Blažu

dobno kot tretjerednice oziroma picokere je torej tudi nje dolgo povezovala le sestrsko milost. Ko pa jih je Nebo navdihnilo, da so stopile na vzvišeno pot k evangeljski popolnosti, so pri škofu Tomažu de'Contariniju vztrajale, naj jih vključi v plemeniti red velikega očeta in sestavljalca redovnih pravil Avguščina, da se bodo s svetimi zaobljubami lahko zavezale Bogu. Spoznale so, da lahko dušo pred pogostimi padci najboljše obvarujejo z zaobljubo in pekel najlažje premagajo s povezavo z nebesi. Ko je prizadevni škof po tehtnem razmisleku ugodil njihovim ponižnim prošnjam, jih je med svečano škofovsko mašo 28. avgusta leta 1318, na praznik svetega očeta, vključil v red, po katerem so tako hrepenele, in jih tudi uradno potrdil za redovnice. Da bi sveta ustanova v vseh pogledih ustrezala kanonskim pravilom, jim je dodelil pravico do izvolitve prednice, kar je postala Paisana. Ob polnem soglasju kapitlja jih je zatem razbremenil plačevanja pristojbin oziroma desetnin, ki bi jih papež ali njegovi legati kadarkoli naložili temu redu. Vse to je zapisano tudi v javni listini:

Quemadmodum divina sapientia testatur, duas Vitas esse cognovimus, per quas incedentes boni Homines, in eis Vitæ cursum fœliciter consumantes post de victum triumphatumque Mundum, ad perpetuas æternitates Misericordia Omnipotentis prævia transire mærentur. Hæ videlicet sunt Vita activa, & cotemplativa, forma quarum in veteri, novo que Testamento multipliciter demonstratur. Quamquam enim ambæ ad Vitam finaliter æternam tendant, Contemplativa tamen supereminere dignoscitur, quod figuratum intelligimus in duabus uxoribus Patriarchæ Iacob; licet Lia, per quam Vita præfiguratur activa, multum esset sobole fœcunda, scriptum tamen est, quod lippis erat oculis; sed Rachel Soror eius typum

Škofa
prosijo za
sprejem v
red sv.
Avguščina

In ga
dobijo

Škofovsko
potrdilo o
ustanovitvi
samostana

con-

contemplativæ ræpresentans, decora facie, & venusto aspectu fuisse describitur, quia contemplatio quanto magis amori, & dulcedini sui Conditoris inhæret, tanto magis illius charitatis ardore, e pulchritudine decoratur. Sic etiam, ut Sanctus Evangelista testatur; Martæ circa frequens ministerium occupatæ, Maria Sorore eius vacante in audientia Verbi dei, dicit Sermo Divinus; Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Martha bonam, sed Maria meliorem elegerat, quia contemplationi divinæ devotissime inhærendo jam ex illo spiritali convivio Altissimi lætabatur, ubi Rex noster ministrabit nobis, & cognitionem in fundet. Hanc autem vitam multi Sancti, tam Viri, quam Fæminæ a populari frequentia segregati in Monasteriis sub Regulari Disciplina eligere voluerunt, quatenus Omnipotenti Deo cum humilitate cordis, ac mansuetudine inservientes, cælesti Sponso jungerentur in Cælo, cujus amore, ac desiderio Mundum cum eius concupiscentiis calcaverunt: Quorum exemplo, & forma tam pie, quam salubriter hortata Religiosa Domina Soror Paysana cum pluribus aliis Dominabus de Civitate Iustinopolis in Sancto proposito serviendi Deo, sub habitu Regulari, unam Congregationem fecisset, & absq. alicuius Regulæ professione simul in charitatis unitate Iustinopoli apud Ecclesiam Sancti Blasii longo tempore perstitisset; demum divinitus inspiratæ volentes procedere de virtute in virtutem, humiliter, ac devote a Reverendissimo in Christo Patre, & Domino, D. Thomasino Episcopo Iustinopolitano Regulam B. Augustini Doctoris Exymii petierunt unanimiter sibi tradi, firmiter proponentes de cetero sub eadem Regula in Obedientia, Castitate, & fine proprio, Domino famulari; Qui Dominus Episcopus earum iustis desideriis gratum præbens assensum in die festivitatis prædicti Divi Augustini infra Missarum solemniam, quam in Dictarum Dominarum Ecclesia solemniter celebravit, multis adstantibus viris Religiosis, & sæcu-

la-

laribus, & Populi multitudine, omnibus illis, & singulis Dominabus, videlicet Sorori Paysenæ prædictæ, sororibus Monossæ, Bonettæ, Fornovellæ, Honestæ, Beatrici, Prudentiæ, Mariæ, Valentinæ, Gavardinæ, & Crupolosæ, dictam regulam dedit, tradidit, atque concessit; & ab omnibus, & singulis earumdem manualiter obedientiam recepit; & de voluntate earum præcepit eisdem, quod deberent eligere, quam vellent, pro uno anno tantum, & nominare Priorissam. Quæ supradictæ Sorores omnes in loco, ubi sua negotia tractare consueverunt, ibidem convenientes supradictam Dominam Sororem Paysanam, una voce, & uno spiritu elegerunt pro uno anno tantum, ipsamque electam præsentaverunt Domino Domino Episcopo confirmandam. Quam electionem ipse Dominus Episcopus suo Annulo confirmavit, ratificavit & approbavit, dans, & concedens eidem Sorori Paysanæ canonicam administrationem ad annum in Monasterio prælibato. Quoniam vero ad quoslibet Regulares a Secularibus negotiis se abstinere, & orationibus, vigiliis, ac ieiuniis vacare, Deoq; de servire; convenit idem Dominus Episcopus de grâtia speciali, accedente ad hoc libera voluntate, & consensu Dominorum Decani, & Canonicorum suæ Cathedralis, voluit, quod prædictæ Sorores, & Succedentes, sive earum Monasterium non possit cogi a se ipso Domino Episcopo, & Successoribus suis ad solutionem aliquarum Collectarum impositam, vel imponendam Clero Iustinopolitano a Summo Pontifice vel Legatis eiusdem & c.

Actum Iustinopoli sub Anno Domini 1318. Indictione prima, die 28. Mensis Augusti in Ecclesia, & Monasterio supradicto S. Blasii, præsentibus Religiosis Viris Fratribus Paulo de Iustinopoli, & Antonio de Mantua Ordinis Prædicatorum, Fratribus Petro, & Octonello de Tergesto Ordinis Minorum, Rev. Viro D. Præsbitero Iacobo de Placentia Generali Vicario Domini Episcopi, Dominis Canonicis Cathedralis,

ali-

aliisque Clericis, Nobilibus Viris, & Populi adstante multitudine copiosa.

Et Ego Ioannes Stanozza Diaconus de Iustinopoli, auctoritate Imperiali Publicus Notarius, & Domini Episcopi Cancellarius prædictis omnibus, & singulis interfui, ac de Mandato prefati Domini Episcopi, & a prædictis Dominis Sororibus rogatus scripsi, & in præsentem publicam formam redegi, & Sigillo Episcopali munivi.

Na globokih in trdnih temeljih, ki so sloneli na ponižnosti, zrasli pa iz pobožnosti, je nastalo samostansko poslopje devic sv. Blaža, kjer so nove Kristusove neveste, zbrane v pobožnosti, uspešno in srečno delovale več kot sto let. Po letu 1400, ko so mesto neprizanesljivo opustošile najhujše nesreče, vojne, kuge, roparske tolpe, pa je začela tudi ta redovna družina vidno pešati, in ker se ji niso pridružile nove device, se je samostan izpraznil in opustel. Tako so si od nekdanj sledile človeške zgage in nezgode. Tega, katerega leta natančno je prišlo do te velike nesreče, nam ni bilo dano odkriti. Pač pa lahko z gotovostjo trdimo, da se je to zgodilo po letu 1458 in pred letom 1460, saj je konec leta 1458 škof Gabrieli s svojo zapretno kaznijo obrzdal drznost vseh, ki so motili samostanski mir teh redovnic, kar pomeni, da tedaj samostan še zdaleč ni bil prazen. V prvih mesecih leta 1460 pa je kardinal Bessarione, ko se je kot apostolski legat papeža Pija II. v Beneški republiki zadrževal v Benetkah (od koder je odšel k cesarju Frideriku III.), to sveto hišo, ki so jo bile redovnice zapustile in je že razpadala, v želji, da jo reši pred propadom, kot cerkveni beneficij dodelil arhidiakonu koprške stolnice Janezu Zarottiju, kar pomeni, da je bil samostan takrat že prazen in je opustel. Ob razglasitvi tega nepričakova-

Sveti samostan je opustel

Reg. Pola, 2. knj., fol. 71

Petron., 2. knj., 7. pogl., fol. 352

In bil oddan kot navaden beneficij

ne-

nega ukrepa se je med preprostim ljudstvom razširilo neprijetno obrekovanje in pretiravanje, češ da je bila javna dobrina dana v zasebni užitek. Ko pa se je v najbolj modrih meščanih in pobožnih ženah znova prebudila iskrena želja, da bi samostan ponovno odprli in vanj naselili prvotne redovnice, so pri Zarottiju dosegli, da se je ta odpovedal podarjenemu beneficiju. Vsa ta skupna prizadevanja niso bila zaman, čeprav so za nekaj let zastala, saj so šele 18. marca 1474 podpisali javno listino o težko pričakovani vrnitvi samostana, s posebno klavzulo, naj se vanj naselijo prvotne redovnice, ki so ostale brez bivališča. In tako je s ponovnim odprtjem samostana še istega leta mesto dobilo nazaj svoj nekdanji okras, Avguštin svoje izgubljene hčere, Bog pa pobožno češčenje. Nikoli več (kakor pričajo stara poročila in izročilo) tudi ni bil opuščen, temveč je vse bolj rastel in vedno bolj cvetel, kakršen je še danes. To so najpomembnejši dogodki, ki so spremljali nastanek in kasnejše življenje tega samostana.

Petronio, čigar pozornost pri zbiranju najbolj skritih podatkov o Kopru ostaja še naprej izjemnega pomena, pa v svojem poročilu o teh redovnicah (ne da bi se dotaknil njihovega prvotnega izvora) trdi, da so se v samostan po njegovem izpraznjenju, do katerega je prišlo na opisani način, naselile picokere oziroma tretjerednice iz svetega reda servitov, ki jih je leta 1461 tu ustanovil njihov redovni general Koprčan Krištof Torniello. Kot dokaz svoji trditvi Petronio navaja milostno odredbo škofa Gabrieliija, s katero je potrdil, da mu je general predložil bulo papeža Nikolaja V., da lahko povsod, kjer živi njegov red, ustanovi tudi red tretjerednic. Tako piše Petronio v svoji knjigi:

Ibidem
Petron.,
loc. cit.

Po
odpovedi
so se vanj
ponovno
naselile
redovnice

Petronio
trdi, da so
se vanj
naselile
servitske
tretjered-
nice

Petron.
ibidem

*Gabriel Dei, & Apostolicæ Sedis Gratia Episcopus
Iustinopolitanus.*

Škofovo
potrdilo

Universis, & singulis præsentibus Litteras, seu præsentium transumpta inspecturis Salutem in Domino sempiternam. Universitati vestræ notum facimus per præsentibus, quod dum sederemus in nostro Episcopali Palatio, comparuit coram nobis Rev: in Cristo Pater, & Dominus Christophorus de Iustinopoli S. Th. Magister, & totius Ordinis Fratrum Servorum S. Mariæ Prior Generalis, & nobis exhibuit, atque præsentavit quasdam litteras Apostolicas Santissimi in Christo Patris, & Nostri, Domini Nicolai divina providentia Papæ V. bullatas vera Bulla plumbea in filis de serico croceo, & rubeo, more Romanæ Ecclesiæ quas litteras vidimus, & diligenter inspeximus illas sanas esse, atquæ illæsas non vitiatas, non mutilatas, sed omni prorsus vitio, suspicioneque carentes, quas legi fecimus de verbo ad verbum & c.

Actum, & datum Iustinopoli in nostro Episcopali Palatio, præsentibus exymio Dottore D. Magistro Pamphilio de Gastaldis Physico salariato in Civitate Iustinopolis, nec non egregiis Viris D. Philippo de Pola, D. Stephano de Sabinis, D. Francisco Grisonio, & D. Sardo de Bratis Testibus sub anno 1461: Indictione 9. die Lunæ 21. Mensis Septembris. Pontificatus Santissimi in Cristo Patris, ac D. Nostri Pii Divina Providentia Papæ II. Anno tertio.

Ego Ioannes de Vida quondam Antonelli de Iustinopoli Publicus Auctoritate Imperiali Notarius, nec non eiusdem Reverendissimi Episcopi Cancellarius, & c.

Razkritje
prave
resnice

Vendar moramo biti tu pozorni na čas in okoliščine nastanka tako samega potrdila kot omenjene nadarbine in njene vrnitve, če želimo odkriti, kaj v resnici vsebuje Petronijeva trditev o servitskih tretjerednicah. Kardinal Bessarione je leta 1460 samostan dodelil arhidiakonu

Za-

Zarottiju, da se, povsem izpraznjen, ne bi podrl, že leta 1474 pa se mu je arhidiakon odpovedal, da so se vanj lahko ponovno vselile svete device. Tako pravi Petronio. Le kako bi lahko vmes, leta 1461, vanj prišle servitske tretjerednice? To bi bilo mogoče samo, če bi bila ali kardinalova dodelitev nadarbine nična ali arhidiakonova odpoved odvečna. Nična dodelitev nadarbine, ker je do nje prišlo leta 1460, da bi samostan, potem ko se je povsem izpraznil, obvarovali pred popolno opustelostjo; če bi ga bile leta 1461 ponovno naselile tretjerednice, pa bi postala brezpredmetna, saj bi bili odpravljene vsi temeljni razlogi zanjo. Odvečna odpoved, ker je bila povezana s ponovno vselitvijo redovnic in je ne bi bilo leta 1474 potrebno sklepati, saj naj bi bil namen dosežen že leta 1461. Tudi navajanje papeževega dovoljenja servitskemu generalu, da v samostan naseli tretjerednice svojega reda, ne pomaga, saj načela prave dialektike učijo, da dejanja ne izhajajo nujno iz avtoritete, zato je za potrditev dogodkov v Kopru potreben dokaz, ki pa ga ni najti ne med Gabriellijevimi pričevanji ne med nobenimi drugimi izvirnimi dokumenti. Tudi če bi se izkazalo, da so bile tretjerednice v mestu prisotne, bi v duhu uveljavljenih običajev v Italiji verjetno živele na svojih domovih, kot se je to leta 1551 zgodilo blaženi Julijani Malgranelli, servitski picokeri v Kopru, ne pa v samostanu sv. Blaža, ker je bil od leta 1460 do leta 1474 prazen. V najboljšem primeru se je katera od domačih servitskih tretjerednic (če je sploh bila kakšna v Kopru), ko so samostan, potem ko ga je Zarotti vrnil, ponovno odprli, z drugimi pobožnimi devicami pridružila prvotnemu redu. Naj zato zaključimo, da je bil samostan vse od leta 1418, prvega v njegovem delovanju

nju, pa do tekočega leta last avguštinskih devic, in čeprav je bil nekaj let zapuščen, ni nikoli spremenil svojega prvotnega namena.

Cerkev sv.
Blaža

In zdaj preidimo na druge, v ničemer sporne in vsem vidne značilnosti samostana. Cerkev je po nastanku zelo stara, a po obsegu ni velika. Sestoji iz ene same ladje, vendar premore običajen kor in pet urejenih oltarjev, okrašenih z lesorezi in marmorji, na katerih častijo dve sveti podobi blažene Device Marije. Ena je reliefna in čudodelna zaradi Božje ljubezni, s katero razsvetljuje svoje častilce, druga je naslikana in ima bogat okvir v srebru in zlatu. V cerkvi hranijo lepo število slovitih relikvij in dragocene oprave, primernega okrasja, ki ga je ta Božja hiša vredna. Med njim je tudi monštranca z Najsvetejšim, ki zaradi svojega bogastva v srebru, dragocenosti v zlatu, umetelnosti v izdelavi in zaradi izjemnosti terja posebno pozornost. Sestavljena je iz petih piramid - prva je visoka približno štiri pedi, druge stranske nekaj manj - ki so postavljene in razporejene na isti ravnini. V osrednjem delu največje kraljuje sveta krogla, obdana z žarki in zlatom. Nekoliko višje je za mrežo z zlatima stebričema prikazano trpeče mučeništvo ljubljenega izbranca Janeza v kotlu z vrelim oljem, nad njim pa je za drugimi vratci podoba brezmadežnega Marijinega spočetja, nad katero je vrh piramide oblikovan v lep zaključek. Druge štiri piramide razgibavajo številni zračni oboki, od katerih sta končna zapolnjena z drobnim in izbranim pletenjem, večje pa krasita podobi sv. Roka in Sebastijana. Celotna monštranca je postavljena na trdno podnožje iz pozlačenega srebra. Ta zaklad v malem so tatarske horde ukradle v neki avstrijski cerkvi leta 1683, ko je skušal brezbožni turški trinog

Monštranca,
pomembna
iz več
vzrokov

Meh-

Mehmed IV., zaman sicer, s sto petdeset tisoč vojščaki zavzeti prestolnico Avstrije Dunaj in cesarsko palačo njenega vladarja, zelo pobožnega cesarja Leopolda. Tolmač oziroma najpomembnejši prevajalec Beneške republike na turškem dvoru (torej v času takratnega miru) Koprčan Tomaž Tarsia je monštranco za velik denar kupil od nekega Tatara, in ker se mu je zdela primeren dokaz njegove vdanosti rojstnemu mestu, jo je dve leti kasneje širokosrčno podaril cerkvi sv. Blaža.

*Iz Arhiv.
Monast.*

Staro samostansko poslopje, ki zaradi bližine mestnih trgov ni utesnjeno, je na več mestih ustrezno obnovljeno, v zadnjih letih pa so ga na dokaj prostornem predelu povečali z dozidavo nove stavbe za običajne samostanske govorilnice, ki jo je omogočila dolgoletna javna dobrodelnost. Čeprav gre za ubožni red, uživa redovniški privilegij, ki se je utrdil skozi več stoletij, da slovesno posveča device, ki stopajo med redovnice. Letnih prihodkov samostan nima v izobilju, kar je skupna slabost vse Istre, pač pa se lahko pohvali s samostansko disciplino, dediščino, ki jo je svojemu redu zapustil Avguštin, kateri ni poznal kopičenja tostranskih bogastev in je siromašnim pogosto pomagal tudi tako, da je žrtvoval celo sveto posodje z oltarja. In že smo pri tistih dobrodelnih ustanovah, kamor se mnogi izmed zvestega ljudstva zatekajo po pomoč za svojo dušo in telo.

*Samostansko
poslopje*

*Slovesna
posvetitev
redovnic*

S E D M O P O G L A V J E

Oratoriji, bratovščine, špitala in Monte di Pietà

Dolgovezno in nevšečno bi bilo deliti na več poglavij preostale nabožne ustanove, ki jih je znotraj tesnih mestnih zidov toliko, da če Koper ne bi že po zaslugi skrbne narave postal prestolnica Istre, bi ga za to razglasila katoliška Cerkev. Gre za častitljive nabožne in dobrodelne ustanove, to je oratorije, bratovščine, špitale za siromašne in *Monte di Pietà*, kjer se krščanska krepost bogato razdaja in v svoji darežljivosti slavi zmagoslavje s češčenjem Boga in njegovih svetnikov, s tolažbo obnemoglih in bolnih ter s podporo brezpravnim in pomoči potrebnim. Ker pa bomo naredili le kratek povzetek vsega tega, bomo izbrali le tiste podatke, ki zadevajo škofijske prihodke in zato sodijo v našo knjigo. Ker pa ni mogoče razmišljati o oratorijih, zgrajenih za javno češčenje (ne upoštevaje za zdaj zasebnih), ne da bi spregovorili o bratovščinah, ki so po svojem nastanku zavzeto spodbujale njihovo ustanavljanje, bomo začeli kar s slednjimi.

Nabožne
bratovščine
v mestu

V Kopru deluje več vrst nabožnih in verskih združenj. Nekatera so namenjena drugemu spolu in so jih z dobrotljivo naklonjenostjo škofov ustanovili predvsem vrhovni predstojniki svetih ubožnih redov v duhu privilegijev, kot so jim jih dodelili papeži, druga pa samo moškim in so jih v okviru predpisanih pristojnosti ali po pooblastilu Svetega sedeža ustanovili dosedanji škofje. Bratovščine se delijo na take, katerih člani nosijo povsem običajna oblačila, kot da bi želeli v očeh sveta

bolj

bolj poudariti svojo versko vdanost, in na tiste, ki se oblačijo v kute različnih barv glede na pravila svojega reda in za to častitljivo spokorniško opravilo skrivajo svoje globoko kesanje. Od vseh moških in ženskih bratovščin svete Cerkve se tu razcvetajo najpogostejše bratovščine sv. Jezusovega imena, sv. rožnega venca, brezmadežnega spočetja in sedmih žalosti blažene device Matere Božje. Tu so še bratovščine, katerih člani nosijo oblačila karmeličank, Pasu sv. Frančiška in podobne, vsaka zavezana svojemu lastnemu oltarju. Število moških bratovščin, vendar brez redovniške obleke, se povečuje, saj so tu še bratovščina zmagoslavnega prapora sv. Križa s priprošnjami za duše v vicah, sv. Marije rotundske, našega zavetnika sv. Nazarija, sv. Janeza evangelista, sv. Jakoba apostola, svetega očeta Klemenca, častitih mučencev Lovrenca, Štefana in Krištofa, svetih pričevalcev Karla, Frančiška, Roka in Filipa Nerija ter bratovščina Vseh svetih, od katerih ima vsaka svojo cerkev in je od drugih ločena. Bratovščin, ki nosijo redovniške obleke, je osem; našteji jih bomo (ne glede na njihovo kanonsko starost) po ustaljeni razvrstitvi njihovih svetih zavetnikov. To sta bratovščini neizrekljivega Božjega imena in najsvetejšega oltarnega Zakramenta, ena in druga oblečeni v rdeče kute, in dalje bratovščine sv. Križa v cerkvi sv. Tomaža s črno kuto, sv. Marije Nove s temno rjavo kuto, sv. Andreja apostola s temno modro kuto, device in mučenke sv. Barbare s kuto iz belega platna, škofa sv. Nikolaja s svetlo modro kuto in sv. Antona opata z belo volneno kuto.

Té in druge, že naštete bratovščine imajo poleg oltarjev in cerkva, za katere pobožno skrbijo, še dvorane za svoje redno shajanje, nekatere od njih pa poleg cerkve

Njihovi
oratoriji in
dvorane

in

*Registr.
Valaresso,
1. zv.,
fol. 173*

*Reg. Rusca,
1. zv.,
fol. 1553*

*Reg. Stella,
2. zv.,
fol. 74*

in dvorane uživajo tudi bogastvo svetega oratorija. Bratovščina sv. Marije Nove, posvečena Jezusovemu darovanju v templju, je imela v preteklosti oratorij, povezan s svojo dvorano. Ko pa so oskrunili njeno svetost, jo je Jakob Valaresso leta 1488 s cerkveno prepovedjo razpustil. Podobno se je zgodilo drugim bratovščinam, med njimi nazadnje bratovščini sv. Nikolaja po izgradnji nove cerkve pri pristanišču, ki ni bila prilagojena stari dvorani, katera je bila obenem tudi sveti oratorij in so jo, ko se je začela podirati, tudi primerno popravili. Bratovščina sv. Antona opata, ki je ena najstarejših in najuglednejših v mestu, ima oratorij blizu svoje dvorane, Hieronim Rusca pa ji je leta 1628 s svojim darežljivim indultom dovolil uporabo svetega oltarja, vendar pod grožnjo takojšnjega ukora v primeru dejanj, ki bi žalila svetost Božje hiše. Tudi bratovščina sv. Križa pri cerkvi sv. Tomaža ima svoj poseben oratorij, odkar se ji je v isti dvorani pridružila zelo uspešna bratovščina Filipa Nerija. V njem se zbirajo številni verniki, običajne obrede nabožne bratovščine pa na koncu oplešajo s sveto mašo ob oltarju. Bratovščina najsvetejšega Zakramenta bi bila med vsemi bratovščinami prva po blišču svojega oratorija, če je okoli leta 1550 zaradi njene peklenske prevare z lažnimi obredi, ki se jih je zlohотно oprijela, Tomaž Stella ne bi bil prepovedal in razpustil. Nova, ki jo je kasneje leta 1558 ustanovil isti škof, se nikoli ni izneverila svojim načelom in se v svoji iskreni in neskončni milosti vsak dan udeležuje opravil božanskega zakramenta, med obhajanjem slovesnih praznikov pa običajno s sveto mašo opleša tudi svojo dvorano, ki je obenem njen posvečen oratorij. Če vse povedano povzamemo, je v Kopru skupaj sedemindvajset bratovščin,

od

od katerih jih osem nosi kuto; imajo devet dvoran, vendar samo tri oratorije. Število še zdaleč ni skromno, a vsako njegovo povečevanje bi bilo tako škodljivo kot odvečno. Le kateri oratorij bi lahko bil primernejši za posvetno bratovščino, kot je cerkev, iz katere črpa svoj izvor in svoje ime?

Bratovščinam, tem nabožnim združenjem predanih vernikov, se pridružujejo špitali, dobrodelna zatočišča za obnemogle siromake, in kakor je pri prvih na preizkušnji krščanska ljubezen, slavi pri drugih zmago bratovska milost. V Kopru sta dva špitala, eden poimenovan po sv. Nazariju, drugi pa po sv. Marku. Prvi stoji na Mostnem trgu, tako poimenovanem po dolgem kamnitem mostu, ki povezuje mesto s koprnim. Poleg obeh osrednjih pri stolnici je to eden najlepših trgov v mestu, obkrožen z novimi stavbami in bogatimi delavnicami, po trgovski dejavnosti, ki se na njem razvija, poimenovan tudi Trgovski trg. Na severnem koncu trga se dviga kamnit vodnjak, ki je z domiselno umetnostjo grajen tako, da v velik osmerokotni bazen z več strani priteka izjemno bistra voda, ki prihaja v mesto po skoraj dve milji dolgih podzemnih ceveh. Kdaj so trg požlahtnili s tem javnim okrasom, tega Petronio ne omenja. Vendar iz napisov, ki vklesani v kamen izražajo globoko hvaležnost mesta za zavzetost in skrb beneških podestатов, zaslužnih za njegovo obnovo, lahko razberemo, da so ga postavili po letu 1500, saj zelo skrbnemu podestatu Nikolaju Salomoniju v enem od njih kasneje leta 1556 pripisujejo zaslugo za oživitev vodnjaka, potem ko je že usahnil. Čeprav so bili meščani po številnih obnovah prisiljeni svojo delovno spretnost podrediti naravnemu toku vode, ki se kot vsako telo ne dviga, temveč prosto

Špital sv.
Nazarija in
njegova
lega

pa-

pada, so izvir na kopnem preusmerili in v želji, da bi voda, ki so jo po ceveh že speljali od njene struge, ne stekla povsem v izgubo, izdelali drug kamnit vodni zbiralnik kake pol milje zunaj mestnega obzidja, kjer je voda ob javni cesti izviralala, vsaj za potrebe mimoidočih, če je že meščani niso mogli uporabljati. Ker pa otoka ni pestilo pomanjkanje zdrave vode, saj se je z njo obilno napajal tako iz neusahljivih vodnjakov kot iz neizčrpnih vodnih zbiralnikov, je bil zbiralnik zunaj mesta zgolj potraten okras.

Njegov ustanovitelj je mesto

Škof Konrad ga razbremenil vseh cerkvenih dajatev

Zdaj, ko smo se že dovolj zamudili pri vodnjakih, nadaljujmo naš opis s špitalom sv. Nazarija. Mesto se je gradnje te dobrodelne ustanove lotilo v dvanajstem stoletju našega odrešenja, k čemur je morda veliko pripomogla pastirska vnema dolgoletnih in izjemno krepotstnih škofov Absaloma in Konrada. Tako kot je prvi sprejel v mesto dominikance, drugi pa minorite, je zelo verjetno, da sta vztrajala pri postavitvi dobrodelnega hospica za sprejem tujih romarjev in v pomoč domačim siromakom. Res je, da je Konrad leta 1262, potem ko je skupaj s svojim kapitljem podpiral ponižne prošnje mestnih konzulov, predvideno ustanovo, v kateri naj bi bil nameščen novi špital, v duhu svojih tedanjih in kasnejših pristojnosti razbremenil vseh dajatev, obveznosti in pravic, ki bi jih morda kdaj terjala njegova Cerkev, v cerkveni pristojnosti pa je zadržal le potrjevanje priorja oziroma rektorja ustanove in pravico do zelo skromne dajatve (ki jo špital še danes prispeva) obema blagajnama, škofovski in kapiteljski. Vse to lahko preberemo v naslednji javni listini:

In Nomine Domini Dei æterni Amen, Anno millesimo ducentesimo sexagesimo secundo. Indictione quinta; Actum Ius-

ti-

*tinopoli in Ecclesia S. Mariæ die septima existentem Mense
 Februario. Præsentibus D. Petro Facino, Domino Iannino Filio
 q; D. Marci D. Radulpho de Guivardo, D. Epone Azanio,
 D. Ioanne Belgramono, Alpino Paduano, Variento de Lignano,
 & aliis multis. Nos Conradus Dei gratia Episcopus Iustino-
 politanus, Papo Archidiaconus per se, & Nomine D. Antuisci
 Decani, qui fungebatur vices ipsius Decani, qui Decanus dici-
 tur esse Bononiæ in studio Litterarum, & Vitalis Scolasticus,
 Præsbiter Almericus Artucus, Præsbiter Vitalis, Andreas Fil-
 ius D. Leonardi de Vildrago, Canonici eiusdem Ecclesiæ,
 Universis Fide Catholicis præsentibus Litteras inspecturis salu-
 tem in Domino. Licet indigentibus universis aperire teneamur
 Viscera Charitatis, illis tamen liberalius, & abundantius quo-
 dammodo debemus libertatis gratiam exhibere, qui cum sint
 pauperes spiritu patienter subeunt onera paupertatis, dum
 tamquam nihil habentes, & omnia possidentes penuriam pati
 & abundare didicerint, fructificantes copiose pauperibus, &
 egenis; hoc vero quamvis multi laudabiliter exequantur illi
 tamen student affectuosius adimplere qui hospitalem Mansi-
 onem colentes non solum recipiunt hospites, & infirmos, sed
 trahunt ad se, illud Propheticum imitantes; Frange Panem
 esurienti, & egenos, vagosque induc in Domum tuam: constru-
 endam pariter, & exuberandam totis visceribus elaborant. Cum
 autem Consules, & Consilium, & Commune Universum Civi-
 tatis Iustinopolis Divina promotione considerantes deffensionem
 Pauperum universorum iacentium, & tegumentorum defectum
 in lutuosis cubilibus, & in viis publicis, hospitalem Mansionem
 in ipsorum circulis Civitatis juxta Pontem lapideum, & viam
 publicam super mare, quam volunt merito Domum Altissimi
 appellari, propensius ædificare procurent, supplicantes. No-
 bis benigne quatenus ad ipsius Loci augmentum, & ut omnes
 liberalius, & voluntarius subministrent, idem Hospitale cum*

Reg. Pola,
 l. zv.,
 fol. 81

Škofovski
 indult

omnibus bonis, & possessionibus universis præsentibus, & futuris eximere dignaremur ab Ecclesiæ nostræ omnibus famulatibus, & servitute. Considerantes itaque ipsorum preces divinitus missas, attendentes, quod vere Archimandritæ non solum in propriis, sed in cunctorum teneantur omnium utilitatibus providere prædicto Hospitali; Nos memoratus Episcopus, & Canonici supradicti per Nos, nostrosque Successores in refrigerium pauperum proprie duximus conferendam cum omnibus Bonis, Possessionibus præsentibus, & futuris, liberalem exemptionem ab omni Ecclesiæ nostræ Iugo, Famulatibusque, & Servitute. Et insuper Potestates, vel Rectores, qui pro tempore fuerint ad Regimen Civitatis Iustinopolis liberum arbitrium habeant eligendi in Priorem, sive ipsius Loci Rectorem, seu Majorem, dummodo per Nos Episcopum, & successores Nostros fuerit Electio ipsorum confirmata, quam Confirmationem promittimus facturos: hoc tamen salvo, quod præfatum Hospitale Nobis Episcopo, & Successoribus Nostris Libram unam Piperis, & mediam Libram Capitulo Ecclesiæ Iustinopolitanæ nomine census teneatur reddere annuatim. In cujus rei testimonium præsens Privilegium scribi fecimus, & singulorum sigillorum pendentium Munimine legitime roborari.

Ego Detamarius de Iustis, & inçlyti Marchionis Istriæ Notarius, interfui his omnibus, & rogatus a memorato D. Episcopo Iustinopolitano, & ab universis D. D. Canonicis supradictis fideliter scripsi, & in Publicam Scripturam redeg.

S tem milostnim indultom so bili postavljeni temelji za visoke zidove novega špitala. Ker je šlo za gradnjo brezplačnega prenočišča za Kristusove ubožce, so morali ljubeznivo priskočiti na pomoč skrbniki tega svetega doma. Ker v pogumni in zahtevni tekmi v svetih vrlinah za vernike ni večje in močnejše spodbude kot živ zgled njihove višje duhovščine, je razbremenitev dajatev, ki

jo je škof s svojo duhovščino zagotovil špitalu, tako spodbudila posamezne meščane, da so špitalu namenili širokogrudno pomoč in bogata volila, medtem ko ga je mestni svet oskrbel s preudarnimi zakoni in mestnimi statuti. V nekaj letih je bil tako špital ustanovljen, zgrajen in odprt. Za njegovo vodenje je mesto imenovalo nekaj sposobnih posameznikov, ki so ga upravljali po svojih močeh in nagnjenjih in s katerimi je doživljal tako lepe kot hude čase. Ker pa skupnih zadev vsi ne postavljajo pred zasebne in je bila javna blaginja pogosto zanemarjena na račun posameznikove (zaradi česar se je gospodarsko stanje te dobrodelne ustanove, ne brez velike škode, nenehno slabšalo in pešalo), se je Velikemu svetu zdelo primerno, da polno in celovito upravljanje špitala zaupa bratovščini sv. Antona opata, še več, da vso njegovo prejšnjo, sedanjo in bodočo lastnino preda v njeno last in upravljanje. Določil je tudi, da rektor, upravitelji in izbrani predstavniki ene organizacije stopijo tudi na čelo druge ter vodijo račune in posest obeh, kot da bi šlo za dele ene same ustanove. Tako je bilo sklenjeno aprila 1454, in ko je v svoji prirojeni milosti beneška oblast vse to dobrohotno potrdila, so še istega leta izdali javno listino. Čeprav jih omenja že sama listina, ne gre spregledati razlogov, zaradi katerih so med številnimi nabožnimi združenji v mestu izbrali prav bratovščino sv. Antona, saj gre za globoko gorečnost, zavzeto vnemo in zaupanja vredno vztrajnost, s katerimi je upravljala sebe in svoje premoženje. Kdor ima ob sebi živi in sveti ogenj sv. Antona, se v svoji zagnanosti tako hitro ne ohladi. In res se je ob skrbni in milostni pomoči bratovščine sv. Antona špital kmalu zelo povečal in zagotavlja danes bivanje romarjem, po-
moč

*Statut.
Iustinop.,
2. knj.,
53. pogl.,
fol. 43,
81. pogl.,
fol. 58*

*Iz: lib.
capitul.
Confrater:
S. Antoni,
fol. 23. Ker
je špital
propadel,
so njegovo
upravljanje
prenesli na
bratovščino
sv. Antona
opata*

*S čimer
si je
opomogel*

moč obnemoglim, mleko otrokom, doto neporočenim dekletom in tolažbo vsem drugim prizadetim. Špital je vreden svojega starega imena, Božja hiša, saj je kraj sprave, kjer krščansko usmiljenje služi tolažbi potrtih smrtnikov.

2. knj.,
1. pogl.

Špitalska
stavba

O njegovi cerkvi, posvečeni škofu in mučencu sv. Bassu, s pravico do svete krstilnice za zapuščene otroke, na tem mestu ne bomo govorili, da se izognemo dolgo-veznosti ponavljajočih se zgodb. Kar zadeva njegovo stavbo, ki sicer ni nič posebnega, je pa udobna in prostorna, naj omenimo le, da bodo s skorajšnjim nakupom nekaj bližnjih hiš moške in ženske kmalu sprejemali v ločenih in zato primernejših prostorih. Zgleden ukrep, vreden posvečenega Antonovega ognja, katerega plamen, prižgan v nebeških višavah, ogreje, ne da bi žgal, vsakogar, kdor se mu približa.

Špital sv.
Marka je
postavil
Marko
Trivisano

Drugi špital, poimenovan po sv. Marku, stoji pri Zubenaških vratih. Njegov ustanovitelj Marko Trivisano ga je oskrbel s prihodki in mu dal ime po svojem svetem patronu. Kdaj natančno je bil postavljen, nam vsemu trudu navkljub ni uspelo odkriti. Iz neke začasne odredbe v zvezi z njim je moč razbrati, da se je to zgodilo malo pred 1400 ali kmalu po tem letu. Od štirih upraviteljev, ki jih je Trivisano še za svojega življenja izbral, da so po njegovi smrti skrbeli za to dobrodelno ustanovo, ki jo je bil sam postavil na noge, so trije zapustili zemeljsko življenje v času škofovanja Jeremije Pole med 1420 in 1424, v kratkem obdobju vladavine tako zaslužnega škofa. Kako škodljive posledice je imela ta izguba, priča sam špital, ki je zaradi smrti svojih podpornikov vidno ugašal, kar je spoznal tudi mestni svet, saj je Jakobu Albertiju, edinemu preživelemu od prvotno do-

ločenih upraviteljev, v želji, da prepreči še hujše propadanje, pridružil že omenjenega škofa Polo in njegove naslednike ter Mihaela Gavarda in Ambroža Lugnana iz uglednih mestnih družin. Če je torej po omenjenih štirih letih živel le še eden od upraviteljev, ki jih je bil določil Trivisano, in če merimo življenje špitala z nič kaj dolgim oziroma zelo kratkim obdobjem človeške minljivosti, bomo zlahka ugotovili, da je bil postavljen le nekaj let prej, vendar ne po omenjenem letu 1400. Negotovost glede leta njegove ustanovitve pa bi bila nepomembna, če bi vedeli, kakšni so bili njegovi stalni prihodki, ki mu jih je namenil njegov ustanovitelj. Prav skromni zagotovo ne, saj so ves čas zadoščali za obnavljanje stavbe in pomoč siromakom. In če je njegov ustanovitelj v svoji darežljivosti vsakemu od njegovih oporočnih upraviteljev zapustil bogato volilo v višini trideset zlatih dukatov, ki se je zatem zmanjšalo na pet srebrnih mark, lahko sklepamo, da dodeljeni prihodki niso bili tako majhni, da ne bi zaslužili največjega priznanja. S tem v zvezi je vredno ponovno pregledati dokumente škofa Jakoba Valaressa iz let 1491 in 1492 ter dokumente Jerneja Assonica iz leta 1505, ki so tako zgovorni, da bo mogoče nekoč ob njihovi svetlobi iz temin pozabe potegniti doslej še neznana dejstva.

Prvotno poslopje te dobrodelne ustanove sestoji iz cerkve, posvečene sv. Marku evangelistu, z enim samim oltarjem in oltarno nadgradnjo, na kateri je več slik, ki so po starem med seboj povezane s pozlačenimi in izrezljanimi okvirji. Gre za vsakdanje in skromno delo. Poleg cerkve se razprostira ozko dvorišče z nekaj skromnimi celicami ob straneh, kjer danes živijo siromašne žene, saj je gostoljubje te dobrodelne ustanove danes

*Statut.
Justinop.,
3. knj.,
6. pogl.,
fol. 73*

*Navedeni
statut*

*1. zv., fol.
226, 230*

Zv., fol. 3

*Špitalska
stavba*

ome-

omejeno na golo streho, medtem ko je včasih zagotavljala tudi hrano. Še zmeraj se imenuje ženski špital in najbrž je bil to od vsega začetka, saj ni verjetno, da bi lahko v tako tesnem prostoru skupaj bivali tako moški kot ženske.

Drugo milostno dejanje omenjenemu špitalu

Ko je špital zašel v tako pomanjkanje, da mu je grozila celo izguba imena, ga je mogočna roka Gospodova, ki svojih ubogih nikoli ne zapusti, nenadoma oživila, saj sta se plemenita zakonca Jakob Fini in Avrelija Sereni po zgledu tistih pobožnih rimskih patricijev, ki so svoje imetje namesto svojim zemeljskim otrokom zapustili veliki Materi Božji in ji postavili sveti tempelj na Eskvilinu, lotila obnove propadajočega špitala, dozidala na starem poslopju novo in ga tako povečanega usposobila za bivanje in pomoč siromašnim neporočenim, a plemenitim devicam, ki so se semkaj, daleč od umazanih zapeljivcev, zatekale kot v varno zavetišče, da ohranijo nedotaknjen cvet svojega devištva do zrelosti, ko bi sklenile sveti zakon ali pa se, starejše, umaknile v zasebno življenje. Bolje te pretanjene pobožnosti ne bi bilo mogoče izkoristiti. Naj milostni Gospod s svojim nebeškim blagoslovom zaščiti veliko špitalsko ustanovo, katere plodni sadovi se kažejo v obliki poštenja za dekleta, koristi za družine in zaslug za njene ustanovitelje.

Za neporočene plemenite device

Mesto ustanovi Monte di Pietà

Sveti *Monte di Pietà* (zastavljalnica, posojilnica in hranilnica, ena najučinkovitejših oblik pomoči, ki jih je v svoji milosti ustanovilo krščanstvo za lajšanje stisk svojih vernikov in ki jo je na lateranskem koncilu s tolikšnim zanosom potrdil papež Leon X.) je po svoje podoben opisanima špitaloma, saj v sebi primerno združuje vse njune najvidnejše značilnosti. Koper, ki je po dobrih delih vselej med prvimi, je *Monte di Pietà* ustanov-

vil

vil leta 1550 in mu dodelil mesto na glavnem trgu, kjer je bila orožarna, s čimer je v svoji plemeniti dobrotljivosti milostno soglašal tudi beneški senat. Vendar je okrutna kuga, ki je 1554 zajela mesto, uničila tudi dobrodelno ustanovo. Da bi jo vnovič oživili, se je zdelo nemogoče. Zvesto ljudstvo si jo je želelo, vendar je zaradi izčrpanosti ni moglo obnoviti. V tistem času se je zdelo, da je za mesto manjše zlo, če sprejme med svoje zidove židovske trgovce z njihovimi posojilnicami in jih prisili, da poleg običajnih obveznosti letno prispevajo določeno vsoto, ki naj jo mestni svet po lastni presoji uporabi v javne namene. A le česa ni v teh letih in v vseh krajih porodilo gnusno oderuštvo, ta neskončni vir vsega zla! V dobrih štiridesetih letih, ko so imeli Židje v Kopru svojo posojilnico in so si na zastavljeno blago zaračunavali oderuški dobiček v višini od dvanajst do petnajst odstotkov, se je mesto izčrpalo, oslabilo in izkrvavelo in bi bilo danes že mrtvo, če ne bi bili Židov nazadnje pregnali in odredili, da se ponovno oživi propadli *Monte di Pietà*. Leta 1608 so torej s skromno glavnico tisoč ducatov, ki jih je delno prispevalo mesto, delno pa Fontik oziroma mestna žitnica, ponovno odprli prej zaprto ustanovo. In ko so blagoslovili to Božje delo, takrat pravi čudež, saj ni imela nobenih sredstev, je po skromnem začetku tako napredovala, da je lahko v naslednjih petindvajsetih letih priskočila na pomoč, kjerkoli se je v vsej pokrajini ali seveda v Kopru pokazala posebna stiska, saj je svojo skromno glavnico tisoč ducatov povečala v zajetno vsoto sto tisoč in več lir. S temi uspehi je želelo Nebo nagraditi pobožni Koper. Ta milostna dejavnost se nadaljuje pod budnim nadzorom mestnega sveta, ki ji vsako leto imenuje predsednike, blagajnike in dru-

Stat.
Iustinop.,
5. knj.,
fol. 209

Ko
propade, k
njegovi
obnovi
pripustijo
Žide

Potem ko
Žide
izženejo, si
povečini
opomorejo;
Statut.
Iustinop.,
št. 141, fol.
245

druge požrtvovalne in zavzete upravitelje, čeprav se od časa do časa ne more izogniti nepredvidljivim udarcem peklenške zlobe. Vendar te ustanove zaradi takih malenkosti ne propadajo in Božja milost ne ugaša. Tej mogočni dobrotljivosti, ki je izkazala vso svojo srčnost, ko so ustanovo oživljali, ne bo zmanjkalo duha, tudi ko ji bo potrebna pomoč. Sicer pa ji za učinkovito obrambo tudi pravega orožja ne bo manjkalo, saj so ji za delovanje namenili, kot smo že omenili, prostore Amerije, in orožje ima še vedno v bližini, čeprav so ga že takrat premestili na konec široke ceste, imenovane Belveder, ker tam obvladuje tako kopno kot morsko stran. In ker smo zdaj prišli do mestnega obzidja, znotraj katedrale ne najdemo nič več cerkvenega, je to za nas priložnost, da odplujemo proti drugim krajem naše škofije, kamor nas kliče naša Tretja knjiga.

TRETJA KNJIGA

O prvi primestni dekaniji,
imenovani Piran

PRVO POGlavJE

*Ustanovitev piranske cerkve,
njen ustroj in slovesna posvetitev*

Čas je že, da se po-
slovimo od obšir-
no opisane kopr-
ske stolnice in nje-
nih delov ter se iz
mesta odpravimo

as je že, da se poslovimo od obširno opisane koprsk^o stolnice in njenih delov ter se iz mesta odpravimo na ogled preostale škofije in njenih značilnosti, orišemo njen obseg in se razgledamo po njenih najbolj oddaljenih predelih in meji njene cerkvene jurisdikcije. Na severu se ta meja začne pri cerkvi sv. Petra, na rtu Gasello, ljudsko poimenovanem Debeli rtič, v bližini trga Milje. Pod hribi z imeni Hrib sv. Marka, Izolski, Strunjanski in Piranski hrib, ki ima vsak svojo cerkev, teče meja proti zahodu po Jadranskem morju ter se ob ustju Tržaškega zaliva konča na drugem rtu, imenovanem Savudrija, ki meji s trgov Umag. Nato teče po Krasu do Kaštela, oddaljenega dve milji od trga Buje, in se na jugu dotakne Krkavč, Nove vasi, Šmarij in Pomjana ter doseže Koštabono, ki leži že na meji z novigrajsko škofijo. Od tod zavije proti vzhodu, gre mimo Marezig, Loparja, Trušk, Popeter in drugih krajev do Sočerge, nedaleč od kaštela Buzet, se tu obrne proti Movražu, Smokvici, Gračišču, Hrastovljam in Kubedu

Škofijsko
okrožje

z okoliškimi vasmí, se vzpne na hrib Tinjan, od koder se nazadnje spusti v Dekane in na Dvor sv. Antona ter se po Rižani spet spusti do Jadranskega morja, kjer se je začela. To je v nekaj kratkih vrsticah opis meja koprské škofije. Če izmerimo dolžino škofije po ravni črti od Sv. Kvirika pri Sočergi do Sv. Marije na Krasu, je dolga petindvajset milj. Od Sv. Petra na Debelem rtiču do Sv. Sobote na Kaštelu, ki sta njeni bočni meji, se v širino razprostira petnajst milj, njen obseg pa jih šteje več kot sedemdeset. Ta košček Istrske pokrajine je prej majhen kot velik, vendar zelo ploden in sadonosen; napajajo ga naravni izviri, plemeniti zdrav zrak, naseljuje pa mnogoštevilno ljudstvo, ki je vse katoliške vere. Škofija je razdeljena na štiri primestne dekanije, poimenoovane po najpomembnejših krajih, in sicer dekanije Piran, Izola, Kubed in Krkavče. Vsaka ima svoje župnije in vasi; prvih je sedemnajst, drugih pa več kot štirideset. Piranska dekanija, ki med njimi zavzema prvo mesto, bo obravnavana v tej knjigi; opisali bomo, koliko je v Piranu cerkvenega, upoštevajoč trg in njegovo ozemlje vse do župnije sv. Janeza na že imenovanem Savudrijskem rtu. Sedaj pa začnimo razkrivati nastanek, oziroma postavitev cerkve v Piranu.

Eden najimenitnejših in najbolj naseljenih istrskih trgov je Piran. Manzuoli ga imenuje *terra honorata*, Lilio *castel nobile*, Blond *città*, Petronio *terra ricca*, in kdor je prepotoval celotno Istrsko pokrajino in si jo natančno ogledal, bo ugotovil, da je Piran zaradi svojega podnebja, lege, prebivalcev, prometa in pristanišča eden najbolj zdravih, prijetnih, obljudenih, bogatih in prometnih trgov v vsej Istri. Leži na jadranski obali, v Tržaškem zalivu, in se v polkrožni obliki dviga na pobočja mogo-

Njena dolžina, širina in obseg

Delitev škofije na primestne dekanije

Njene župnije in vasi

Piran, najpomembnejši trg v Istri

Njegova lega, območje in ustroj

čne-

čnega rta, kateri ga brani in ščiti pred silovito burjo. Na zunanji, odprti strani ima nemirno morje in žlahten razgled. Leži med Izolo in Savudrijo; od teh dveh krajev je oddaljen po pet milj, od Kopra na vzhodu pa deset in prav toliko od Umaga na zahodu. Na kopenski strani, na vzpetini, je zavarovan s starodavnim obzidjem z vmesnimi stražnimi stolpi, na morski strani pa je utrjen z mogočnim obrambnim stolpom pri morskih Vratih sv. Klemenca, ki je opremljen z zadostnim številom topov in vojaških naprav. Ima več trgov, med katerimi se največji ponaša z *Monte di Pietà*, s Pretorsko palačo, sodno kancelarijo, Fontikom in drugimi, prav tako uglednimi javnimi ter zasebnimi stavbami. Deli se na več ulic, ki se spuščajo z vrha vzpetine in se ob vznožju prepletajo ob morski obali. Vendar so bolj tesne, tako kot vse, ki jih obdajajo mnoge hiše, namenjene mnogoštevilnemu prebivalstvu. Preprosto пристanišče, v katerem se prihodi in odhodi ladij ravnajo po vodni plimi in oseki, tako da plovba poteka kot po nekakšnem kanalu med pomolom in plitvim obrežjem, se pod kamnitim mostom, ob katerem stojita stražna stolpa, zajeda v samo srce največjega trga. Tu kot nekakšno stoječe jezero daje varno zavetje manjšim lesenim plovilom. Nedaleč od tega pristanišča je še eno pristanišče, pod cerkvijo sv. Marije rožnovenske, po kateri se tudi imenuje. Piransko pristanišče je znamenito, in ni brez razloga označeno na navtični karti, saj lahko sprejme različne vrste ladij. O nastanku Pirana najbolje govori Janez Krstnik Gojnej, natančni opisovalec Istre in odličen zdravnik, ki je prodril v bistvo tega trga, svojega rojstnega kraja, in v svojih spisih ovekovečil tiste, kateri so ga v rani mladosti vzgajali. Pri tem odkrito priznava, da se na pisanje starih zgodovinar-

Piranski
pristanišči

Janez
Krstnik
Gojnej: *De
Situ Istriæ*

Ustanovite-
lji Pirana
so ali
Oglejci ali
Istrani

narjev ne kaže zanašati, čeprav je domneva, da so Piran ustanovili Oglejci, dokaj upravičena. Ko je okrutni hunski kralj Atila uničil Oglej, Altin, Konkordijo, Heraklejo in druge slovite kraje Furlanije in Trbiške marke, so si mnogi od prebivalcev, da bi se rešili pred nenadnimi napadi barbarov, ki so klali povsod, kamor so vdrli, poiskali pribežališče v gorah, na otokih in rtičih. Tako so mnogi iz Padove odšli v Rialto, iz Altina v Torcello, iz Konkordije v Caorle in iz Ogleja v Gradež. Kdo bi lahko zanikal, da niso nekateri Oglejci čez morje pripluli do Piranskega rta v Istri in si našli nasproti opustošenega Ogleja zatočišče v najbližjem in zelo varnem kraju, oddaljenem manj kot trideset milj ter obdanem z morjem in zavarovanem s hribi. Za prehod čez morje so zagotovo uporabili ladje in izkoristili vse njihove prednosti, saj je bil Oglej bogato trgovsko središče, kamor so po Jadranu z vseh morij in otokov Sredozemlja prevažali velikanske količine blaga. In čeprav se lahko zdi neverjetno, dodaja Gojnej, tudi ni mogoče oporekati trditvi, da so Piran ustanovili Istrani. Ko so Istro izropali Goti in Galci - prve je vodil Bucellino, druge pa Tottila - in jo z mečem in ognjem popolnoma uničili, so mnogi iz te pokrajine zbežali v gore ali na otoke. Tako si je porušeno mesto Egida, danes Koper, oddahnilo, pri tem pa Nebo zaprosilo, da bi cvet Istre presadilo na območje, ki bo nekega dne postalo glavno mesto pokrajine. Če je to res, ne bomo daleč od resnice, če trdimo, da so na podoben način nekateri Istrani ustanovili trg Piran. Ta, na svojo srečo, leži v zavetju rta, ki ga je, bolj kot človekove roke, narava sama zavarovala z mnogimi braniki strmih skal in pljuskajočih morskih valov. Čeprav nobena od trditev glede ustanovitve ni dokazana, naj bi bil

Pi-

Piran po Schönlebnovem časovnem izračunu ustanovljen ali leta 452 ali pa 549 našega odrešenja. Ime, ki se vse od začetka glasi Piran, ne izhaja iz piratskega ali gusarskega pustošenja morja (kar bi vtisnilo umazan pečat ali Oglejcem ali Istranom, njegovim ustanoviteljem), temveč iz piramidaste oblike rta, na katerem stoji. *Falsissimum planè*, zaključuje verodostojni Gojnej in potrjuje Leander Alberti, *illud constantissimè audeo affirmare, quod aiunt nonnulli à Piratis denominari; nam à forma potius Pyramidis, quam retinet Promontorium, in quo est conditum Pyranum, appellatum iudicamus.*

Ann. Carn.
3. del. fol.
267 &
306. Piran
dobil ime
po
piramidasti
obliki rta

Leand.
Alberti. In
descript.
Ital. Goina
loc. cit.

Zdaj pa se ozrimo na vrh tega veličastnega piramidastega rta, tja, kjer stoji cerkev. Čeprav je samo po sebi umevno, da so morali njeni ustanovitelji pripadati sveti veri, če naj bo njena zgraditev izraz katolištva, pa raziskava o njenih začetkih vendarle ni tako enostavna. Iz neke stare knjige, ki jo hranijo v kapiteljskem arhivu, izvemo, da je Piran leta 1173 že imel župnika. To, da smo naleteli na njenega upravitelja, pomeni, da je cerkev v tistih časih že stala. Lahko sklepamo, da je bila zgrajena že dosti prej. Če namreč upoštevamo zgornja mnenja o izvoru Pirana, lahko rečemo, da so ga v spomin na svojo porušeno domovino lahko zgradili ali Oglejci ali pa Istrani, ki so zbežali pred pokoli. Če velja prva trditev, potem je bil Piran ustanovljen, tako kot smo omenili, leta 452, ki je bilo usodno za požig Ogleja; če pa velja druga, je bil ustanovljen leta 549, ko so Istro izropali Galci. In ker so bili v tistem času tako Oglejci kot Istrani katoličani - Oglej je bil že veliko prej slaven sedež patriarhov, Istra pa je bila posvečena z več škofovskimi sedeži - lahko sklepamo, da so prvotni ustanovitelji Pirana že bili katoliške vere, da so zatorej prvi ali

Piranska
cerkev

*Iz
piranskega
kapiteljskega
arhiva,
fol. 59*

Zgrajena v
prvih letih
ustanovi-
tve Pirana

O tem
priča
njegov
plemeniti
grb

Posebna
milost
Neba

*Petron., 4.
knj., zadnje
pogl., fól.
855 de Pyr.*

Cerkvena
stavba

ali drugi tu vzdignili častitljivi prapor sv. Križa in zgradili tudi cerkev. In prav na to so morda mislili stari Pirančani, ko so za plemeniti grb svojega trga izbrali škrlatno rdeči križ na srebrni podlagi. Sveti križ, večni simbol vdane poslušnosti Božjim zapovedim, ki se rdeči na belem polju, označuje vztrajen pogum duha, ki ga nesrečni dogodki niso nikoli omajali. Piran, katerega grb si razlagamo na ta način, je torej sveti veri predal svoje srce že tedaj, ko je še kot dete sesal mleko. Za dokaz te trditve bo koristno, če povemo nekaj več o posebnem privilegiju, ki ga je trgu podelila Božja previdnost. Že od davnih časov velja, in nobeden od piscev tega ne zanika, da se je Piran s svojim prvotnim prebivalstvom vse od prvega dne pa do danes srečno ohranil brez večjih sprememb. Istro so večkrat uničile vojne, opustošilo hudo pomanjkanje, z mrličmi posejale kuge; zaradi nesreč se je menjalo tudi njeno prebivalstvo, vendar pa se je Piran v celoti ohranil s svojim živim in zdravim ljudstvom kot srečen, za tovrstne pretrese nedostopen Olimp. In ker lahko občudujemo, kako so Pirančani svojo cerkev vse bolj povečevali, bo prav, če povemo, da niso nikoli dovolili, da bi nemilostno propadla, temveč so zanjo skrbeli vse od dne, ko je bila zgrajena. Če se je pero obotavljalo pri določanju točnega datuma izgradnje te velike svete hiše, pa se zdaj vznemirjeno pripravljaja, da bo opisalo njeno veliko, plemenito in veličastno stavbo. Cerkev ima eno samo ladjo, vendar pa njen obseg in prostornina zaležeta za nekaj ladij. Vsenaokrog stoji več oltarjev, ki jih deloma krasijo žlahtni marmorji, deloma pa pozlačene rezbarije. Spredaj je prezbiterij z mogočnim obokom, okrašen z grobnicami piranskih prelatov. Na začetku prezbiterija se v veličastni kapeli raz-

pro-

prostira kor, katerega glavni oltar je posvečen sv. Juriju, nepremagljivemu mučencu, ki je zavetnik trga in daje cerkvi ime. Stebri, kipi in druga dela so odsev tako narave, ki je prispevala žlahtne marmorje, kot čudežne umetniške moči sposobnih kiparjev. In tu, v dragocenem tabernaklju, častijo Najvišjega. Cerkev je na obeh straneh oprta na čvrste oboke, podprte z mogočnimi stebri, ki ji dajejo poseben čar. Nekateri imajo temelje v morju, drugi pa se dvigajo pod vrhom vzpetine, na kateri je pokopališče. Ob pogledu na veliko in lepo stavbo, za katero se zdi, kot da po čudežu stoji pokonci, vsakogar spreleti sladka groza. Na vrhu vzpetine iz živih skal, ki jih je ustvarila narava, je torej zrasla še stavba iz lepega, umetelno obdelanega kamna. Prva je kot podstavek, druga pa kot krona piramidastega hriba. Dragocenost stavbe dopolnjujeta še mogočno cerkveno pročelje, okrasno prevlečeno z belim rovinjskim marmorjem, ter visok, razkošen zvonik, postavljen ločeno od cerkve, s prepletajočimi se stebriči, napušči in drugim okrasjem. Skratka, če Piran že sam po sebi ne bi bil eden od najslavnejših istrskih trgov, bi ga kot takšnega potrdila že sama veličastnost te cerkve.

Tej tako plemeniti stavbi pa ne manjka niti Božji okras slovesne posvetitve, ki je 24. aprila 1344 nista opravila eden ali dva, temveč devet nadvse pobožnih škofov. To so bili Marko Semitecolo iz Kopra, Natal iz Novigrada, Janez iz Poreča, Gracij iz Pulja in Stanislav iz Pična, ki so bili takrat vsi istrski škofje. Udeležili so se je tudi Andrej iz Caorla, ki leži na morski obali v bližini Ogleja, naslovni škofje iz Ebolija nasproti Salerna v Kampanji, iz Domatiopolija na meji s Kilikijo in iz Karpata med Rodosom in Kreto. Ti so kot glavni cerkve-

Posvetilo
jo je več
škofov

ni dostojanstveniki opravili sveti obred. Koprski škof je posvetil cerkev in glavni oltar, preostali pa stranske. Ob njih so enakovredno somaševali in skupaj z njimi delili dragoceni zaklad svetih odpustkov še oglejski patriarh blaženi Beltrand, škof Lovrenc iz Vrhbosne v Dalmaciji in opat Lovrenc iz Svete Marije na Barbani pri Gradežu nasproti Istre. Udeležba, ki bi zadoščala tudi za zasedanje koncila, kaj šele za posvetitev cerkve. O obredu, ki je bil veličasten tako zaradi dostojanstvenih prelatov kot zaradi veličine same cerkve, priča spomin, vklesan v plošči na desni strani cerkvenega pročelja. Zapisano je:

Spomin na
posvetitev

Anno Domini 1343. Indictione XI. Die. 24. Mensis Aprilis tempore Regiminis Nob. Viri D. Marci Contareni, Hone-randi Potestatis Pyrani. Hæc Ecclesia fuit consecrata per no- vem Reverendissimos Patres, & Episcopos infrascriptos. S. Iustinopolitanum, Emoniensem, Parentinum, Polensem, Pete- nensem, Caprulensem, Evolonensem, Domatiensem, Scarpa- tensem; Qui septem Altaria dictæ Ecclesiæ infrascripta conse- crarunt; videlicet S. Mariæ, S. Georgij, S. Maximiani, S. Marci. S. Luciae, S. Catharinæ, & S. Antonij. Qui Episcopi prædicti, & D. Patriarcha Aquilejensis, & D. Episcopus Bos- senensis, & Abbas S. Mariæ de Barbana, cum auctoritate D. Episcopi Iustinopolitani, dederunt indulgentiam unius An- ni pro quolibet Episcopo, omnibus, & singulis, qui devotè ad dictam Consecrationem venerunt, & quadraginta dierum pro quolibet Episcopo omnibus, & singulis, qui ad dictam Ecclesiam devotè accesserint in Anniversario, & diebus Dominicis, & alijs festivitatis solemnioribus in Privilegio contentis.

Ker je velika stavba sčasoma morala popustiti moč- nim udarcem morskih valov in silovitim sunkom vetra, ki so jo nenehno bičali z vseh strani, je bilo njeno propa- da-

danje pričakovano. Že v naslednjem stoletju bi lahko bila popolna ruševina, če ne bi bil Avguštin Valier iz Verone, škof in apostolski vizitator Istre in Dalmacije ter poslanec Gregorja XIII., z učinkovitim prepričevanjem prisilil občinski svet (na seji katerega je bil 5. februarja 1580 prisoten skupaj s škofom Ingeneriem), da je sprejel sklep o obnovitvi propadajoče stavbe in v njeni bližini začel graditi novo cerkev, ki je bila morda z veliko in moderno ladjo prizidana prejšnjima prezbiteriju in koru. Vendar so jo začeli graditi šele 25. januarja leta 1592, končali pa po mnogih letih, ob velikanski potrati delovne sile in z izgubami za kraj. Tako spremenjeno v sodobno cerkev, ki smo jo že opisali, in po svoji podobi popolnoma drugačno, je 25. aprila 1637 ponovno posvetil koprski škof Peter Morari. O častnem spomenu na ta dogodek priča zapis, vklesan na drugi marmorni plošči, ki je vzdana na pročelju cerkve vzporedno s prvo. Zapisano je:

Veteris Ecclesiae memoriam pie Lector à dextris hujus æqualis habet Lapis. Illa sæculis gravis undique scatens ruinis, spectabilis Communitatis Pietate, Populiq. devota adhibita manu, hanc peperit Ecclesiam, quæ maternæ Dignitatis, & Priviligiorum Hæres, ne tantæ Genetricis degenerem se ostenderet Filiam, illius vestigia secuta pulchriorem induit, pulcherimamq. curat formam. Et quia in sui Consecratione Maternam æmulari magnificentiam impossibile duxit, venturo sponso occurrere vigilavit oleo Consecrationis de manibus Illustrissimi, ac Reverendissimi D. Petri Morarij Episcopi Iustinopolitani accepto in honorem D.O.M.B.V.M. sub Titulo S. Georgij Martyris die 25. Aprilis 1637. Indulgentiarum munere Dedicacionis Anniversario eam visitantibus impartito.

Ta dvakratna posvetitev je podvojila prednosti in

ug-

Iz arhiva
iste cerkve

Obnova
propadajo-
če stavbe

Ponovna
posvetitev

Spomin na
drugo
posvetitev

Zakristija
in njene
relikvije

Iz
cerkvenega
arhiva

Krstilnik v
cerkvi sv.
Janeza
Krstnika

Skrbniki
stavbe in
nadzorniki
cerkvenih
prihodkov

ugled cerkve. Posledice so vidne v zakristiji in krstilnici, ki sta sestavna dela prvotne cerkve. Zgradba sama po sebi ni nič posebnega; strmina, na kateri cerkev stoji, je bila poglavitni vzrok za izjemno težko in tudi zelo drago gradnjo. Njeno izvirnost potrjujejo zakladi svetih relikvij, plemenitost opreme in dragocena srebrnina. V bogato okrašenem in prelepem sarkofagu so shranjene relikvije sv. mučenca Maksimilijana. Poleg teh je tu skorajda cela čeljust z dvema kočnikoma in del golenice častitljivega mučenca sv. Jurija, prva v srebrni pozlačeni glavi, druga pa v nogi iz enako žlahtne kovine, kamor ju je v svoji vdanosti shranil Balzamin de Preto, potem ko ju je leta 1478 prejel v dar v Rimu in je z njima obogatil svoj rojstni kraj, ki mu je služil kot župnik. Občudovati je mogoče celo roko svetega očeta Leona, zob škofa sv. Martina, rebro pričevalca sv. Evzebija in mnoge druge kosti sv. nedolžnih otrok, sv. Uršule, njenih nedosegljivih devic ter štiridesetih mučencev. Tem tako velikim zakladom dajeta pečat še dva dragocena ostanka, od katerih pripada eden zdravilnemu lesu svetega križa, drugi pa dragocenemu Marijinemu pokrivalu. Nič manj plemenita ni krstilnica, postavljena v ovalni cerkvi, in sicer ločeno od kapiteljske cerkve, dostop do nje pa omogoča dvojno stopnišče iz istrskega marmorja. To je moderna, z velikim mojstrstvom iz čvrstega kamna izdelana stavba s tremi prelepimi oltarji, od katerih je glavni posvečen sv. Janezu Krstniku. Na sredini te cerkve stoji sveti krstni kamen, izdelan iz starega marmorja. Zaradi usklajenosti oblike z vsebino pa bi moral biti lepše okrašen.

Za vzdrževanje kapiteljske cerkve in njenih pristojnosti skrbi šest meščanov; štirje od teh opravljajo naloge predsednika ustanove, dva sta nadzornika za prihodke,

iz-

izvolijo pa jih vsako leto v občinskem svetu, ki goji do te svete ustanove tolikšno naklonjenost, da je, če so govorice resnične, poleg prostovoljnih prispevkov vernikov vanjo doslej vložil štirideset in več tisoč skudov. Za opravljanje bogoslužja skrbijo kapitelj in duhovniki, ki bodo sestavljali častljivo vsebino naslednjega poglavja.

DRU-

D R U G O P O G L A V J E

Piranska kapiteljska cerkev, njen kapitelj in najuglednejše osebnosti

Če je piranska matična cerkev s svojo velikan-
sko stavbo krona razkošne piramidaste vzpe-
tine, ki ji služi kot visoko podnožje, potem
so njeni duhovniki, ki s svojo versko vnemo skrbijo
zanjo, dragoceni dragulji te tako vzvišene krone. In ko-
mu drugemu, če ne njim, naj se zahvali za ugledni naziv
kapiteljska cerkev, kar v cerkvenem smislu pomeni, da
ima cerkev zbor oziroma določeno število duhovnikov,
po domače imenovanih kapitelj. Vendar pa nam ni zna-
no, kdaj ji je bil ta naziv podeljen, kajti natančnega
spomina nam ne more povrniti niti pozabljivi čas, ki
nam ga je zavistno ukradel. V neki knjigi, ki je v lasti
piranske Cerkve, lahko preberemo, da je tržaški škof in
koprski administrator Bernard 16. januarja 1173 dobro-
hotno podelil cerkveno četrtino Kaštela župniku in nje-
govim duhovnim bratom, ki so služili v piranski cerkvi sv.
Jurija. Zapis o župniku in njegovih soduhovnikih ponov-
no srečamo v apostolskem indultu Aleksandra III. z
dne 13. aprila 1173, ki potrjuje omenjeno podelitev. V
nobeni javni listini pa ni izrecno zapisano, da bi bil
tem duhovnikom pred letom 1349 podeljen kapitelj.
Tokrat je kardinal Gvido, apostolski legat Klemenca VI.
v Italiji, v svojih pismih, poslanih iz Padove 13. maja
istega leta, podelil velike pristojnosti koprskemu škofu
Frančišku, da bi odločil (potem ko bi dobil mnenje tako
novigrajskega škofa Janeza, njegovih duhovnikov iz Buj
in tudi piranskega kapitlja) glede zahteve o sporni izter-
ja-

Podaritev
četrtin
Kaštela
piranskim
duhovni-
kom

*Iz
kapiteljskega
arhiva, zv.
Actor., fol.
55*

Ibid. loc. cit.

Ibid. loc. cit.

javi kaštelskih četrtin. Če se pristrčno poimenovanje so-bratov po dostojanstvu ujema z nazivom duhovnikov kateregakoli kapitlja, lahko torej brez zadržkov trdimo, da je bila piranska cerkev ovenčana s slavo kapiteljske cerkve oziroma kapitlja takrat, ko sta škof Bernard in papež Aleksander z oznako dobrosrčnega bratstva odlikovala njenega župnika in njegove duhovnike. In če nam sklepanje pogosto daje oporo za razkritje resnice, bo tisti, ki se bo spomnil oglejskega patriarha, po rojstvu Pirančana (o njem bomo spregovorili kasneje), ki mu je pridobljena avtoriteta dovoljevala, da bi na tak način odlikoval svoj rojstni kraj, morda sklepal, da so bili piranska cerkev in njeni duhovniki že več stoletij pred enajstim počaščeni z nazivoma kapiteljska cerkev in kapitelj.

Kapitelj
piranske
cerkve

Toliko glede različnih domnev o nastanku cerkve, zdaj pa poglejmo, kakšno je število kanonikov, ki so člani tega duhovnega organa in služabniki tega zemeljskega svetišča. Ni prav verjetno, da jih je bilo v začetku več kot šest, kolikor jih je danes, sicer pa njihovo število ni moglo vplivati na ugled te cerkve, ki je bil tudi zaradi drugih dogodkov vse večji in sijajnejši. Župniku, prvemu dostojanstveniku med kanoniki, je naložena neposredna skrb za duše, sholastu vodenje kora, preostalim pa je poverjeno sodelovanje pri podeljevanju svetih zakramentov. Skupini šestih kanonikov je piranska skupnost v skrbi za stalno rast bogoslužja leta 1652 dodala še sedmega, ki ga je vzdrževala z lastnimi prihodki in ga zato imenovala za svojega patrona. Vsi skupaj s tremi stalnimi kaplani in drugimi duhovniki ter kar številnimi kleriki prebivajo na sedežu kapitlja. Oskrbljeni so z običajnimi in že določenimi nadarbinskimi prihodki in let-

Kanoniki
kapiteljske
cerkve

Njihovo
število in
naloge

Skupnost
doda še
sedmega

Reg. Benef.
Zeni, fol. 9

ni-

Kapiteljska
jurisdikcija

○

kašteljskih
četrtinah

○

predlaganju
župnikov v
Kaštelu in
Savudriji.
Reg.

*Ingenerio, 1.
zv., fol.
125. Reg.
Rusca, 1.
zv., fol. 201*

V pretek-
losti je
kapitelj že
imenoval
svojega
župnika

Iz kapitelj-
skega
arhiva, *zv.
Act., fol.
24-27 sq.*

Danes
nadarbino
podeljuje
papeška
pisarna

Kanonike
izbiral ali
papež ali
škof ali kar
kapitelj
sam

*Reg. Stella,
1. zv., fol.
259, 377,
397 & 415*

Reg.

*Morar., knj.
Visitat., fol.
70*

nimi rentami, ki izhajajo iz četrтин; to so lahko desetine žita, vina, soli, rib in drugih donosnih virov.

Tu se začenja jurisdikcija kapitlja, kamor najprej spada posedovanje četrтин zemljiških desetин Kaštela, ki pripadajo vsakokratnemu župniku kot dostojna celoletna oskrbnina. Kot smo omenili, je cerkvi prisrčni dar podelil škof Bernard in ga nato potrdil papež Aleksander III. Jurisdikcija je razširjena tudi na predlaganje in imenovanje župnika v Kaštelu kot tudi župnika savudrijske cerkve, in sicer na podlagi indultov, ki sta ju kapitelju obnovila koprška škofa Ingenerio leta 1592 in Rusca leta 1621. Kapitelj na podlagi oporočnih določil predlaga in imenuje tudi kaplane, ki opravljajo vsakodnevno službo v koru, druge stalne kaplane v kapiteljski cerkvi in tiste, ki so razporejeni po podružnih cerkvah. V preteklosti je kapitelj imenoval tudi svojega župnika; to se je občasno dogajalo vse do leta 1578. Ko pa je to imenovanje papež Sikst V. podelil Krištofu Venierju, človeku izjemnih darov, o katerih pričajo njegovi učeni spisi, in celotno nadarbino prenesel na Sveti sedež, je ta od takrat pa vse do danes služila kot župnikova vzdrževalnina.

Podoben začetek, nekoliko drugačen razvoj in popolnoma drugačen razplet pa srečamo pri rednih imenovanjih kanonikov. Če pregledamo škofijske knjige iz preteklih stoletij vse do sredine sedanjega, ugotovimo, da je kanonike izbiral ali kapitelj ali škof in potem Sveti sedež. V času, ko je škofijo vodil Tomaž Stella (ob koncu svetega tridentinskega koncila), je od štirih, ki so odšli v kratkih petih letih - eden je odstopil, trije so umrli - enega izbral kapitelj, tri pa škof. Peter Morari je ob svoji generalni vizitaciji v Piranu leta 1633 zapisal, da

sta

sta od leta 1600 dalje trinajst kanonikov izbrala ali škof ali papež. Zaradi tega, pa tudi zaradi drugih vzrokov, se je vnel hud spor med Morarijem in kapitljem, ki se je prav v tistih dneh pripravljaj na nov izbor kanonika. Spor se je nadaljeval tudi po Morarijevi smrti; v času nezasedenosti škofovskega sedeža ga je podžigal dekan stolnega kapitlja in se je pomiril šele, ko so z najvišjega mesta (glede na to, da je šlo za začasno zadolžitev) prepirljivcem zapovedali, da zavržejo prejeta razsodbo in vloženi priziv. Tako se je tudi zgodilo. Ko so se hrupne razprtije umirile, je Francišek Zeno, ki je leta 1660 prevzel škofovski prestol, na podlagi tehtnega posveta trezno presodil, da sprejme imenovanje in predstavitev novih kanonikov, ki jih je predlagal piranski kapitelj, in sicer z dodatno klavzulo: *Absque ullo præjudicio Iurium Episcopaliū, & Sedis Apostolicæ*, kar so kasneje v času nezasedenosti škofovskega prestola opravljali dekani stolnega kapitlja, sicer pa kasnejši škofje, tako da danes izbor piranskih kanonikov poteka v cerkvenem soglasju.

Kapitelj je imel sodne pristojnosti tudi nad lastno duhovščino, ne glede na to, ali je šlo za klerika, duhovnika ali kanonika. Vendar pa je ta pristojnost povzročila huda razburjanja med škofi; ti so namreč menili, da jih sveti zakoni postavljajo za zakonite sodnike v vsakem delu njihove škofije, ki jo morajo trdno obvladovati. Najprej se je temu uprl Tomaž Contarini leta 1321, to je v prvih letih domnevne sodne kapitelske oblasti, zatem v istem stoletju leta devetintrideset Marko Semitecolo in takoj za njim, leta 1359, še Francišek Querini. Z enako vnemo so po letu 1400 svoje pravice dokazovali tudi škofje, med njimi Jeremija Pola leta 1422, Francišek

Vzroki ostrega spora

Spor se umiri. *Iz kapitelskega arhiva, I. zv., fol. 116*

S pridržanjem pravic *Reg. Benef. Zeno., 2. knj., fol. 1*

Cerkveno sodstvo

Škofje trdno obvladajo škofijo *Iz piranskega kapitelskega arhiva, I. zv., fol. 36*

Reg. Pola, 2. knj., fol. 11, ibid., fol. 55. Reg. Valares., 1. zv., fol. 37, 2. zv., fol. 153

Biondi

Reg. Asson.,
1. zv.

Reg.
Valvas., 1.
zv., fol. 48
in 101

Piranski
kapiteljski
arhiv, 1. zv.,
fol. 31

Ibid., fol.
19, 31, 36,
37

Kapitelj ni
več sprožal
postopkov

Bogoslužje
v škofijskih
cerkvah

Regist.
Assonica, 2.
zv., fol. 87

Biondi leta 1433 in na več srečanjih Jakob Valaresso, še posebej v letih 1487 in 1499. Enako so ravnali škofje v naslednjem stoletju: Jernej Assonica v letih 1500, 1513 in 1528 Defendo de'Valvasor leta 1534 in Janez Ingenerio večkrat, še posebej pa leta 1597. V tem dolgem obdobju so tako sodniki kot cerkveno sodišče izrekli oziroma izdali številne sodbe in odločbe. Glede na to, da se s posredovanjem Božje previdnosti vsako nesoglasje zgladi v blago pomiritev, se je tudi ta že predolgo trajajoči in nečastni prepir neopazno razrešil brez človeškega posredovanja; po zadnji obravnavi v času škofa Ingeneria - kapitelj se ni nikoli obračal na drugega razsodnika - je to vprašanje piranske duhovščine preučil škof na cerkvenem sodišču. Morda so kanoniki našega stoletja spoznali tisto tako zelo razvito človeško zlohotnost, ki postane predrzna, če ni dovolj močne roke, da bi udarila po njej. Spoznali so, da je takšno razsojanje pogosto vzrok hudih skrbi in bridkih duševnih bolečin, gnezdo strupenih kač, ki lastni materi pikajo prsi, izvor kalnih voda, v katerih gnijejo trupla, in kovačnica nepogasljivih, srce vnemajočih sovraštev. A ko so se izognili nadaljnjemu razsojanju, so podarili mir sebi, duhovščini in Cerkvi. Neokrnjeno pa so piranski kanoniki ohranili staro pravico, po kateri so v času praznikov v Piranu in izven njega opravljali bogoslužje v škofijskih cerkvah, kapiteljska cerkev pa je v odnosu do njih kot svojih podružnic igrala vlogo ljubeče matere. Kapitelj je poleg tega užival pravico uporabe kanoniškega ogrinjala oziroma kanoniške *zanfarde*, ki mu jo je leta 1527 dodelil Jernej Assonica. In če je kapitelj z vdano poslušnostjo, kakršno zahtevajo papeževi ukazi, o tem seznanil tudi novigrajskega škofa Jakoba Filipa Tommasinija - apostol-

ske-

skega poslanca, je to dovoljšen dokaz o zelo starem običaju, ki pomeni, da je bil kapitlju s tem podeljen nesporen in sam po sebi razumljiv privilegij.

Vendar pa je najvišja oblast - s katero človek obvladuje tako nebesne sfere kakor tudi zemeljska bitja - tako vzvišena krepost, da so si nekateri, ki jih je bogatila, pa naj so bili duhovniki ali kanoniki, zaslužili kronanje s svetimi tiarami, neminljivimi častmi svete Cerkve. Njihovo skromno število ne zmanjšuje njihovega pomena. Marcijan, piranski meščan in učenec piranske Cerkve, se je še mlad odločil za študij Svetega pisma, dragocelega daru Velikega Duha, in se zaobljubil Nebu. Oglejski patriarh Elij, ki se je v Gradež zatekel zato, da bi bil varen pred barbarskimi vdori in še posebej pred Langobardi, ga je okoli leta 580 prijazno sprejel na svoj dvor in ga, potem ko je ugotovil, kako nadarjen je, povzdignil, sicer ne v dvorjana, pač pa v najdražjega učenca. Nato je Marcijan tako zelo napredoval, da ga je, izučenega v najbolj bistvenih in potrebnih znanjih proti brezbožni, razvratni manihejski sekti, on sam na drugem pokrajinskem koncilu, ki ga je okrog leta 584 sklical v Gradežu in na katerem je sodelovalo štiriindvajset škofov in mnogo prelatov, odlikoval z mašniškim posvečenjem. Na poti h kreposti mu je bila v veliko spodbudo učiteljeva plemenitost. Marcijan se je pod modrim Elijevim vodstvom veliko naučil, tako da je lahko kasneje postal njegov naslednik. Potem ko sta umrla najprej patriarh Severij in nato še Janez, ki sta po številnih in žalostnih dogodkih nasledila Elija, je leta 630, ali kot piše Paladij, leta 633 sveto oglejsko mitro prevzel Marcijan. Njegovo škofovanje je bilo zelo uspešno. S podporo langobardskega kralja Arioalda je svojo prostrano škofijo po mnogih

Znamenite osebnosti kapitlja, oziroma njegove duhovščine

Marcijan, leta 630 oglejski patriarh

Ughel., 5. zv., fol. 39

Opat Palad. Hist. Friul., 1. del., 1. knj., fol. 36

Loc. cit., fol. 52

gih letih bojev popeljal v skoraj petnajstletno zlato dobo. Srečne države, kadar jim vlada krepost! Vreden večnega življenja, je umrl leta 646. V dvorani oglejskih patriarhov v Vidmu beremo naslednjo hvalnico o njem:

*Martianus magna Gratia polluit
Apud Longobardorum Regem Arioaldum,
A quo ad incrementum Aquilejensis Patriarchatus
Multa obtinuit.*

In zdaj naštejmo škofove, ki izhajajo iz Pirana, saj tako velik patriarh mora imeti plemenito spremstvo svetih škofov. To so: Bernard Veniero in Janez Tagliacozzi, oba škofa v Chioggi, ter poreški škof Nikolaj Petronio de'Conti Caldana. Veniero je odšel iz piranskega kolegiatnega kapitlja, kjer je bil kanonik, v stolnico v Chioggi, kjer ga je Inocenc VIII. leta 1487 posvetil v škofa. Vsega dobrega, kar je v dolgem razdobju osemindesetih let svojega vladanja storil za to Cerkev, ni mogoče strniti v te kratke vrstice. V Chioggi se še vedno čuti izjemno prijetno ozračje, ki ga je ustvaril s svojo krepostjo in neoporečno poštenostjo. V tistem času so na tamkajšnjih obalah odkrili sveto podobo velike Matere Božje, ki je danes najbolj spoštovana svetinja tega območja. Zaradi želje meščanov, da bi jo ohranili v spominu, jo je v njihovo veliko veselje slovesno postavil v čudovito cerkev, ki jo je zgradil po zaslugi svoje izredne pastoralne vneme. Ostarel, vendar pa izjemno zaslužen, si je pri Svetem sedežu izprosil, da so ga nekoliko razbremenili težkih obveznosti. Tako pomlajen je nato stopil na neskončno pot večnosti. Po slavnih stopinjah Bernarda Veniera je stopal tudi Janez Tagliacozzi, sin njegove sestre, ki ga je Pavel III. leta 1535 iz častitljivega člana piranskega kapitlja povzdignil v škofa v Chioggi, le s to

Bernard
Veniero,
škof v
Chioggi

Idem
Ughel., 5.
zv., fol.
1422

Tudi Janez
Tagliacozzi
je bil leta
1535 škof
v Chioggi.
Idem
Ughel., 5.
zv., fol.
1423

raz-

razliko, da je prvi škofoval osemindvajset let, drugi pa niti pet; vendar je v tem obdobju vodil škofijsko sinodo ter opravil druga velika dela, tako da je v kratko petletje strnil delo celega stoletja. Še danes odmeva tudi sloves plemenitih vrlin in vzvišenih kreposti škofa Caldane, ki so mu omogočile, da je zelo hitro napredoval do najvišjih časti, o katerih pričajo bogata darila beneškega senata in cesarskega dvora. Ker ga je Aleksander III. leta 1664 izbral za poreškega škofa, je pridobil še dodatna priznanja in svoje kreposti okronal z novimi častmi. Njegov sijaj pa je bil kratkotrajen, saj ga je po komaj treh letih vladanja poklicalo k sebi Nebo, da bi ga okronalo z večnostjo. Umrli je v Piranu in na njegovi grobnici v kapiteljski cerkvi je grof Marko Caldana, njegov vrli nečak, v naslednjem letu 1671 z zapisom te pesmi izpovedal svoje srce:

Ista Tibi, nostræ Decus ò venerabile Gentis.

Grata nimis posuit debita Signa Nepos;

Excipe Vota libens; amplexus jungere veros

Donec det Pietas, Mors, Amor, Ethra, Deus.

Lahko bi naštevati še druge slavne cerkvene osebnosti, ki sicer niso dosegle tako visokih časti, vendar pa so bile v svojem okolju enako spoštovane in so v preteklosti dostojanstveno opravljale škofovske dolžnosti v svetih središčih v Veroni, Pulju, Novigradu in Kopru. A da ne bi spreminjali že vpeljane metode, prepustimo drugim, da se jih spominjajo, in preidimo na opis tistega, kar je v Piranu najbolj povezano z vero.

Nikolaj
Petronio
Caldana
postane
leta 1664
poreški
škof

Petron.,
4. knj.,
zad. pogl.,
fol. 870

T R E T J E P O G L A V J E

Cerkev in oratorij Filipa Nerija ter druge škofijske cerkve v Piranu

Piranske škofijske cerkve, razporejene na treh območjih

Trg Piran je razdeljen na tri enake rajone. V prvem, ki se imenuje Carrara, so ceste najširše, stavbe pa najbolj urejene; drugi je Punta oziroma Rt, ki se s strmine spušča v morje; tretji rajon je Marčana. Ta ima ob morski obali in po pobočju hriba izhod na podeželje. V vsakem od teh rajonov ima škofijska duhovščina svoje cerkve. V Carrari so cerkve sv. Antona opata, nadangela sv. Mihaela, Marije Snežne in apostola sv. Petra. Na Punti so cerkve posvečene sv. Pelegrinu, sv. Andreju, sv. Donatu, sv. Štefanu in sv. Klemenu, v Marčani pa obiskujejo cerkve preslavnih junakov: Roka, Marjete, Mohorja, Fortunata in Nikolaja iz Barija. Po tem vrstnem redu začenjamo njihov opis pri cerkvi sv. Antona opata, z verskim hospicem filipinov, sicer škofijskih duhovnikov, vendar v dejanjih hvale vrednih posnemovalcev strogih redovnikov.

V Piran pride Lovrenc Caloni, da bi tu ustanovil bratovščino oratorija

Nastani se v cerkvi sv. Antona

Lovrenc Caloni, vrli učenec bratovščine oratorija, ki jo je njen ustanovitelj sv. Filip Neri tako poimenoval zaradi njene naloge, da povzdiguje srce k Bogu, kar je tudi bistvo molitve, je za koprsko škofijo storil izjemno veliko dobrega, ko se je odločil, da bo v Piran pripeljal to izjemno koristno bratovščino. Gorečnost duše, pobožnost ljudstva in vernost duhovščine so bile blage saspice, ki so ga z lahkoto odtrgale od beneškega Lida in ga pripeljale na osojno obalo Piranskega rta, kjer se je po dobrosrčnem sprejemu nastanil v omenjeni cerkvi sv. Antona. Ob tem mu je piranski kapitelj dovolil njeno

vsa-

vsakodnevno uporabo s pridržkom v župnijskih pristojnostih in pri opravljanju bogoslužja ob nekaterih slovesnostih ali določenih nujnih primerih, povezanih z višjo in neposredno oblastjo, ki jo je piranska kapiteljska cerkev od nekdanj enakovredno imela nad svojimi podružnimi cerkvami. Vse to se je dogajalo okoli leta 1640. Da pa bi bila bratovščina, ko bi bila nekega dne ustanovljena, čimbolj usklajena s kanonskimi določili, je Peter Morari, ki je že dovolil njen prihod, leta 1647 izdal naslednji indult:

Nos Petrus Morarius Dei, & Apostolicæ

Sedis Gratia

Episcopus Iustinopolitanus.

Iam dudum Vener. Filio Laurentio Caloni Oratorij à S. Philippo Nerio instituti Alumno vivæ vocis oraculo Oratorium in Terra Pyrani nostræ Iustinopolitanæ Diæcesis fundandi, idemq. in Ecclesia S. Antonij prosequendi concessimus; Cumq; dictum Exercitium spirituale valde omnibus proficuum esse comperiverimus, dignum, & congruum iudicamus, nostrum consensum, & licentiam litterarum Testimonio comprobare; pro ut etiam humili petitione dilectorum Filiorum Ioannis Furigoni Equitis, & sociorum requisiti fuimus. Quarè eisdem Laurentio, Ioanni, & alijs sese in dicta Ecclesia S. Antonij congregandi spiritualiter exercendi, Campana ad convocandum Confratres dicti Oratorij utendi, & omnia alia juxt à Institutionem ejusdem S. Philippi, & quæ legitimè, & canonicè institutæ Congregationes exercere possunt, peragendi (ità tamen ut Divina Officia, & sacrificia Parochialis Ecclesiæ non turbentur in aliquo) per præsentem licentiam, consensum, & facultatem concedimus, & impartimur. In quorum Fidem & c.

Dat. Iustinopoli in Nostro Episcopali Palatio, die XII. Iunii 1647.

Škof
Morari
privoli in
pošlje
indult Reg.
Morar., 1.
zv.: Act., fol.
158

Oh-

Ohrabren s tem prisrčnim dovoljenjem, je Caloni za kraj svojega bivanja izbral Piran in, ob prizadevanju za duhovni blagor duš, v tej cerkvi več let neutrudno opravljal običajne molitvene obrede v oratoriju, sicer bolj kot kaplan kot pa nadrejeni in bolj kot zasebni duhovnik kot pa javni predstojnik. Bratovščina sv. Filipa Nerija je bila namreč tu zares ustanovljena šele leta 1675, ko je v to privolil milostni dož s svojimi odloki. Škof Zeno je istočasno obnovil indult predhodnika Morarija, Inocenc XI., ki bo ostal v večnem spominu, pa je s svojo posebno bulo, izdano naslednjega leta 1676, potrdil njeno ustanovitev. Tako se je ob povečanem številu članov sveta bratovščina ustalila. Čeprav je njeno delovanje zaradi majhnega števila članov (ki potem, ko so odvezani vseh zaobljub, ostanejo trdni le po svoji volji) enkrat ali dvakrat nekoliko zastalo, pa ni bila nikoli ukinjena in ni izumrla, temveč prav nasprotno, z vse večjo uspešnostjo slavnega Filipa in njegovih sinov danes ponovno raste in cveti Piranu v izjemno korist. Glede na to, da so duhovne vaje, sveti pogovori in najsvetejši zakramenti njeno vsakodnevno delo, si lahko predstavljamo, kako velika je tolažba, ki jo od bratovščine dobijo onemogli, kako pomembni so nasveti, ki jih daje ljudem v dvomu, kako pomembna je spodbuda, ki jo pri njej najdejo nestanovitni, skratka, v kako veliko pomoč je vsem vernikom evangeljskega občestva.

Na prvi pogled se zdi, da je cerkev sv. Antona opata v Carrari nova, vendar jo je že 25. aprila 1374 posvetil koprski škof Ludvik Morosini. Tej veliki slovesnosti so prisostvovali tudi drugi škofje Istrske pokrajine: Lenart iz Novigrada, Gisbert iz Poreča, Gvido iz Pulja in Nikolaj iz Pična. Ima eno samo, dovolj široko in visoko ladjo

Ustanovitve bratovščine oratorija

Reg. Zeno,
7. knj.,
fol. 6

Cerkve v Carrari
Sv. Anton opat

Njena stavba

s petimi lepo oblikovanimi in okrašenimi oltarji, od katerih glavni, posvečen patronu sv. Antonu opatu, skupaj s kapelo predstavlja prezbiterij. Tu se dvigata prižnica za nagovore ljudstvu ter kor, kamor se k molitvi umaknejo posvečeni. Zaradi prostorske stiske je nad cerkvijo zgrajen lep javni oratorij. Odveč je naštevati vso njeno dragoceno opremo in svete relikvije, saj sta prav sijaj in veličina stavbe tej bratovščini v čast. Majhno je tudi zavetišče za vernike, ki pa zaradi dobre razporeditve daje vtis, da je prostornejše in večje.

Oratorij
Filipa
Nerija

Zapisali smo, da so v tej četrti še cerkve sv. Mihaela, sv. Device Marije, sv. Petra in sv. Jakoba. Prva, ki ima vhod tako iz javne ulice kot iz špitala, je kvadratna po obliki in ima lep oltar, kamor so pred leti postavili podobo blažene Device, ki se poti, tako imenovane zato, ker naj bi šlo za njene čudežno potočene solze, o čemer bomo spregovorili na drugem mestu. V prazničnih dneh se tu ponavadi v velikem številu zbirajo žene in dekleta, da bi se poučile o najsvetejših skrivnostih naše vere. Cerkev Device Marije v svoji čistosti posnema belino snega, po katerem ima ime. Je bolj dolga kot široka in bogato okrašena s slikami v pozlačenih okvirjih, z dodatki iz bogatega damasta, ki ji dajejo mičnost in spodbujajo k pobožnosti. Sijaj povečuje še visoka, svetla kupola, ki je na vrhu obkrožena in zaključena z okroglo tribuno. Za vzvišeno vzdušje v cerkvi gre zahvala verski vnemi kanonika Dominika Caldane. Tretja cerkev, ki prvi dve po velikosti prekaša, stoji na novem trgu ob pristanišču in mu daje spoštljivo podobo. Iz prostorne ladje marmorne stopnice vodijo v prezbiterij, kjer v niši stoji glavni oltar, z reliefnima kipoma slavnih apostolov Petra in Pavla ob straneh, ki sta veličastno povzdignjena

Sv. Mihael

3. knj.,
6. pogl.

Marija
Snežna

Apostol sv.
Peter

na

na podstavka. Stene cerkve krasijo velika platna z izjemnimi upodobitvami slavnih dejanj sv. Petra, delo uglednega Venture, ki si je med slikarji svoje dobe resnično zaslužil, da so ga občudovali kot enega najodličnejših umetnikov. Na primerno ugleden način je tu shranjeno Najsvetejše, tako v tolažbo bolnim kot vdanemu ljudstvu, ki cerkev zaradi lege ob pristanišču množično obiskuje. O zadnji cerkvi, posvečeni slavnemu apostolu sv. Jakobu, ki stoji v neposredni bližini Pretorske palače, povejmo le to, da omogoča podestatu vsakodnevno prisostvovanje pri sveti maši. Radodarna pobožnost piranske skupnosti pa skrbi za njeno sveto opremo in za rednega duhovnika. V resnici se zdi, da je bila cerkev zgrajena bolj kot oratorij.

Apostol sv.
Jakob

Cerkve na
Punti

Sv. Pelegrin

Od doslej opisanih se cerkve druge četrti, imenovane Punta ali Rt, ne razlikujejo po številu, se pa po velikosti in urejenosti. In ker je spuščanje navzdol prijetnejše od vzpenjanja, začnimo s tisto, ki stoji najvišje, s cerkvijo sv. Pelegrina. Stoji na vrhu vzpetine, za veličastno stavbo kapiteljske cerkve. Zaradi lege na robu vzpetine, v katero se odspodaj zaganja morje, na vrhu pa jo maje burja, se zdi njen obstoj kot Božji čudež. Je tik pred zrušenjem, pa se ne razsuje, zmanjkuje ji tal, pa se ne zamaje, grozi ji, da se bo zvrnila v prepad, pa se to ne zgodi. Kot da je romarsko varstvo njenega varuha Pelegrina, čigar čudežna romarska palica ji je bila vselej v izdatno podporo in je v korist njegovim častilcem, pripomoglo, da se je pod nenehnimi udarci valov in vetrov skozi več stoletij cerkev ohranila nepoškodovana. Če se z vzpetine spustimo po pobočju proti morju, srečamo bolj veliko kot majhno cerkev sv. Andreja, ki jo je 18. marca 1324 slovesno posvetil Tomaž Contarini. Ima

Apostol sv.
Andrej

en sam, dobro opremljen oltar, ki, polepšan z več slikami, povečuje cerkvi sijaj in v vernikih spodbuja pobožnost. Na Starem trgu stoji cerkev škofa in mučenca sv. Donata. Njegova družina je s postavitvijo stalne kaplanije želela ljudstvu dokazati plemenito pobožnost svojih prednikov. Druga cerkev, ki nosi ime po prvem mučencu sv. Štefanu, ne stoji daleč stran. Poleg oltarja samega svetnika ima tudi oltar blaženega Marijinega oznanjenja. Njena bratovščina je oba lepo opremila s srebrom in okrasjem. Na skrajni konici polotoka stoji majhna cerkev z nizko streho, posvečena slavnemu papežu Klemenu; tu so predani verniki čudodelniku sv. Frančišku Paolskemu postavili še en oltar.

Sv. Donat,
škof in
mučenec

Sv. Štefan

Sv. Klemen
papež

Če se nazadnje odpravimo še v Marčano, tretjo piransko četrt, bomo srečali štiri cerkve, ki jih lahko povežemo po dve in dve glede na njihovo gradnjo in namen. Prva je velika in urejena cerkev sv. Roka, z zavetnikovim oltarjem pod marmorno apsido, zgrajena že v davnih časih. Ljudje nenehno prihajajo vanjo, da bi se z molitvami k Bogu poklonili veliki dobrodelnosti njenega patrona, ki jo je - to je eden redkih primerov - vedno obvaroval pred kugo. Druga je cerkev sv. Marjete, z veličastnim oltarjem, okrašenim s pozlačenimi štukaturami, kjer hranijo kip blažene Device, imenovane od sv. Marka, ker je bila sem prenesena z oltarja tega svetnika v kapiteljski cerkvi. Od drugih dveh cerkva, ki stojita na visokem griču, kjer v mirnem oljčnem gaju kot nekakšna sveta branika varujeta piranska glavna vrata, ki vodijo na podeželje, ima prva ime po svetih zavetnikih oglejske pokrajine Mohorju in Fortunatu ter je opremljena z obredno opravo in razno srebrnino, druga pa je posvečena čudodelnemu sv. Nikolaju iz Bari-

Cerkve v
Marčanski
četrti

Cerkev sv.
Roka

Sv. Marjeta

Sv. Mohor
in
Fortunat,
sv. Nikolaj
iz Barija

ja

ja, čigar znamenito življenje je z mojstrskim čopičem upodobljeno na platnih, ki visijo po zidovih te cerkve. In tu se lahko od naloge, ki smo se je lotili, obrnemo drugam. Naj se tu naše potovanje zaustavi.

Č E T R T O P O G L A V J E

Samostana in cerkvi manjših bratov

Pirančane je vse od začetka odlikovala velika krščanska pobožnost, ki je bistveno pripomogla, da so v Piranu škofijski duhovščini zgradili pravkar opisane cerkve in sprejeli dva najpomembnejša redova serafa iz Assisija. Tako so nasproti cerkve Marije Snežne dodelili minoritom velik ograjen prostor, observantom pa nedaleč stran udoben hospicij in zunaj obzidja večji prostor za njihov redovni samostan, ki ga zaradi prostorske stiske znotraj obzidja ni bilo mogoče postaviti. Navedli bomo nekatere stare zapise o teh dveh samostanih in njunih cerkvah, pri tem pa upoštevali nespremenljivo dejstvo o njunem davnem nastanku.

Peter Manolesso iz stare družine beneških patricijev, ki si je kot minorit nadel sveto Frančiškovo oblačilo, je izkazoval takšno gorečnost in pobožnost do Boga ter naklonjenost do svojega reda, da ga je Bonifacij VIII. zaradi zaslug iz samostana manjših bratov premestil v koprsko stolnico. Njegova gorečnost je vzplamtela v pravi ogenj, kajti ob svojem prihodu v glavno mesto Istre je koprške klavzurne redovnice, ki se sedaj imenujejo klarise, podredil pravilom minoritskega reda. Poleg tega je svoj red pripeljal v Piran in poskrbel za njegov samostan in cerkev. Vse to se je zgodilo leta 1301, v prvih mesecih njegovega škofovanja. Dogodek v zvezi z redovnicami je na široko opisan drugod, zgodba o minoritih pa je naslednja. V času, o katerem govorimo, je bil v Piranu podestat Matej Manolesso. Da bi ustregel

Minorite je
v Piran
pripeljal
škof
Manolesso

2. knj.,
5. pogl.

ver-

Izredna
zavzetost
podestata
Manolessa
ob
izgradnji
cerkve sv.
Frančiška

Cerkev
dokončajo

verski gorečnosti koprskega škofa Petra Manolessa, svojega sorodnika, se je odločil, da bo postavil razkošno cerkev v čast serafa sv. Frančiška. In da bi kar najhitreje dokončal veliko delo, je na lastnih ramenih z vzorno pobožnostjo, ki jo je ob gradnji svete lateranske in vati-kanske bazilike pokazal že Konstantin Veliki, prinesel prvi kamen in ga sam položil v izkopane temelje. To je bilo dovolj, da je k načrtu takoj pritegnil ljudstvo. V času njegovega poglavarstva ni bilo nikogar v Piranu, ki ne bi nosil kamenja za izgradnjo nove cerkve. Ko se je po koncu svojega načelovanja Piranu vrnil v Benetke, je ta začetni žar prebivalstva precej popustil. Vendar se je ob njegovem povratku leta 1318 (tako je odredila Božja previdnost v čast sv. Frančiška) delo nadaljevalo. Cerkev so tudi hitro dokončali, in sicer tako mojstrsko, da je poleg kapiteljske prav ta največja in najveličastnejša v Piranu. Na njenem pročelju lahko preberemo v marmor vklesan napis:

*Ad Dei, & B. Francisci Nomen
Ecclesia hæc fuit incæpta Anno Domini MCCCCI.
Sub Nob. Viro Mattheo Manolessa Potest. Pyrani
Qui dictæ Basilicæ primarium fundamentum
Suis humeris vectum posuit,
Et locavit proprijs manibus primam petram.
Et Anno Domini MCCCXVIII. sub eodem
Nob. Viro.
Tum etiam Potestate Terræ prædictæ,
Extitit protinus consummata
Dante Clementia SS. Trinitatis,
Cui laus, & honor.
O' Francisce Pater Christi qui stigmata portas,
Cælorum digna resera nobis prece portas.*

Cer-

Cerkev ima eno samo ladjo z glavnim oltarjem, ki ga, lepo okrašenega, zapira kor, obenem pa ima še dve stranski kapeli in nekaj manjših oltarjev, razporejenih vsenaokrog ob notranjih stenah. Med temi je najsodobnejši in po izboru marmorjev kot tudi po izdelavi najbolj dragocen oltar sv. Antona Padovanskega. O srebrnini in cerkveni opremi, ki jo še dodatno polepšuje vztrajna in vse večja pomoč vernikov, ni kaj dodati. Njen sijaj povečujeta še dve cerkvi ali oratorija v neposredni bližini, od katerih je ena na pokopališču in nosi ime po sv. Katarini, druga, sv. Janeza, pa v samostanu. Obe sta sveti zatočišči bratovščin, postavljeni pod zavetništvom njunih svetnikov. Samostanski prostori so za srednje veliko redovno družino kar veliki; tu so še pisarne in sobe, urejene za bivanje dostojanstvenikov. To je sodobna stavba, ki jo z vzorno skrbnostjo vzdržujejo redovniki.

Prav iz tega samostana izhajajo mnoge osebnosti, ki sta jih odlikovali tenkočutnost za literarno besedo in znamenita neomajna krepost. Učitelj Peter Sardo, ki mu je leta 1426 papež Martin V. dodelil škofovsko mitro v Lecceju na ozemlju Otranta, se je rodil v Piranu in v tem samostanu dobil osnove svete vere. Po obdobju teoloških predavanj na najuglednejših univerzah se je na zrelo leta posvetil izjemno koristnemu duhovnemu delu, ko je v Lecceju in okolici širil svete resnice katoliške vere. Sin tega samostana je bil tudi Ludvik Traversari, eden najbolj učenih teologov svojega stoletja. Ko ga je leta 1426 prej omenjeni papež sprejel v Cerkev v Senju v Liburniji, je širil tako zelo svetel žar apostolske gorečnosti, da se je naslednji papež Evgenij IV. - da takšna krepost ne bi ostala skrita za zidovi majhne škofi-

Pripadajoča ji oratorija

Samostan in njegova stavba

Slavna dela samostanskih sinov
 Brat Peter Sardo, leta 1429 škof v Lecceju
Luc. Vading., 5. zv., An. Mm.
Ughel. Ital. Sacr., 3. zv., Episc. Licen
 Brat Ludvik Traversari je leta 1426 postal škof v Senju in nato leta 1437 škof v Forliju

je

*Vading.
loc. cit.*

*Ital. Sac. 2.
del Epis.
Forol.*

je in da bi jo lahko pokazal svetu - odločil za njegovo premestitev v škofijo Forli v Emiliji. Papež pa ga je hotel imeti tudi na svetem vesoljnem koncilu, ki se je začel v Ferrari in končal v Firencah. In kaj mu je to prineslo? Za razpravo o nasprotujočih si pogledih na dogme pri pravoslavnih in katoličanih so posebej izbrali šest razlagalcev. Eden od glavnih katoličanov je bil Traversari, ki je nerazložljiv odnos med Svetim Duhom, Očetom in Sinom zagovarjal s tako vnemo in jasnostjo, da so mu radostni ploskali katoličani in ga osupli občudovali pravoslavni. O tem se lahko prepričamo v Vadingovem delu, o katerem poroča Ughello. To pa naj bo tudi vse o piranskem minoritskem samostanu.

Samostan
observan-
tov, ki ga je
zgradila
piranska
skupnost,
ustanovil
pa sv.
Janez
Kapistran

Enako težka, a uspešna je bila ustanovitev samostana za observante. Pobude zanj ni dal kdo od kronanih z mitro in del ni vodil kdo izmed podestatov; modra arhitekta sta bila goreče predana piranska skupnost in človek, ki ga je tedaj njegova svetost povzdignila na mesto prvega redovnega predstojnika. Junak, o katerem govorimo, je bil Janez Kapistran. Leta 1450, ko je bil častitljivi Bernardin iz Siene v Rimu slovesno razglašen za svetnika, čeprav se je komaj šest let prej rešil spon minljivega življenja (obred je bil izjemen, saj se ga je poleg Janeza Kapistrana udeležil še en živeč svetnik istega reda, Didak iz Španije - oba sta bila kasneje proglašena za svetnika), se je Kapistran, ki je opravljal zahtevne dolžnosti generalnega vikarja reda observantov, odpravil na Češko, kjer je dosegel neminljivo slavne zmage proti razbohoteni krivi veri. Med njegovo potjo skozi Istro so ga Pirančani goreče prosili, da bi izven piranskega obzidja dovolil zgraditi cerkev, posvečeno novemu svetniku iz Siene, in samostan za brate njegovega reda ob-

ser-

servantov. Kot se zdi, se je gradnja začela takoj po njegovem privoljenju, kajti stavba je zrasla v nekaj mesecih, tako da je bilo potrebno dokončati le še nekaj malenkosti in vseliti redovnike. Vendar pa je hitro napredujoče delo pri nekaterih povzročilo ljubosumje. Ker je za gradnjo manjkalo papeževo dovoljenje, ki bi preklicalo prepoved Bonifacija VIII., po kateri manjši bratje niso smeli v kraju brez posebnega dovoljenja postaviti svojega samostana, če je tam že bil samostan manjših bratov, so se tekmeči zatekli k škofovi razsodbi. Ta je res prepovedal dokončati observantski samostan. Tisti čas pa je Nikolaj V. v svojih posebnih pismih, odposlanih iz Rima 1. julija 1452, pregnal vsakršen dvom, tako da je piransko skupnost odrešil potrebe, da bi ji Kapistran moral pridobiti papeževo dovoljenje za nadaljevanje gradnje (to bi bilo tudi izjemno težko, saj je Kapistran tedaj živel na Češkem, prav v času vojnih nemirov), ter zadolžil škofa Gabrijela de'Gabrielija, da po umiritvi spora stavbo dokonča in vseli red serafskih observantov; to se je istega leta tudi zgodilo. O tem govori napis, vklesan na cerkvenem pročelju:

*Hanc Sacram Ædem, & Domum Religiosam
Cives Pyranenses pyssimi
Sancto Bernardino, & Fratibus Minoribus
Dedicarunt M.CCCC. LII.*

Kraj, ki so ga izbrali za sveto stavbo, ne bi mogel biti bolj zdravilen, prostoren in tudi ne bolj prijeten. Stoji na polici hriba, ki gleda na morje, v bližini cerkve sv. Marije Rožnovenske, nad pristaniščem z istim imenom; tam kraljuje nad morjem in Piranskim krasom in nad dolgim pasom solin in ribolovnih območij, obdajajo pa ga izjemno rodovite oljke. Notranjost stavb se ujema

Gradnja skoraj dokončana samostana se zaustavi

Iz pisarne koprške škofije, v Reg. Pola, 2. knj., fol. 91

S papeževim dovoljenjem dokonča

Lega samostana

Ustroj
cerkve in
samostana

Bor, ki ga
je posadil
ustanovitelj
sv. Janez

z zunanjim okoljem. Veliko, svetlo in lepo cerkev krasijo marmorni oltarji in dragocene slike. Srednje veliko samostansko poslopje se dviga v dormitorije, obdano je z delavnicami in se razteza med vrtove ter v nadstropja, kar vse oblikuje ta redovni samostan. Kdorkoli bi sem prišel, bi kraj prepoznal kot idealno bivališče za observante, ki prihajajo sem, da se posvečajo aktivnemu kontemplativnemu življenju ter lahko z zadovoljstvom strogo samostansko disciplino izmenjujejo s prijetnim literarnim razvedrilom. Ždi se, kot da je stari zeleneči bor, o katerem pravijo, da ga je posadil sam ustanovitelj Janez, s svojim vsakoletnim obiljem plodov prispodoba zdrave svetosti pristnega spoštovanja pravil, kajti kakor to drevo daje plodove, ne da bi cvetelo, in se posuši, če mu poškodujemo vrh, ter ne oživi več, če mu spodžagamo deblo, tako mora tisti, ki je stopil pod srečno okrilje tega svetega samostana, prevzeti nase sadove svetosti brez cvetov lahkotnega posvetnega življenja, varovati svoje nedolžno srce za Boga, brez katerega ne more doseči nebeških vrlin, in se ravnati po svetih redovnih pravilih, ki so oživljajoča hrana na poti do večnega življenja. Pa je morda bila malovredna telesna in moralna krepost redovnikov, ki so tu častno prebivali v vseh časih? Če Očetova junaška dejanja spodbudijo poštenost v sinovih, potem mora že sam spomin na to, da je bila ta stavba postavljena po zaslugi svetnikovega dela, spodbuditi v njegovih učencih čustva pristne svetosti.

Hospic
observan-
tov v
Piranu

Redovniški družini bi lahko majhno neprijetnost predstavljalo dejstvo, da je njen samostan približno miljo oddaljen od Pirana. Vendar pa hospic, ki ga ima v bližini cerkve sv. Mihaela in je namenjen tujcem in onemoglim, skrajša vsako razdaljo in ublaži vsako nepri-

jet-

jetnost. Poleg hospica observantov premore Piran še dva. Eden od teh, v njem prebivajo popotniki in pridigarji, je novi hospic kapucinov, ki je glede na majhnost prostora izjemno dobro urejen. Drugi pa je stari hospic s stalnim puščavnikom, ki prebiva v enem od mestnih obrambnih stolpov. Prostor, primeren za puščavniško bivališče, je dovolj varen, pa tudi dovolj samotni. Zdaj pa se iz utesnenih samostanov odpravimo na odprto podeželje, kamor nas vabijo druge cerkve.

Hospic
kapucinov
in bivališče
puščavni-
kov

P E T O P O G L A V J E

*Župnija Savudrija in druge cerkve na
piranskem ozemlju*

Doline
okoli
Pirana

Tudi morje se ponaša s svojimi dolinami, katerih širina in globina sta skladni z višino obdajajočih jih hribov in gričev. Na piranskem ozemlju so tri doline: Sečoveljska, Fažanska in Strunjanska. Ravno prav, da se prepeljemo čeznje in na hitro spoznamo vse cerkve tega ozemlja.

Savudrijski
rt

V Sečoveljski dolini, dolgi dve in široki pet milj, ki ima bogata ribolovna območja in številne soline, se na začetku, z zahodne strani, srečamo s savudrijsko župnjsko cerkvijo. Stoji na Savudrijskem rtu, ob katerem se Jadransko morje, potem ko vse od Pulja, Rovinja, Poreča, Novigrada pa do Umaga s svojimi valovi moči istrsko obalo, obrne na desno, v Tržaški zaliv. Ime Savudrija ali Salvori ima morda po majhnem pristanišču, ki ga je previdnost narave postavila tik ob začetek zavoja na odprto morje. Zato pogosto daje varno zavetje mnogim manjšim plovilom, ki se vanj zatečejo pred silovitim jugozahodnikom in razburkanim morjem. V teh vodah je Beneška republika, ki jo je Božja previdnost izbrala za nenehno širjenje svete vere in obrambo papeževega prestola, leta 1177 z močnim brodovjem premagala Otona, sina cesarja Friderika, po barvi njegove brade imenovanega Rdečebradec. Ko je bil oče tako prisiljen svojo jezo na papeža Aleksandra III. spremeniti v krščansko spoštovanje, je prišlo v Benetkah z vzdihom olajšanja do modrega srečanja, ki je senatu prineslo slavo, papežu spokojnost in Cerkvi mir. Zaradi tega srečnega in zna-

Benetke
premagajo
cesarja
Rdečebrad-
ca

me-

menitega dogodka je rt postal slaven, stanje njegove cerkve, ki naj bi jo obiskovali verniki iz bližnje okolice, pa se je vidno izboljšalo, saj jo je s svojo hvaležno dobrotljivostjo obogatil sam papež, ko ji je ob obletnici slavne zmage, za praznik vseh svetih, dodelil večni popolni odpustek, piransko skupnost pa nagradil z dovoljenjem za gradnjo novih cerkva. Njen župnik je bil na začetku, pa tudi v naslednjem stoletju, kdo od duhovnikov piranskega kapitlja, ki je kot njegov član v Savudrijo prihajal maševat ob praznikih. Vendar pa je bil v Savudriji leta 1469, morda zaradi povečanega števila župljanov ali pomanjkanja duhovnikov, z obveznostjo stalne prisotnosti v župniji nameščen dalmatinski duhovnik tretjerednik sv. Frančiška, ki je leta 1480 na osnovi dovoljenja škofa Ingeneria na rtu postavil za svoj red samostan, pa čeprav le z majhnimi možnostmi dajanja pomoči v različnih nujnih primerih. Tako je vse do leta 1489 savudrijsko cerkev vodila škofijska duhovščina. Takrat se je piranska skupnost odločila, da bo na osnovi svoje že davno prejete pristojnosti predlagala škofu Valaressu, naj jo prevzame moj red avguštincev. V imenu škofa jo je prevzel Janez Amantinski, piranski kapitelj pa mu je odstopil vse svoje pristojnosti glede opravljanja bogoslužja v njej. Res pa je, da prihoda avguštincev, pa naj je njihova prisotnost bila daljša ali krajša, piranski zapisi ne omenjajo, kakor tudi ni zabeležen v analih avguštinskega reda. Zagotovo pa drži, da je bilo v Savudriji ob primernem času vzpostavljeno stalno mesto enega škofijskega duhovnika, z nazivom kaplana ali kurata, tako kot je v navadi dandanes, medtem ko je kapitelj škofu predlagal osebo za to cerkveno službo.

Naslednja sprememba, ki se je ohranila do danes,

Savudrijska cerkev

Večni popolni odpustek

Dodeljena tretjerednikom

Iz arhiva sv. Gregorja Iustinop. Reg. Ingener. zv., fol. 45. Reg. Valares., I. zv., fol. 310

In nato avguštincem

Praznik z
odpustkom
prenesen
na drugi
binkoštni
dan

Ustroj
cerkve

se nanaša na praznovanje odpustka, ki ga je podelil Aleksander III. Vreme v času tega praznika na dan vseh svetih je bilo slabo in pogubno za mnoge, ki so se morali na poti v cerkev spopadati z vetrovi, pluti po viharnem morju ali pa po dežju in ledu premagovati klance po zaledenelih hribih. Ko je Balzamin de Preto v svojem imenu in v imenu piranske skupnosti, v kateri je bil župnik, o tem poročal papežu Piju IV., je milostno prenesel ta praznik na drugi dan binkoštnega praznika in cerkvi leta 1558, v prvem letu svojega papeževanja, poslal o tem indult. Ta prestavitev je prinesla mnoge koristi, saj se ob zelo primernem binkoštnem času ljudje iz vse Istre, željni bogastev svetega zaklada, lahko množično zgrinjajo v cerkev. Da bi bilo praznovanje obletnice slovite zmage še bolj slovesno, organizira piranska skupnost, ki je bila svojemu dožu vedno hvaležna in predana, javni sejem, na katerem sodelujejo podestat, sindiki in ljudstvo. Cerkev, ki so jo s prihodki milosrčne podpore dobrotnikov povečali, so že začeli obnavljati in je že skoraj prenovljena. Zdaj ima tri prostorne in visoke ladje, od katerih se glavna prek več stopnic steka v sveti prezbiterij, kamor je postavljen veličastni oltar njenega patrona sv. Janeza Evangelista, medtem ko se obe stranski zaključujeta vsaka s svojim oltarjem, od katerih je prvi posvečen slavnima svetnikoma Marku in Juriju, drugi pa blaženi Devici Mariji, imenovani Milostljiva. Število oltarjev je premajhno glede na velikost cerkve in preveliko glede na maloštevilno prebivalstvo. Sicer pa je to v celoti novejša stavba, v kateri naletimo le na dve spominski plošči starejšega izvora. Prva od njiju, po vsebini posvetna, je vzdana ob stranskem vходу in je izpisana z rimskimi črkami, ki so obledele in ne

po-

povedo nič posebnega. Druga je sveta in visi ob glavnem vhodu; napisana je v gotici in omenja nekatera dejstva, o katerih smo prej govorili. Tu je njen natančni prepis:

Heiſ Populi celebrate Locum, quem Tertius olim

Pastor Alexander donis cœlestibus auxit.

Hoc etenim Pelago Venetæ Victoria Classis

Desuper illuxit, ceciditq. superbia Magni

Induperatoris Federici, & reddita Sanctæ

Ecclesiæ pax alma fuit, quo tempore mille

Septuaginta dabat centum, septemque supernus

Pacifer adveniens ab origine Carnis amictæ.

S povzdignjenjem savudrijske cerkve v župnijsko je njeno območje zajelo tisti del pokrajine, ki mu ljudsko pravijo Kras. Na zahodu in jugu jo obliva Jadransko morje, na vzhodu pa leži Sečoveljska dolina. Preden nadaljujemo, bo prav, da bralca seznanimo z značilnostmi krasa, saj ga bomo večkrat omenjali tudi v naslednjih knjigah, ko bomo opisovali druge primestne cerkve. Da bomo natančni, povejmo, da kras ni le tipično istrski, temveč je značilen tudi za sosednje pokrajine. V tej bolj gorati kot ravninski pokrajini, pa čeprav ima več nizkih gričev kot visokih hribov, opazimo dve vrsti zemlje. Ena je manj oziroma skorajda ni kamnita ter je zato ugodnejša za obdelovanje pa tudi plodnejša. O tem se lahko prepričamo v Ortelijevem Atlasu: *Regio Istriæ omnis aspera est, & non tam Montibus, quam Collibus ad surgens fœcundissimis*. V svoji Sveti Italiji je enako zapisal tudi Ughello: *Istria Regio est non quidem plana, sed quæ tamen Montes minimè arduos habet, minimeq. infœcundos, immò vitibus, olivis, alijsq. pomiferis arboribus consitos*. Druga zemlja je popolnoma ali pa zelo kamnita in zato ni obdelana, saj je s plugom ponavadi ni mogoče

Davni spomin na zmago pri Savudriji

Značilnosti krasa

Atlas Ortel.

Ughel., 5. zv., fol. 8

orati. Če pa se vendarle vda, se zdrobi v rdečkaste prhke grude. Ko jo kmet preneha zalivati s svojim znojem ali nebo z dežjem, se izsuši in postane nerodovitna. Zemlja, ki smo jo najprej opisali, je zelo razširjena v različnih predelih pokrajine, še posebej pa na območju Kopra. Zanja se uporabljajo splošna imena, kot so gora, grič ali dolina, z dodanim lastnim imenom: hrib Pomjan, grič Srmin, dolina Drnice in tako dalje. Toda zemlja slabše kakovosti, ki je pogostejša v smeri proti Kraškemu robu, se ne imenuje več gora, grič ali dolina, ampak brez razlike samo Kras. Razlikuje se le po bližnjem kraju, ki mu daje ime, kot recimo Piranski, Buzetski, Bujski kras in podobno. Kras se imenuje tako tudi zato, ker je del Kraškega gorovja, ki se kot velikanska gmota živih skal razteza vse od Norika do Istre. *Carausadius est Monsille, quem Carsum dicimus, & cujus latitudo in Istriam, & supra Istriam protenditur*, piše Schönleben in nadaljuje s Ptolemajevimi besedami: *Semper ad crescens protenditur, & dilatatur per magnos, & saxosos Montes, quos Istriani vocant Venam, & pertingit usque ad Montem Majorem, qui sinui Carnario, seu Flamatico imminet*. Morda pa se kras tako imenuje tudi zato, ker je značilnost imenovanega gorovja kamnita površina, in je prav, da ima po njem ime. Torej, če se izrazim v današnjem jeziku: *Kdor reče kras, hoče reči veliko skalovje*.

Izvor
imena kras

Annal. Car:
prvi del,
pogl. 4 & 3,
št. 2, fol.
118

Savudrij-
ske
podružne
cerkve

Sv. Lovrenc

To so značilnosti območja savudrijske župnije, v kateri se srečujeta ena in druga vrsta krasa. Skalnata zemlja na nekaterih predelih ne rodi, drugje pa je kamnito zemljišče obdelano in plodno. Med nizkimi vzpetinami tega predela, ki se v širino in dolžino razprostira pet milj, sta ob mnogih razkropljenih bivaliških kolonov za njihove duhovne potrebe postavljeni cerkvi sv. Lovren-

renca in sv. Petra, obe podružni, ki sta si podobni tako po zgradbi kot po opremi. Po težavni in neudobni hoji po teh krajih pa kurat z lahkoto prehodi pot od Savudrijskega rta, kjer stalno prebiva, do sečoveljske obale, ki je skrajna meja te župnije.

Če se po povratku v Sečoveljsko dolino, od koder smo odpotovali, zdaj sprehodimo vzdolž Krasa in se odpravimo vse do konca doline, naletimo na skupino treh cerkva, posvečenih mučencu sv. Urhu, apostolu sv. Petru in škofu sv. Martinu. Prva je večja od drugih dveh, vse pa imajo podobno opremo in so pod neposredno upravo piranske kapiteljske cerkve, čeprav verske potrebe okoliškega prebivalstva pogosto zahtevajo takojšnjo duhovno pomoč kurata iz Kaštela, oddaljenega približno dve milj. Spregovoriti bi morali tudi o tej župniji, ki se razprostira na območju piranske Cerkve. Ker pa spada pod cerkveno upravo primestne dekanije v Krkavčah (kamor mora kaštelski župnik hoditi na redne sestanke), bo bolje, da jo opišemo v okviru slednje, da ne bi pri tem kršili prava piranske skupnosti ali prava piranskega kapitelja.

Če se pri našem obhodu Sečoveljske doline obrnemo na levo, bomo po cerkvah sv. Križa in sv. Jerneja, ki sta na tem območju, naleteli še na sedem drugih cerkva, razporejenih ob morski obali druge, Fažanske doline. Prehod iz ene v drugo dolino je bil vedno neopazen, saj si ob obali delita isto morje, na kopnem pa goste nasade oljk. Najprej srečamo cerkev sv. Marije v Seči, ki je med najstarejšimi, saj so odkrili, da jo je 14. aprila leta 1320 slovesno posvetil Tomaž Contarini. Tej sledijo cerkve sv. Lucije, sv. Lovrenca, Vseh svetih, sv. Janeza in sv. Martina. Sedma, cerkev sv. Marije Rožnovenske,

Sv. Peter in cerkve Sečoveljske doline

Sv. Urh, sv. Peter in sv. Martin

6. knj., 4. pogl.

Sv. Križ, sv. Jernej Cerkve Fažanske doline

Sv. Marija v Seči

Sv. Lucija, sv. Lovrenc, cerkev Vseh svetih, sv. Janez, sv. Martin, sv. Marija Rožnovenska, sv. Jernej

stoji na vzpetini nad znanim pristaniščem z istim imenom. Opisovanje vsake posebej bi bilo dolgovezno, saj se razlikujejo le po legi in imenu. Zgradba ene je služila kot vzorec za gradnjo druge, in enako velja za opremo. Zadnji med njimi, pravijo ji Rožnovenska, ki je po obsegu največja in najlepša, lahko pripišemo prvo mesto, tako kot gre to vrtnici med rožami.

Iz odprtih zalivov doslej prepotovanih dolin, Sečoveljske in Fažanske, ki ležita levo od Piranskega rta, je prehod v tretjo, Strunjansko dolino (ta leži desno od rta) mogoč le po pobočju skozi goste nasade oljk ali pa po ovinku, tako da se od zahoda odpravimo proti vzhodu. Potovanje se izplača v vsakem primeru, ne glede na smer, ki jo izberemo, kajti na skrajnem dnu doline se, tako kot v drugih dveh, raztezajo donosne soline, medtem ko se ob straneh širijo plodni nasadi oljk. Poleg cerkva sv. Krištofa, Svetega Duha in sv. Bassa, ki so si med seboj zelo podobne, stoji na vrhu iz morja dvigajočega se rtiča, ki zapira dolino, cerkev blažene Device, ki ji ljudstvo pravi Strunjanska. Od takrat, ko se je tu čudežno prikazala Marija, jo slavi in časti vsa Istra.

Med nočnim varovanjem grozdja, ki ga iz vinogradov, raztresenih po strunjanskih gričih, radi pokradejo, sta Pirančana Peter Zagabria in Janez Grandi 14. avgusta 1511, na praznični predvečer Marijinega vnebovzetja okoli polnoči ob vratih tamkajšnje cerkve, takrat imenovane sv. Marija Barkaška, opazila plapolajoč ogenj. Ko sta se približala kraju, sta zagledala na tleh sedečo prelepo ženo v bleščeče beli obleki, ob njenih nogah pa je počival častitljiv starec s prižgano baklo v rokah. Ob tem prizoru sta zaslišala tudi glas, in zdelo se jima je, da žena toži nekako tako: *Poglej, v kako žalostnem stanju*

je

Cerkve
Strunjan-
ske doline

Sv. Krištof,
Sveti Duh,
sv. Bass,
Strunjan-
ska Mati
Božja

Reg. Asson.
zv. 1,
fól. 72

Čudežno
prikazanje
Device
Marije

je ta moj dom. Cerkev je bila verjetno v razvalinah in je zato niso le naključno imenovali „barkača”, saj prispejda veliko pove o stanju ladje ali kakšnega drugega razpadajočega predmeta. Vsa prestrašena, pa tudi začudena, sta stražarja stekla v Piran. Tu sta novico o čudežu z overjenim pričevanjem predala na škofijskem sodišču, nato pa so po ukazu škofa Assonica s slovesno procesijo duhovnikov in ljudstva obiskali sveti kraj. Na Mater Božjo so se obrnili z gorečo priprošnjo, naj bo tisti sijoči plamen smrtna strela za pekel in srečna zvezda za krščanstvo ter da bi njen angelski glas pregnal vso nehvaležnost med ljudmi in bi v njih ponovno vzcvetela okrepjena pobožnost. In tako se je tudi zgodilo. V kraju so zgradili novo, lepo cerkev, posvečeno prikazanju sv. Marije in imenovano najprej cerkev Marijinega prikazanja, nato pa cerkev Strunjanske Marije, in Strunjan je ostal vse do danes sveti kraj, kjer verniki srečni izpolnjujejo svoje zaobljube. Obletnico tega dogodka praznujejo na dan Marijinega vnebovzetja. Cerkev ima samo eno ladjo, s primernim razmerjem med dolžino in širino, vendar pa zaradi višine griča, ki ga bičajo vetrovi, ni preveč visoka. Ima tri oltarje, enega v glavni kapeli, kjer lahko občudujemo odlično slikarsko delo s prizorom opisane prikazanja, in dva stranska na čelu ladje. Na vseh najdemo bogato srebrnino in dragoceno okrasje. Najlepši okras pa so neštete podobe vsenaokoli razobešenih zaobljubnih darov. Ti so priče Božje ljubezni, ki jo tu Marija v svoji neskončni dobrotljivosti izliva na vernike. Ne pokrajina ne škofija ne premoreta cerkve, kjer bi bilo več pobožnosti in bila bolj obiskana; zaradi nje je Strunjanska dolina bolj upoštevana in uživa večji sloves kot drugi dve.

Izgradnja
strunjanske
cerkve

Pre-

Vzroki za
to, da je v
treh
dolinah
toliko
cerkva

Preden pa se s hriba spustimo na plan, bo morda dobro, če bralcu pomagamo pregnati morebitne dvome in navdušenje glede števila cerkva. Zdi se, da jih je na obalah teh treh v celoti na morje odprtih dolin, ki jih samo z ene strani ograjuje kopno, pretirano veliko. Ozemlje namreč nima večjega obsega kot šest ali sedem milj. Le kako, da je tu nastalo kar šestnajst cerkva? Za to obstajajo več kot upravičeni vzroki. Najbolj donosna in zanesljiva prihodka Pirana sta olje in sol. Olje v velikih količinah prodajajo v Furlanijo in druge sosednje pokrajine, medtem ko sol vsako leto po zaslugi doževe dobrotljivosti prodajo na debelo po zagotavljeni ceni. Ljudstvo torej mora, če že ne nenehno, pa vsaj pogosto, večkrat na leto dolgo delati v teh treh dolinah, da oskrbuje oljčnike ali opravlja dela v solinah. A da pri tuzemskem bogatenju, ki je po svoji naravi manj vredno, ne bi zanemarjalo Cerkev, bogatega rudnika Božje ljubezni, in siromašilo nebeških zakladov duha, je bil sveti žar krščanske pobožnosti pobudnik in arhitekt za povečanje števila cerkva na tako majhnem območju.

Š E S T O P O G L A V J E

Bratovščine, špital in Monte di Pietà v Piranu

V Piranu najdemo še druge dokaze vsestranske pobožnosti. To so bratovščine, predane obredom svoje cerkve, špital, zgrajen v pomoč siromašnim romarjem in onemoglim, ter sveta ustanova *Monte di Pietà*, ustanovljena v podporo meščanom. Po prvih dveh je Piran enak preostali pokrajini, kjer so sveta združenja zelo pogosta; po zadnji pa se razlikuje od drugih istrskih trgov in se zgleduje po dobrodelnosti Kopra, ki je imel *Monte di Pietà* med prvimi in je s svojim zgledom tudi drugod spodbudil njihovo ustanavljanje. Sedaj bomo spregovorili o teh ustanovah v Piranu in tako končali opise cerkvenih pristojnosti tega trga in njegovega ozemlja.

O bratovščinah ali svetih združenjih vdanih vernikov ni mogoče natančno govoriti, ne da bi jih ločili glede na to, ali se njihovi člani pred tujimi pogledi skrivajo v meniške obleke ali pa so brez njih. Njihovo število je precejšnje, saj jih je vedno več tako kot cerkva oziroma se množijo z naraščanjem števila oltarjev v cerkvah. Iz skupine z meniškimi oblekami so v Piranu tri; opisali jih bomo glede na to, koliko časa so prisotne v javnem delovanju. Prva ima ime po Najsvetejšem, njeni pripadniki nosijo rdečo kuto, oblačilo, vredno Gospoda, ki je s svojo krvjo obarval sveta oblačila teh svojih častilcev; ta bratovščina ima svoj sedež v kapiteljski cerkvi. Bratovščina sv. Janeza Krstnika nosi belo obleko, ki je zagotovo najboljše sredstvo za izražanje predanosti svetemu Kri-

O bratov-
ščinah in
njihovem
število

stu-

stusovemu predhodniku, po katerem so se poimenovali. In ker je Janez Krstnik od Božje milosti še pred svojim rojstvom prejel belino neoporečne nedolžnosti in se je rodil tako čist, da je smel s krstilno vodo oblit Njega, ki je s svojo krvjo očistil grehe sveta, je seveda primerno, da njegovi častilci tudi navzven, z obleko pokažejo čistost svojega srca. Ta bratovščina prebiva v cerkvi sv. Janeza Krstnika, kjer stoji, kot smo že zapisali, sveti krstni kamen kapiteljske cerkve. Tretja bratovščina, zaobljubljena praporu sv. Križa iz Rima, nosi črno haljo, kot da bi s temno žalno obleko skrivala brezmejno bolečino, s katero objokuje bridko smrt našega Odrešenika; zavetišče imajo v cerkvi prvega mučenca sv. Štefana.

3. knj.,
1. pogl.

In če sta pomoč siromašnim in obiskovanje onemoglih še posebej priporočeni krepostni deli krščanskega usmiljenja pri bratovščinah, naj nas ne utruji kratek pogled v že omenjeni špital, zaradi česar nam ne bo treba stopiti iz Pirana. Stoji v bližini cerkve Marije Snežne in minoritske cerkve sv. Frančiška. Srednje velika stavba z dvema hodnikoma, od katerih je eden le grobo ometan, drugi pa dokončan, daje z nekaj sobami in običajnimi delavnicami zadovoljivo bivališče romarjem in milostno zavetišče siromašnim. Da je bil zgrajen pred letom 1500, je razvidno iz svetega volila, ki mu ga je zapustil Jurij Veniero, slavni poznavalec kanonskega prava in generalni vikar veronske škofije, v katerem ga imenuje novi špital. Njegovi letni prihodki so skromni; morda so se zmanjšali zaradi običajnih zgod in nezgod skozi čas. Vendar pa budni nadzor njegovih upraviteljev, ki jih vsako leto izbere občinski svet, poskrbi tudi za to, da stanje vendarle ni tako slabo. Čeprav ni sodobno opremljen, je ugleden in zato vreden tako našega zapisa

Špital,
njegova
lega in
ustroj

kot

kot spomina v srcih zanamcev.

Pred mnogimi leti je na zidovih omenjenih sob visela podoba Device Marije, ki jo je neki grški umetnik naslikal na približno palec debelo, dve pedi široko in nekaj manj kot tri pedi visoko leseno tablo. Na sredini je bila upodobljena Devica s svojim oblečenim in bosonogim Detetom v naročju, ki je v svoji desnici trdno držalo stekleničko za pitje, ki ji v Istri ljudje rečejo *tettina*. Mati je otroka z desnico objemala, z levico pa mu ponujala cvet. Sinje ogrinjalo na njenih ramenih je prekrivalo tudi glavo, na kateri je imela zlat diadem, podoben bogati kroni, ki sta ga držala dva prikupno oblečena angelčka. Celoten prizor je bil postavljen pod obok, podprt z dvema kamnitim podobnima stebroma. Konec maja leta 1692 se je v Piranu za kratek čas ustavila družina kalvinskih krivovercev, vendar že spreobrnjena v sveto vero, ki je po naključju bivala v omenjeni sobi. Tik pred odhodom je spreobrnjenčeva žena prednici nabožne ustanove povedala, da je dvakrat videla, kako se je slika v sobi, kjer so bivali, začela potiti. Previdna prednica ji ni verjela, ker si je mislila, da so si tujci kaplje znoja izmislili zato, da bi si pridobili njeno naklonjenost. Toda ko je več dni zatem po srečanju z nekim gostom puščavnikom odšla v omenjeno sobo v špitalu, je na prsih svete podobe sama opazila kapljico potu, po velikosti podobno semenu granatnega jabolka, tako da je z drhtečim glasom kriknila. Ko je puščavnik še z dvema gostoma takoj pritekel, da bi ji pomagal, se je na prsih in vratu svete podobe pokazalo več kapljic znoja, in pet od njih jih je po velikosti in belini spominjalo na velike bisere. S tem pa še ni bilo konec čudeža, saj se je v naslednjih dveh mesecih, in sicer v juniju in

Čudežno
potenje
Marijine
podobe

ju-

juliju, večkrat ponovil z mnogimi kapljami znoja na rokah, obrazu ali drugod po sveti podobi.

Ko so o tem obvestili škofijsko pisarno v Kopru, je njen primestni dekan doktor Tomaž Gregolini, izjemen župnik in kapiteljski kanonik, zahteval, da sveto podobo zaprejo v zaboj z močnimi deskami in nato s pomočjo overjenih pričevanj ugotovijo resničnost obstoja domnevnega potu. Ko so na osnovi pričevanj različnih ljudi, med katerimi so bili tudi kanoniki, kleriki in laiki, tako po svojih krepostih kot po svojem položaju vredni popolnega zaupanja, dejansko ugotovili, da kaplje potu obstajajo, so začeli iskati vzroke zanje. Tako so sveto podobo ob prisotnosti škofa, asistenci duhovščine ter dveh odličnih zdravnikov vzeli iz zaboja in po natančnem pregledu ugotovili, da kapelj potu ni mogoče utemeljeno pripisati ne vlagi starega, že trhlega lesa, ki pa je bil dobro osušen, ne hladu v sobi, saj je vanjo sijalo južno sonce, kakor tudi ne kakšni drugi zlonamerni zvijači, ker o njej ni bilo nobene sledi. Skupnost je zahtevala, da podobo izpostavijo javnemu češčenju, tako da bi lahko ponižno prosila za Božjo prizanesljivost, ki naj bi omenjene kaplje znoja obrnila njej v korist. Odločili so se za skupno sveto obhajilo za vse vernike, ki naj bi ga imeli po svetem postu in bi se zaključilo s slovesno procesijo. In tako se je šestega januarja naslednjega leta tudi zgodilo, in sicer z vsemi javnimi obredi, ki so ponavadi predpisani v podobnih primerih krščanske pobožnosti. Sveto podobo so postavili na glavni oltar špitalske cerkve sv. Mihaela, kjer je spoštljivo shranjena v srebrni celici z lepo izdelano ograjico; tam jo ljudstvo množično obiskuje, nanjo obeša zaobljubne podobe in ji s spoštovanjem izroča svoja srca. Na ta način je Gos-
pod

Priznanje
svete
podobe

Pobožni
obredi,
namenjeni
koristnemu
delovanju
čudeža na
cerkveno
občestvo

pod Bog izrazil svojo voljo za razcvet piranskega prebivalstva in povečal ugled starega špitala.

Ko bi Nebo s svojim plodnim blagoslovom hotelo osrečiti tudi drugo dobrodelno ustanovo, imenovano *Monte di Pietà*, brez katerega bi marsikdo, čeprav dovolj premožen, podlegel nepredvidljivim udarcem nenaklonjene usode! Sveto ustanovo so postavili 20. decembra 1634, ko so pridobili naklonjeno dovoljenje doža, ki se ni nikoli odrekal milostnim dejanjem. Piranska skupnost, ki je imela obilne prihodke, ji je takoj velikodušno ponudila pomoč z rednimi nakazili od nekaterih dobičkonosnih prihodkov. Monte di Pietà ni dosegel svojega namena; morda zaradi hudih časov ali pa zato, ker so se ljudje lahko zatekali v take ustanove na sosednjih območjih (in pri tem morda celo kaj prihranili pri visokih pristojbinah). Tak nenadni odhod iz Pirana in z njegovega ozemlja tudi nas vodi v opis sosednje dekanije, trga Izola.

Monte di Pietà in njegova ustanovitev

Č E T R T A K N J I G A

O drugi primestni dekaniji,
imenovani Izola

P R V O P O G L A V J E

*Ustanovitev cerkve v Izoli,
njen ustroj in posvetitev*

V veliko lažje od vzpona na visoke hribe je spust v položne doline, saj nas teža našega telesa pri tem prav nič ne ovira, temveč nam, nasprotno, daje zagon, tako da noge hitijo, kot bi imele krila, kajti težje kot je telo, hitrejšje je potovanje.

Medtem ko smo se doslej zadrževali pri cerkvenem opisu ustanov na Piranskem rtu, to je v prvi primestni dekaniji naše škofije, smo zdaj že v dolini, na Izolskem otoku, v drugi koprski dekaniji. Ta ima prav tako škofijske in redovne cerkve, dobrodne in druge svete ustanove v samem trgu in na njegovem ozemlju. Ti bodo primerna temeljna vsebina te knjige. Najprej pa preučimo, kako je bila ustanovljena izolska matična Cerkev.

Na pol poti po morju od Kopra do Pirana, dolge deset milj, srečamo dva enako visoka rtiča, ki se enako daleč zajedata v Jadransko morje. Drug od drugega sta oddaljena tri milje in s svojima hrbtoma zapirata široko in prostorno dolino, ki daje, vsa posajena z oljkami, trtami in drugimi izbranimi sadeži, bogat zaslužek svo-

jim

jim lastnikom in ponuja čudovit razgled tistemu, ki jo opazuje. Na obronkih doline, ki jo oblivajo morski valovi, se iz morja na sredini med dvema rtičema dviga otok skorajda okrogle oblike, z obsegom ene milje. Na njem stoji trg *Izola*, ki je dobila ime prav po otoku, na katerem stoji.

Trg Izola,
Lean. Alb.

O ustanoviteljih trga zgodovinarji pišejo različno. Leander Alberti pripisuje njegovo ustanovitev Istranom, saj naj bi se ti okrog leta 550 na begu pred Huni, ki so opustošili pokrajino, umaknili eni na Koprski otok, kjer so ponovno zgradili porušeno Egido, drugi na Piranski rt in tam začeli graditi trg Piran, nekateri pa so prišli na Izolski otok in tu zgradili trg Izola. Kozmograf in izolski meščan Peter Coppo pa trdi, da so ga zgradili Oglejci okrog leta 450, v času, ko so se nekateri od njih na begu pred okrutnim barbarstvom kralja Atila zatekli na neki hrib, oddaljen od Izolskega otoka tri milje, ki so mu v ljudskem jeziku rekli *Kaštelir*, Latinci pa so ga zaradi njegove višine imenovali *Castrum aereum*. Potem ko je v Istri zavladovalo obdobje premirja, naj bi se bili Oglejci od tod preselili na Izolski otok z zdravilnim podnebjem in ugodno lego. Menim, da bi lahko bili obe razlagi pravilni, kajti kot poročajo stari dokumenti, se je trg na začetku imenoval *Alietski*; ena od prvih njegovih cerkva se še danes imenuje cerkev sv. Marije Alietske. Kot piše Plinij, obstajajo različne vrste orlov, ki se razlikujejo po tem, kje prebivajo: vrsta, ki živi na vrhovih gora, se imenuje *menealetska*, vrsta z nizkih morskih obrežij pa *alietska*. In tako so trgu lahko dali ime *Alietski* tako Istrani, ki so se zatekli na otok, kot Oglejci, ki so se nanj spustili s hriba; ime pa je dobil lahko tako po orlu, imenovanem *alietski*, kot po ljudeh, ki so prebivali

Njegovi
ustanovi-
telji so
Istrani

Pe. Coppus
Iab. Geogr.
Istr.

Ali pa
Oglejci

Petron., 4.
knj., zadnje
pogl., fol.
878

Imenovali
so ga
Alietski

Plinius
Hist.
natur.,
10. knj.,
3. pogl.

Izvor
imena

na

na obrežju. Čeprav o tem ne govorijo, povejmo, da je novi Alietski trg lahko dobil ime tudi po besedi *alieut*, ki pomeni ribolov, saj imajo naravoslovna dela o ribah učeni naslov *Alieutica*. O tem, da je bilo prav ribištvo prva gospodarska dejavnost ustanoviteljev Izole, naj bi pričala njena za ribolov nadvse primerno oblikovana obala. Toda naj že bo ime kakršnegakoli izvora, dejstvo je, da trga danes ne imenujemo več Alietski, temveč Izola, in da se je od takrat, ko je dobil to ime, zelo spremenil.

Podoba
trga Izola

Zdaj pa trg na kratko opišimo, da bomo vsaj približno vedeli, kakšen je bil nekoč. Odprt je na morje, ki mu s svojimi razburkanimi valovi ustvarja trdno obrambo. Na njegovem levem boku ležita pristanišče in pomol, zgrajena leta 1320 za ponos in zaščito, medtem ko mu na desni štiti hrbet običajni branik starih trgov, to je leta 1411 postavljeno visoko obzidje, v katero je vgrajenih več stolpov. Na sredi obzidja so vrata, zaščitena z visokim stražnim stolpom in zgrajena v istem času, ki s kamnitim mostom omogočajo varen prehod na celino. Stisnjena med te mejnike, se Izola širi pretežno okoli srednje velikega trga, ki ga obdajajo Pretorska palača, javni Fontik in več zasebnih zgradb. Od tu se razcepi v več ulic, ki jih z obeh strani dostojanstveno obdajajo cerkvene in posvetne stavbe. Ker se je staro ime trga Alietski popolnoma izgubilo, se danes imenuje le Izola. O njem govorijo, da je živahen, precej velik, obljuden in lepo urejen. Petronio in Manzuoli sta zapisala, da če že ni med prvimi v Istri, je pa vsekakor zaslužen prvi med neprvimi. Kot pripoveduje ljudski spomin, naj bi se bile leta 1380 genovske ladje, potem ko so opustošile Koper, ob povratku domov oholo in domišljavo usmerile

Iz komunske
knj.

Petron. 4.
knj., 9.
pogl., fol.
177.
Manz.,
Opis Istre,
fol. 29

pro-

proti Izoli, da bi si tu natovorile novega plena. Takrat pa se je s cerkve sv. Mavra vzdignil bel golob in pri preletu tako oslepil Ligurijce, da med plovbo niso opazili bližnjega plena in so razočarani odpluli, ne da bi se dotaknili Izole. Pobožni ljudje so hoteli čudež ohraniti v spominu, zato so v svoj plemeniti grb privzeli goloba z oljčno vejico v kljunu. Tako so izrazili željo, da bi jih, tako kot Noeta, kateremu je golob prinesel sporočilo o koncu vesoljnega potopa, z dobrimi priporočili zavetnika sv. Mavra varoval tudi pred drugimi sovražnimi napadi in jim za vse čase prinesel popoln mir. Slovesnost, imenovano Zmaga sv. Mavra, praznujejo v Izoli običajno triindvajsetega oktobra. In vse to lahko v živih barvah občudujemo tudi na svetnikovi veliki oltarni podobi.

Čudežna
rešitev, po
kateri Izola
dobi grb
Naenkrat
prileti
golob in
oslepi
Ligurijce

Zmaga sv.
Mavra

Tako smo skorajda neopazno prišli do prve izolske cerkve. Ta je zelo stara, ne glede na to, ali je trg nastal na prvi ali drugi opisani način. Takoj ob svojem rojstvu je bil namreč sprejet v naročje Cerkve, če se ni iz nje celo porodil, saj domnevamo, da so bili tako Oglejci kot Istrani v tistih časih že katoličani. Dve cerkvi tu tekmujeta v starosti: cerkev sv. Mavra, postavljena na vrhu otoka proti odprtemu morju, in cerkev sv. Marije, ki stoji na robu trga ob pristanišču. Zdi se, da je slednja starejša, saj je ohranila ime *Alietska*, kajti iz podatka, da je bila obnovljena leta 1553, cerkev sv. Mavra pa prenovljena leta 1547, je težko sklepati, katera je starejša.

Cerkev v
Izoli
zgrajena
kmalu po
nastanku
trga

Preden opišemo posamezne značilnosti cerkve, pogledimo, kako je zgrajena; to bo koristno in prijetno delo. Sicer pretežno položen in raven Izolski otok se na severni strani nekoliko dvigne. Na tej polici stoji, izpostavljena morju, cerkev sv. Mavra, preurejena, kot smo zapi-

Njen ustroj

sali, leta 1547. In ker je okolica samotna in v bližini ni drugih zgradb, deluje sveta stavba v čudovitem siju vsa prikupna in veličastna. Ima tri ladje, ki so med seboj pravilno usklajene po višini, dolžini in širini. Osrednjo, katere oboke podpira štirinajst stebrov iz žlahtnega marmorja, z velikim mojstrstvom zgrajeno leta 1566, zaključuje velika kapela z glavnim oltarjem. Vanjo vodi polkrožno stopnišče, postavljeno v sredini med dvema stebroma iz izbranega kamna, ki ladjo lepo zapirata. To kapelo uporabljajo tudi kot kor, opremljen s sedeži in klečalniki, ki jih je dal izdelati zgledno pobožni Tomaž Ettore, eden najbolj uglednih meščanov po vdanošti rojstnemu kraju in po goreči ljubezni do Cerkve. Na dnu kora, ki zaključuje kapelo, stoji glavni oltar, posvečen duhovniku in mučencu sv. Mavru. Oltarna slika je sicer nadvse dragocena, toda njen leseni okvir, pozlačen in okrašen s stebriči, volutami ter raznimi rezbarijami, ni omembe vreden. Stranski oltarji v drugih dveh ladjah so dovolj bogato okrašeni, še posebej z izjemnimi slikami, kot sta na primer podobi Odrešenika in Device Marije. To so znamenita dela, ki so jih ustvarili Palma in drugi sloviti slikarji 16. stoletja: Spilimbergo, Santacroce in Ventura. Notranjost cerkve je poslikana tudi nad glavnim vhodom; tu so še velike orgle, izdelane leta 1576. Zunaj ima cerkev visok mogočen zvonik, dokončan leta 1585. Vse to so vidne priče trajne pobožnosti izolskega ljudstva, ki izkazuje nadvse veliko ljubezen za rast svoje Cerkve.

Slovesna
posvetitev

Po izgradnji cerkve so prosili novega škofa takrat razdejane in opustošene koprške škofije, da bi jo z verskim obredom slovesno posvetil. Rešitev je prišla neposredno iz Neba, kajti Tomaž Stella, ki ga je v te kraje

Bož-

Božja previdnost poslala zato, da bi poleg drugih dušno-pastirskih nalog spet obnovil tudi oslABLJENO škofijo, je 10. avgusta 1553 stavbo posvetil s predpisanimi obredi. Spomin na ta dogodek je zapisan ob stranskih vratih:

Thomas Stella
Episcopus Iustinopolitanus
Ecclesiam hanc
In Honorem S. Mauri Mart.
Die X. Augusti M.D.LIII.
Cum solitis Indulgentijs
Consecravit.

Dodatno pa cerkev krasijo in jo še posebej plemenitijo mnoge, tudi znamenite relikvije, shranjene v prelepih posodah. Za redne letne prihodke, ki jih sestavljajo desetine olja, dajatve in drugi denarni prispevki, skrbita dva meščana, komornika. Zdaj pa pojdemo k drugemu poglavju: h kapitlju in duhovnikom, živemu okrasu svetišča.

DRUGO POGlavJE

Izolska kapiteljska cerkev, njen kapitelj in najuglednejše osebnosti

Duhovna
skrb za
Izolo
dodeljena
koprskemu
kapitlju

*1. knj.,
6. pogl.*

*Reg. Pola,
2. knj.,
fol. 75*

Cerkev
začne
upravljati
njena
duhovščina

*Loc. cit., fol.
76. Ibid.*

Nastali
spor se
umiri

Čeprav je bila cerkev, ta skrivnostni kraj, kjer blagodejno sonce sije večno, že dograjena, pa v Izoli niso tako hitro dobili naziva župnije in še manj sijaja kapiteljske cerkve. Heribert, tržaški škof in upravitelj koprške Cerkve, je želel koprskemu stolnemu kapitlju izkazati svojo radodarnost tako, da mu je leta 1082 podaril župnijske pravice sv. Mavra v Izoli s četrтинami desetini, s cerkvi pripadajočimi zgodnjimi pridelki in sveto krstilnico, ki so jo Izolčani že prosili, pa niso bili uslišani in so zato morali po starem običaju, ki so ga tudi spoštovali, svoje otroke krstiti v koprski krstilnici. O tem lahko dobimo v pisnih dokumentih izčrpne in verodostojne podatke. V tem času je bila torej izolska cerkev, čeprav že župnija, brez stalnega župnika, imela je le potujočega. Prav tako ni imela svoje krstilnice, ki sodi v vsako župnijsko cerkev. Zdi pa se, da je tudi ni potrebovala, saj je v kraju živel tako malo ljudi, da ga Heribert v svojem indultu ni imenoval trg, temveč vas.

Njen položaj se je vsekakor izboljšal okrog leta 1212, ko sta svete mašne obrede začela opravljati njena duhovnika, prefekt šole in kora Peter ter duhovnik Janez. Koprski kapitelj pa jima je maševanje prepovedal, ker naj bi se s tem zmanjševale njegove pristojnosti. Zato so ga Izolčani soglasno prosili, naj se zadovolji s celotno četrтинo žita in vina ter drugih dajatev, povezanih s prazniki treh zavetnikov trga Izole, sv. Mavra, sv. Siksta

in

in sv. Donata, ter jim poleg običajnih pravic njihove cerkve dovoli tudi prepovedano maševanje. Ko je kapitelj v to z razumevanjem privolil, so sklenili javno listino. Kaže, da se je takrat izolska cerkev preoblikovala v župnijo, s pravico rednega maševanja, ki ga je opravljala njena duhovščina, in s postavitvijo stalne krstilnice. Ta sporazum je izolska skupnost dopolnila še s predlogom, da bi kapitelju namesto omenjenih četrtn plačevala štirinajst srebrnikov, z izrecno izjemo za maševanje v cerkvi ob slovesnosti zavetnika sv. Mavra. In čeprav se je izolska skupnost leta 1388 skušala razbremeniti dogovorjene dajatve, pa jo je morala, v taki obliki, kot beremo danes, še naprej plačevati zaradi večkratnih dokončnih razsodb, ki jih je potrjevalo tudi več dukalov milostnega doža.

Ko je izolska cerkev postala župnija, je bila povzdignjena v kapiteljsko cerkev s svojim kolegiatnim kapiteljem in svojimi kanoniki. Izhajajoč iz omenjenene listine o prijateljski pomiritvi, ki sta jo koprski stolnici predlagala izolska duhovnika Peter in Janez, bi morda kdo mogel sklepati, da je bila izolska cerkev kapiteljska vse od leta 1308, saj je tedaj imela učitelja, oziroma prefekta šole in kora, nastavitev, lastno službi sholasta, ki je bila v mnogih stolnicah pripisana dostojanstvenikom, pa tudi kanonikom. Ker pa v tistem času ni premogla še drugega kanonika, ne moremo utemeljeno govoriti o kolegiatu ali kapitelju, ki ga sestavlja skupina kanonikov. Res pa je, da je bil ta vzpostavljen, in da se je število njegovih članov v naslednjih stoletjih povečevalo, o čemer imamo trdne dokaze v koprskih škofijskih registrih. Dovolj bo, če navedemo le nekatere. Jeremija Pola je leta 1421 Frančišku d'Antoniu podelil kanonikat v izolski župnijski in kapiteljski cerkvi, pri čemer je tamkajšnje-

Tako je v Izoli ustanovljena župnija

Še drugi sporazum izolske skupnosti s kapiteljem, ki je bil večkrat potrjen

Ibid., fol. 90

Povzdignjena v kapiteljsko cerkev

Reg. Pola, 1. knj., fol. 19

Ibid., fol.
60

Reg.
Valares., 1.
zv., fol. 96

Reg. Asson.,
1. zv., *Reg.*
Stella, 1. zv.

šnjemu župniku, kanonikom in kolegiatnemu kapitlju ukazal, da ga sprejmejo. S temi uradnimi besedami pripoveduje v svojem patentnem pismu o dogodku škof Pola, ki je v naslednjem letu po njuni dolgi odsotnosti iz te cerkve ponovno imenoval na dolžnost dva izolska kanonika, Janeza Teutonica in Martina d'Andrea. Prav tako je tudi Jakob Valaresso s svojim ediktom leta 1484 v tej isti kapiteljski cerkvi za stalno namestil župnika Dominika di Luciana in dva kanonika - Jakoba Salerna in Dominika Mauricia. Nato pa se je na škofijskih sinodah Jerneja Assonica leta 1505 in Tomaža Stelle, ki jih je večkrat sklical pred letom 1560 in po njem, pojavil seznam izolskega kapitlja z njegovim župnikom in kanoniki. To se je ponovilo tudi leta 1580, ko je škofovski prestol zasedal Janez Ingenerio. V dokumentih najpomembnejših škofov tega stoletja, Contarinija, Rusca, Morarija, Bonifacia in Zena, zasledimo pogosta imenovanja več izolskih kanonikov. Starost izolske kapiteljske cerkve je torej precej visoka, saj je njen obstoj znan že več stoletij. In če že njen kapitelj ni znan po številu duhovnikov, je častitljiv vsaj zaradi svoje starosti. Kaže (ne bomo skrivali tistega, kar navaja zgodovinska resnica), da so bila kanoniška mesta pred letom 1584 zaradi pomanjkanja stalnih nadarbin manj številna. Zato so se morda razširile neresnične govorice o ponovni ustanovitvi kapitlja. Odkar pa je izolska skupnost v tistem času za dobro svoje vernosti z vso pozornostjo položila kapitlju temelje z rednimi in stalnimi prihodki ter ga z milostnim škofovim soglasjem osnovala kot svojo patrimonialno pravico, na podlagi katerega je lahko škofu predlagala župnika, da ga imenuje, je izginil vsakršen dvom o obstoju župnije, povzdignjene v kapitelj.

Izol-

Izolski kapitelj ima torej štiri kanonike, med katerimi je tudi župnik, njihov voditelj. Dolžnosti stalnega sedeža za podeljevanje svetih zakramentov, opravljanje maš in vodenje obredov so med njimi enako porazdeljene. Za dušno pastirstvo skrbijo zdaj ta, zdaj oni, s tem da se redno izmenjujejo, pri čemer je, razen v primerih najnujnejše, vsem skupne potrebe, župnik kot vodja vedno prvi. Pri zadolžitvah kora pa sodeluje kar precejšnje število drugih klerikov, kajti po starem in pohvalnem običaju tako duhovniki kot kleriki v prazničnih dneh pomagajo v Cerkvi, katere člani so. Vse prihodke kapitlja, ki jih kot običajno pridobivajo od olja, vina in drugih pridelkov, zberejo in jih, potem ko jih razdelijo na enake dele, namenijo za nadarbino kanonikom. Kapiteljska cerkev pa že od davnine uživa pravico, da znotraj in zunaj Izole z verskimi obredi slovesno obhajil praznike drugih škofijskih cerkva, ki jih vodi kot svoje podružnice. Prav tako upravlja nekatere stalne kaplanije ter izvaja druge podobne pomembne zadolžitve.

Kapitelj in kanoniki

Nadarbine in jurisdikcija

K ugledu izolskega kapitlja in njegovih duhovnikov so prispevali mnogi, ki so se odlikovali, če že ne po sijaju mitre, pa po svoji vzvišeni kreposti. Nekateri od njih so, potem ko so v svoji plemeniti predanosti zapustili rojstni kraj in duhovniško službo, odšli v svete samostane. Tak je bil med reformiranimi observanti Bonaventura iz Tamarja, ki je študij znanosti povezal s poglobljanjem v molitve in si prislužil občudovanje zaradi svojega nadvse poštenega življenja. Prihodnjim rodovom je zapustil nabožno delo najvišje vrednosti z naslovom *Studenec duhovnega življenja*. Takšen je bil tudi Simplicij iz plemiške družine Manzuolijevih, ki se je umaknil v moj sveti red avguštincev, se natančno ravnal po

Znamenite osebnosti v kapitlju in med duhovniki

Bonaventura iz Tamarja

Simplicij Manzuoli

na-

Marino
Contesini

navodilih Svetega pisma in postal ugleden pridigar. Pri tem so se kapljice potu njegovega prizadevanja, da bi duše dosegle nebesa, spremenile v dragocene bisere častitljivosti. Poleg teh so bili tudi drugi, ki so s pridobljenimi častmi okronali sebe, povečali rojstni kraj in oplemenitili duhovniški stan. Med njimi se je Marino Contesini povzpел do dostojanstva apostolskega protonotarja. Res pa je, da je ob izvajanju teh nalog, skorajda nezdržljivih z njegovim delom župnika in kanonika v tej kapiteljski cerkvi, postal bolj podoben hrapavemu listu kot pa dišeči vijolici. Vse časti pač ne pristajajo vedno vsem. Mi pa naše pisanje naravnajmo k ciljem, ki se ujemajo z našim namenom.

T R E T J E P O G L A V J E

Škofijske cerkve v Izoli

Izolska kapiteljska cerkev, žareči svetilnik tega otoka, svetli stolp tega trga in varno zatočišče ljudstva, je tudi ljubeča mati tolikerih hčera, kolikor je cerkva, ki jo obkrožajo. Plodna mati, če pomislimo, da jih na utesnjenem obsegu ene milje znotraj obzidja naštejemo skoraj deset, tako da je v trgu pravzaprav več cerkva kot ulic. Saj niti koraka ni mogoče narediti, ne da bi naleteli na kakšno. Prijetno srečevanje z dokazi izolske pobožnosti! Primerno bo, da te cerkve (če zdaj spregovorimo samo o škofijskih) razdelimo na tiste ob morju in tiste ob vhodnih vratih v trg.

Cerkev sv. Marije Alietske, ki je po imenu najstarejša, največja in po pobožnosti najmočnejša, stoji le nekaj korakov od pristanišča, kjer daje plemenito podobo javnemu trgu. Včasih je bila župnijska, danes pa je ohranila pristojnosti tabernaklja Najsvetejšega in uporabe krstilnika. Ima eno dokončano ladjo in drugo nedokončano; obe imata ob vseh straneh več lepo okrašenih oltarjev. Zaradi ugledne stare reliefne podobe Device Marije jo verniki obiskujejo z globoko pobožnostjo. Bolj kot ob nedeljah se tu med celim letom zbirajo ženske in dekleta, da bi spoznale osnovne nauke naše svete vere.

Na območju pristanišča stojijo še štiri cerkve, med seboj zelo podobne po velikosti, gradnji in opremi. Prva, posvečena apostolu sv. Jerneju, se dviga nad obokom, ki je bil morda nekoč del starih obzidnih vrat, obrnjenih proti morju; danes se tu razprostira odprt pristaniški trg, kjer se redno zbirajo številni mornarji. Druga je

cer-

Cerkve v
pristaniški
četrtri. Sv.
Marija
Alietska

Sv. Jernej

Sv. Anton
opat

cerkev sv. Antona opata, znotraj vsenaokrog okrašena s starimi slikami svetnika, med katerimi izstopa slika Marijinega oznanjenja, ki jo z zgledno pogostnostjo časti verno ljudstvo. Tretja je cerkev sv. Janeza Krstnika.

Sv. Janez
Krstnik

V želji, da bi v srca svojih bratov družabnikov vtisnila spomin na krvave rane križanega Odrešenika, se bratovščina sv. Križa, ki ima tu sedež, ni naključno odločila, da bo častila obglavljenega Kristusovega predhodnika Janeza Krstnika. Cerkev sicer ni najbolj prostorna, vendar je tako po opremi kot po bogati srebrnini dovolj razkošna. Ohranjen je zapis o njeni slovesni posvetitvi,

Sv. Peter

ki jo je 18. aprila 1459 opravil Gabrijel de'Gabrieli. Zadnja je cerkev sv. Petra, ki daje z lepimi slikami družine Vidalijevih vtis ljubkega Božjega svetišča. Ob patronovem oltarju stojita še dva manjša, enako lepo okrašena. V njeni bližini je preprosto bivališče, namenjeno puščavniškemu življenju stalno naseljenega redovnika.

Cerkve v
četrtri
Vrata

Število cerkva v četrti Vrata je manjše, saj so le tri. Dve redovni bomo obravnavali v naslednjem poglavju, čeprav nista v ničemer slabši od prve. Pri vhodnih vratih v trg, za katera smo povedali, da prek kamnitega mostu

Sv. Andrej

povezujejo otok s kopnim, stoji cerkev dobrotljivega priprošnjika vernih ribičev apostola sv. Andreja, ki s svojo milostjo osrečuje njihovo številno bratovščino.

Marija
Snežna

Janez Loredano jo je z izjemno predanostjo posvetil 7. oktobra 1400 in je med druge relikvije, shranjene v svetem oltarju, dodal še ene, pripadajoče samemu cerkvenemu patronu. Nedaleč od Vrat sta še dve, druga nasproti druge stoječi cerkvi. Prva je posvečena sv. Mariji Snežni, za katero vzorno skrbi pobožni Dominik Morati, ki ji je priskrbel oltarno podobo, cerkveno opravo in drugo sveto okrasje. Druga je cerkev sv. device Ma-

ri-

rine, ki ji je neka družina iz Poreča dodelila volilo stalne kaplanije in s tem prihodnjim rodovom želela izpričati živo vero svojih pokojnih prednikov. Za to in druge cerkve skrbijo njihove bratovščine. Prihodki nekaterih med njimi so skromni, ker jim primanjkuje plodnih zemljišč, imajo pa zato več naklonjenih kristjanov, kateri jih ne pozabljajo in jim dodeljujejo, kolikor je potrebno za njihov obstoj in rast.

Sv. Marina

Č E T R T O P O G L A V J E

Cerkve in samostani servitov ter manjših bratov v Izoli

P oleg vsakdanje skrbi za duhovno življenje si mora prava verska gorečnost vedno prizadevati za izpolnjevanje še drugih, večjih nalog, ki vodijo h Gospodovi slavi in k sreči vernikov. Izolsko ljudstvo, ki je to sveto krepost gojilo že od vsega začetka, ni bilo zadovoljno s tem, da je v utesnjenem prostoru trga odprlo škofijskim duhovnikom le nekaj cerkva, zato je za potrditev svoje velike ljubezni do Boga želelo dodati še dve cerkvi, namenjeni samostanom. To sta cerkev sv. Katarine, kjer je danes sedež servitov, Marijinih služabnikov, in cerkev sv. Frančiška, ki je bivališče manjših bratov minoritov. Da bi ju opisali po vrstnem redu, na katerega ne bi bilo pripomb, naj nam bo vodilo to, kateri red je prej prišel v Izolo.

Sveti montekasinski red benediktincev ima v trgu v lasti majhen hospic, po lastni cerkvi imenovan sv. Katarina. Podatki o tem, od kdaj ta samostan obstaja v Izoli, so se izgubili. O njegovem obstoju lahko sklepamo šele po dejstvu, da je Bernard, tržaški škof in upravitelj koprške škofije, beneškemu opatu in samostanu sv. Jurija Velikega leta 1152 podaril cerkev in vas Šmarje v koprski škofiji. Zelo verjetno je, da je beneška opatija za pomoč šmarski cerkvi in za vzdrževanje njenih rent postavila ta skromni hospic v Izoli, ki je od Šmarij oddaljena le okrog dve milj. Zagotovo je ta posest v Izoli obstajala vse do leta 1429, ko je škof Frančišek Biondi s pastoralno zavzetostjo skušal preprečiti nenaden odhod

Benediktinski hospic

6. knj.,
2. pogl.

hod Antona Sarzana, ki je vodil cerkev sv. Katarine. In tako je hospic, oziroma samostan, začel propadati prav zaradi dolge odsotnosti predstojnika. Sicer pa, le kako naj bi bil brez voditelja obstal? Papež Martin V. ga je nato dodelil svetemu redu malteških vitezov, ti pa so ga kot komendo podelili padovanskemu plemiču vitezu Dominiku Pavanellu. Ta je bil res zelo pobožen redovnik in je vedel, kako so se zaradi nedejavnosti poslabšali prihodki priorata in versko češčenje, zato je hospic brez obveznosti odstopil redu servitov v Izoli, kar so 7. oktobra 1473 s pridobljenim papeževim soglasjem potrdili z izdajo svečane listine. Kdo od redovnikov je sodeloval pri tem dogovoru, sploh ni pomembno. Verjetno ga je potrebno pripisati marljivi vnemi Krištofa Torniella, ki je svoj red, potem ko ga je najprej pripeljal v Koper, razširil še v Izolo. V analih servitskega reda je prav njemu pripisana zasluga za vzpostavitev redovne pokrajine v Istri, saj je ustanovil samostane še v Motovunu, Rovinju, Umagu in drugih krajih.

Dodeljen
redu
malteških
vitezov

Nato
predan
servitom

Ko so tako serviti prišli v Izolo, so v zadovoljstvo svojega priorata skrbeli za čast reda s kar največjo samostansko disciplino, ki je bistvo redovniškega življenja in duša samostanov. Njihova cerkev je bolj ljubka kot velika in bolj okusno okrašena kot pa bogata. Ljudje pogosto zahajajo vanjo, da se tu ob sočutnem spominjanju na žalostno Devico naužijejo duhovne radosti. Cerkvi pripada samostan, katerega obnovljena stavba se zdi prej nova kot pa stara. V njem lahko zaradi njegovih skromnih prihodkov prebiva le maloštevilna redovna družina. Poleg drugih ugodnosti se lahko pohvali tudi z vedno polnim vodnjakom pitne vode. Ljudski glas ve povedati, da je bil nekoč prior tega samostana Koprčan

Prihod
servitov v
Izolo

Njihova
cerkev in
samostan

Blaženi
Anton,
njegov
prior

bla-

*Petron., 4.
knj., zadnje
pogl.,
fol. 896*

blaženi Anton iz družine Fedola - Martissovih ali d'Orsovih, kakor so jo tudi imenovali. O tem govori javna listina iz leta 1518. V samostanu so zasloveli tudi drugi njegovi redovniki, med katerimi sta bila Janez in Lelij, oba iz družine Contesinijevih, ki je bila med najuglednejšimi v Izoli. Lelij, ki je bil Janezov učenec in nečak, je postal slaven teolog in znamenit pridigar. Njegovo versko gorečnost in izjemno učenost so občudovali v Veroni, Ferrari, Mantovi in drugih pomembnejših mestih Italije. Njegov red ga je izbral za voditelja reforme šolstva kot tudi za upravitelja Treviške redovne marke, saj so mu naložili težko nalogo generalnega vikarja. Ko je slava o njegovih velikih krepostih prodrla do poljskega dvora, ga je kralj Kazimir imenoval za svojega dvornega duhovnika in svetovalca. V visoki starosti petinosemdeset let in ovenčan z velikimi zaslugami, ki jih ni mogoče opisati, je umrl v redovnem samostanu v Padovi leta 1666, da bi se ponovno nesmrten rodil v drugo življenje.

Prihod
minoritov

Podoben po zgradbi, vendar povsem drugačen po nastanku je samostan minoritov, katerih pokrovitelj je njihov sveti oče Frančišek. Za postavitev samostana v Izoli je potrebno zahvaliti goreči vernosti magistra Ferma Olma iz Benetk, ki je v Kopru leta 1559 opravljaj odgovorne naloge apostolskega inkvizitorja v boju proti krivoverski hudobiji. Ko je v Izoli za kapiteljsko cerkvijo na strani proti morju ugledal še kar velik raven del otoka, se mu je ta zazdel zelo primeren za postavitev svetega samostana. Zaradi odmaknjenosti od človeškega vrveža pa je ta kraj tudi močno vzljubil. Od načrta ga ni odvrnil niti odhod iz Istre, ker je moral iti v druge kraje opravljat delo, ki mu je bilo poverjeno. Čeprav je bil daleč stran od Izole, je vztrajal tako dolgo, da je 15.

ju-

julija 1576 izolska skupnost z naklonjenostjo privolila v gradnjo, mu odstopila zahtevani prostor in prispevala nekaj gradiva za postavitev novega poslopja. Zdi se, da bi Fermu Olmu gradnjo lahko preprečila le strašna kuga, ki je takrat razsajala po mnogih predelih Italije in Istre. Vendar pa se je, v dejanjih še bolj vztrajen kot po imenu, v Benetkah, kjer je prebival, slovesno zaobljubil, da se bo načrta ponovno lotil z vso vnemo, če bo Božja prizanesljivost trg Izolo in s tem tudi njega rešila pred splošno morijo. Ta sveta zaobljuba ni bila zaman. Takoj ko se je šiba Božja unesla, je z veliko vsoto miloščine, ki so jo radodarno prispevali beneški plemiči in vdani verniki, začel graditi načrtovano stavbo. In leta 1582 je bil s postavitvijo temeljnega kamna in Valaressovim škofovskim blagoslovom samostan tudi ustanovljen. Skratka, človeškemu umu so bile poti Božje previdnosti vedno nedoumljive. Obstaja še kaj bolj nenavadnega od tega, da samostan posvetiš kugi, ki pomori vse, česar se dotakne? In vendar je bila vzrok za začetek njegove gradnje prav kuga, ki nam je tako omogočila, da ga še danes občudujemo. Na vratih samostanske cerkve o tem beremo:

*Ex voti sponsione, dum Venetijs Peste funesta,
Ut nobis Deus in precibus, & optatis occurreret,
Et Insularum Opid. singulari præsidio tueretur,
Hoc delubrium, Cænobiumq;
Propria cum eleemosynis conflata pecunia,
Fr. Firmus Ulmus Venet. Theologus Minorita
Hæreticæ pravitatis Inquisitor.
Magnis laboribus fundavit.*

M.D.LXXXII. Prid. Kal. Novembris.

Cerkev je večja od samostana, po urejenosti pa mu
je

Skupnost
odstopi
prostor

Samostan-
ski
temeljni
kamen

Cerkev sv.
Frančiška

je podobna. Ima eno samo ladjo in več lepo okrašenih oltarjev. Frančišek Zeno jo je 15. junija 1670 slovesno posvetil. Vanjo nenehno prihaja pobožno ljudstvo, da bi počastilo čudodelnega svetnika Antona iz Padove. Redovna družina je zaradi svojih skromnih prihodkov maloštevilna, zato so šele nedavno samostan povečali z novimi celicami. Vendar se sveti ustanovi minoritov ni bilo nikoli težko širiti.

Hospic za
tuje
redovnike

Tema dvema samostanoma ubožnih redov lahko v Izoli dodamo še dve puščavniški bivališči in hospic, ki ga je Božja ljubezen namenila za nastanitev pridigarjev drugih redov v času štiridesetdnevnega posta in adventa. V prvih dveh so stalno nastanjeni predani tretjeredniki, ki se, utrujeni od posvetnega vrveža, umikajo v samoto, da bi spoznali resnično najvišja načela krščanske popolnosti. V obeh so celice za enega ali več puščavnikov. Prvo je v bližini cerkve sv. Petra na začetku Izolskega otoka, v vzhodnem delu trga. Drugo je blizu cerkve sv. Marije Loretske, ki je oddaljena od Izole več kot miljo. Ker pa smo že stopili na podeželje, smer hoje ponovno naravnajmo tako, da bo čimbolj ustrezala našemu namenu.

Puščavni-
ško
bivališče

P E T O P O G L A V J E

Škofijske cerkve na izolskem ozemlju

Kratka, prijetna pot nas iz trga Izola vabi na njegovo podeželje, da bomo spoznali še preostale cerkve, ki jih moramo pri opisovanju povezati s prejšnjimi, navkljub dejstvu, da smo se jih lotili nazadnje. Zapisali smo, da je pot kratka, ker izolsko ozemlje ne presega petih milj v dolžino in štirih v širino, medtem ko po obsegu meri šest milj. Dodali smo, da je prijetna, kajti podeželje, polno plodnih oljk, slastne rebule in vsakovrstnih drugih okusnih sadežev, ni samo podobno ljubkemu parku, kot je zapisal Manzuoli, temveč je prava umetelna mešanica zelenjavnega vrta, parka in sadovnjaka - v vseh pogledih tako zelo ljubko, plodno in rodovitno. Če zaradi pomanjkanja vode v nekaterih delih Istre ljudje omedlevajo, imajo tu, nasproti vrat skalnega otoka, neusahljive vire kristalno čiste in zdrave vode. Nekoliko višje izvira tudi potok, kamor se z bližnjih gričev izlivajo studenci. Gojnej ga je uvrstil med bistre reke in ga poimenoval *živa voda*. *Inter utrumq; Acqua viva nitidus Fluvius*, je zapisal. Že mogoče, da je bil v njegovih časih takšen, vendar danes oživi le ob močnih nalivih in ne po podobi ne po imenu ne spominja več na reko. Blizu je tudi nahajališče odličnega srebra, vendar pa ga je, kot je ugotovil že Petronio, tako malo, da z njegovim izkopavanjem ne bi bilo poplačano niti delo. Mnogi zanj ne vedo ali pa se ne zmenijo. Kot dalje piše Petronio, so delci srebra pomešani z žveplastim bitumnom, ki obdaja rudnino in se drobi v prah. Zato v takšnih grudah, ki ležijo v tankih plasteh, ko-

maj-

Značilnosti
izolskega
ozemljaManz., 1.
knj., fol. 32Goina de
Situ IstriaePetron., 4.
knj., zadnje
pogl., fol.
886

majda najdemo kakšno drobno kepico srebra. Zdaj pa usmerimo naš korak proti cerkvam izolskega podeželja, saj nam bodo podatki o njih koristili pri nadaljnjem pisanju.

Cerkve,
raztresene
po
izolskem
ozemlju
Sv. Rok

Na začetku odprte ravnine, ki leži med vrati trga in izvirom potoka, na levi strani stoji cerkev, posvečena sv. Roku, ki v vsem krščanskem svetu opravlja pomembno dobro delo zavetnika pred pogubnimi kužnimi boleznimi. Ker cerkev stoji v bližini obzidja in vhodnih vrat v trg, se zdi, da ga kot mogočna in skrbna varuhinja ščiti pred vsakim sovražnim napadom in vdorom. Pobožnost ljudstva v veliki meri presega njeno velikost. Poleg tega, da so jo vsenaokrog okrasili z mnogimi slikami in ji priskrbeli nemalo srebrnine, imajo Izolčani hvale vredno sveto navado, da domov ne zavijejo po gozdiču, temveč gredo mimo cerkve in njenemu svetemu patronu vsakokrat izkažejo dolžno spoštovanje. Ljubezen se najbolj potrjuje v dejanjih! Ob vzponu na bližnji hrib, ki skupaj z drugimi kot zelen venec obkroža trg, takoj na začetku odkrijemo cerkev škofa in mučenca sv. Donata, nato cerkev slavnega apostola sv. Jakoba in nazadnje cerkev device in mučenke sv. Foske. Te, ki že propada, drugi dve, bolje vzdrževani in opremljeni, ne bosta mogli nadomestiti, če ji ne bo priskočilo na pomoč milostno verno ljudstvo, da bo prebudilo uspavano pobožnost njene bratovščine. Cerkev sv. Donata je bila, kot kaže, večkrat na novo pozidana, saj jo je 12. novembra 1273 posvetil škof Buono Azzone ali Popon, 6. avgusta 1452 pa Gabrijel de'Gabrieli. Izolčani so v vseh časih še posebej častili tega svetnika, ki so ga že davno uvrstili med svoje češčene zavetnike in ga kot takšnega ob njegovem prazniku s slovesno procesijo tudi danes priznavajo.

Sv. Donat,
sv. Jakob
Sv. Foska

Ker

Ker cerkev sv. Donata stoji zunaj obzidja, pripada svetniku tudi oltar v kapiteljski cerkvi, tako da ga ljudstvo lahko časti na obeh mestih. O cerkvi sv. Jakoba nimamo kaj dodati, saj v njej ni najti nič posebnega.

Če se odpravimo na drugo stran hriba, na katerem pravkar stojimo in so si na njem ustanovitelji Izole kot plemeniti orli uredili gnezdo (ko so se od tu spustili na Izolski otok, so mu dali ime *Alietski*, ohranilo pa se je sodobno, čeprav popačeno ime *Salietski*), bomo prispeli v Korte nad Izolo, kraj, ki je pod posvetno jurisdikcijo Izole. Malo naprej pridemo v dolino Drnice, tako imenovano po potoku, ki se na njenem koncu izliva v Dragonjo. O cerkvi v Kortah, ki v cerkveni upravi spada v župnijo krkavške dekanije, tu ne bomo govorili, zato da jo bomo lahko predstavili na primernejšem mestu. O drniški cerkvi bo dovolj, če povemo, da je Balzamin Manzuoli, izolski meščan in duhovnik, pod vtisom srečne prerokbe Device Marije, ki je obiskala svojo sorodnico sv. Elizabeto, v svoji predanosti postavil Gospodu Bogu temeljni kamen za cerkev sredi svojega posestva, jo s tem premoženjsko oskrbel in jo osnoval kot patrimonialno pravico svoje starodavne družine. Ko so njegovi prošnji ugodili, jo je Jakob Vallareso 7. junija 1487 posvetil z običajnim slovesnim obredom. Cerkev ima le eno ladjo, sodoben oltar in sveto cerkveno opremo. Kapiteljska cerkev, pod čigar duhovno pristojnost spada, pa ji določa kaplana za redno uradovanje.

Poleg cerkve, posvečene Mariji obiskovalki Elizabete, je tu še ena, posvečena rojstni hiši Device Marije. Ta prikazuje sveto hišo v Nazaretu, v kateri je Marija stanovala, ko ji je nadangel Gabrijel oznanil, da bo postala Božja Mati. Ljudje govorijo, in o tem pričajo tudi različ-

6. knj.,
4. pogl.

Obiskanje
Device
Marije

Reg. alar.,
5. zv.,
fol. 15

Loretska
Mati Božja

ni pisci, da je bilo to sveto zavetišče iz Nazareta v Galileji na angelskih krilih prineseno na hrib Trsat v Sklavoniji, ki meji z Istro. Od tam pa naj bi bilo čez čas na enako čudežen način preneseno na Loretski grič v Picentu, kjer ga danes hranijo in častijo. Na izolskem ozemlju na Marčanskem griču najdemo natančen posnetek blaženega loretskega svetišča. Janez de Lise iz družine, ki je bila zelo spoštovana, je v tesno nišo v neki stavbi na zemljišču, ki je bilo že dolgo last njegove družine, postavil sveto podobo Device Loretske. Ker so začele tja zahajati množice vernikov, je zahrepenel, da bi jo v večjo slavo Gospoda in Marije, njegove matere, uradno spremenili v cerkev, zgrajeno po vzoru omenjene hiše iz Nazareta. Ko mu je od Hieronima iz družine Ruscovih uspelo dobiti dobrovoljno odredbo, ki ji je bila naklonjena tudi prirojena doževa milost, je bilo 19. januarja 1630 sklenjeno, da se cerkev postavi, vendar z naslednjimi posebnimi določili: *Nova cerkev naj bo zgrajena po natančnem vzoru hiše Device Marije na Loretskem griču. Oskrbuje naj se iz donosnega imetja družine Lisejevih in naj bo dedna patrimonialna pravica te družine in njenih zakonitih naslednikov. Tega beneficija ne more uživati, kdor je član kapitlja kapiteljske cerkve ali pa mu je pripadal. Začasno izvoljeni in nameščeni duhovnik naj upravlja cerkev in njene prihodke brez vmešavanja ustanovitelja ali njegovih naslednikov.* Načrtovano delo pa se je zaradi kuge, objokovanja vredne nesreče, ki je takrat razsajala po Istri in bližnjih območjih, zavleklo vse do 28. junija 1633. Takrat je Peter Morari, ki je na škofovskem sedežu nasledil pokojnega Rusco, blagoslovil in postavil temeljni kamen cerkve ter s tem določil začetek, a tudi dokončanje dela, kar se je v veliko veselje Izolčanov v zelo kratkem času

Postavi in
vzdržuje jo
Janez de
Lise

Reg. Rusca,
I. zv., Act.

Reg. Mor.,
I. zv., Act.,
fol. 8

tu-

tudi zgodilo. In tako se je izpolnila želja, da bi bila cerkev natančen posnetek svete Loretske cerkve. Razlikovala se je le po tem, da so za zavetje popotnikov glavnemu vhodu dodali visoko preddverje, za udobje duhovnikov pa za oltarjem dozidali prostorno zakristijo. Sem ob vsakem času zahajajo mnogi verniki, da bi se Devici Loretski zahvalili za izkazano dobroto. Dokaz tega so zaobljubne podobe, obešene na posvečene zidove. Še posebej veliko romarjev pride v cerkev 10. avgusta, na dan, ko jo je leta 1634 škof Morari posvetil. Spomin na posvetitev je zapisan v cerkvi:

*Morari Reg.
Benef., fol.
40*

*Ecclesiam hanc,
A' Ioanne de Lise erectam, & dotatam
Petrus Morarius Episcop. Iustinop.
Ad honorem Beatissimæ Virginis Lauretanæ
Die X. Augusti Ann, M.D.C.XXXIV.
Solemni pompa Consecravit.*

Za sklenitev obhoda po izolskem ozemlju nam ostanejo še tri cerkve v bližini morja. Prva je posvečena diakonu sv. Pelagiju, druga apostolu sv. Simonu in tretja diakonu sv. Lovrencu. Vse tri se le malo razlikujejo po opreми, z lahkoto pa opazimo, da so postavljene nedaleč druga od druge. Za cerkev sv. Pelagija skrbi bratovščina bičarjev iz kapiteljske cerkve, ki je zaradi svojega nagnjenja k češčenju Boga ne kazi z odvečnim okrasjem. V bližini cerkve sv. Simona se prav ob morskem obrežju pod vodo nahaja prostor, kjer je bilo nekoč slavno pristanišče, označeno z istim imenom tudi na pomorski karti. Kadar je morje mirno in nebo jasno, lahko opazimo obrise obsežnega pomola z velikimi železnimi obroči, ki so morda služili za privezovanje ladij. Prav tako je mogoče videti majhne prostore oziroma celice, tlako-

Sv. Pelagij

Sv. Simon

Sledi
starega
pristanišča

Sv. Lovrenc

vane z mozaikom ali nečim podobnim, ki so bile morda del term ali kopališča. Tu in tam se zasvetijo delci svinca ali medenine in mnogi kovanci, izdelani iz dragocenih kovin. V okolici cerkve sv. Lovrenca so v preteklosti odkrili bogata najdišča kosti golenic, rok, lobanj in drugih delov skeleta, ki so po svoji nenavadni velikosti spominjale na ljudi velike rasti. Danes so ta najdišča že precej izpraznjena. Toda če Nebo napovedovanje usode iz kosti dopušča duhu svetih prerokov in je pristanišče, od katerega cerkev ni preveč oddaljena, simbol večnega počitka, naj te kosti, pa naj so bile last kogarkoli že, za nas ostanejo nedotakljive, naše pero pa zasukajmo drugam.

Š E S T O P O G L A V J E

Izolske bratovščine in špital

Preozek bi bil oris razsežnosti krščanske pobožnosti, če bi bil omejen le na cerkvene stavbe. Ta je namreč v pravem pomenu močno spremenljiva, in da bi Nebu izkazala vso silno ljubezen v globini svojega srca, si je sposobna nadeti tisočero oblik. Poleg cerkva gradi samostane za bivanje redovnikov, postavlja skromna bivališča kot zatočišča puščavnikom, odpira šole za izobraževanje sobratov in ustanavlja špitale za pomoč romarjem in onemoglim. In čeprav so nekatere dejavnosti manj uspešne ali pa jih je premalo, so kot izraz predanega srca enako vredne hvale in enako velike v očeh Boga, ki dejstev ne tehta po obsegu dela, temveč po ljubezni tistega, ki delo opravlja. V trgu Izola smo poleg cerkva že spoznali tudi samostane in puščavniška bivališča, tako da moramo zdaj opisati (in to bo tudi sklep te knjige) le še bratovščine in špital.

O bratovščinah povejmo, da jih je mnogo, skoraj toliko, kolikor je oltarjev, katerim pripadajo. Bratovščine je zato najlažje prešteti kar po številu oltarjev, ki jih je več kot cerkva. Med tistimi, ki delujejo pod slavnim zavetništvom Device Marije, se nobena ne šteje za poglavitno. To so bratovščine Rožnega venca, Pasu, Sedmih žalosti in Karmelske Matere Božje. Preostale, posvečene varnemu zavetništvu različnih svetnikov, so: bratovščine nadangela Mihaela, slavnih apostolov Andreja, Jakoba in Jerneja, bratovščine sv. patriarha Jožefa, sv. Mavra, sv. Donata, sv. Antona, sv. Roka in druge. Toda če je dobrodelnost tista, ki v skupini verskih čedno-

Mnogoštevilne bratovščine

sti

3. knj.,
1. pogl.

Bratovščina
dobrodel-
nosti za
pomoč
ubogim

sti nosi žezlo, saj kraljuje nad vsemi, potem je tudi bratovščina dobrodelnosti nad drugimi bratovščinami. Avguštin Valier, veronski škof in apostolski vizitator v Istri, o katerem bomo še spregovorili, je ustanovil to sveto bratovščino, ko je januarja leta 1580 opravljaj vizitacijo v teh krajih. Bratovščina ima priorja, blagajnika in šest predsednikov, katerih naloga je obiskovati onemogle in druge siromašne ter jim glede na svoje zmožnosti lajšati telesne bolečine ter dajati duhovno tolažbo za zdravje duše. Veliko delo, ki je plod krščanske milosti, je v enaki meri pobožno in koristno. Poleg te in drugih omenjenih bratovščin, po zunanosti vseh enakih, ker ne nosijo redovniških oblek, so še tri s posebnimi imeni. Ena pripada sv. Zakramentu in je oblečena v rdečo redovniško obleko; druga, bratovščina Bičarjev, pripada blaženi Devici in ima belo obleko; tretja je bratovščina sv. Janeza Krstnika, odeta v črno ogrinjalo. Vsaka od njih ima številne sobrate in uporablja svoj oratorij za običajna opravila in shajanje. Na ta način verno ljudstvo tekmuje in zmaguje za še večjo Gospodovo slavo.

Izolski
špital

Špital
dodeljen
bratovščini
sv. Zakra-
menta

Za špital, postavljen za siromašne romarje in onemogle, nimamo zanesljivih podatkov glede časa njegove ustanovitve. Iz zapisa v gotici lahko izvemo le, da so bili leta 1550 prihodki te svete ustanove dodeljeni bratovščini častitljivega sv. Zakramenta z njeno natančno določeno obveznostjo, da mora špitalu glede na nujne potrebe siromašnih redno dajati potrebno podporo. Morda je špital ob majhni podpori svojih upraviteljev začel propadati in so se zato pravilno odločili, da so ga prepustili popolnemu nadzoru bratovščine sv. Zakramenta. Tudi mesto Koper je na podoben način našlo rešitev za propadajoči špital sv. Nazarija, tako da ga je

2. knj.,
7. pogl.

le-

leta 1454 dalo v upravljanje bratovščini sv. Antona. Koper je bil torej učitelj, Izola pa je vzgled posnemala.

Pod streho izolskega špitala ima svoj sedež javna šola. Tu se mladina pod budnim nadzorom učitelja, kateri je celo škofijski duhovnik, ki ga plačuje skupnost, izobražuje tako v humanističnih kot Božjih naukih. Najbolj nadarjeni, ki osnove gramatike znajo povezovati s svetimi resnicami evangelija, s sodelovanjem učitelja pokažejo svoje znanje v javnih razpravah, ki jih imajo skozi vse leto vsako nedeljo v kapiteljski cerkvi. In zdaj, ko smo se vrnili na mesto, kjer smo začeli pot opisovanja, naj se na tem začetku tudi končata naše razmišljanje in Četrta knjiga.

Javna šola

P E T A K N J I G A

O tretji primestni dekaniji,
imenovani Kubed

PRVO POGlavJE

Župnija Kubed in njene vasi

Mojster, ki se pri svojem delu drži nespremenljivih pravil obrti, ne zagreši napak. Pri opisovanju škofije ga krajepisa služila njena razdelitev na štiri primestne dekanije. Če smo torej v Tretji in Četrtni knjigi govorili o piranski in izolski kapiteljski cerkvi, nas bosta naslednji dve, Peta in Šesta, od kapiteljskih cerkva popeljali k primestnim župnijam, in tako bo Četrtni knjigi, ki govori o Izoli, sledila Peta, posvečena kaštelu Kubed. Tako bo tema te knjige tretja dekanija, ki zajema več župnij: Kubed, Sočergo, Truške, Marezige, Sv. Anton, Tinjan, Dekane in Rižan z mnogimi vasmi in njim pripadajočimi cerkvami, ki jih bomo morali preučiti na kraju samem. Meja dekanije se začne na severni strani mesta in teče v ravni črti vse do Debelega rtiča in dalje nad Miljami proti Škofijam, se na vzhodu spusti proti Ospu, Bezovici in Loki, nato pri Buzetu in Zrenju zavije proti jugu, se nato proti zahodu vzpne na hrib pri Gažonu in se prek Sv. Marka ponovno vrne

Župnije
tretje
dekanije

Velikost in
območje
dekanije

h koprskemu obzidju. To je območje tretje dekanije. Najprej bomo opisali Kubed, eno njenih glavnih župnij, po kateri ima tudi ime.

Kubed

Na zgornjem začetku doline, ki se ljudsko imenuje Miljska, ker se iz ožine med Socerbskim hribom na desni in Tinjanom na levi na koncu izteka proti trgu z istim imenom na skrajnem koncu Tržaškega zaliva, stoji na vrhu hriba, ki je bolj strm kot visok in bolj stisnjen kot prostoren, kaštel Kubed. Tu so ga prvi prebivalci Istre postavili zato, da bi zaustavili divjaške vdore piratov, ki so večkrat prodirali po omenjeni dolini z namenom izropati bližnjo deželo. Narava, ki nikoli ne varčuje s primerno pomočjo, je pravočasno poskrbela za ta kraj. Na vzpetini je namreč izoblikovala gmoto žive skale, katere vrh je dostopen le od spredaj, medtem ko je dohod z druge strani če že ne popolnoma nemogoč, vsaj zelo težak, saj ga otežuje oziroma preprečuje visoko obzidje z močnim obrambnim stolpom na sredini. Po pravilih dobrega gospodarjenja zanj še danes skrbi človek iz vasi, ki se imenuje kontestabel. Podoba Kubeda kot utrdbe se bo izgubila, če bodo to obzidje porušili. To pa se ne more zgoditi njegovemu podnožju, ki ga oblikuje nezlomljiva skalna gmota ali z eno besedo velika skala, majhen kos krasa. Vas Kubed ni prav velika, saj šteje le nekaj hiš, ki po večini stojijo izven utrdbe, na pobočju hriba.

Postavljen kot obramba proti piratom

Njegov ustroj

Nasproti vhodnih vrat znotraj utrdbe stoji župnijska cerkev; njen slavni zavetnik je nepremagljivi junak sv. Florijan, čigar glavna kapela iz klesanega kamna z nedavno dozidano zakristijo je najlepši del stavbe in jo zaključuje. Oltar je okrašen z znamenito oltarno podobo, naslikano leta 1598, ko je v Kopru škofoval Janez

Župnijska cerkev sv. Florijana

In-

Ingenerio. Obdajajo ga stebri, krasijo pa pozlačeni lesorezi ter prav tako okrašena balustrada, ima pa tako lep tabernakelj za Najsvetejše, da si spričo njegovih kipcev in zlata ni mogoče želeti ne bogatejšega ne lepšega. Mnoge bolj častite istrske cerkve ne premorejo tako razkošnega oltarja. Manj okrasja imata druga dva, ki mu stojita ob strani na koncu ladje, na desni oltar sv. Sebastijana, ki je starinski, na levi oltar sv. Benedikta, ki je moderen. Janez Lugnano iz koprške plemiške družine je svojo posebno predanost čudodelnemu svetniku Antonu Padovanskemu v zadnjih letih dokazal s postavitvijo še enega oltarja ob steni v sredini ladje. Lučaj zunaj Kubeda na južni strani stoji še ena cerkev, posvečena nadangelu sv. Mihaelu, miljo proti zahodu pa na hribu pred dvorom, imenovanim Sv. Anton, cerkev svetih oglejskih mučencev sv. Mohorja in Fortunata. Obe imata po en sam, primerno okrašen oltar.

Podružne
cerkve

Sv. Mohor
in Fortunat

Kaštel
Hrastovlje
in njegova
lega

Kubejska župnija upravlja še en kaštel, in sicer Hrastovlje ob vznožju hriba Podpeč. Tamkajšnja vina imajo tako izbran okus, da se že po svojem poimenovanju *kraljevsko vino*, ki je sicer pretirano, razlikujejo od drugih. Utrdba stoji na vrhu nizke vzpetine, od koder, obdana z visokim obzidjem, obvladuje prostrano ravnino odprte doline. V času vpadov prek Kranjske v Istro so bile Hrastovlje pogosto cilj vojaških pohodov. Če kraja že niso zadele prve strele, je do sem odmevalo vsaj prvo grmenje. Pripadajoče posesti, jurisdikcijo in prihodke Hrastovelj si je leta 1581 pridobil Leander Zarotti, v akademijah šestnajstega stoletja čaščen kot novi Stagirec med filozofi in kot oživljeni Galen med zdravniki. Prejšnje lastnike, gospode iz Neuhausu oziroma Podgrada, je izplačal z dragoceno gotovino. Spomin na ta

Petron., 3.
knj., 1.
pogl., fol.
722

na-

nakup je vklesan nad javnimi vrati v Hrastovljah. Jurisdikcije nad tem krajem pa doslej ni užival in ne uživa nihče razen Zarottijevih potomcev. Tu sta dve cerkvi. Ena je posvečena sveti Trojici in stoji tik ob vhodnih vratih v Hrastovlje, še znotraj nekdanjega obzidja, ki pa je sedaj porušeno. Gotska stavba usklajene gradnje ima tri ladje s popolnoma kamnitimi oboki in pet oltarjev, okrašenih delno s pozlačenimi rezbarijami in delno s starimi slikami, medtem ko so strop in vse stene od vrha do tal že od davnega časa poslikani. Škofija ne premore cerkve, ki bi se lahko s to primerjala po urejenosti ali bi ji bila podobna. Delo, vredno mesta, kaj šele kaštela. Druga, dokaj oddaljena, posvečena sv. Marku, z eno samo tesno in preprosto ladjo, ima tri oltarje, ki stojijo v eni vrsti: sv. Marka na sredini, sv. devic Katarine in Marine pa ob straneh. Vse tri je 2. junija 1658 posvetil Baltazar Bonifacio, ki je ob njih prepovedal hkratno maševanje več duhovnikov, zato da bi preprečil kakršnokoli prevzetnost. Župnija ima še dve vasi, in sicer Gračišče in Dol. Dol je majhna in strnjena vas, kjer ni prav veliko ognjišč, ima pa zato veliko ljubezni. Njeni cerkvi, posvečeni sv. Janezu Krstniku, ničesar ne primanjkuje, pravzaprav ima vsega na pretek. Gračišče leži v dolini, ki vodi v Smokvico, ima več hiš in cerkev, posvečeno škofu sv. Nikolaju. Ima dva oltarja, ki sta tako lepo izdelana in okrašena z zlatom, da sta nedvomno bisera te male cerkve. Vsaka od omenjenih cerkva ima svojo bratovščino, ki skrbi za njihovo redno vzdrževanje. Preveč časa pa nam bi vzelo in bi bilo tudi dolgočasno, če bi opisovali vsako posebej.

Kubejska župnija uživa posebno jurisdikcijo v cerkvi ob izviru reke Rižane, posvečeni Materi Božji, kljub

Sveta
Trojica

Sv. Marko

Sv. Janez
Krstnik v
Dolu

Sv. Nikolaj
v Gračišču

Posebna
jurisdikcija
župnije

te-

temu da ta spada v župnijo Loka v tržaški škofiji. V bližini Bezovice, kjer izvira kristalno čista Rižana, некоč imenovana Formion, so v davnih časih odkrili čudežno podobo blažene Device, ki je neizčrpen vir Božje milosti. Ko se je vesela novica razširila po Istri, so v krščanski pobožnosti začeli semkaj romati verniki, med katerimi jih je bilo veliko tudi iz kubejske župnije. In ta se je v želji, da bi sveti podobi izkazala svoje spoštovanje in ji bila pri tem čim bliže, z eno od svojih že obstoječih bratovščin pridružila bratovščini v Bezovici. Toda tedaj se je vnel spor glede pristojnosti nad cerkvijo, za katero sta skrbeli obe bratovščini, obe župniji in župnika iz Kubeda in Loke. Spor je bil razrešen ob obisku apostolskega vizitatorja Avguština Valiera, takrat veronskega škofa in nato kardinala svete Cerkve, na katerega sta se, ob vnaprejšnjem dovoljenju škofov Janeza Ingeneria iz Kopra in Nikolaja Coreta iz Trsta, obrnili obe strani. In 20. februarja 1580 je bila izdana končna rzsodba. Tako sta v bezoviški cerkvi, čeprav je spadala pod tržaško škofijo, smeli pod vodstvom svojih gastaldov delovati družno obe bratovščini. Pri tem sta kubejski in loški župnik ohranila neokrnjene pravice glede maševanja in bila za to tudi enako nagrajena. Tako se je glasil uradni zapis rzsodbe:

Spor med
Kubedom
in Loko.

Reg. Ingen.,
I. zv., fol.
65

Odločitev
apostol-
skega
vizitatorja

Volumus, quod ambæ Confraternitates, quæ in dicta Ecclesia institutæ sunt, ibidem permaneant; & regantur à Gastaldionibus Cubedi, & Besovizze; & quod Plebani Lonche, & Cubed in ea celebrent juxtà suas obligationes; & habeant quotannis urnas binas Vini.

Toliko o cerkveni strani župnije. Zaradi natančnejšega opisa pa naj opozorimo še na njeno zemljepisno lego, ki jo opredeljujejo kraji, ne preveč oddaljeni drug od

od drugega, katerih razporeditev označujemo po glavnih straneh neba ali glavnih predelih sveta: vzhod, zahod, sever in jug. Te metode se bomo držali tudi pri nadaljnjem opisu župnij. Meje župnije Kubed torej določajo: na jugu dvor Marezige, na zahodu dvor Sv. Anton, oba oddaljena od Kubeda po dve milji; štiri milje proti severu stoji Tinjan in pet milj proti vzhodu Sočerga, proti kateri se bomo zdaj odpravili.

DRU-

DRUGO POGlavJE

Župnija Sočerga in njene vasi

Sočerga
priključena
markizatu
Petrapilosa

Petron., 2.
knj., 4.
pogl., fol.
264

Njeno ime
in lega

Matična
cerkev je
posvečena
mučencu
sv. Justu

Markizat Petrapilosa, stari in plemeniti fevd Gravisijevih, najznamenitejše koprške družine, med svojimi posestmi verjetno ne premore bolj enotne in obljudene vasi od Sočerge. Če bi zunanji videz kraja, v katerem pogosto prebiva imetnik njegove jurisdikcije, zahteval bolj častitljiv naziv, potem bi lahko rekli, da je Sočerga vas med trgi in trg med vasmi. Kot piše učeni Petronio, naj bi bila ostanek porušenega trga Sv. Siro, ki ga je istrski mejni grof leta 1101 podaril oglejski nadškofijski Cerkvi. V seznamih koprskih škofijskih posesti ga okrog leta 1540 najdemo pod imenom Sv. Sirik, ki se je potem morda z napačno izgovarjavo spremenilo v Sočergo. Leži sredi doline, ki se od Kubeda razteza proti Buzetu. In kakor ji je bil prijeten in rodoviten grič v bližini glavne ceste, ki je povezovala beneško in avstrijsko gospostvo, najprej zibelka, ji zdaj daje posteljo, na kateri počiva.

Na najvidnejšem mestu v vasi stoji župnijska cerkev, ki po legi in zgradbi prekaša številne stavbe okoli sebe in ima ob strani zvonik. Posvečena je mučencu sv. Justu, ki je v Trstu s krvjo svoje neomadeževane nedolžnosti obarval belo lilijo. Spomin nanj slavimo 2. novembra, to je prav na dan spomina na verne duše pokojnikov, ki je za katoliško Cerkev žalosten in nesrečen, medtem ko je v Sočergi ob slovesnem godu njenega zavetnika vse praznično in radostno. Cerkev ima tri oltarje; glavni je postavljen v apsidu, zgrajeno iz kamna, in okrašen z različnimi pozlačenimi kipi; dva stranska oltarja pa svoji

sta-

starosti navkljub nimata potrebne lepote.

Severno od Sočerge se dviga Hrib sv. Kviricija, tako imenovan po cerkvi tega svetnika. Hrib je tipično kraški, odznotraj ves votel zaradi jam, odzunaj pa prekrit z živo skalo. Tu stojita dve cerkvi, ki spadata pod župnijo. Prva, ob vznožju hriba, je posvečena sv. Evfemiji, druga, na vrhu, pa sv. Kviriciju. Obe imata le po eno ladjo in sta srednje veliki, vendar druga tako po svoji dodelanosti kot obiskanosti prvo prekaša. A mi moramo naprej v Movraško dolino, v vasi Smokvica in Trebeše, ki obe spadata k tej župniji. In že smo na poti. Zaradi nekega ne tako nepomembnega dogodka, ki zmerom vzbudi popotnikovo radovednost, si na hitro oglejmo še eno od tukajšnjih jam. Morda se ta opis ne bo zdel nepotreben in ovinek ne bo odveč.

Bertone (slovanska beseda, ki se, prevedena v italijanski jezik, glasi Bortolo ali Bartolomeo), sin Kancijana Gambozze, po poreklu iz Gradina in doma iz Movraža, se je 22. decembra leta 1668 vračal domov, ko se je že temnilo. Ob vzpenjanju po hribu je opazil, da je eden od njegovih hrtov z utrjene kamnite poti zavil v stran. Bertone, mladenič, ki je imel okrog dvajset let, je pohitel za njim, saj ga je zamikal lov (v tem gozdu res ni primanjkovalo divjačine). Pes je tekel, zato mu je sledil s hitrim korakom. Hrt je izginil v neko ožino, ki je bila vhod v jamo, lovec pa, ki je odvrigel svoje pripomočke, je zlezal za njim v podzemno jamo. Razočaran, ker ni videl drugega kot nepredirno temo, se je po nekaj korakih hotel obrniti. Vendar pa v temi ni opazil razpotja, kar ga je zmedlo, tako da je zašel. Ko je tako samozavestno stopal naprej, mu je naenkrat zmanjkalo tal pod nogami, in padel je v globoko jamo. Takrat se je lovsko

Podružne cerkve
3. knj.,
5. pog.

Sv. Evfemija in sv. Kviricij

Izjemen primer ponesrečenca, ki je več tednov preživel le ob vodi

veselje zaobrnilo v lovčevo škodo. Plenilec je postal plen, padel je kot ustreljena divjad in bil živ pokopan. Vendar ga je milostno Nebo ohranilo pri življenju, tako da se je potem, ko se je ovedel, na vse načine poskušal rešiti. A vse je bilo zaman, kajti jama, ki je imela sicer ozek vhod, se je odznotraj neverjetno razširila pod stropom iz žive skale, s katerega so kot nekakšni umetni kristali viseli dolgi kapniki in mu preprečevali, da bi splezal ven brez pomoči. Nesrečnik je seveda jamo napolnil tudi s klici na pomoč, pomešanimi z vzdihom obupa, vendar pa mu je kamnit obok vračal le slaboten odmev. Čeprav se je njegov glas slišal tudi zunaj jame, ga do oddaljene kamnite poti ni nihče slišal, da bi mu priskočil na pomoč. Skratka, v temni grobnici je ždel le na pol živ, z dnevi pa je bil vse bolj obupan, tako da mu je bilo življenje hujše od smrti.

Potem ko ga domov ni bilo niti po tisočeri poizvedovanjih, v katerih je sodeloval ves Movraž, je oče Kancijan na glavi nekega sovaščana zagledal klobuk, ki ga je ponavadi nosil njegov sin. Ta je povedal, da ga je po naključju našel na krasu. Oče se je v spremstvu še nekaterih šel prepričat na sam kraj. Že ob pogledu na vhod v jamo so takoj vedeli, kaj se je zgodilo. Mladeniča so nato klicali in ga, potem ko se jim je oglasil, začeli z velikanskim zadovoljstvom reševati, saj so prej mislili, da je že mrtev. Kolikor je bilo mogoče, so nato temno jamo z vrha osvetlili z gorečimi baklami in s pomočjo močnih vrvi iz globin povlekli nesrečnika, ki je bil v njej živ pokopan.

In tu, kjer se je nesreča končala, se je začel kazati čudež. Bertone je v jamo padel 22. decembra, iz nje pa se je srečno vrnil 20. januarja. V jami je bil torej polnih de-

devetindvajset dni. In s čim se je brez človeške pomoči prehranjeval? Tistim, ki so ga našli, pred kratkim pa je isto ponovil tudi nam, je povedal, kako je izpod jamskega stropa po kapljicah padala voda in jo je ali lovil z usti ali pa stregel v dlani. Te navadne kaplje, ki bi po njegovem v enem dnevu napolnile pol steklenega vrča, so bile njegova edina pijača in hrana. Z vprašanjem, ali more čista voda za več dni obdržati človeka pri življenju, naj se ukvarjajo zdravniki. Vprašanje, ki je bilo vredno genialnih razmišljanj Alberta Velikega, hvale vrednega učitelja Angela šol.

Zdaj, ko smo srečno prišli mimo nevarnih kraških jam, pojdimo spet naprej in se odpravimo proti Movražu, ki leži ob vznožju visokega hriba, katerega ime morda izvira iz imena doline, v kateri odlično uspevajo zelo koristne murve. To je velika vas, ki jo ščiti stražni stolp na vrhu hriba; je bolj dolga, kot široka, po številu hiš in prebivalcev morda nič manjša od Sočerge, čeprav je po lepoti ne dosega. vzdolž razpotegnjene vrste stavb so razporejene štiri cerkve. Največja, ki je bila obnovljena v zadnjih letih, je posvečena častitljivemu Petru, prvemu med apostoli, njen drugi oltar pa zavetniku sv. Roku. Druga je cerkev nepremagljivega mučenca Jurija z oltarjem diakonov sv. Štefana in Lovrenca. Tretja je cerkev sv. Matere Božje, v kateri številni obiskovalci častijo njeno milostno podobo, posebej pa častivredno upodobitev sv. Magdalene spokornice. Četrta je posvečena neprekosljivi devici Katarini; v tej cerkvi je tudi oltar sv. Križa, znamenja človekovega odrešenja. Vse štiri cerkve so srednje velike in okrašene ter so si med seboj podobne.

Movraška dolina, njena lega in cerkve

Sv. Peter

Sv. Jurij

Mati Božja

Sv. Katarina

Pot od Movraža do druge župnijske vasi, Smokvice,
je

O vasi
Smokvica
Sv. Marija
Magdalena

*Reg. Pola, I.
knj., fol. 97*

*Reg. Zeno,
2. knj., fol.
14*

Sv. Martin
v Trebešah

je prijetna in zložna, kljub temu da se vije po kamnitem in nevarnem krasu. Prva Božja zavetnica cerkve v Smokvici je nesrečna Odrešenikova spremljevalka Marija Magdalena. Ob njenem glavnem oltarju stojita še dva stranska, in sicer oltar svete Trojice in oltar sv. Antona opata. O tem, kako vdano so vedno častili to cerkev, lahko sklepamo po številu njenih obnov, brez katerih ne bi bila dvakrat posvečena; prvič jo je 28. oktobra 1422 posvetil Jeremija Pola, drugič 15. novembra 1665 pa Frančišek Zeno. Predanost vernikov, ki so se odločili svojemu Gospodu obnoviti razpadajoče ali porušene cerkve, je bila zmerom nekaj velikega. Tretja vas, ki še spada pod sočersko župnijo, so Trebeše. Skladno z nase-ljem, ki je manjše od drugih, je majhna tudi njegova cerkev, posvečena škofu sv. Martinu, milostnemu vojščaku. Predniki Trebeš zase in za svoje potomce res niso mogli izbrati primernejšega zavetnika od Martina, ki je, prežet z milostjo, podaril svoj vojaški plašč in si nadel beraško ogrinjalo. V tej vasi je tudi pobožna pomoč laične bratovščine večja kot po cerkvah v drugih doslej omenjenih vaseh.

Vzhodno od Sočerge leži Buzet, južno Zrenj, eden in drug oddaljena od vasi po pet milj; po štiri milje pa sta oddaljeni na severu vas Kubed in na zahodu vas Truške, kamor nas sedaj tudi vodi naša pot.

T R E T J E P O G L A V J E

Župnija Truške in njene vasi

Med župnijami kubejske dekanije pripada, vsaj po velikosti, če ne že po pomenu, tretje mesto vsekakor Truškam, ki so jih nekoč imenovali *Ceruschie*. Vas je od Kopra oddaljena osem milj in je bolj razdrobljena kot velika, saj je vsa raztresena po vzpetinah, ki so delno gole, delno poraščene, in po več gričih, med katerimi je največji po obsegu in najvišji od vseh zadržal prvotno ime Stare Truške. Na njegovem strmem hrbtu, ki se dviga nad široko in dolgo dolino Dragonje, gospoduje velika vas, kjer so prve korenine župnijske cerkve. Vendar pa se je številnemu prebivalstvu, razstresenemu po različnih koncih župnije, ta kraj zdel neugoden in preveč oddaljen, tako da so se nekdanji izjemno prizadevni škofje pravilno odločili, ko so matično cerkev premestili na drug, dostopnejši grič v središču župnije. Tako so jo postavili na hribček, kjer stoji še danes, imenovan Škocjan, po njenem slavem zavetniku sv. Kancijanu. Nedvomno je na tem griču župnik ljudstvu najlaže dostopen. Desno od nove cerkve ležijo omenjene Stare Truške, pred njo pa vasi Boršt, Glem ter Labor in na njenem levem boku še štiri vasi: Trsek, Zabavlje, Popetre in Lopar. Vse te vasi so pod dušnopastirskim vodstvom župnije Truške ali njene današnje cerkve, če ji glede na njene večstoletne korenine lahko še tako rečemo, katere zavetnik je nedosegljivi mučenec sv. Kancijan. Cerkev ima eno samo ladjo, ki jo zapira kapela glavnega oltarja, kjer častijo svetnikovo podobo. Nova stavba je zgrajena z veliko mero okusa,

Župnijsko
cerkev
premestijo
iz Starih
Trušk

Grič
Škocjan;
sv.
Kancijan
zavetnik
nove
cerkve

Vasi v
župniji

ta-

tako da se ujema s svojo lepo okolico. Ima vse, kar potrebuje urejena župnijska cerkev.

Cerkev
Matere
Božje v
Starih
Truškah

Naravnajmo zdaj korak še k cerkvam omenjenih vasi, ki pa jih bomo opisali le v nekaj vrsticah, saj se glede na to, da so sezidane iz gradiva, ki ga najdemo na kraju samem, nič kaj dosti ne razlikujejo. Cerkev v Truškah, ki je zagotovo starejša od cerkve sv. Kancijana, še vedno stoji na vrhu griča. Njena zavetnica je blažena Devica Marija, katere veličastna podoba vzbuja nevsakdanjo pobožnost v okoliških vernikih, ki prihajajo sem v velikem številu, še posebej 25. marca. Cerkev v Borštu ima

Sv. Rok v
Borštu

za patrona sv. Roka, slovesno pa jo je 24. avgusta 1534 posvetil Defendo de Valvasor. Svetnikova oltarna podoba je lepo sodobno delo. V vasi Glem, kjer že od davnine stoji visok stolp, so staro cerkev pred kratkim obnovili, saj je bila premajhna za mnogoštevilno prebivalstvo, ki sem prihaja častit veliko Devico Marijo, zavetnico cerkve, po kateri ima ta tudi ime. V cerkvi v Laborju, tretji

Blažena
Devica
Marija v
Glemu

Sv. Martin
v Laborju

vasi na tej strani, častijo škofa sv. Martina iz Toursa, medtem ko sta stranska oltarja posvečena slavnima mučencema Sebastijanu in Valentinu. Čeprav se te vasi ne morejo pohvaliti s prav mnogimi ognjišči, pa vendar žarijo v svetem tekmovanju za čimvečji sijaj svojih cerkva.

Cerkve sv.
Brigite v
Trseku, sv.
Lucije v
Zabavljah,
sv. Andreja
v Popetrah,
sv. Rufina
ter
mučenca
sv. Jurija v
Loparju

V štirih vaseh na levi strani župnije imajo pet cerkva. V Trseku je cerkev sv. Brigite, primerno okrašena z oltarno podobo. Cerkev sv. Lucije v Zabavljah je zadnjega avgusta 1589 posvetil Janez Ingenerio. V Popetrah je cerkev apostola sv. Andreja. V vasi Lopar, ki je večja od drugih, pa sta cerkvi mučenca sv. Rufina ter nepremagljivega junaka sv. Jurija. Pri prvi moramo omeniti tudi tisto, kar govorijo ljudje in enako pišeta tudi Manzuoli in Petronio. Pravijo namreč, da se je mučenec sv. Rufin

*Manz., I.
knj., fol.
54. Petron.,
3. knj., 3.
pogl., fol.
368*

v Loparju rodil in tudi umrl. Da bi njegove posmrtno ostanke, ki so dolgo počivali v domači cerkvi, zaščitili pred Genovežani, ki so v tistem času napadli Koper in s seboj odnesli svete relikvije zavetnikov sv. Nazarija in Aleksandra, so jih nekateri prebivalci v soglasju s svojim župnikom skrivaj prenesli na momjansko ozemlje, v podeželsko cerkev sv. Nikolaja, ki stoji sredi gostega gozda. Zaradi oddaljenosti in odmaknjenosti od obljudenih poti so bili po njihovem mnenju tu na varnem pred odkritjem in krajo. Kasneje so jih prenesli v momjansko župnijsko cerkev, kjer jih častijo danes. Toliko na tem mestu o mučencu sv. Rufinu, ki mu bomo na drugem mestu posvetili še več pozornosti.

6. knj.,
6. pogl.

To niso še vse cerkve te župnije, saj na griču med Borštom in Truškami stoji še cerkev zavetnika sv. Nazarija, v kateri je mnogo posmrtnih ostankov v preteklosti umrlih vernikov, in na bližnji ravnici cerkev apostola sv. Petra, ki je od prve manjša in manj okrašena. Ta župnija se od drugih razlikuje po tem, da lahko v njenih dvanajstih tu opisanih cerkvah, porazdeljenih po sedmih vaseh, naštejemo kar osemnajst bratovščin. V Istri bi težko našli še kakšno podeželsko župnijo, kjer bi ljudstvo, čeprav številnejše od ljudstva v Truškah, opravljajo bogoslužje v tako številnih nabožnih združenjih.

Preostale
cerkve v
župniji. Sv.
Nazarij in
sv. Peter

Posebnost
župnije

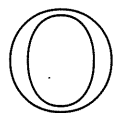
Štiri milje vzhodno od Trušk leži Sočerga, osem milj zahodno Koper, štiri milje severno Kubed in tri milje južno Topolovec.

Njene meje

Č E T R T O P O G L A V J E

Župniji Marezige in Sv. Anton

Podobnost
Marezig in
Sv. Antona

pisov vasi, ki sta si po naravnih bogastvih podobni, ne smemo uvrstiti v dve različni poglavji. Taki sta vasi Marezige in Sv. Anton, ki obe ležita na hrbtih dveh hribov in se po prijetnosti okolja, plodnosti zemlje in zdravem zraku le malo oziroma sploh ne razlikujeta med seboj. Od mesta sta oddaljeni vsaka dobrih pet milj in vsaka s svoje vzpetine gledata nanj in na dobršen del morja. Podobni sta si celo po nenačrtni razporeditvi hiš, saj so te, ki jih vsaka premore okrog petdeset, razsejane po pobočjih gričev. Kljub temu da so jima kasneje prisodili splošnejšo oznako vas, se lahko pohvalita z oznako dvor ali kurija, imeni, ki izhajata iz zborovanj, ki jih koloni skličejo v primeru običajnih skupnih potreb. Župniji sta si podobni tudi glede nastanka obeh svetih cerkva, razlika je le v gradivu, iz katerega sta sezidani. Njun ugled povečujejo s svojim delovanjem bratovščine, o katerih bomo še podrobno spregovorili.

Sv. Križ,
župnijska
cerkev v
Marezigah

Na višjem, vendar bolj ravnem slemenu leži župnijska cerkev v Marezigah, posvečena sv. Križu, slavnemu simbolu zmagovitega Odrešenika. Krasi jo pet primerno urejenih in lepo okrašenih oltarjev. Oboki kapele z glavnim oltarjem, kamor je postavljena žalostna podoba Križanega, so iz živega kamna; kapela obenem služi kot prezbiterij. Drugi štirje oltarji so somerno razporejeni ob obeh straneh ladje. Tem oltarjem je dodan še šesti, posvečen neizrekljivemu Imenu Božjemu, ob katerem je Hieronim Rusca leta 1624 ustanovil nabožno zdru-

združenje ali bratovščino primestnih župnikov z vzajemno obveznostjo, da se vsakemu članu ob smrti mašuje primerno število maš. Tako je bil vsak od bratov župnikov ob svoji smrti deležen številnih sadov bratovske Božje ljubezni, ki jo je v življenju sveto gojil. To je bila res poživljajoča in sveta bratovščina, saj je ljudstvo spodbujala, da si je po zgledu svojih župnikov že v življenju prizadevalo za duhovno pomoč, s katero so mu bile tudi po smrti zagotovljene tiste priprošnje, ki jih sorodniki ponavadi obljubijo, nato pa jih, pozabljivi, ne izpolnijo. Razcvet te nabožne bratovščine je trajal nekaj let, o čemer pričajo mnoge okrog oltarja obešene podobe. Življenjske okoliščine pa so nepredvidljive; pobožna bratovščina se je razšla, vendar je bila pred dvema letoma spet obnovljena. Da pa bi bila bolj obstojna, se je omejila le na župnike iz kubejske dekanije, in je včlanjala le javne kurate, ne pa tudi drugih duhovnikov, škof sam pa ji je določil upravitelja in voditelja. Na ta način naj bi se ohranila navkljub zlim peklenskim silam, ki škodljivo nasprotujejo vsemu, kar je zares dobrega.

V tej župniji imajo še dve cerkvi. Na griču, imenovanem Babiči, stoji cerkev sv. Janeza in Pavla, z glavno kapelo iz živega kamna - podobno kapeli matične cerkve - v kateri sta oltarna kipa obeh svetnikov izrezljana iz lesa in pozlačena, medtem ko je drugi oltar, sv. Roka, le poslikan in brez posebnega okrasja. Na griču v bližini Čenturja stoji čisto na robu planote še ena cerkev, ki jo je veliki Materi Božji 7. junija 1637 posvetil goreče vdani Peter Morari. V skladu z maloštevilnim okoliškim prebivalstvom tudi ta stavba ni velika. Za našete cerkvene oltarje v drugih župnijah običajno primerno skrbijo tamkajšnje bratovščine, za oltar sv. Križa, zavetnika

žup-

Bratovščina župnikov prenehala

Ponovno jo obnovijo

Cerkev sv. Janeza in Pavla v Babičih

Mati Božja v Čenturju

Bratovšči-
na
skupnosti

župnije, pa skrbi tako imenovana bratovščina skupnosti, hvale vredna in poživljajoča; vanjo se mora vpisati vsak hišni poglavar in tako postane njen sobrat. Vsako hišo je namreč mogoče najbolje vzdrževati pod zanesljivim vodstvom svetega križa, vsemogočne mladike velikega Očeta človeštva, ki je vrhovni poglavar stvarstva.

Meje
župnije

Marezige se na severu dotikajo Rižane, oddaljene štiri milje, na jugu so tri milje daleč Truške, na zahodu prav tako tri milje daleč Pomjan, na vzhodu pa je okoli dve milji oddaljen Sv. Anton.

Cerkev sv.
Antona

Sleme sv. Antona - na njegovi desni mirno teče reka Rižana, medtem ko levo od njega izvira naglo deroči potok Dragonja - se skorajda neopazno dviga v cvetočo in prijetno vzpetino in ima na ravnici svojega slemena župnijsko cerkev, imenovano po svetniku Antonu. Župnija je nekoč spadala pod dušno pastirstvo Kubeda, ko pa se je prebivalstvo te vaške skupnosti na tem slemenu vidno povečalo, se je pokazala potreba, da bi zanjo skrbel poseben župnik. Škof Janez Ingenerio je težavo rešil tako, da je del prebivalstva ločil od matične župnije v Kubedu. Prvotno cerkev sv. Antona opata so povečali, tako da so iz majhnega oratorija zgradili prostorno župnijsko cerkev. Pri izgradnji svete stavbe je ljubeznivo pomagalo ljudstvo obenem z bratovščinami, ki so delovale v sami cerkvi. Je bila delitev župnije dobra? Je bila ločitev uspešna? Dokazati bi se morala v povečanem češčenju Boga, v povečani pobožnosti vernikov in večjem ugledu svetantonske cerkve, ki danes po svoji urejenosti ne zaostaja za mnogimi mestnimi in podeželskimi cerkvami. Ločitev se je zgodila leta 1582, o njej pa priča zapis, izklesan nad zunanjimi vrati cerkve:

Od Kubeda
ločeni del
postane
župnija

Anno Domini M.DLXXXII.

Reæ-

*Reædificata, & ampliata
Benedicente Io: Ingenerio Episc. Iustinop.
Decreto Zupani, & totius Communis Curiarum,
Coadiuuantibus Scholarum SS. Antonij,
Rocchi, & Ioannis
Gastaldionibus.*

Ima eno samo, primerno veliko ladjo s petimi oltarji, lepo okrašenimi z odličnimi slikami, bogatimi lesorezi, pozlačenimi balustradami in marmornimi stopnicami. Nasproti vhoda so prej stali trije oltarji drug ob drugem, ko pa so dozidali glavno kapelo so vanjo postavili oltar svetega zavetnika - z odlično Carpacciovo sliko - preostala dva pa v primernem razporedu prislonili na steno ladje. Tako so cerkev povečali, pri čemer je dobila tudi prostorno zakristijo. Primerno je urejena tudi njena zunanost. Prebivalci okoliških vasi in s Kraškega roba se najpogosteje prav tod mimo odpravljajo v Koper oziroma po kopnem iz Ljuburnije v Istro. Ker pa cerkev stoji zunaj naselja, ji nenehno grozijo napadi; zato so pokopališče ogradili z visokim trdnim zidom, tako da je zdaj dobro zaščiteno tako pred živalmi kot pred vdori cestnih razbojnikov.

Cerkvena
stavba

Ta župnija premore le dve cerkvi. Prvo smo že opisali, drugo je v običajni, vendar razkošni obliki postavil pobožni doktor Avguštin Vida iz znamenite lombardske družine, ki je prišla v Koper iz Cremona okoli leta 1284, ko jo je opustošila vojna s Friderikom Rdečebradcem, ali pa morda leta 1311, ko so vojske gvelfov in gibelinov skorajda uničile mesto. Cerkev stoji na odprtem ob javni cesti, na rodovitnem zemljišču družine Vidovih in je posvečena sv. Avguštinu, največjemu med učitelji in učitelji sv. Cerkve. Oltarna podoba, sodobno delo izvrst-

*Petron.,
3. knj.,
1. pogl.,
fol. 712*

Cerkev sv.
Avgušтина
je postavila
družina
Vidovih

ne-

nega slikarja, bi spadala tudi v marsikatero od mestnih cerkva, saj podružnica po svoji lepoti morda ne bi smela prekašati sijaja stolnice. Za vse oltarje v župniji, kakor tudi za župnijo samo, prizadevno skrbijo vaška skupnost in njene bratovščine, ki jih navdihuje pobožni žar živega ognja njihovega svetega zavetnika.

Santantonska župnija meji pet milj proti vzhodu s Sočergo, tri milje proti zahodu z Rižano, dve milji proti jugu z Marezigami in štiri milje proti severu s Tinjanom, proti kateremu bo zdaj pohitelo naše pero.

P E T O P O G L A V J E

Župniji Tinjan in Dekani

I z župnije sv. Antona se zdaj odpravimo v tinjansko župnijo, ali če rečemo drugače, s cve-točega slemena se bomo povzpeli nad strmo pobočje hriba. Hriba, ki ga ne gre omalovaževati, saj je Hieronim Mutio, sijaj Kopra in okras Parnasa, prav tu, skorajda kot v nekakšnem bogatem rudniku, našel dragoceno pravljico za svojo sicer realistično pesnitev Egida, v kateri z ljubeznijo opisuje odlike svojega rojstnega kraja - koprskega mesta in njegovega ozemlja. Mutio pripoveduje, da si je med obredi v čast boginje Palade v bližini njenega templja, ki so ga v Egidi zgradili pogani, neki Jan dovolil zalezovati neko pošteno deklico. Ko je to videl Herkul, ga je raztreščil z enim samim udarcem svojega kija. Da pa bi bila kazen za zgled tako mestu kot njegovemu ozemlju, po katerem se je že razširil glas o dogodku, ga je pokopal pod kamnitimi skladi hriba, ki ga zaradi njegove višine lahko vidimo od povsod v zgornjem delu Istre. In tako so hrib, ki je postal primerna jama za nesramnega Jana, začeli imenovati Antijan in ga šele kasneje napačno preimenovali v Tinjan. Tako o tem modri Mutio.

*Petron.,
3. knj.,
1. pogl.,
fol. 762*

Nepravilno
poimenovanje
Tinjana

Ni boljše poti po kateri bi lahko prikazali tako skrivnostni izvor krajevnega imena, kakor je opis raznolikih posebnosti kraja samega. Na Tinjanski hrib so zagotovo vezani mnogi prijetni in neprijetni dogodki. Tu namreč pod vročimi sončnimi žarki zori grozdje, iz katerega pridobivajo odlično vino, vendar pa zaradi kamnitih tal pridelajo le malo žita. Pomlad ni ločena od poletja,

Njegove
raznolike
značilnosti

ker

ker blagi vetrc blaži silno vročino v pasjih dnevih, deževna jesen pa se prevesi v ledeno mrzlo zimo. Tu se ne dviga in ne kraljuje gosta dolgočasna megla, je pa tod kraljestvo silovitih vetrov jugozahodnika in burje. Nاپorni vzponi in prelep razgled, siloviti vetrovi in zdrav zrak, neobdelana zemlja in odlične pijače so raznolike značilnosti kraja, od katerih so ene škodljive, druge pa koristne. Medtem ko prve domiselno predstavlja ubiti in tu pokopani Jan, odsevajo druge v javni razglasitvi naložene mu kazni. Oboje pa najdemo v imenu, ki ga je ljudstvo soglasno dalo hribu - *Antijan* ali *Antinjan*. Toda če pustimo pravljice in se posvetimo resnici, ki je morda pokopana pod kamnitimi skladi tega hriba, bomo najprej opazili, kako se nasproti tega hriba, v oddaljenosti ene milje proti vzhodu, dviga več pobočij, imenovanih Kraški rob, ki se z drugimi hribi razprostirajo vse do Kvarnerja in ustvarjajo ločnico med Nadvojvodskim gospostvom in Benetkami. Ta gorska veriga, ki postavlja mejo Kranjski, istočasno odpira vrata, skozi katera Nemčija stopa v Italijo. Torej se hrib, o katerem govorimo, ki stoji nasproti tej gorski verigi ter je postavljen skorajda kot nekakšen *Antè Ianuam* ali *Antè Ianum*, upravičeno imenuje *Anteianum* ali napačno Tinjan. In sicer po zgledu, po katerem so Latinci znamenito albanško mesto Antivari, ki leži nasproti Barija - ta je v Apuliji na nasprotni strani Jadrana - poimenovali *Antibarium*. Pa pustimo okoliščine, v katerih je nastalo ime, da se ne bi oddaljili od bistva.

Še eno od njegovih poimenovanj

Legas in značilnosti vasi

Na vrhu hriba leži vas, ki se po njem imenuje Tinjan. Nekoč je imela že več kot šestdeset ognjišč, katerih število pa se je zaradi nenehnega silovitega vetra zelo zmanjšalo. Veter, ki drugod razpiha plamen, ga tu zaduši

in

in ugasne. Razmere pa se vidno izboljšajo, če so hiše zgrajene bolj v zavetrju. Tudi župnijska cerkev, postavljena med hiše, se je skozi več stoletij ohranila le zato, ker so ji boke varovali zdaj že razpadajoči zidovi stražnega stolpa ali manjše trdnjave na vrhu vzpetine. Spreddaj pa jo varuje zvonik s posvečenimi bronastimi zvonovi in tako navkljub vetrovom vztraja kot trdna in neomajna skala. Je srednje velika in srednje visoka, ima preprosto zakristijo in tri lepo prenovljene oltarje. Glavni, ki stoji v lastni kapeli, je posvečen nadangelu Mihaelu, stranska pa zapriseženemu Gospodu in sv. Antonu opatu. Poleg običajne, za cerkev predpisane opreme najdemo tu še več srebrne posode in nekaj svetih relikvij, spoštljivo shranjenih v lepih kristalnih relikviarijih, kar daje vtis, kakor da bi visoka lega kraja v prebivalcih vzpodbujala najglobljo predanost sveti Cerkvi.

Matična
cerkev sv.
Mihaela

Če se s Tinjana spustimo v dolino, ki leži pod osapskim in socerbskim hribom, ki smo ju prej omenili, ker se dvigata nasproti Tinjana, srečamo cerkev sv. Magdalne spokornice. V času, ko je upravičeno ogorčeni Bog poslal nad Istro kugo, svojo strašno šibo, se je ta skupnost svečano zaobljubila, da bo zgradila cerkev pod mogočnim zavetništvom te svetnice. Mesto ji je izbrala na ravnici, kjer so pokopavali trupla kužnih nesrečnikov. Ko je bolezen minila, je vaška skupnost zgradila cerkev in dodala še štiri oltarje, svetnikov sv. Janeza, Mateja, Sebastijana in Roka ter drugih nebeških priprošnjikov. Ta cerkev je večja od prve, vir njenega češčenja pa so posmrtni ostanki umrlih. Za obe cerkvi skrbijo štiri bratovščine, ki imajo vsaka svoj oltar. V to župnijo spada tudi vas Zgornje Škofije, ena od treh vasi koprške škofije; in prav beseda *škofija* izhaja iz slovanščine. Vas ne

Sv. Marija
Magdalena

Zgrajena iz
zaobljube
proti kugi

šte-

šteje prav veliko ognjišč in ima le župnijsko cerkev na Tinjanu, ne premore pa svoje.

Meje
tinjanske
župnije

Meje Tinjana, s katerega je mogoče poleg bližnje Istre videti tudi celotne obale Furlanije, Ogleja, Gradeža in Caorla, lahko določimo z več točkami. Tudi tu bomo ohranili že uporabljeno metodo in bomo navedli mejne kraje: na vzhodu je Podpeč, na jugu Kubed in na zahodu Koper, ki so od Tinjana oddaljeni po pet milj, medtem ko je na severu šest milj oddaljen Trst.

Lega
Dekanov

Spustimo se zdaj v Dekane, ki ležijo ob vznožju pravkar opisanega hriba. Roka je pri pisanju enako hitra kakor korak pri hoji navzdol. Na tem prijaznem, povsod rodovitnem pobočju se v dvojnem nizu hiš razprostira razloženo naselje, ki bi bilo bolj podobno kaštelu kot vasi, če bi imelo zaprt vhod. Ime in grb ima po istoimenski plemiški družini *de, Cani*, kar dokazuje tudi več marmornih plošč v župnijski cerkvi in v cerkvi sv. Dominika. Vas je torej dobila ime po družini, katera ji je dolgo vladala. Če je res, kar omenja učeni Petronio, jo je zadnji od prijaznih gospodarjev, potem ko je ugotovil, da je izumrtje njegove rodbine neizbežno, velikodušno oprostil obveznosti desetine, sodnih pristojbin in preostalih dajatev. Zato bo ime *De, Cani* vasi vedno v ponos in čast; z njim se bo, skorajda kot neizbrisni znak zahvale, ohranjal tudi spomin na njene izumrle gospodarje. V čast pa je tudi kolonom, ki na ta način spoštljivo izkazujejo hvale vredno zvestobo in ljubezen do te družine.

Od kod ji
ime

*Petron.,
3. knj.,
1. pogl.,
fol. 772*

Župnijska
cerkev je
posvečena
vnebovzjet-
ju Device
Marije

Na začetku vasi, kjer je obilen izvir mrzle vode, stoji župnijska cerkev, posvečena vnebovzjetju blažene Device. Tu je nekoč stala stara vaška cerkev. Ker pa je bila morda neprimerna za češčenje Boga ali pa premajhna za številno prebivalstvo, so se odločili, da postavijo večjo

in

in lepšo. Ko je bila končana in ji je skupnost dodelila zadostno podporo, jo je škof Valaresso na nedeljo 10. novembra 1493 s svetim oljem slovesno posvetil. Lepše, trdnejše in sijajnejše stavbe res ne bi mogli postaviti; dekanija ne premore še kake takšne cerkve, škofija pa jo uvršča v prvi razred. Podaljšuje jo srednje velika kapele v gotškem slogu, na loku katere visijo iz živega kamna lepo izklesani grbi družine Valaressovih in drugih, ki so morda s svojimi velikodušnimi prispevki pomagale postaviti cerkev; ob strani kapele sloni zakristija, zgrajena na podoben način. Glavni oltar je lepo izrezljan in bogato pozlačen; na njem med Kristusovim predhodnikom sv. Janezom Krstnikom in apostolom sv. Andrejem stoji oltarna podoba Marijinega vnebovzvetja. V sozvočju s sveto oltarno mizo je ličen podest, pred kratkim zaključen s stopniščem iz belega marmorja, razdeljenim na več stopnic. Ob stenah prostorne ladje, ki jo od prezbiterja delijo visoki stebri, stojijo še štirje oltarji: najsvetejšega Zakramenta, Brezmadežnega spočetja, nepremaganega mučenca sv. Sebastijana in romarja sv. Roka, zavetnikov, ki jih je ljudstvo izbralo v času razsajajočih kužnih boleznih ali drugih nesreč. Stavbi ne primanjkuje ničesar, kar je potrebno za bogoslužje in dostojanstvo plemenite cerkve. Ugled ji dajejo relikviariji, monštranca, lestenci, križi in bogati srebrni kelihi, tako da prav nič ne zaostaja za mestnimi cerkvami.

Miljo dalje, na bregu reke Rižane pod Rožarjem, ima dekanska župnija še eno, zelo staro cerkev, imenovano sv. Nedelja. Pred nekaj leti jo je plemiška družina grofov Borisijev prenovila, tako da je podaljšala njen sprednji del ter precej in zelo lepo dvignila ostrešje. Na lepi oltarni sliki sta upodobljena svetnika Andrej in

Zgradijo in opremijo jo prebivalci

Reg. Val.,
1. knj., fol.
233

Njena stavba

Cerkev sv.
Nedelje

Le-

Lenart, ki predano podpirata okrvavljeni križ učlovečenega Odršenika. Zato se cerkev imenuje sv. Nedelja. Vendar ne smemo več zlorabljati teh že neustreznih besed, saj cerkve že ni več, ker jo je nepričakovana nesreča 26. oktobra 1698 sesula v razvaline. Kaplan se je tega dne odpravil proti njej, da bi tam maševal, in lahko je videl, kako se je v trenutku sesula. Bolj kot slabo stavbno gradivo ali površno opravljeno delo zidarjev je žalostni nesreči botrovalo neurje z močnim jugom in obilnimi nalivi, ki so se več tednov silovito zaganjali vanjo. Vendar je sveta nedelja - med letom najpogostejši praznik pobožnega ljudstva - verno prebivalstvo spodbudila, tako da je veliko škodo popravilo na najboljši način, z izgradnjo nove cerkve.

Naenkrat se je podrla

Posest kartuzijancev. Škofijska vas

Dekanska župnija v dušnem pastirstvu skrbi tudi za kolone z majhnega, a bogatega bližnjega posestva kartuzijanskega samostana v Bistri na ljubljanskem območju kot tudi za kolone iz Srednjih Škofij, druge od treh vasi, imenovanih Škofije, zato ker so zgrajene na škofijski posesti.

Meje župnije

Dekanska župnija se štiri milje severno konča pri miljski, dve milji vzhodno pri tinjanski, štiri milje južno pri kubejski in dve milji zahodno pri rižanski župniji.

Š E S T O P O G L A V J E

Župnija Rižan s svojimi cerkvami

V eč stoletij je minilo, preden je župnija Rižan kot drobno zrno evangeljskega gorčičnega semena s pomočjo Božje previdnosti vzklilo na mirnih bregovih reke, po kateri se imenuje. Ko se je srečno rodila in nato zrastle v skrivnostno drevo večnega življenja, se je z dolgimi in razraščeni vejami razširila vse do koprskega obzidja in do skrajnih robov mestu pripadajočega podeželja. Pri tem je v dolžini štirih milj na eni strani reke in šestih milj na drugi tako pomnožila svoje poganjke (če naj tako imenujemo njene podružne cerkve), da jih je več kot dvajset. S svojimi kristalno čistimi vodami jo je oblikovala in sprejela reka, bistri studenec, ki jo napaja z obilnimi blagoslovi in namaka s svojo mirno in plodonosno vodo. Zato bo zelo lahko opisati značilnosti tako ene kot druge Rižane, reke in župnije.

Žal v Istri primanjkuje zdravih vodnih virov, še posebej v njenem spodnjem delu, vse od Umaškega krasa do Puljskega rta, kjer je suh in za vodo prepusten svet primernejši za ponikanje vode kot pa za izvire. In ker dobrotljivo Nebo ne naravnava tako, da bi zemlja napajala obilna deževja, se stoječa voda, zbrana v tesnih nedrih skalnatega podzemlja, hitro pokvari. Kljub temu pa je narava, ki do sebe ni nikoli okrutna, Istro oskrbela s štirimi čistimi in vodnatimi rekami. Te so: Raša, ki potem, ko pod Labinom priteče iz Kozljaškega jezera, odteka v Fanatski ali Kvarnerski zaliv, ki mu danes pravijo Kvarner; Navport ali Mirna, ki izvira v hribih nad

V Istri primanjkuje vodnih virov

Vendar ima štiri reke

*Manz.,
Descr.
Istr., 1.
knj., fol. 17*

Bu-

Buzetom in se v Jadran izliva med Novigradom in Porečem; Formion, ki izvira v tržaškem zaledju blizu Kopra in ji ljudsko pravijo Rižana; in še Timava, ki privre na dan iz devetih izvirov v bližini Devina in se v Jadran obilno izliva med Oglejem in Trstom.

Rižana izvira (ne bomo se dotikali ničesar, kar je bilo povedano v zapisih, ki so starejši od našega) pri cerkvi Matere Božje v Bezovici, v Loški dolini pod Kubedom, po kateri teče meja med tržaško in koprsko škofijo. Tu iz nedrja maloštevilnih, toda ostrih strmih sten bruha na dan s takšno močjo, da se zdi, kot da voda vre in se z vretjem rojeva. Ni še rojena, da tako rečem, pa že s tako silovitim besom bruha peno in z njo polni svojo zibel. Staro ime Formion morda izvira prav iz te silovitosti njenega izvira. Domovina Lestrigoncev, ljudstva izjemnega poguma in besnega srda, se je imenovala *Formia* ali *Normia*, iz grške besede *formis* ali *hormis*, ki je po Servijevem mnenju izražala prirojeni siloviti žar ljudstev iz Formie, mesta v Kampanji, torej Formijancev ali Formijoncev, kot sta jih poimenovala Tit Livij in Karel Sigonij. Zato se tudi zaliv Gaetta, ki meji na mesto Formio, danes imenuje *Formijski*. Reka Formion s svojimi vrelci pa se imenuje tudi Rižana, kajti ustje, kjer izvira, se je v davnih časih imenovalo Cissano. *Formionis Fluvii ostia Cissanus*, piše v svoji Geografiji Ptolemaj, pri čemer se je kasneje zaradi lepše izgovarjave črka *c* spremenila v *r* in je *Cissana* postala *Rižana*. Toda zakaj naj bi se izvir Formion imenoval Cissano? Res je, da *Cissa Fluvius est Cappadociae apud Colchidis fines in Euxinum Mare influens*. Kolhijci so torej s Črnega morja prišli v Istro, kjer so ustanovili Egido, danes Koper. Možno je tudi, da so izviru Formion dali

ime

Izvir reke
Rižane

Izvor
imena
Formion

Tit. Liv., 8.
knj., št. 14.
Sigon de
Ant. Iure
Rom., 3.
knj., 4.
pogl.

In zakaj jo
imenujejo
tudi Rižana

Geog.,
3. knj.,
7. pogl.,
fol. 47

Calep. Ver.
Cisa

ime Cissano. To naj bi v Istri obujalo spomin na reko Cisso, ki so jo zapustili v svojih rojstnih krajih Kolhide. Kolhijci se niso preveč širili proti južnim obalam Istre, temveč so na Savudrijskem polotoku, ki leži nekaj milj od Kopra, zgradili utrdbo z enakim imenom Cissa, danes imenovano Umag. *Est etiam Cissa*, dodaja bergamaški učenjak, *Oppidum Istriae in ora à Iustinopoli Urbe viginti mille passus aemioniam versus in Orientem Quatuordecim; Humago hodie*. Na podoben način so tudi Grki v majhnem mestu v Apuliji oživili svojo požgano Trojo, torej v majhnem naselju veliki Ilion ter v neuglednem potoku slavno reko Skamander. To je modra težnja, ki jo je narava vsadila v človeška srca, da bi s poustvarjanjem podob, ki spominjajo na domovino, ublažila hrepenenje po njej.

*Idem Calep.
Ver: Cissa*

Takoj po svojem utesnjenem izviru se Rižana precej poveča in naraste. In če izvira nemirna kot otrok, se kot odrasla hitro umiri. Med hribi in griči se ovinkasto spušča dvanajst in več milj navzdol (v ravni črti je razdalja precej krajša), dokler se prav v bližini in na očeh Kopra ne izlije v Jadran. Morari piše, kako se je v njegovih časih nekdo ponudil, da bi raziskal, ali v bližini njenega izvira ni morda kako ležišče živega srebra, a ker ga nihče ni resno jemal, sta njegov predlog in namen zbledela, zamisel pa je kot živo srebro izginila. Edino neusahljivo in dobičkonosno srebro te reke so različne vrste rib in prednosti njenega spodnjega toka, ki poganja več kot dvajset mlinov z več kolesi. V Rižano zato vsak dan pripluje več ladij z vseh istrskih obal, od Kopra pa do Puljskega rta in zalednih krajev, od koder vozijo žito v mline.

Tok reke
Rižane

Njeno
bogastvo

V najbolj odprtem delu doline, kjer je največ mlinov

in

Cerkev
Marijinega
vnebovzet-
ja je mati-
čna cerkev
Reg. Zeno,
4. knj., act.
fol. 21

Podružne
cerkve

Sv. Marija
pri mlinu
ob mostu

Obiskujejo
jo verniki

Znana je
po mnogih
čudežih

Reg. Rusca,
1. knj., fol.
194

in zato tja prihaja največ ljudi, leži po reki imenovana župnija Rižan. Cerkev, posvečena blaženi Devici Vnebovzeti, je primerno velika, s tremi urejenimi in okrašenimi oltarji. Posvetil jo je Frančišek Zeno, in sicer 27. septembra 1676. Ob cerkvi lahko vidimo ograjen prostor, kamor so v času nalezljivih bolezni odlagali kužne predmete, da bi jih razkužili, medtem ko so mrtve pokopavali na drugem mestu. Prostor ima znano ime Lazaret. Na desnem boku župnije, kjer je reka bolj vodnata, stoji na nasprotnem bregu cerkev, posvečena veliki Devici Materi, ljudsko poimenovana sv. Marija pri mlinu; morda zato, ker se tu konča vrsta mlinov in se začne plovni del reke. Cerkev je znana po tem, da se ob njej mnogokaj dogaja. Pred leti so tu prirejali velik rižanski sejem, na katerem sta sodelovala mesto in njegovo vodstvo. Sejem so kasneje prenesli v Koper, kjer ga še danes prirejajo vsako leto ob dnevu stolničnega posvečenja. Cerkev je znamenita po množičnem zbiranju ljudstva, ki se ob njej zgrinja v javnih procesijah iz različnih delov pokrajine. Najbolj je zaslovela po mnogih uslišanih čudežih Božje ljubezni, ki so se v dobro vernikov zgodili po zaslugi podobe sv. Device Marije. Najznamenitejši med njimi se je zgodil leta 1622, ko je mornar iz Rovinja, ki je sem pripeljal žito v mlin, iz svetih cerkvenih zidov odnesel kamen. Ko se je njegova barka na poti domov približala bregu, kjer stoji cerkev, je na vodni gladini naenkrat obstala in se ni več premaknila. Bila je kot prikovana ali trdno zasidrana. Ni se premaknila vse dotlej, dokler ni gospodar, ki se je zavedel svojega greha, ukradenega kamna z vso ponižnostjo odnesel k nogam sv. Marijine podobe. Cerkev ni prav velika; šele pred kratkim so njeno nizko ostrešje primerno dvignili.

Če

Če se od tod po isti župniji odpravimo na hrib v bližini Škofij (kot smo že povedali, so to tri vasi, zgrajene na škofijski posesti, katerih prebivalci obdelujejo pobočje, tako da so ga že vsega iztrgali kamnu in ga spremenili v plodno zemljo), pridemo do cerkve apostola in evangelista Mateja, ki so jo leta 1673 zgradili prebivalci treh vasi, posvetil pa milostni Frančišek Zeno. Hrib, ki ni prav visok, se pod različnimi imeni razteza vse do rta ob Jadranu, imenovanega Debeli rtič, ki leži nasproti Kopra. Na njem je več cerkva. Prva je cerkev sv. Kancijana, v njeni bližini je cerkev sv. Katarine, tej pa na Debelem rtiču sledita še cerkvi sv. Hieronima in sv. Petra, ki sta le malo oddaljeni od trga Milje. Če se tu obrnemo proti morski obali in korak usmerimo nazaj proti reki Rižani, bomo na njenem drugem bregu na čelu župnije naleteli na hrib Srmin, staro posestvo, katerega večji del pripada škofiji in opatiji sv. Ciprijana, ki sedaj pripada patriarhatskemu semenišču v Benetkah. Na pobočju hriba, ki sloni ob reki, stoji stara cerkev, danes že v razvalinah, posvečena Mariji Rožnovenski (ob zemeljskih rožah se le malo naslaja, ker kljub bližini tekoče vode ne vzcvetijo). Med oljkami, trtami in sadnim drevjem, s katerimi je prekrit ves hrib, da je podoban resničnemu Pomoninemu vrtu, stoji na vrhu hriba cerkev sv. Jurija. Brez obotavljanja in brez slabe vesti si v naročju takšne lepote lahko privoščimo trenutek počitka.

Manzuoli in Petronio trdita, da naj bi na pobočju tega hriba nekoč stalo opevano mesto Nezakcij in da je Rižana reka, ki ji je konzul Klavdij prestavil strugo, zaradi česar je s smrtjo Epula, vladarja Nezakcija in kralja Histrov, prišlo do osvojitve ne le obkoljene prestol-

ni-

Cerkev sv. Mateja na Škofijah

Reg. Zeno, 3. knj., act. fol. 46

Sv. Kancijan, sv. Katarina, sv. Hieronim in sv. Peter na Debelem rtiču

Marija Rožnovenska ob reki

Sv. Jurij na Srminu

Kratek opis. Kje je ležal antični Nezakcij

Manz.
mnenje.
Manz., 1.
knj., fol. 13
Tit Liv. 41,
št. 11

Geografi to
zanikajo.

Ptolem.
Geogr., 3.
knj., 1.
pogl., fol.
47

Plin., 3.
knj., 18.
pogl.

Petronijev
Nezakcij se
podvoji

1. knj.,
7. pogl.,
fol. 68

Toda drugi
avtorji ne
soglašajo

Cluv. Ital.
antiq.,
1. knj.,
21. pogl.

nice, temveč tudi drugih dveh mest, Mutile in Faverie, tako da je vsa pokrajina prišla pod rimski imperij. Dogodek je, povzet po Titu Liviju: *Istria tota trium oppidorum excidio & morte Regis pacata est; omnesq. undiquè Populi, obsidibus datis, in ditionem venerunt.* Toda če je res kar trdi Manzuoli, na kakšni verodostojni osnovi naj bi potem Ptolemaj v svoji *Zemljepisni mapi* Italije, ob naštevanju istrskih krajev po vrstnem redu glede na njihovo geografsko lego, postavil Nezakcij onkraj Pulja, k reki Raši? *Istriæ*, navaja Ptolemaj, *post flexum intimi Adriatici Sinus, Tergestum Colonia, Formionis fluvij ostia, Parentium, Pola Nesactium finis Italiae.* Mihael Villanovano v svojih natančnih Zapisih dodaja k temu še naslednje: *Ultra hoc Oppidium in manuscripto Italico Codice Arsia Fluvius finis Italiae describitur.* To dejstvo priznava tudi Plinij, ki je še pred Ptolemajem zapisal: *Opida Istriæ Civium Romanorum Ægida, Parentium, Colonia Pola, quæ nunc Pietas Iulia abest à Tergesto centum mille passus. Mox Oppidum Nesactium, & nunc finis Italiae Fluvius Arsia.*

Petronio se priznani avtoriteti teh dveh velikih geografov ne vda, ampak se iznajdljivo postavi v bran s svojo teorijo o dveh Nezakcijih. Eden naj bi bil, tako kot zatrjuje Plinij in Ptolemaj, onkraj Pulja ob Raši, drugi pa na Srminu ob Rižani, na katerega se nanaša zgodovinski zapis Tita Livija. Kako nenavaden izhod v sili! Ker pa sam ne navaja nobenega dokaza za svojo trditev, ga pri drugih piscih poiščimo sami. Trije med njimi so vredni popolnega zaupanja, morda zato, ker so se vprašanja lege Nezakcija lotili na poseben način. To so Cluverij z Abrahamom Ortelijem v svojem Atlasu, Ferrari v Leksikonu in Schönleben v Analih. Poglejmo, kako se ga lotevajo. Prva dva pravita: *Patet dilucidissimè*

fuis-

fuisse ex Livio Nesactium in novissimo fine Italiae, idest ad Ostium Arsiæ Fluminis dextera ripa; qua nunc (Castelnovo; conspicitur Oppidum). Veliko bolj jasen je tretji: Nesactium, Nesactum Ptolomeo, Nesactium Livio, Castelnovo teste Nigro, Oppidum Istriæ, quasi extremum ad Arsiæ fluvij ostium in Liburniæ confinio, inter Polam septem decim, & Alvonam quatuor mille passus. Četrty zatrjuje: Proconsul Manlius Istrorium oppidis exercitum admovet, obsidione cingit, hodiè Castelnovo, quo regem Istrorum migrasse cognoverat. In o konzulu Klavdiju Schönleben zapiše: Hic obsidionem continuat & Amnem præter labentem (Arsia est) multorum dierum opere exceptum novo alveo avertit. Nezakcij, ki ga je opisal Livij in ki so ga Rimljani osvojili tako, da so preusmerili tok reke, torej ni stal na Srminu in ob Rižani, temveč onkraj Pulja ob reki Raši. Petronio pač zahteva, da podvomimo o zanesljivosti teh zaupanja vrednih piscev, njihove domneve razglasimo za nesmiselne in vztrajamo pri dveh Nezakcijih, kot je opisal. Vendar pa Plinij in Ptolemaj pišeta le o enem Nezakciju, ki leži onkraj Pulja v bližini reke Raše, in sploh ne omenjata drugega, ki naj bi stal na Srminu ob Rižani. Le kako naj ne bi bila obdolžena, da sta površna geografa, ker nista navedla mesta, ki je bilo prestolnica pokrajine in dvor vladajočega kralja, medtem ko ne izpustita Buzeta, Labina in drugih manjših krajev? Tudi Livij naj bi se torej moral odreči imenu zgodovinarja, saj naj bi bilo njegovo poročilo o tako pomembnem dogodku, kot je bilo zavzetje prestolnice celotne pokrajine, zagotovo zmedeno, če že ne zavajajoče, če ni znal razlikovati enega od drugega Nezakcija in določiti tistega, v katerem so dogodki zares potekali. Že ko se je rahli dvom tudi vame vsidral pa sem potrditev za svoje domneve

*Lexicon.
Ferrar. V.
Nesact.*

*Schönleb.
Ann. Carn.,
2. del, Urb.
cond. 576,
fol. 90*

*Nezakcij
torej ni stal
na Srminu*

Hist. Terg.,
1. knj., 11.
pogl., fol.
68

našel pri priznanem tržaškem zgodovinarju. Mogočna krepost resnice je taka, da prodre v človeški razum in uskladi tudi sicer zelo nasprotujoča si mnenja. Toda kako dolgo naj se še ukvarjamo z nesmiselno željo po odkritju nečesa, na čemer ni nič cerkvenega in je že uničeno? Za Nezakij je poskrbelo že Nebo, mi pa se vrnimo k svetim in večnim sledem rižanske župnije, in naš sprehod nadaljujmo od Srmina naprej ter s hitrejšim korakom dohitimo izgubljeni čas.

Druge
rižanske
cerkve

Sv. Janez
Krstnik v
Pradah

Sv. Mihael
v Ariolu,
sv. Tomaž,
Reg. Stella,
1. knj., fol.
69

Sv. Ubald,
sv. Sebastijan

Sv. Nazarij
v Škocjanu

Sv. Peter v
Barbanu

Reg.
Valvas., 1.
knj., fol. 39

Sv. Marjeta
in sv.
Štefan

Na levem boku rižanske župnije se dvigajo plodni griči Pobegov in Bertokov, ob vznožju katerih se družijo kar pet cerkev. Prva je cerkev sv. Janeza Krstnika v Pradah, postavljena leta 1556 kot patrimonialna pravica družine Gravisijev, zrasla iz pobožnih vzgibov njene- ga člana Janeza Krstnika. Ta plemeniti zgled je botroval nastanku cerkve nadangela sv. Mihaela v Arjolu, ki jo je 26. januarja 1561 na moč slovesno posvetil Tomaž Stella, cerkev apostola sv. Tomaža pa stoji v kraju z istim imenom. To cerkev je 13. oktobra 1325 posvetil Tomaž Contarini. Cerkev sv. Ubalda stoji na griču z istim imenom, na Tribanskem griču pa cerkev sv. Sebastijana. Prav tako je z več cerkvami na gričih posejano območje v bližini mesta. Ob vznožju Škocjana stoji cerkev koprskega zavetnika sv. Nazarija, ki so jo pred kratkim obnovili, mi pa smo jo 19. oktobra 1698 posvetili po vseh svetih pravilih in ji določili praznično obletnico na belo nedeljo. Na pobočju Barbana stoji cerkev sv. Petra s starim puščavniškim bivališčem, ki sta jo leta 1535, v času škofa Valvasorja, obnovila Anton Sereni in Janez Krstnik Grisoni. Dalje sta cerkvi sv. Marjete in sv. Štefana, po obeh svetnikih pa je poimenovano tudi plodno gričevje. Na področju med omenjenimi cerkva-

kvami se širi zelo prostorna ravnina, imenovana Marsovo polje, ki cvetoči mladini služi kot vadišče za pridobivanje vojaških veščin. Tudi v Rimu so tako borilnico imeli na Marsovem oziroma Tarkvinovem polju, ki danes pomeni kraj, kjer se mestna straža uri v obvladovanju orožja. Na skrajnem robu te ravnine, kjer so včasih pokopavali trupla od kuge umrlih nesrečnikov, lahko občudujemo cerkev, posvečeno sv. Roku. Na pobočjih drugih bližnjih gričev, poimenovanih po zavetnikih cerkva, ki sta tu postavljeni, vidimo cerkvi sv. Viktorja in sv. Marka; prva je že skorajda razvalina, drugo pa je obnovil Marko Anton Bianconi. V Viližanu je cerkev sv. Križa, v Provah pa sv. Matere Božje. In nazadnje je na griču, ki gleda na Jadransko morje, imenovanem Semedela, še cerkev sv. Marije milostne ali Marije od zdravja. In Marija se je za umirajoče mesto izkazala resnično milostna Mati zdravja, ko ga je rešila kuge, ki je leta 1630 v koprsko pristanišče vdrla z okuženo ladjo in mesto po kratkem času enega leta zapustila napol izumrlo; od pet tisoč prebivalcev jih je preživelo le tisoč petsto. Gorje Koprju, če se na priprošnjo sv. Marije ne bi bila omilila stroga Božja jeza. In prav je ravnal mestni svet, ko se je s slovesno prisego zaobljubil, da bo v stolnici postavil veličasten oltar v čast veliki Materi, svoji dobrotljivi Rešiteljici. Ker pa se je izpolnitev zaobljube zavlekla za nekaj let, se mu je zdelo primerneje, da zgradi cerkev na kraju, kjer so bili okuženi zagrebjeni. Pokopavali pa so jih prav ob vznožju griča Semedela. Pobožno in hvale vredno spremembo zaobljube je odobril škof Morari, ki je cerkev po izgradnji 24. aprila 1640 ob navzočnosti duhovnikov, predstavnikov mesta in ljudstva slovesno posvetil ter nato opravil pogrebno slo-

Marsovo
polje

*Petron.,
4. knj.,
1. pogl.,
fol. 739*

Sv. Rok

Sv. Viktor
in sv.
Marko

Sv. Križ,
sv. Mati
Božja

Sv. Marija
milostna v
Semedeli

*Petron., 2.
knj., 10.
pogl., fol.
359*

Marija
kuge

Zaobljuba
mesta, da
postavi
oltar

Namesto
oltarja
cerkev

Reg.
Morar.
knj.
Benefic.,
fol. 42

slovesnost za duše umrlih. V spomin na odrešitev pred kugo je naložil mestu obveznost, da vsako leto na praznik Marijinega brezmadežnega spočetja opravi slovesno procesijo do minoritske cerkve ter na drugo nedeljo po veliki noči obiše cerkev v Semedeli, kar se še danes natančno izpolnjuje.

Stavbe,
vzdrževa-
nje in
maševanje
v omenje-
nih
cerkvah

Tu se rižanska župnija konča in s tem tudi poročilo o njenih številnih cerkvah. Ker pa smo navedli le kraje, kjer stojijo, nismo pa jih opisovali, naj to pomanjkljivost odpravimo vsaj z omembo njihove zgradbe, vzdrževanja in maševanja v njih. Zgrajene so podobno kot vaške cerkve, katerim so služile za zgled. Tako imajo le eno preprosto ladjo, njena velikost pa se spreminja glede na velikost kraja, in enega ali več oltarjev, kolikor jih je pač narekovala pobožnost vernikov. Za njihovo vzdrževanje skrbijo različne domače družine, ki imajo v bližini rodovitna posestva, ali laične bratovščine pod varstvom svetih zavetnikov v teh cerkvah. Častijo jih z nekrvavo daritvijo, ki jo opravlja več kaplanov; ti v skladu s pravili prevzamejo naloge aktualnega župnika.

Meje
župnije

Rižanska župnija ima na vzhodni meji Dvor sv. Antona in na zahodu mesto Koper, oba oddaljena po tri milje, medtem ko sta na severu trg Milje in na jugu hrib Pomjan oddaljena po štiri milje.

Š E S T A K N J I G A

O četrte primestni dekaniji,
imenovani Krkavče

P R V O P O G L A V J E

*Župnija Krkavče in
njene vasi*

Krajepis, ki smo si ga začrtali, se zdaj srečno bliža koncu, saj smo prispeli v četrto in zadnjo škofijsko dekanijo. Imenuje se Krkavče, po vasi pa se imenuje tudi častni naziv primestnega dekana, o izbiri katerega modro odloča škof in pripada le župniku te župnije. Ker je med župnijami tega območja ta največja, je prav, da je dekanija dobila ime po njej. Njena meja se začne na griču Gažon, ki je od Koprā oddaljen tri milje, in se obračajoč proti zahodu v Drniški dolini ob izolskem ozemlju dotakne Sečovelj, na zahodu pa Bujskega krasa, dalje na jugu teče ob Dragonji, na vzhodu pa se konča pod Laborjem in Glemom. Župnije te dekanije so: Krkavče, Šmarje, Pomjan, Koštabona, Kaštel in Korte nad Izolo. Čeprav jih je malo, so po številu cerkva po svojih vaseh enakovredne mnogim drugim. S temi podatki smo že določili in razporedili snov zadnje knjige. Za popolno sliko te in prejšnjih knjig bomo zgodovinsko opisali izvor in vero prebivalcev celotne škofije ter kratko spregovorili še o tukajšnjih

Območje
četrte
dekanije

ver-

vernikih, ki so junaško izpolnjevali temeljna vodilna načela evangelija in od tu srečno prispeli v nebesa. Bralec bo stanje koprške Cerkve lahko kar najbolje razumel, če bo vedel, v kakšnih razmerah živijo njeni verniki. Ob tem bo spoznal, da v katoliškem svetu ni tako majhnega kota, v katerem Božja ljubezen ne bi mogla urešničiti katerega svojih čudežev. Zdaj pa nadaljujmo naš opis in se ustavimo pri prvi župniji.

Lega
Krkavč

Krkavče so zelo star kaštel med Koprom in Novigradom ali pa, še bliže, med Izolo in Bujami. Grič, ki obvladuje širono dolino, je precej strm in prepaden, saj ima tako na straneh kot na hrbtu strma pobočja, na čelu, kjer je dostop neoviran, pa ga je človek z delom svojih rok zavaroval s ščitom visokega obzidja. Tega je z leti sicer že načel zob časa, tako da zdaj razpada in se spreminja v ruševine, za vedno pa bo ostal kot slavni spomin na vse zaustavljene sovražnikove vdore. Petronio piše, da je oglejski patriarh Wolfger v času svoje vladavine nad Istro kot mejno grofijo okrog leta 1210 zaupal nadzor nad krkavškim kaštelom koprskemu plemiču Gavardu Gavardiju, in sicer ne toliko zaradi tega, da bi nagradil hrabrost pogumnega vojskovodje, ki se je izkazal v bitki proti bavarskemu vojvodi Ludviku, temveč bolj zato, da bi v obrambo svoje oblasti zagotovil ustrezno varnost nad strateško pomembnim krajem. Leta 1450, dalje pravi Petronio, pa je Beneška republika, pod katere modro in mogočno oblastjo je Istra že dobila zavetje, ta kaštel in utrdbo Sv. Petra, ki je v neposredni soseščini Krkavč, velikodušno podarila Buonu iz plemiške družine Vittorijevih, in sicer zaradi zmagovitih junaških dejanj, s katerimi se je izkazal pri obkolitvi in zavzetju Creme, ki se je Benečanom predala v septembru

*Petron.,
2. knj.,
1. pogl.,
fol. 593*

*Idem,
3. knj.,
1. pogl.,
fol. 706*

bru leto poprej. Tudi Krkavče so imele večkrat vojno kot mir; seveda se je vas lahko razvijala le v obdobjih miru, medtem ko so vojne prinesle nazadovanje. Čeprav ni prav velika, ima precej hiš in prebivalcev. Dobrotljivo Nebo je vaščanom med drugimi minljivimi dobrinami podarilo vir kristalno čiste in zelo bistre vode, ki v obilni količini izvira pod krkavškim kaštelom. Kako srečna bi bila Istra, ko bi v vseh njenih predelih izvirale tako čiste in zdrave vode! Prav tako izvrstna je krkavška zemlja, na kateri poleg oljk uspevajo izborne trte, imenovane *teran*, ki so s svojimi plodovi vsakodnevno prisotne v gosposkih jedilnicah.

V središču Krkavč stoji lepo urejena župnijska cerkev z več oltarji; glavni je posvečen slavnemu poveljniku nebeške vojske nadangelu sv. Mihaelu, ob katerem stoji ta nepremagljiva junaka in plemenita brata sv. Janez in Pavel. Vas si res ni mogla izbrati mogočnejšega pa tudi ne primernejšega zavetnika. Vhod v cerkev je polepšan z zvonikom, ki je bil nekoč obrambni stolp, medtem ko je za njim urejena zakristija, ki je bila cerkvi po več stoletjih dodana šele pred dvema letoma. Pod jurisdikcijo krkavške župnije so še tri bližnje cerkve, ki jo obkrožajo, tako da se zdi stisnjena v njihovo naročje, ter šest cerkva, ki so razporejene po treh drugih, bolj oddaljenih vaseh. Bližnje tri so: cerkev prvega mučenca sv. Štefana ob Dragonji, cerkev opata sv. Mavra na griču nasproti krkavškega kaštela, na cesti proti Pučam pa cerkev papeža in mučenca sv. Štefana. Zadnja in prva sta enako veliki, medtem ko druga prekaša celo župnijsko. Spredaj ima tri lepo oblikovane in velike oltarje; na srednjem visi sveta podoba čudodelnega Mavra, na desnem podoba cesarice sv. Helene z blaženo obnoviteljico karmeli-

čan-

Matična
cerkev sv.
Mihaela

Podružne
cerkve

Cerkev
prvega
mučenca
sv. Štefana

Sv. Maver
opat

Sv. Štefan,
papež in
mučenec

čanskega reda Terezijo, na levem pa podoba sv. Uršule s številno skupino nepremagljivih devic. Na sliki, ki krasi notranjo stran cerkvenega pročelja, lahko preberemo, da je bila narejena leta 1387, iz česar lahko sklepamo, da je bila cerkev zgrajena vsaj že v tistem času. V zvezi s to in z bližnjo cerkvijo papeža sv. Štefana je pomembno še dejstvo, da sta tu nekoč že delovala dva duhovnika, in to pomembna, ki sta skrbela za redno odmero škofijskih desetini.

Cerkev
apostola sv.
Petra v Sv.
Petru

Tri vasi, v katerih je preostalih šest cerkva, se imenujejo Sv. Peter, Nova vas in Padna. Sv. Peter, včasih vas z obzidjem in več kot štiridesetimi ognjišči, doživlja danes usodo hudih časov, zato se je precej zmanjšala. Ne poje nja pa vdanost njenih prebivalcev cerkvi, ki je posvečena zmagovitemu prvaku apostolov sv. Petru in ima tri primerno okrašene oltarje. Na strmini bližnjega hriba Sv. Duha stoji cerkev, ki jo je 19. maja 1633 škof Francišek Morari posvetil Svetemu Duhu, medtem ko jo je dvajset let prej zgradil pobožni Benedikt Marinac. Nova vas, imenovana tudi *Valmorasina*, ima eno samo cerkev z dvojnimi oltarjem, imenovano Marija Rožnovenska. Še iz časov pred strašno kugo, ki je izpraznila vas, tu hranijo tudi Najsvetejše. In prav je, da so ga prebivalci takratnih več kot štiridesetih ognjišč zahtevali. Tudi tu je deloval duhovnik, ki je imel podobne naloge kot prej omenjena in se enako kot prva dva tudi ni obdržal. Padna prav tako obžaluje zmanjšanje števila prebivalcev od nekdanjih štiridesetih ognjišč na današnjih dvajset. Navkljub zmanjšanju števila njenih prebivalcev pa so se ohranile njene tri cerkve, in sicer cerkev sv. Blaža, ki je primerno Gospodovo zavetišče in stoji na začetku vasi, cerkev sv. Sabe, ki ima tudi pokopališče in stoji

In Sv.
Duha

Cerkev
Marije
Rožnoven-
ske v Novi
vasi

V Padni

Sv. Blaž

Sv. Saba

iz-

izven naselja, ter cerkev sv. Katarine, ki je od prvih dveh sicer večja, vendar za njima precej zaostaja v okrasju.

Sv.
Katarina

Krkavška župnija in Krkavče mejijo na vzhodu s Koštabono, na jugu z Momjanom, na zahodu s Kaštelom in na severu s Kortami nad Izolo. Od vseh teh krajev so oddaljene po tri milje.

Župnijske
meje

DRUGO POGlavJE

Župnija Šmarje

Da bi se varno in brez vsakršnih spodrseljajev povzpeli na strmi hrib Šmarje, na katerem se razprostira župnija z istim imenom, bo koristno, da najprej pogledamo zaplet, zaradi katerega se je v preteklosti vnel oster in neprijeten spor med beneškim samostanom sv. Jurija ter stolnim kapituljem, torej koprskim škofom.

Podaritev cerkve in njenih pravic beneškemu samostanu sv. Jurija Velikega

Reg. Pola, 1. knj., fol. 32 in nasl.

Spor med samostanom in koprskim stolnim kapituljem

Spor se umiri.

Škof tržaške in administrator koprške Cerkve Bernard je s poprejšnjo odobritvijo oglejskega patriarha Pelegrina leta 1152 opatu Paskalu iz omenjenega beneškega samostana podaril pravice od hiš, cerkve, vasi in ozemlja Šmarij, ki je pripadalo Kopru. Koprski stolni kapitelj se je temu odločno uprl zaradi škode, ki jo je utrpel on sam in tudi škofov prestol, kateri je bil tedaj nezaseden. Vztrajal je na vračilu svoje prvotne posesti in je po več zapletih še odločneje branil svoje pravice. Ko mu je bila namreč leta 1084 šmarska Cerkev priznana kot duhovna pravica, je na vse pravice šmarskega ozemlja umestil Leona di Gieremia in njegove potomce za letno dajatev ene srebrne marke in druge manjše regalije. Ko je koprski stolni kapitelj na ta način dalje zagovarjal svoje pravice, se je stari spor pri beneški apostolski nunciatu ponovno razvnel, nato pa so o njem zelo ostro razpravljali na najvišjem cerkvenem sodišču v Rimu. Na koncu sta obe strani le prišli do dogovora: koprski stolni kapitelj je s slovesno listino, ki sta jo leta 1283 soglasno podpisali obe strani, pobožno odstopil vse svoje pravice samostanu, ta pa se je obvezal, da mu

bo

bo letno plačeval eno srebrno marko; pri tem je stolni kapitelj dodal pogoj, da ko bo imenovan škof na sedežu koprške škofije, ki je bil nezaseden zaradi smrti Buona Azoneja: *Decanus, & Capitulum curabunt fideliter, & operam totam dabunt, quod Dominus Episcopus venturus auctorizabit contractum, & omnia singula in eo contenta.* To določilo, ki je spor sicer umirilo, ni ga pa končalo, je uspavalo samostan, takoj pa prebudilo proti njemu škofijo, kajti ne Vitale, ki je bil imenovan na škofovski sedež leta 1291, ne Peter Manolesso, ki je bil za škofa imenovan leta 1301, ne Tomaž Contarini, ki je škofovski prestol zasedel leta 1317, sporazuma niso potrdili, in tudi ne nobeden kasnejših škofov. Ponovno razvneti spor se je končal šele potem, ko je samostan škofiji plemenito vrnil pravice, ki jih je terjala. In tako samostan ne pobira več dajatev ne od šmarske župnije ne od vasi, stolnemu kapitlju pa odtlej ne plačuje več odškodnine. Zato pa škofija poleg svojih izrecnih pristojnosti pri imenovanju šmarskega župnika od svojih kmetov in kolonov prejema letne dajatve, medtem ko koprskemu stolnemu kapitlju vsako leto izplačuje že pripadajočo srebrno marko. V škofijskih registrih se lahko prepričamo, da to, kar je v veljavi danes, velja že stoletja.

Zdaj, ko smo pojasnili zaplet, ob katerem smo se zaustavili, se povzpni mo na hrib, ki nam med svojim rodovitnim drevjem in izbranimi muškati ponuja prijeten in mil sprehod. Na bolj dolgem kot širokem slemenu leži vas z mnogimi hišami, razporejenimi v več ulicah, in z visokim stolpom na vhodu, ki ji daje varno zaščito pred nenadnimi napadi. V središču naselja stoji župnijska cerkev, katere zavetnica je Mati Božja brezmadežnega spočetja. Cerkev, ki jo je škof Absalom slovesno

Reg. Pola,
loc. cit.

Škofje
sporazuma
ne potrdijo

Konča se
še le z
vrnitvijo
pravic
koprski
Cerkvi

Lega vasi

Župnijska
cerkev De-
vice Marije
brezmade-
žnega
spočetja

po-

Sv. Blaž.
Cerkev sv.
Antona
opata je
opremila
skupnost

Reg.
Valares., 1.
zv., fol. 165

Sv. Križ

Sv. Peter in
Pavel v
Gažonu

V
Kaverljagu
je cerkev
sv. Janeza
in Pavla

posvetil leta 1222, ima pet skladno razporejenih, vendar ne enako lepih oltarjev. V isti vasi stojita še dve cerkvi, in sicer cerkev sv. Blaža in cerkev sv. Antona opata, ki jo tako imenuje ljudstvo, čeprav jo je želelo postaviti v slavo sv. Jakoba starejšega, sv. Antona opata in sv. Marije Magdalene; pod njihovim zavetništvom jo je 22. junija 1488 slovesno posvetil škof Valaresso. Tudi prvo, cerkev sv. Blaža, je 25. aprila 1349 po vseh cerkvenih pravilih posvetil novigrajski škof Janez, in sicer z dobrovoljnim soglasjem koprskega škofijskega sedeža, na katerega je 13. marca 1349 prišel Frančišek Querini. Ta je nadomestil Uroša Delfina, ki je bil istega dne sprejet v metropolitno Cerkev na Kreti. Malo stran od glavne ceste, ki iz južne Istre vodi v Koper, stoji cerkev, posvečena s krvjo prepojenemu praporu križanega Gospoda. Ob svetih marčnih petkih je to zelo obiskana in češčena cerkev. Skupnost, ki jo je zgradila, danes zanjo tudi skrbi.

Pod upravo te župnije je vas Gažon, ki stoji na prijetnem griču, polnem oljk in trt, ki dajejo odlično grozdje pinelo in nič manj dober muškat. Včasih je bila vas bolj obljudena in bogata, danes pa vse njeno premoženje ne presega imetja njene cerkve. O tem, da je cerkev zgradila vaška skupnost nekaj let pred 1478, pričajo patentna pisma škofa de Gabrieliya, ki jo je 24. julija omenjenega leta s slovesnim obredom posvetil v čast apostolov sv. Petra in Pavla. V cerkvi, ki je srednje velika, ima vidno mesto glavna kapela z oltarjem, ki druge prekaša tako po starih pozlačenih rezbarijah kot po sliki svetega Kristusovega namestnika v škofovskih oblačilih. Pod šmarško župnijo spada tudi majhna vas Kaverljag s svojo cerkvico nepremagljivih junakov bratov sv. Janeza in Pavla; stoji v dolini med gostim nasadom rodovitnih oljk.

Na

Na vzhodu določa meje šmarski župniji Pomjan, na jugu Koštabona, oba oddaljena po dve milj, na zahodu Krkavče in na severu Koper, v enaki oddaljenosti treh milj.

T R E T J E P O G L A V J E

Župniji Pomjan in Koštabona

Če se iz Šmarij, kjer smo se mudili doslej, odpravimo proti vzhodu, nas bo strma in dolga pot pripeljala do drugega hriba, ki se po mnogih jablanah in drugem sadnem drevju, uspevajočem po njegovih pobočjih, imenuje Pomjan. Bolj pravilno in morda starejše ime zanj se glasi *Paunjan*. Naj nam ne bo žal, da se povzpneemo nanj, saj ga na več predelih bogatijo trte in rodovitne oljke, ki mu dajejo značilnosti prijetnega rodovitnega griča; razen videza in imena namreč nima ničesar, kar bi spominjalo na hrib. Četudi je ponekod vzpon težak, bo poplačan z lepim in razveseljujočim razgledom. Z vrha pogled ne seže le od ene do druge obale Jadranskega morja, temveč ker je to najvišja točka hribovja, ki obdaja bližnji Koper, se v vseh podrobnostih vidi tudi mesto in v vsej razločnosti sama vas, ki se imenuje po njem in ji s svojim hrbtom daje temelje. Danes je od vasi ostal le neznaten del, saj je ostalo le nekaj več kot trideset ognjišč od nekdanjih sto petdesetih. Tako je vsaj zapisano v dokumentih plemiške družine Verzijevih, ki ji je koprski škof Absalom že leta 1211 dodelil desetine tega hriba. O tem pa lahko sklepamo tudi iz kupov kamenja, ki predstavljajo žalostni ostanek porušenih hiš. Temu se nikar ne čudimo, saj so se Istrani bližnjih predelov v času vdorov Skitov in Vandalov zatekli na otok Egido, kjer danes stoji mesto Koper, medtem ko je bolj oddaljeno kmečko prebivalstvo poselilo hribe, med njimi tudi mestu najbližji Pomjan. Ko pa je bila pokrajina rešena sovražne vojske,

Značilnosti
Pomjana

Vas
Pomjan

Reg. Pola,
2. knj.,
fol. 69

Zatočišče
pred vdori

so prvi ostali v na novo poseljenem mestu, medtem ko so se drugi s hribov spustili v ravnine ali na nižje griče, da bi tam obdelovali zemljo. Tako se je preostalo ozemlje polnilo s prebivalci, Pomjan pa je opustel. *Istri*, pripoveduje o prvih Sabelij, *Sclavonio incursu è Scithia territi, ex continenti in Insulam trasierunt, cui Capraria tunc fuit nomen; ibique Opperam sibi condiderunt*. O drugih pa piše Henrik Paladij: *Nulla apud eos oppida, aut loca muro cincta, ubi usus poposcerit se, & fortunas suas includunt*. Morda sta k odseljevanju s Pomjana pripomogla še silovita burja in neprijetni jugo. Ne smemo pa spregledati sedanjega povečanja števila prebivalstva na pobočju hriba, ki gleda proti mestu, in sicer v Manžanu, za katerega lahko rečemo, da je dodatek k stari vasi. Toda naj bo tu zgodovina Pomjana končana, da bomo lahko opisali njegovo župnijo, kar je namen našega potovanja.

Na najvišjem delu vasi stoji župnijska cerkev, obdana s starim obzidjem, za katero se zdi, da je bilo del trdnjave ali kaštela. In to še posebej, če pomislimo na bližnja vrata, skozi katera se spustimo na dvor Marezige in v sosednje vasi. Posvečena je mučencu sv. Juriju, čigar glavni oltar ima levo in desno še dva stranska. Na desni je oltar Najsvetejšega, na levi pa oltar slavnih Sebastijana in Roka. Vsi trije tekmujejo v okrasju, ki je bilo pred kratkim obnovljeno. Za korom je bila pred dvema letoma zgrajena zakristija, ki je cerkev povečala in polepšala. V sveti gorečnosti jo je škof Absalom posvetil 16. aprila 1222.

Poleg matične cerkve sta na Pomjanu še dve. Takoj ob vhodu v naselje stoji cerkev blažene Device, kamor zahaja verno ljudstvo z vsem zaupanjem kot v varno zatočišče. Zgradba sicer ni velika, vendar pa je dovolj pro-

Sabellius, 8. knj., Eneid., 1. pogl.

Henric Palad. Hist. Foroiul., 2. knj., fol. 8

Stanje poslabšajo še vetrovi

Župnijska cerkev sv. Jurija

Sv. Marija

prostorna za tri lepe oltarje. Na desni častijo sv. Valentina na moderni sliki v pozlačenem okvirju, na levi pa zbor dvanajstih apostolov, naslikanih v trenutku, ko se med seboj poslavljajo, da gredo svetu oznanjat skrivnosti svetega križa, ki je naslikan nad njimi in ga držita zmagovita cesarica Helena ter nepremagljivi apostol sv. Andrej. Zares domisel in lep prizor. Na drugo cerkev naletimo, če se spustimo s hriba; ta je posvečena prvemu mučencu sv. Štefanu. Ima en sam oltar, na katerem je med svetim zavetnikom in velikim Antonom opatom upodobljena Devica Marija. Za vse te cerkve skrbi maloštevilno, a zato nič manj verno ljudstvo, povezano v več bratovščinah.

Sv. Štefan

Njegove
meje

Pomjan meji tri milje proti zahodu s Krkavčami, štiri milje proti severu s Kopro, dve milji proti vzhodu z Marezigami in tri milje proti jugu s Koštabono.

Župnija
Koštabona
ima ime po
svoji legi

Ali po
kaštelu
Bona

Petron.,
4. knj.,
1. pogl.,
fol. 966

Ko se spustimo s Pomjana, stoji pred nami Koštabona ali *Kastel Bona*, ki je druga župnija te dekanije. Mislim, da ima ime po svoji legi: izpostavljena je južnim sončnim žarkom, ima čist zrak in povečini dobro zemljo. Petronio pa na osnovi zapisov učenega novigrskega škofa Jakoba Filipa Tommasinija zatrjuje, da Košta ali Kaštel Bona, kar je skoraj isto kot *Castrum Bonæ*, izhaja iz boginje poganov, h kateri so se bolniki in umirajoči v svoji nevednosti zatekali v zmotnem upanju, da jim bo povrnila izgubljeno zdravje. Ker je bilo tu zgrajeno svetišče v njeno čast, se je kraj imenoval *Castrum Bonæ*, kasneje pa spačeno Kaštel ali Koštabona. In ker je neskončno dobri Bog poskrbel, da je bilo v te kraje razširjeno češčenje prave vere, so ljudje, potem ko so se odrekli poganskemu božanstvu (o tem pišemo kasneje), zgradili ranocelnikoma sv. Kozmi in Damijanu sveto Božjo hišo,

v kateri so bolniki zagotovo našli izgubljeno zdravje. Koštobona je strnjeno naselje z več kot tridesetimi ognjišči in ima skupaj z obrambnim stolpom skorajda obliko kaštela. Stolp naj bi v primeru vojne varoval ozemeljsko posest in prehod, vendar pa se je v brezdelnem miru skoraj že porušil. Stavba, ki to vas plemeniti in po njej bolj slovi kot vse opevane vasi v Tusku, je skromna kmečka hiša, v kateri se je rodil blaženi pričevalec Elij, učenec sv. Mohorja, apostol in zavetnik Kopra, o katerem smo v tem delu že govorili in se bomo na koncu k njemu še vrnili. V velikih in gostih gozdovih na koštobonskem ozemlju so včasih videli medvede, merjasce in rise. V bližini teh gozdov je Brič ali Briški hrib, ki pripada koprski škofijski posesti in ga krčijo v rodovitna polja in travnike. Tu sta še dva zelo vodnata in čista izvira: prvi v bližini cerkve sv. Štefana na pobočju proti dolini, drugi pa malo dlje in bolj kot Koštaboni služi vasema Puče in Planjave. Zemlja je tu ponekod manj rodovitna, ker je "falš", kot pravijo tukajšnji koloni, vendar pa je kljub vsemu vendarle primerna za gojenje nekaterih poljščin. Vrnimo se zdaj v Koštabono.

Na koncu vasi, prebivališč ljudi, stoji župnijska cerkev, Božja hiša. Kamni, iz katerih je zgrajena, so tako dobro zloženi, da nas že sam pogled na cerkev prepriča, kako velika sta bila znanje in natančnost nekdanjih gradbenikov v Istri. Lepi zunanosti cerkve ustreza tudi njena notranja urejenost. Ima tri lepe oltarje, med katerimi je glavni posvečen apostolu sv. Andreju in stoji v lastni kapeli z oltarno podobo in rezljanim pozlačenim okrasjem; od dveh stranskih, primerno okrašenih in urejenih, je prvi posvečen Najsvetejšemu, drugi pa Devici Mariji; tudi sicer je cerkev v celoti dobro opremljena

Značilnosti
kraja

Rojstni
kraj
blaženega
Elija

1. knj., 1.
pogl., 6.
knj., 6.
pogl.

Matična
cerkev

Sv. Andrej

na

Njena
sodobna
obnova
Predanost
ljudstva

Pobožnost
blaženega
Elija

Cerkev sv.
Kozme in
Damijana

Njena
stavba

Niša
blaženega
Elija

Množični
obiski

na in prostorsko dobro urejena. Popolnoma obnovljena streha, podstrešje s pripadajočim prostorom za vsakodnevna opravila, tlak iz bele in rdeče opeke ter nova zakristija so sodobno izvedena dela, ki so ji dala dokončno podobo. Bolj kot vse drugo pa jo krasijo in povzdigujejo med zaslužne Kristusove neveste predanost, molk in ponižnost, s katerimi jo verniki vzdržujejo. Če je ta predanost koga presenetila, jo je pripisal posebni pobožnosti blaženega Elija, ki je cerkev izprosil za ljudstvo svoje rojstne vasi.

Na odprti ravnini, ki ji pravijo Koštabonska vrata, stoji že omenjena cerkev sv. Kozme in Damijana. Dekanija ne premore druge cerkve, ki bi se lahko s to merila v lepoti in velikosti. Je v pravih sorazmerjih visoka, široka in dolga in v vsakem pogledu veličastna. V glavni kapeli, ki je od ladijskih tal dvignjena za več stopnic (in služi kot sveti prezbiterij), so oltarju, polepšane s pozlačenimi rezbarijami, v okras lepe podobe Device Marije in obeh svetih zavetnikov. Od štirih stranskih oltarjev, ki stojijo ob svetih zidovih, sta modernejša in lepša posvečena mučenki sv. Luciji in blaženemu pričevalcu Eliju. Oba izražata hvaležnost: mučenki kot zavetnici pred boleznimi oči, blaženemu pričevalcu pa kot očetu in zavetniku rojstne vasi. Pred mnogimi leti so v majhno vdolbino na njegovi rojstni hiši, ki je danes postala shajališče nabožne bratovščine, postavili njegovo podobo, na najbolj uglednem mestu v Koštaboni pa so mu postavili oltar. Množice, ki v to cerkev prihajajo ob vsakem času, so nepopisne. Istrsko kmečko prebivalstvo, ki je sicer preprosto in neuko, zelo dobro ve, kako čudežna je mogočna krepost teh dveh prvih nebeških ranocelnikov, ki imata moč, da oživita mrtve in

ozdravita bolne. In zato ljudje ob vsaki najmanjši bolečini v glavi ali malo povišani telesni temperaturi proseče pohitijo v svojo cerkev, da bi molili in se zaobljubili.

V okolici Koštabone so še tri manj pomembne cerkve, in sicer cerkev sv. Lenarta, v kateri so shranjene verige in okovi, žalostni ostanki nesrečnikov, ki jih je puščavnik sv. Lenart rešil suženjstva; v cerkvi cesarice sv. Helene se v preprosto izdelanih starih slikah kaže vdanost vernikov Bogu; tu je še cerkev mučencev sv. Fabijana in Sebastijana, dokaz pobožnosti Koštaboncev, ki so jo z dodelitvijo znatne podpore zgradili leta 1500; 27. septembra istega leta jo je po vseh svetih pravilih posvetil prizadevni škof Valaresso. Pod to župnijo spada tudi vas Puče, ki jo tako imenujejo morda zaradi obilice vode, ki tu vsepovsod izvira in se steka v vodnjake ali kale oziroma *puče*; morda pa je dobila ime po rdečkastem pesku, ki je na videz podoben pucolanu iz Lacija. Vendar pa zemlja ni neplodna, temveč je, prav nasprotno, odlična za gojenje trt. Kljub majhnemu številu ognjišč je predanost vaščanov svoji mali, a po lepi urejenosti in opremi hvale vredni cerkvi, posvečeni Materi Božji, zelo vredna posnemanja. Tudi vas Planjave, ki leži na vrhu griča nasproti Puč, spada pod to župnijo kot tudi pod njeno matično cerkev; ker ta vas ne premore pomebnejše cerkve, končajmo poglavje z določitvijo lege župnije.

Koštabona meji na vzhodu na Marezige, na jugu pa na Brda, oboje v oddaljenosti dveh milj; na severu meji na Koper, na zahodu pa na Kaštel, od enega in drugega v enaki oddaljenosti petih milj.

Sv. Lenart

Sv. Helena

Sv. Fabijan
in Sebastijan
Zgradili in
opremili so
jo vaščaniReg.
Valares.,
1. knj.,
fol. 325Mati Božja
v PučahVas
Planjave

Č E T R T O P O G L A V J E

Župniji Korte nad Izolo in Kaštel

Č e zdaj, ko smo zapustili Koštabono, s peresom poletimo na sosednji hrib z vasjo Padna, zagledamo na severeni strani na vrhu, ki se dviga pred nami, drugo župnijo dekanije, imenovano Korte nad Izolo oziroma Izolska Kurija. Trg z imenom Izola leži na otoku v Jadranu na pol poti med Kopro in Piranom, meje njegovega rodovitnega ozemlja pa med drugim zajemajo tudi ta hrib, ki se z vznožjem spušča v Drniško dolino, medtem ko se njegov vrh spogleduje z omenjeno vasjo Padno. Na njegovih slemenih in pobočjih je posejanih več hiš, največ pa na njegovem kar ravnem vrhu. Razporejene so ob dolgi cesti in kot nekakšno majhno naselje s svojimi ognjišči, ki jih je od petindvajset do trideset, oblikujejo dostojno vas, katere velikost je sorazmerna z ne prav prostranim ravnim delom vrha. Koloni iz te vasi so se v nuji po pravični razsodbi (brez natančne tehtnice ne more svojega miru in celovitosti ohraniti nobena, čeprav še tako majhna skupnost) navadili iskati pomoč pri rednem sodniku na sodišču v Izoli, to pa jim je prek svojih kurialov in poslancev pošiljalo pravne izvršbe. Vas je tako v ljudskem poimenovanju dobila naziv Kurija ali tudi Izolske Korte. Nismo še povedali, da je kraj lahko dobil ime tudi po zborovanih, ki so jih Kortežani vpeljali s prebivalci sosednjih vasi, da bi razpravljali o skupnih zadevah; tak je tudi natančen pomen besede kurija ali korte oziroma dvor. Ker pa spada to ozemlje pod trg Izola, so tej oznaki dodali še pridevnik "izolski". Izolski podestat, torej rektor

Izvor
imena
Korte nad
Izolo

*Petron., 4.
knj., zadnje
pogl., fol.
387*

tor

tor trga, se še zdaj vsako leto v začetku maja odpravi na shod svojih kurialov, da bi prisostvoval neposrednim volitvam njihovega novega glavarja, ki ga v slovanskem jeziku imenujejo župan.

Toda če so iz nujne potrebe bodisi zaradi vestnega vladanja bodisi javnega interesa ustanovili dvor ali kurijo, tudi iz dolžnosti, da dušam priskrbijo večno odrešenje, so to v svojem okolišu najlažje storili tako, da so najprej ustanovili sveto Cerkev in jo po namestitvi svetega dušnega pastirja povzdignili v župnijsko. Iz potrebe in modre previdnosti je niso zgradili ob vznožju, temveč na vrhu hriba. Ob nalivih se voda z njega in drugih bližnjih gričev steka v sosednje doline in jih poplavlja, tako da so same Korte odrezane kot otok. Cerkev srednje velikosti stoji skoraj na koncu naselja in je posvečena sv. Antonu opatu. Poleg glavnega oltarja znotraj kapele ima še dva stranska, od katerih je eden posvečen nebeški kraljici Mariji, ki je naslikana med likoma zmagoslavniht svetnikov Sebastijana in Roka, drugi pa sv. Marjeti skupaj s čudežem med svetniki, Antonom iz Padove. V ozkih mejah kortožanske župnije ni več nobene druge cerkve, če ne štejemo župnikove zadolžitve, da mora redno maševati tudi v cerkvi, posvečeni Marijinemu obisku pri sorodnici sv. Elizabeti, ki stoji v dolini in, kot smo že povedali drugje, spada pod izolski kapitelj. Čeprav je prebivalstvo maloštevilno in živi v pomanjkanju, oskrbuje cerkev, obenem z dvema bratovščinama, in jo bogati s svojo zgledno pobožnostjo.

Zemljepisna lega Kort nad Izolo je taka: miljo proti jugu je Padna, štiri milje proti severu je trg Izola, štiri milje proti vzhodu je Koper in pet milj proti zahodu Kaštel.

Sv. Anton
opat

Maševanje
v cerkvi sv.
Elizabete

4. knj.,
3. pogl.

Meje
župnije

Pot

Hudournik
Dragonja

Trdnjava
Kaštel,
izvor
imena

Venerin
kraj

*Petron., 2.
knj., 4.
pogl., fol.
271 & 4.
knj., zad.
pogl., fol.
867*

Pot iz Kort na Kaštel je bolj težavna kot dolga, in sicer tako zaradi strmega spusta v dolino kot zaradi naporenega vzpona na drug visok hrib. Kakorkoli že, kmalu prispemo na breg znamenite Dragonje, največjega istrskega hudournika. Imenuje se Zmajska reka, ker napolnjena z vodami s hribov nad Kopro, kjer izvira, več milj tako zelo hitro in močno dere, da podira drevje in kot velik grozen zmaj straši ljudi. Njeno divjanje se umiri šele pred izlivom v Sečoveljski dolini in povzročeno škodo povrne s koristnim poganjanjem več mlinov. Ko prečkamo reko, smo že ob vznožju visokega hriba, na vrhu katerega stoji stara trdnjava, ki se danes imenuje Venerin Kaštel. Morda zato, ker izhaja iz prostranega morja, katerega kalne vode naj bi bile splavile tisto nečistnico, ali pa ker so pogani na tem griču malikovali njeno lažnivo in zapeljivo podobo. Naj bo kakorkoli že, ta Venera ni bila brez svojega Marsa, saj utrdbo obkrožajo naravni kamniti prepadi in visoko obzidje; zdi se, kot da je že vse od začetkov v svojem ljudstvu vzbujala bojevitoga duha. Iz ohranjenih podatkov svete oglejske Cerkve (tako je zapisal tudi Petronio) izvemo, da je patriarh Raimond leta 1232 vsem prebivalcem Kaštela ukazal, da morajo ob njegovem povelju priti predenj oboroženi in na konjih ter s seboj pripeljati vsak še po enega vojaka. V primeru nepokorščine sta jim pretili izguba Raimondove naklonjenosti kot tudi pravica do imetja. Seveda pa na utesnjenem prostoru utrdbe ni bilo nikoli veliko hiš. Danes so tam poleg hiše grofov Furigonijev iz Pirana, ki jim je beneška radodarnost tu podelila fevdalno oblast, še manjša župnikova hiša ter tri ali štiri majhne kočice. To pomeni, da so se za prebivalce utrdbe šteli tisti, ki so prebivali v njeni

oko-

okolici ali pa so bili njeni vojaški obvezniki.

Nekoliko nižje, že zunaj Kaštela, stoji lahko dostopna župnijska cerkev, kar je še posebej pomembno zaradi dejstva, da živijo njej pripadajoči verniki, ki ob vsaki uri potrebujejo svojega dušnega pastirja, razpršeni po različnih predelih Krasa, po katerem se župnija razteza. Cerkev ima več oltarjev. Glavni je posvečen opatu sv. Sabu, stranska dva pa blaženi Devici in pričevalcu sv. Roku. Cerkvi običajne opreme res ne primanjkuje, saj premore celo več dragocenih srebrnih kelihov. Pred nekaj leti so jo podaljšali s svetlo zakristijo, v zadnjih letih pa so ji prednjo stran dvignili in zgradili lep vhod, jo obdali s trdnim obzidjem, pokopališče pa oplemenitili s spomeniki iz železa in marmorja. Primerna in lepa Božja hiša. Pod njeno duhovno upravo sta le dve cerkvi. Nedaleč od nje in popolnoma v njeni jurisdikciji je cerkev, posvečena nadangelu sv. Mihaelu in češčenicima apostoloma Janezu in Pavlu. Druga, ki stoji štiri milje oddaljena na Krasu, blizu Umaga, pripada piranskemu kapitulju, vendar v njej mašuje kaštelski župnik. Nanj se za duhovne potrebe obračajo tudi okoliški prebivalci, kot da bi šlo za njihovega župnika.

Dve milji zahodno od Kaštela so Buje, tri milje južno je Momjan, pet milj severno Piran in osem milj vzhodno Koper.

Matična
cerkev

Sv. Saba

Cerkev
povečajo

Sv. Mihael

Marija
Magdalena
na Krasu

Meje
župnije

P E T O P O G L A V J E

*Izvor in vera prebivalcev mesta in
Škofije Koper*

Zdaj, ko smo prispeli do konca meja škofije in njenih primestnih župnij, bi lahko odložili pero in končali naš krajepis. Ker pa je skupnost vernih ovčic svete koprške Cerkve (ovčic, ki jim služijo škof kot pastir, župniki kot varuhi, duhovniki kot zavetniki, cerkve, oratoriji in vse, kar je še redovnih ustanov, pa jim dajejo varna zavetišča), ki je le drobec Gospodovega kraljestva na Zemlji, zvečine sestavljena iz mestnega prebivalstva in preostalih prebivalcev škofije, naše delo ne bi bilo popolno, če ne bi navedli še nekaj podatkov o izvoru in veri tistih, ki s svojim materinim jezikom kažejo na očitno mešanico več narodov in niso enotni v izkazovanju svoje vere. A ne gre za to, da bi morali zaradi tega urediti zajeten seznam plemiških in navadnih družin ali sestaviti podroben pregled njihovega razvoja, ampak samo za splošno ugotovitev, iz katerega naroda verne ovčice izvirajo in katera veroizpoved je podlaga njihovi veri.

Najprej moramo izpostaviti dve neizpodbitni dejstvi, po katerih bomo naše pripovedovanje usmerili naravnost k bistvu. Prvič, Istra je pokrajina Italije in za meje te plemenite evropske dežele sta se potrudila tako narava kot Rimljani. Prva kot prvotna in ljubeča mati narodov, drugi pa kot slavni vladarji velikega dela sveta, ki se je podredil njihovemu imperiju. Narava jo je umestila med dva mejnika, morje in Alpe, tako da jo prvo oplaja s svojimi vodami, druge pa varujejo s svojimi prepadi.

Mor-

Morje, ki na vzhodni strani valuje ob Istri, Furlaniji in Benetkah, se imenuje Jadransko, medtem ko jo na severu, skupaj z omenjenimi pokrajinami, obkrožajo Karnijske Alpe, ki se (po Ptolemaju) podaljšajo v gorovja *Carvanca*, *Carausadio* in *Ocra*, katerim v današnjem slovenskem jeziku pravijo *Vena*, *Carso* in *Core*, v italijanskem pa *Monte maggiore*, *Monte della Vena* in *Monte del Friuli*. Vse skupaj delijo Norik in Kranjsko od Istre in Karnije. Istra torej že po svojih naravnih danostih nič manj ne pripada Italiji kot Furlanija in Benetke. *Italia omnis*, piše Sigonij, *duobus ab initio est finibus terminata, uno Natura, altero Iuris. Natura fines Mare, & Alpes dedit, quibus præter ceteros Ligures etiam, & Gallos, & Venetos, & Carnos comprehendit*. Nato so zakoni zmagovitega ljudstva predpisali reke za mejnike Italije, vendar so se ti od obdobja do obdobja spreminjali. To res niso bili trdni mejniki, če niso mogli zaustaviti drvečega hudournika barbarov, ki so preplavili Italijo in uničil rimski imperij. Na začetku so Italijo zamejili med reki Rubikon in Arno, nato so jo razširili do Formiona, danes Rižane, dokler ni cesar Tiberij, ki je vladal v zlatem stoletju, saj se je takrat svetu rodil Odrešenik, meje raztegnil do reke Raše, izlivajoče se v Fanatski zaliv oziroma Kvarner; in Raša je mejna reka med Istro in Ilirijo. *Italiam usque ad Polam, istricum Oppidium*, piše geograf Strabon, Tiberijev sodobnik, *qui nunc sunt Principes produxere*. Natančnejši je Plinij: *Ultra Tergestum sex millia passuum Formio amnis, antiquæ auctæ Italiæ terminus, nunc vero Istriæ*. In še dodaja: *Oppida Italiæ Civium Romanorum Egida, Parentium, Colonia Pola, quæ nunc Pietas Iulia, abest à Tergesto centum milla passuum, mox Oppidum Nesactium, & nunc finis. Italiæ Fluvius Arsia*. Na koncu pa omenjeni Sigonij, potem ko

Ptol., 3.
knj., 1.
pogl., *De Situ Ital.*

Riciol.
Geog. refor.,
3. knj., 5.
pogl., in 11.
knj.

Mejniki
Italije

Sigon. de Ant. lur. Ital.,
1. knj.,
1. pogl.,
fol. 150 &
2. knj.,
6. pogl.,
fol. 280

Strab.,
9. knj.

Plin.,
3. knj.,
18. pogl.

Ita-

Italijo razdeli na enajst regij, zaključuje: *Huius rei omnem planè, ut video, sustulit dubitationem Plinius, qui cum Italiam ab Augusto in regiones undecim distributam prodat in decima Venetos, & Carnos cum Istris, ut jam ab Augusto Italicæ attributis enumerat.* Istra je torej v vseh pogledih pokrajina Italije.

Prvotni
prebivalci
Istre so
Italijani

Še posebej
v Kopru,
Piranu in
Izoli

In če lahko izvor kogarkoli najbolj natančno določimo po njegovem rojstnem kraju, potem lahko sklepamo, da v mestu Koper in škofiji prebiva prav toliko Italijanov, kot je prebivalcev istrskega izvora. S to imenitno značilnostjo se lahko upravičeno pohvalijo vsa mesta in trgi te pokrajine - še posebej Koper, Piran in Izola. Koper je prestolnica Istre, druga dva pa najpomembnejša trga njegove škofije. Resnost, urejenost, spoštovanje običajev in omikan jezik, znaki, ki najbolj izpričujejo pripadnost narodu, uvrščajo vse prebivalce mest med Italijane. Nobene potrebe ni, da bi podrobneje opisovali še druge značilnosti prebivalcev omenjenih treh krajev; v vsakem od njih se namreč kažejo najplemenitejše lastnosti pravega Italijana. Dovolj je torej, če povemo, da izvirajo iz pokrajine, ki je italijanska.

Vandali ali
Vindi,
imenovani
Slovani

Drugo, nič manj trdno dejstvo govori o tem, da so se Sklavoni - tu jim pogovorno pravijo *Skjavi*, drugje pa z mehkejšo izgovorjavo Slovani - potem ko so prvotno nameravali Istro opustošiti, tu v velikem številu naselili in se iz napadalcev spremenili v njene branilce. Po narodnosti so Slovani Vandali oziroma Vendi ali Vindi, ki so v prvih stoletjih po Kristusovem rojstvu odšli iz daljne Sarmatije ali severne Rusije, preplavili Evropo in rimski imperij ter posebej slednjemu povzročili veliko škodo. Imena Sklavoni ali Skjavi nimajo po rodu, ampak je nastalo priložnostno in so k njemu v veliki meri pri-

spe-

spevali sami, kajti ko so okrog leta 580 šli ropat v Dalmacijo in so si njena ljudstva, ki so bila ali lahkoverna ali nepripravljena, z lahkoto podredili, so si v svojem napuhu, izvirajočem bolj iz puhle slave kot iz bogatega plena, po tej besedi, *slava*, ki v njihovem jeziku pomeni isto kot *gloria*, privzeli ime Slavoni ali Slovani, to je Slavni, kar pa je bilo kasneje popačeno v Sklavoni in Skjavi, saj Adam Borritij, ki ga citira Schönleben, piše: *Slavorum Epitheton rebus præclarè gestis Genti huic obtigit; Nàm Slava nostris hominibus Gloriam significat. Hinc Slavi, quasi laudabiles, celebres, & clari dicuntur.* In tako je tistemu delu Dalmacije, ki so ga opustošili, ostalo ime Slavonija ali Sklavonija. Italijani ji danes pravijo *Schiavonia*, Latinci pa Ilirida ali Ilirik.

Annal. Carn., 5. in 14. pogl., fol. 205

Toda če je ime Slovan tako slavno, in kot smo rekli, izpeljano iz besede slava, kako se je lahko tako skvarilo in postalo tako odvratno sramoteče, da je v italijanščini postalo oznaka za tiste služabnike, ki so s statusom sužnjev ali mancipijev opravljali najbolj sramotna, bedna in nizkotna dela? In to je slava, za katero moleduje ves svet? Pomen besede slava se je torej tako spremenil, da je zdaj sinonim za bedna dela ponižanega sužnja. Poglejmo, kako je do tega prišlo. Vandali so iz različnih predelov Evrope, kjer so se ustalili ob koncu 6. stoletja, in še posebej iz Srbije, pokrajine med Bosno in Bolgarijo, kjer so bili najštevilnejši, prihajali ropat v Dalmacijo. In tako so prav po Srbiji, ki so ji Grki rekli *Serblia* ali *Serbia*, kakor da izvirajo iz nje, dobili ime *Serbli* ali *Serbi*, ki jim mi pravimo *Servi*. Ob tem moramo še povedati, da so mnoge od teh Vandalov, prihajajočih iz Srbije, ujeli Rimljani, ki so tedaj vladali v Dalmaciji, in jih odpeljali v sužnost. In tako sta se besedi "*Servi*" kot

Kako se je ime Slovani, izpeljano iz besede slava, pomešalo z besedo skjavi ali sužnji

oznaka za narod Srbov in "servi" kot oznaka za sužnja pomešali z besedo *Skjavo*, tako da se je beseda Slovan, izvirajoča iz slave, sramotno izenačila z besedo *skjavo*, ki pomeni sužnja. *Slavos, qui Dalmatiam occuparunt, Serblos dictos à Græcis constat. A Romanis verò ad vilia servitia conducti ex similitudine vocum Serbli servi vocanti sunt.* Tako pravi Lucič, dalmatinski zgodovinar, ki ga Schönleben navaja s tem dodatkom: *Ex affinitate nominis Serbli, & Servi, quod est gentile, ortum est, quod qui servirent, Slavi appellari cæperint; cum Serbli Gente Sclavi essent.* Pustimo zdaj ime in preidimo k dejstvu.

Ko so po starem Vandali in po novem Slovani opustošili Dalmacijo ter jo spremenili bolj v brezpravno sužnjo kot slavno Sklavonijo, so se povezali z Avari in pred koncem šestega stoletja prešli pod kraljevske insignije Langobardov ter Istro preplavili s krvjo in ognjem. *Istrorum fines ingressi*, piše o tem obžalovanja vrednem dogodku Pavel Diakon, *universa ignibus, & rapinis devastarunt.* To so ponovili še v letih 600 in 612 in občasno tudi še kasneje. In če so se mnogi napadalski Slovani iz Istre umaknili kot njeni sovražniki, se jih je tudi precej tu ustalilo in naselilo. In ti so, kot piše Schönleben, leta 637 odjadrali z velikim številom ladij v Apulijo, kjer so se borili proti beneventskemu vojvodi Ajonu, vendar so se morali po krvavem pokolu in porazu umakniti nazaj v Istro, kjer so stalno prebivali in od koder so prišli. *Slavis in Istriam, undè venerant, remeantibus*, zaključí Schönleben.

Toliko o Slovanih, ki so se v preteklih stoletjih naselili v Istri, zdaj pa pogledjmo, kako danes živijo njihovi potomci. Prvi Slovani so vdrlí v Istro iz dveh smeri. Eni so prišli od reke Mirne oziroma starega Navporta med

No-

Schönleb.
Ann. Carn.,
3. knj., do
leta 640,
fol. 347

Paul. Diac.
De Gest.
Longobardi,
4. knj., 26.
pogl.

Mnogi od
njih se tu
ustalijo

Schönle-
ben, loc.
cit.

Novigradom in Porečem; ti so se naselili po gričevju in ravninah vse od Umaga pa do Pulja. Drugi so vstopili v bližini reke Formion, danes Rižane, in se razširili po celotnem koprskem zaledju in drugih bližnjih vaseh. Tisti od mirenske strani niso našli prave ustaljenosti, saj so se morali zaradi neugodnega podnebja in nepitne vode nenačrtno seliti in pomešati z drugimi. Današnji koloni teh vasi, po rodu iz Liburnije in Dalmacije ter deloma iz krajev, ki trpijo pod trinoškim turškim jarmom, se ljudsko imenujejo *habitanti nuovi*, novi prebivalci; tudi ena od njihovih vasi se še imenuje *Habitanthia*. Srečnejši je bil razplet za Slované, ki so se naselili na koprskem območju Istre, saj njihovi potomci tu še danes prebivajo. Ta del Istre je namreč glede zraka, vode, zemlje in podnebja veliko ugodnejši za življenje. In prav potomci teh nekdanjih Slovanov so danes koloni koprskih posestev, obdelovalci koprskih polj, prebivalci koprskih vasi. *Procera Corpora, salubria, laborius assueta, quæ fermè sola senectus dissolvit*. Mojstrsko jih je opisal Henrik Paladij: ker so močni, visoke rasti in krepkih kosti, se zdijo kot rojeni za težko delo na poljih in pri živinoreji. Ženske opravljajo enako naporna dela kot moški, vodijo vole in vozove, na glavah pa nosijo težka bremena, ki jih ne zmorejo niti moški hrbti. Če jim vino, ki več ko ga je, raje ga pijejo, ne bi pogosto nakopalo visoke vročine, hudih vnetij pljučne mreže in pekočega šena, bi ne bilo napora, ki bi jih izčrpal, in ne težave, ki bi je ne mogli premagati. Oblečeni so v sive jopiče iz grobe volnene tkanine, ki jim segajo skoraj do kolen, na glavi pa nosijo klobuke, katerih kraji so zavihani kot pri baretki. V desnici držijo pet do šest pedi dolgo sulico, ki ji pravijo *pikon* in ima na koncu ali naostreno sekalo ali prišiljeno

Petron.,
4. knj.,
fol. 758

Njihovi
potomci so
prebivalci
vasi
koprške
škofije

Henric.
Palad. Hist.
Feroiul., 2.
knj., fol. 4

Njihove
značilnosti

ost

ost. Ženske nosijo pozimi obleko iz grobe sive volne, poleti pa iz belega platna. Obleka, ki sega od vratu do polovice meč, je po vsej dolžini prerezana, tako da oba dela prekrizajo in samo v pasu stisnejo z več prstov širokim pasom. Glave si ovijejo v platno iz beljenega lanu ali v brisačo, ki jim kot nekakšen šlem ali majhen turban pokrije lase in celo ušesa. Pokrivala nikoli in nikjer ne snamejo, prav tako pa niso nikoli praznih rok; običajno nosijo zaprto košarico, spleteno iz vrbovih vitic. Na koncu še nekaj besed o njihovem jeziku, ki zveni kot neubran tok žuborečih soglasnikov in se tako zelo razlikuje od italijanščine, da se predmestni Slovani, če ne bi bili nekako navajeni, četudi slabo, govoriti obeh jezikov, z Italijani ne bi razumeli. Takšno je torej kmečko prebivalstvo, naseljeno po vaseh koprške škofije.

Čeprav se tukajšnji prebivalci zelo razlikujejo po izvoru, navadah, vedenju in jeziku, so si v poglavitni značilnosti, to je v veri, popolnoma enaki, saj so vsi, tako Italijani kot Slovani, pripadniki prave katoliške vere. O tej resnici nam ni potrebno na dolgo razpravljati, saj jo potrjujejo vsakodnevne izkušnje, težje pa je določiti, od kdaj tej veri pripadajo. Kdaj so jo sprejeli Italijani, ki živijo v Kopru, Piranu in Izoli, smo že povedali. Mesto je pokazalo svojo pripadnost in usmerjenost h katoliški veri leta 56 našega odrešenja, ko je oglejski svetnik Mohor blaženega Elija poslal, da naj spreobrne Istro. Takrat se je ljudstvo odreklo lažni boginji Paladi in je svoje srce spoštljivo poklonilo Križanemu. Zato pravimo, da sta bila trga Piran in Izola katoliška vse od njunih začetkov, ki naj bi segali ali v leto 452, ko naj bi se bili na Piranski rt in Izolski otok zatekli Oglejci, katerih domovina je bila opustošena, ali pa v leto 549, ko naj

bi

Italijani in Slovani tako v mestu kot na podeželju vsi katoličani

1. knj.,
32. pogl.

3. knj.,
2. pogl.

bi ju bili ustanovili sami Istrani, ki so si, bežeč pred pogostimi vdori sovražnih vojsk, ta dva kraja izbrali za svoje bivališče, saj jih je tu varovalo tako obilno vodovje kot strmo hribovje. Glede na to, da so bili ustanovitelji Pirana in Izole, tako Oglejci kot Istrani, v tistem času že katoličani, je bila katoliška vera v Istri prisotna že takoj ob njenem rojstvu.

Za Slované pa ni tako lahko ugotoviti, v katerem času so sprejeli sv. evangelij - tudi različni avtorji o tem pišejo različno - kot je tudi težko določiti, kdaj so se v češčenju katoliške vere pridružili Italijanom v škofiji. Res je, da so prišli v Istro okoli šestega stoletja, kot smo že povedali, kar pomeni, da so prispeli v pokrajino, ki je bila že dolgo časa krščanska, in so torej odtlej živeli skupaj s kristjani. Vendar pa mnogi, ki so se tu naselili, niso takoj začeli častiti pravega Boga. O tem Schönleben, govoreč o letu 640, piše: *Nostrī per Carnioliam, & Carinthiam, Carsum, Liburniam, & Istriam diffusi Slavi, licet præmixti Christianis, Idolorum nihilominus cultui addicti erant*. Prav tako se niso hitro zavedeli svojih zmotnih napak, dodaja, saj je leta 788 cesar Karel Veliki iz svoje goreče ljubezni do Boga od salzburškega škofa Arna zahteval, naj se s svojimi duhovniki zavzame za čimprejšnjo spreobrnitev Slovanov v sveto vero, kar se je potem tudi zgodilo. Ferrari v svojem Geografskem leksikonu navaja, da so po zgledu Bolgarov, ki so se spreobrnil h Križanemu po 8. stoletju, v naslednjih letih tudi Slovani zavrgli svoja poganstva in se razglasili za katoličane. *Slavi Christianam Religionem exemplo Bulgarorum anno salutis 807. sumpserunt*. Če mor-da navkljub skrbi koprške stolnice, njenega škofa in duhovnikov za večno odrešitev ljudstva, živečega znot-

raj

Čas, v katerem so tukajšnji Italijani sprejeli sveto vero

Schönleb.
App. Carn.,
6. in 14.
pogl., fol.
206

Ferrar.
Lexic., pod
Slavi

Čas spreobrnitve Slovanov k svetemu evangeliju

raj njenih meja, ni prišlo do spreobrnitve že prej, moramo ob navedenem dejstvu tudi Slovane, ki so živeli po vaseh koprške škofije, vsaj od tega časa dalje šteti za katoličane.

Pobožno
tekmova-
nje Italija-
nov in
Slovanov v
češčenju
Boga

Oba v mestu in škofiji živeča naroda, Italijane in Slovane, združuje torej pobožno češčenje edine prave in svete katoliške vere. Tako eni kot drugi so upravičeno ponosni na velike osebnosti, ki so s predanostjo Cerkvi dosegle večno slavo (s tisto skladnostjo, ki jo lahko najdemo v odnosu med kolonom in gospodarjem), in jim oba naroda skorajda v medsebojnem tekmovanju izkazujeta zasluženost spoštovanje. Če so zgrajene ali obnovljene cerkve in ustanavljanje oziroma vse večje število nabožnih ustanov v Kopru, Piranu in Izoli sestavni deli pobožnosti Italijanov, se slovanska predanost veri kaže v obnavljanju oltarjev in povečanem številu bratovščin v škofijskih vaseh. Zmagoviti Bog lepo dokazuje, da mu je draga naklonjenost obeh narodov: Italijane oskrbuje s častitljivimi duhovniki, da jim ponujajo pobožne molitve, zveličavne zakramente in sveto mašo v latinščini ter vernike v moralnih pridigah poučujejo v italijanščini, Slovanom pa dopušča (morda celo z večjimi privilegiji) svete duhovnike, ki v njihovem rodnem slovanskem jeziku ne skrbijo le za pridige, temveč tudi za molitve, maše, zakramente in vse, kar si lahko kot dobri verniki zaželi. O, kako močna je vez človeka z materinim jezikom in kako močno vpliva na srce beseda, izrečena v njem! Srečna koprška Cerkev, ki v češčenju Boga združuje pobožne vernike tako različnih narodov. In čeprav ta privilegij ni značilen izključno le za koprsko Cerkev, pa je kljub temu nekaj posebnega celo v primerjavi z najbolj znamenitimi stolnicami krščanstva.

ŠES-

Š E S T O P O G L A V J E

Oris svetnikov in blaženih koprške Cerkve

Med mnogimi hvale vrednimi spretnostmi, značilnimi za slikarstvo, je izjemna tista, pri kateri geografske ali krajepisne zemljevide - na katerih občudujemo prikaze, ki so lahko splošni in zajemajo ves svet, ali pa podrobni in se nanašajo le na posamezna mesta, pokrajine ali kraljestva - barvno dopolnijo, s cinobri natančno določijo, s srebrom in zlatom pa osvetlijo. Mnogi znaki in ponavljajoče se ukrivljene ali ravne, kratke ali dolge črte ustvarjajo na teh prikazih pravo zmedo, v kateri gore ne ločimo od doline, griča od travnika, mesta od trga, jezera od morja, in to nas pri iskanju krajev lahko zbega. Prav tako bi jih težko razločevali, če jih iznajdljivi risarji ne bi označevali s posebnimi "egipčanskimi" simboli in z izpisom njihovega imena. Vendar preudarni risarji odpravijo nered in zmedo tako, da s preprostimi potezami čopiča pobarvajo travnike z zeleno, gore s sinjo, trge z rumeno, reke s srebrno, mesta s cinobrovo, pokrajine in kraljestva pa z zlato barvo. S preprosto potezo čopiča je nered urejen in zmeda odpravljena, tako da je delo očem prijetno in umu koristno, saj je na njem podrobno nakazana raznolikost krajev, ki jih še dodatno, iz drugega zornega kota, poudarjajo tako znaki kot črte.

K podobnemu slikovitemu izdelku smo se tu zatekli bolj iz nuje kot pa iz kaprica. Cerkveni krajepis ali opis našega mesta in škofije, načrtan in razprostranjen na teh straneh, pa čeprav ne bo nikoli dokončan, ker je nepopoln in nenatančen v dodelavi, je potrebno na več

me-

Mesto in
škofija
imata
sedem
svetnikov
in blaženih

mestih popraviti. Pomanjkljivosti ne moremo popravljati s kakimi lepotilnimi dodatki, zadovoljiti se s kratko domisljico ali živimi barvami, škrlatnimi cinobri ali kako tanko srebrno ali zlato črto. Toda že nam naklonjeno Nebo pomaga pri izpeljavi zamišljenega načrta. Med italijanskim in slovanskim ljudstvom, ki živita v mestu in na celotnem območju škofije, lahko namreč naštejemo nekaj osebnosti, ki so tako vzgledno gojile krščanske kreposti (in ko jih na Zemlji častimo na oltarjih, one kraljujejo z Bogom v nebesih), da so nas obdale z najbolj nežnimi barvami, s katerimi Božja milost ponavadi okrasí svoje drage izvoljene junake. Sedem je takšnih, ki so bili sicer preprosti sinovi vernega ljudstva, a so postali cerkveni očetje, škofje, svetniki in blaženi. Njihovo število je resda majhno, vendar je veliko glede na majhnost škofije. Dva sta bila škofa, in sicer sv. Nazarij in Absalom, eden mučenec, Rufin iz Loparja, trije pričevalci, Elij iz Koštabone ter Monaldo in Anton, oba iz Kopra, prvi minorit, drugi servit, in ena devica, po imenu Julijana, servitska tretjerednica, rojena v Kopru. Predstavljajo sedem angelov, navzočih ob Božjem prestolu, ali sedem svetilnikov kopsrke Cerkve, skrivnostnega oltarja Najvišjega, ali sedem stebrov v stolnici, zemeljski hiši Gospodovi, ali pa sedem darov Svetega Duha, s katerimi daje učlovečeni Sin Božji svoji sveti nevesti bogato spodbudo. Začnimo torej risati to nebeško podobo, saj se zemeljska umetnost nikoli ni mogla pohvaliti s tako prefinjeno zeleno barvo, kot je tista, ki jo kaže vnema gorečih papežev, in ne z bolj škrlatnim cinobrom od tistega, s katerim je obarvana kri nepremagljivih mučencev, ali z bolj sijajno vijolično od tiste, ki označuje pokoro nedolžnih pričevalcev, ali z bolj brezmadežno belino

od

od čistosti nedolžnih devic in prav tako ne z zlatom ali srebrom, ki bi sijala lepše od Božje ljubezni zmago-slavnih svetnikov in blaženih.

Prvi med koprskimi svetniki je sv. Nazarij. Ko je sveti oče Janez (zaradi vztrajnih prošenj pobožnega cesarja Justina) leta 524 našega odrešenja koprsko Cerkev povzdignil v stolnico, so za uspešnega začetnika njenega delovanja izbrali Nazarija, ki jo je v času vodenja s svojo popolno npravnostjo utrdil in s svojo neomadeževano nedolžnostjo posvetil. Mogočnemu delu sv. Nazarija, ki kot prvi škof te Cerkve še danes igra vlogo tako njenega dobrotljivega zavetnika kot gorečega očeta, se moramo zahvaliti za to, da je bilo Gospodu Bogu všeč, da jo je pozneje rešil pred ujmo satanskih razkolov, ki so tako zelo premetavali apostolsko barčico, in z njo tudi druge istrske Cerkve. Zato danes v njej uspeva vse, kar je najbolj dobrega, medtem ko jo Bog osrečuje s svojimi blagoslovi. Čeprav je danes pokopan v stolnici, je bilo nekoč njegovo sveto telo nekaj časa izgubljeno, nato pa leta 601 ponovno najdeno s pomočjo čudežno sijoče svetlobe, ki se je najprej pokazala varuhu stolnice Martinu in nato še drugemu častilcu škofa Nazarija, ki mu je bilo ime Pelegrin. Kmalu se je v zvezi z Nazarijem dogodilo toliko čudežev, izrednih tako po številu kot po veličini, da bi ga bilo že zaradi tega mogoče razglasiti za svetnika, če ga že Cerkev soglasno in zasluženno ni povzdignila na oltarje. *Eodem anno*, piše učeni Schönleben za leto 524, *satagente Iustino Imperatore Ioannes Papa ordinasse fertur. Primum Episcopum Iustinopolis in Istria, quem verosimile est fuisse Sanctum Nazarium; cuius Corpus deindè an. 601. inventum esse docent antiquæ Scripturæ apud M.S. Authorem Historiæ Norici.* Toda če so Nazari-

Sv. Nazarij
prvi ko-
prski škof

*Manz., 1.
knj., fol. 63*

Posvetil je
stolnico in
jo osrečil

*1. knj., 2.
& 3. pogl.*

*Manz.,
1. knj.,
fol. 18.*

Najdba
njegovega
svetega
telesa

je-

Petron., 2.
knj., 7.
pogl., fol.
362.

Manz., 1.
knj., fol. 6

Ukradeno
je ponovno
vrnjeno
mestu

Veliko
slavje ob
povratku

Synod.
Nald., 13.
pogl., *ibid.*,
17. pogl.

Škof
blaženi
Absalom

Njegova
veličastna
podoba

jevo telo najprej skrili iz nekake preproste pobožnosti, pa je bilo leta 1390 ukradeno iz najbolj odvratne in bogoskrunske zlobe. Ko je namreč genovsko ladjevje oropalo Koper in njegove cerkve, je odnesla tudi dragoceni zaklad, blaženo Nazarijevo telo. Ker pa je Nebo uslišalo prošnje pobožnega koprskega ljudstva, je genovski nadškof Pilej de'Marini, ki je bil zares pobožen, skupaj s papežem Aleksandrom leta 1422 nepoškodovano telo vrnil koprskemu škofu Jeremiji Poli. Ko so ga nato z velikim slavljem pripeljali v Koper, so ga v stolnici položili v marmornat sarkofag, kjer počiva še danes. Dan pred vsakokratno obletnico svetnikove smrti, 19. junija, je zapovedan sveti post, ki so ga določile škofijske sinode, jubilejni dan pa Cerkev obhaja s slovesno procesijo, ki se je udeležijo vsi župniki ob prisotnosti vseh cerkvenih križev v škofiji.

Drugi škof, ki so ga razglasile za blaženega že njegove izredne kreposti in je, začeniši z letom 1211, koprsko Cerkev več let osvetljeval tako s svojo svetostjo kot gorečnostjo, je Absalom. Upodobljen je na zelo stari oltarni podobi, ki nam ga prikazuje v slovesni opravi z mitro, škofovsko palico, dalmatiko in drugimi škofovskimi znamenji v veličastnem trenutku podeljevanja blagoslova, medtem ko ob njegovih nogah kleči ubožen vernik in se sklenjenih rok obrača k njemu s prošnjo. Nad sliko lahko preberemo napis v gotici: *Beatus Absalon Episc. Iustinopolit.* Tako so bile slavne kreposti tega modreca in srečnega Gospodovega služabnika priznane že pred več stoletji. K starosti te svete podobe je treba dodati še neusahljiv spomin na njegovo javno znano blaženo življenje, ki se je ohranil vse do danes, kakor tudi pobožno spoštovanje zvestega ljudstva, ki je večkrat zasebno

in

in javno prosilo, da bi mu Absalom postal patron. V spominih Petra Morarija, ki jih povzema Petronio, je zapisano, da so leta 1604, ko je koprsko Cerkev upravljal Hieronim Contarini, omenjeno podobo nosili skozi vse mesto v procesiji, ki so se je s svetimi napevi in z velikim slavljem udeležili duhovniki in ljudstvo. Sliko so nato namestili na posvečene stene v stolnici poleg enako velikih in enako oblikovanih slik drugih svetnikov, ki so, povezani v majhnih zlatih okvirjih, predstavljale svete oltarne podobe, dokler jih niso nadomestili z modernimi, kakršnih lahko danes kar nekaj vidimo na oltarjih v več cerkvah v mestu in na širšem območju škofije. Vendar pa so v času škofovanja Frančiška Zena, ki je prestol zasedel leta 1660, osem let po Morariju, presodili, da je bolj vabljivo, če stolnico okrasijo s slikami na velikih platnih in v lepih barvah ter z njimi nadomestijo tabelne podobe, ki so od starosti precej potemnele in se ponekod začele tudi luščiti. In tako so tudi storili. Sam Zeno je omenjeni portret blaženega Absaloma premestil v cerkev sv. Aleksandra - redno škofovo kapelo, v kateri je primerno shranjena in jo še danes častijo. O Absalomovem neoporečnem življenju pričajo v registrih škofijskega urada zapisani izvirni dokazi, ki govorijo o njegovem pobožnem pastirovanju, vendar pa v njih ni podatkov, ki bi temu, kar smo že povedali, dodajali kaj novega. Krivdo za to lahko pripišemo ljubosumnemu in požrešnemu času, ki je koprski Cerkvi večkrat ukradel kak dragocen zaklad v mnogih starih zapisih. Danes si zato lahko le želimo natančnejših podatkov o dejanjih tega blaženega škofa.

Svetima likoma teh dveh izjemno častitljivih škofov se pridružuje zmagoslavni lovorov venec neustrašnega

mu-

*Petron.,
2. knj.,
8. pogl.,
fol. 364*

Slavijo ga s
slovesno
procesijo

Obesijo jo
v stolnico

Premestijo
jo v
škofovo
kapelo

Mučenec
sv. Rufin,
po rodu iz
Loparja

Domneve
o času
njegovega
mučeništva

Manz., 2.
knj., fol. 38

Martyr.
Rom. sub
die 2. Nov.
& 24. Maii
Schönleben,
Ann. Carn.
za leto 580,
fol. 319

Petron.,
2. *knj.*,
8. *pogl.*, fol.
303

Svetnikovo
truplo
skrivaj
odnesejo iz
škofije

mučenca Rufina. Ljudstvo govori, da se je rodil v Loparju, vasi koprške škofije. Božja dobrota nikoli nikomur ne odreka svojih darov in jih deli ne glede na družbeni položaj, zato se prav ljudem, ki se zdijo za to najmanj primerni, pogosto zgodijo največji čudeži. Čeprav je bil Rufin rojen v revnem bivališču kmečke družine, je tako globoko ljubil Boga, da je sveti veri v bran izpostavil svoje življenje, tako da so ga prezirali in mučili. Kot neustrašnega mučenca ga je zato s češčenjem priznalo ljudstvo, s čudeži pa Nebo. Ni pa znano, ne kdaj in ne ob kakšnem mučenju se je poslovil od sveta. Sklepamo lahko le, da se je to dogodilo okrog leta 300 našega odrešenja, v času, ko se je brezverni Manacij v Trstu okrutno znesel nad mučencem sv. Justom, ali pa leta 303, ko so v Istri mučili častitljive Zojla, Servula, Feliksa, Silvana in Diokla, o čemer poroča kardinal Baronio, ali pa morda okrog leta 588, ob vdoru Langobardov in Saksoncev, ki so bili delno arijanci, delno pa pogani. Ker so katoliške Istrane silili k malikovanju kozje glave, ki je bila žrtvovana hudiču, so mnogi izbrali raje mučeniško smrt kot pogansko življenje. V enem od teh obdobj in ob podobnem mučenju naj bi se bila potrdila tudi Rufinova junaška krepost. Njegovo sveto telo je te domneve kasneje tudi potrdilo.

Ko je genovska vojska bogoskrunsko izropala koprške cerkve in iz njih odnesla relikvije sv. Nazarija in Aleksandra, so se tudi v Loparju zbali, da jim bodo Ligurijci ali kdo drug, ki bi jih posnemal, ob vrnitvi po nov plen ukradli sveto Rufinovo telo, ki so ga hranili v svoji cerkvi. Dva ali trije svetniku najbolj predani vaščani, ki jim je župnik vsaj pomagal, če jih ni o tem morda celo prepričal, so svetnikovo telo v upanju, da ga bodo

v varnejših časih premestili nazaj v Lopar, skrivaj odnesli v cerkev sv. Nikolaja, ki stoji zunaj škofije, onkraj Dragonje, v gozdovih pod utrjenim Momjanom. Čeprav je bilo to dejanje izvedeno skrivaj, se je o njem po Istri hitro razvedelo, tako da je precej ljudi začelo obiskovati cerkev sv. Nikolaja kot počivališče svetega mučenca. Medtem pa so ga v vasi Lopar, ki o teh dogodkih ni nič vedela, še vedno častili, kot da leži v njihovi cerkvi. To pobožno tekmovanje je trajalo celo stoletje in dlje. Ker se je Bog naposled odločil, da bo priznal slavo, pa čeprav naključno, svojega nedosegljivega izbranca, je to storil z dvema izrednima čudežema. Leta 1545 je škof Vergerij odredil, da v njegovi prisotnosti odprejo Rufinov grob v Loparju, v katerem naj bi bilo poleg svetnikovega telesa tudi veliko dragocene srebrnine in zlatnine. In res so v srebrni posodi našli nekaj zlatnikov, ne pa svetega telesa. V trenutku, ko so vzeli iz groba lesketajočo se prst, je nebo zatemnil vrtinec ter z grmenjem in strelami ovil Lopar v grozo, tako da so vaščani izgubili vsakršno upanje, da bodo dragoceno telo svojega svetnika še kdaj imeli v lasti. Po tem nenavadnem dogodku v Loparju se je pobožno romanje leta 1560 preusmerilo v cerkev sv. Nikolaja. Nebo je namreč pobožni ženici iz hiše Bolanzijevih z bleščečim žarkom odkrilo pravi kraj, kjer je bilo shranjeno telo, in potem so ga srečno našli. Da bi ga shranili na primernejšem kraju, so ga s prazničnim veseljem prenesli v glavno cerkev v Momjanu, kjer danes počiva v marmornem sarkofagu, zavarovanem s pozlačeno ograjo. Častitljivi spomin nanj praznujejo 27. julija, čeprav so ga našli 7. oktobra.

*Petron.
loc. cit.*

Prenesejo
ga v
Momjan

*Manz., 1.
knj., fol. 54*

Njegov
praznik

Zmagoslavnemu mučencu sv. Rufinu se pridružujejo še trije izjemno častitljivi pričevalci, blaženi Elij, Monaldo

Blaženi
Elij,
pričevalec,
po rodu iz
Koštabone

*Petron.,
2. knj.,
8. pogl.,
fol. 360*

Učenec sv.
Mohorja

Poslan je v
Istro, da bi
jo spreob-
rnil

*Manz., 2.
knj., fol. 34*

Iz pogan-
skega
spreobrne
Egido v
krščansko
mesto

do in Anton. Rojstni kraj prvega je Koštabona, župnija koprške škofije in utrdba koprskega ozemlja. Rodil se je v zelo stari oprtaljski družini, katere izvor je zavit v temo, je pa zato toliko bolj znana njena poštenost. Ko je odrasel, je zapustil Istro, svojo domovino, in odšel na bližnjo oglejsko obalo. Tu je iz evangelijskih semen, ki jih je posejal evangelist sv. Marko, vzklila bogata žetev krščanskih kreposti. V apostolski službi je Marka nasledil Mohor, ki je Elija dobrodušno sprejel in ga uvrstil med svoje najljubše učence. Izjemna poslušnost novega učenca in redka popolnost tako velikega učitelja sta napovedovali velik uspeh. Če je križani Odrešenik resnica, ki je postala nauk za spreobrnjenje sveta, potem je Elij pod Mohorjevim vodstvom poslušal rajske učne ure. V času vsesplošnega misijonarstva, ko so učenci sv. Mohorja širili evangelij v različnih predelih Italije in Nemčije, je ta leta 56 našega odrešenja Elija zadolžil za celotno Istrsko pokrajino. S svojim delom je začel na otoku Egidi, kot da je to dobra napoved, da bo otok nekega dne postal središče in glavno mesto Istre. Mesto se je takrat imenovalo Egida ali Paladija. To ime je dobilo po svojih ustanoviteljih Kolhijcih, pa tudi zato, ker so v njem malikovali boginjo vojne Palado, ki je v rokah držala ščit mesta Egide z grozljivo Meduzino glavo. Sveti misijonar, ki mu ime mesta ni bilo pomembno, je z močjo svoje apostolske pridige, potrjene z velikimi čudeži, mesto pripravil do tega, da se je s češčenjem Križanega odreklo lažni boginji in nezanesljivi ščit mesta Egide zamenjalo s trdnim oklepom vere. Paladin tempelj so nato preuredili v Pretorsko palačo Pravice, medtem ko so v čast Mariji, pravi Materi učlovečenega Boga, zgradili prvo cerkev. Drugo ime mesta, Capris, pa je

po-

povezano s kozami, ki so jih žrtvovali Paladi, potem ko jim je ta na svojem ne preveč pozidanem otoku dajala obilno pašo. Blaženi Elij je s svojim neoporečnim ravnanjem in s svojim svetim življenjem spreobrnil pogane v kristjane, mesto pa v sveto domovanje vernih Gospodovih ovčic. Učinkovitosti njegovega apostolskega misijonarstva pa niso čutili le v mestu, temveč v celotni Istrski pokrajini. Zato si je upravičeno zaslužil, da ga častimo kot apostola Kopra in misijonarja celotne Istre. O tem, kar smo povedali, na kratko piše tudi Schönleben: *Circa hæc tempora anno Iesu Christi 56. existimo sanctum Elium Predicationis munus exercuisse in Istria, & post exantlatos labores tandem quievissse in Domino. In eius Legenda, vel Humilia potius Populum ab Idolatria revocasse, & divinæ fidei mysterijs imbuisse asseritur; quod huic maximè tempori videtur congruere, quo forte D. Ermagoras plures Discipulos ad diversas vicinas Urbes dimisit Evangelium prædicaturos.*

Sveta vera
se širi po
Istri

Ann. Car.,
3. ^{al.} leta
56, fol. 155

Ker so Elijeve junaške in neusahljive kreposti rodile Gospodu toliko sinov, kolikor je bilo (po zaslugi njegovega apostolskega dela) krščenih poganov, si je po pravici zaslužil dragoceno kraljestvo in primerno plačilo za ves vložen trud. 18. julij je bil zadnji dan njegovega delavnega življenja na zemlji in prvi srečni dan kraljevanja v raj. Vendar tudi njegovemu svetemu telesu ni prizanesla nesreča, ki je zadela skorajda vse istrske svetnike, in sicer ta, da je zvestim vernikom kraj njegovega pokopa dolgo ostal skrit in neznan. To so namreč narekovale tako težke razmere, v katerih je živelo mesto in zato za mnogo let opustelo, kakor tudi večkratno ropanje pokrajine. Čeprav to ni bil skrivni načrt Neba, je kraj pokopa kasneje razkrilo z večkratnimi čudeži. Z

Dan
rojstva za
nebesa

me-

S pomočjo
čudežev
najdejo
sveto telo

*Petron.,
2. knj.,
8. pog.,
fol. 367*

Cerkev se
mu
pokloni z
Božjimi
molitvami

Blaženi
Monaldo,
koprski
pričevalec,
po
zaobljubi
minorit

*Petron.,
2. knj.,
8. pogl.,
fol. 365*

Napisal
več knjig
Njegova
stroga
pokora

mesta, kjer je bilo skrito telo, je namreč posvetil žarek bleščeče luči in med izkopavanjem se je iz groba razširila čudovita nežna vonjava, ki je potrdila domneve o legi telesa. Kot znak veselja ob srečni najdbi so nazadnje zadoneli zvonovi, ki jih je zamajala nevidna roka. Toliko o tem piše Petronio v svojem Orisu častitljivega Elijevega življenja. Zdaj njegovo telo počiva v stolnici v podzemni korski kapeli, podprti z več stebri, med katerimi stoji njegov sveti oltar, kjer njegovi dragoceni posmrtni ostanke, shranjeni med lepo kristalnino in za bogato okrašeno železno ograjo, služijo kot plemenita sveta oltarna podoba, medtem ko so postavljeni na javno česčenje na praznik njegovega srečnega odhoda v večnost, ki ga mesto, duhovniki in škofija vsako leto počastijo z darovanjem slovesne službe božje.

Blaženi Monaldo, drugi od omenjenih treh pričevalcev, se je rodil v Kopru, v koprskem minoritskem samostanu pa se je zaobljubil Bogu. Nebo ga je obdarilo z dvema izjemnima darovoma, veličastnim umom in neoporečno krepostnostjo. Oba je tako dobro uporabil, da so bili njuni plodovi postoterjeni v veliko slavo njemu samemu, minoritskemu redu, njegovemu rojstnemu mestu in Bogu. Njegovi znanstveni deli, ki sta bili večkrat ponatisnjeni in se nanj pri svojem delu naslanjajo mnogi učenjaki, sta zbirka predavanj o teoloških vprašanjih v štirih knjigah *Razsodb* ter delo o bistvu moralne teologije, ki je po njem dobilo znamenito ime *Monaldina*. Svetlejši od sonca pa so v očeh Neba njegovi dolgi posti, trpka samoponižanja in prostovoljna stroga pokora, s katerimi si je zaslužil mesto v neizbrisni knjigi večnega življenja. Z enako gorečnostjo, s kakršno je pisal znanstvena dela za druge in se utrjeval v kreposti, je torej

samega sebe tudi bridko kaznoval. Zaradi izjemne učnosti in nedolžnosti si je med minoriti upravičeno zaslužil dvojno slavo. Ni pa velik samo med manjšimi brati, temveč je velikan tudi med blaženimi. Dragoceni zakladi, ki prvorojenca slave pripeljejo v nebeško kraljestvo, so sestavljeni iz poučevanja in delovanja. Monaldo je prestopil v to nadvse veličastno večnost leta 1332, ko so se končala leta njegovega minljivega življenja in ga je poveličal milostni Gospod, za čigar slavo je učeno pisal in čigar dobroto je goreče ljubil. Tako piše o njem Luka Vading, znameniti kronist minoritskega reda: *Monaldus Iustinopolitanus Dalmata scripsit super quatuor libros sententiarum ad mentem Scoti; fecit Summam Monaldinam, & Sermones varios; Teologus, & Iuris Canonici Vir doctissimus, & humanissimus, Vita, & Conversatione præclarus.* Frančišek Aroldo v svojem Kompendiju Frančiških analov pa dodaja: *Monaldus Summam utriusq. Iuris ordine alphabetico digessit; quæ ab ipso dicitur Summa Monaldina; Ejus Corpus Iustinopoli in Istria quiescit.* Ker je samostan njegove redovne bratovščine v Koprju po zakonih reda spadal pod Dalmatinsko provinco, oba pišeta, da je po rodu Dalmatinec. Njegove svete kosti počivajo v koprski minoritski cerkvi, v kapeli sv. Magdalene spokornice, kamor so jih prenesli leta 1617. Izpostavijo jih javnemu češčenju prvega in drugega avgusta, ko se slovesno obhaja asiški porcijunkulski popolni odpustek. Na sarkofagu, ki je bil prvotno le iz golega kamna in so ga ob prenosu prenovili z dodatkom plemenitega okrasja, beremo:

Hic requiescunt Ossa

Beati P. Monaldi

Ex Or. Min. Con.

Naslednji je blaženi Anton, po rodu prav tako iz
Kop-

Njegov
odhod v
nebesa

Luc.
Vading.
som. 3.
Annal. an.
1332

Franc.
Anal. an.
1325

Prenos
njegovega
svetega
telesa

Blaženi
Anton,
pričevalec

Rojen v
Kopru,
postane
Marijin
služabnik

Izpopol-
njuje se v
znanosti in
Božjih
krepostih

Pri
vodenju
blag, v
pokori
strog

Njegova
srečna smrt

*Annal. ord.
Archang.
Gian: Cent.
3, 6. knj.,
3. pogl., fol.
88* Poko-
pan naj bi
bil v prvi
servitski
cerkvi
*Petron. loc.
cit., fol.
367.*

Kopra, iz družine Martissovih, čeprav nekateri menijo, da je iz družine Orsovih. Zmedo je morda povzročila medvedka v grbu družine Martissovih. Grb je v tej obliki opisan v različnih starih koprskih in izolskih listinah. Že kot mladenič si je v rojstnem mestu nadel sveto oblačilo Marijinih servitov. Ker ga je Nebo poučilo, da mora v želji po popolnem življenju povsem nadzorovati svoje čute - ki morajo služiti razumu, ta pa jim mora gospodovati kot kralj - se je ves predal znanstvenemu delu in skrbi za Božje kreposti, ki so najprimernejša zavora za brzdanje drznega in nemirnega poželenja. V tem prizadevanju je bil tako uspešen, da je bil ovenčan z lovorovim vencen znanosti in nagrajen s krepostjo. Sveta teološka veda ga je odlikovala s častitljivim nazivom učitelja, Božja milost pa ga je uvrstila v najvišji red blaženih. S svojim angelskim značajem je večkrat vodil samostane v Kopru, Izoli ter tudi v celotni Istri, ki je bila takrat povzdignjena v redovno provinco. Vendar pa je z veliko strogostjo in veliko pokoro kot nekaj drugi sv. Hieronim vse življenje kaznoval svoje telo, tako da je izčrpan od študija in še bolj od postov, izmučen od naporov in lastne pokore, onemogel od starosti, še bolj pa od bičanja, v blagem objemu križanega Gospoda, ki mu je pod pretežkim bremenom mučenja dajal edino tolažbo, leta 1520 izdihnil. *Hoc eodem tempore anno S. 1520. Iustinopoli moritur Beatus Antonius, quem maximam egisse pœnitentiam refert antiqua traditio.* Tako o njem govorijo anali njegovega reda. Ni pa potrjenih podatkov glede mesta, kjer počiva njegovo sveto telo. Po stari podobi (o kateri bomo govorili kasneje), ki poleg druge, podobne visi v stari cerkvi sv. Martina in Benedikta, danes priključeni servitskemu samostanu, Petronio skle-

pa

pa, da bi njegovi blaženi posmrtni ostanki lahko ležali prav v tej cerkvi.

Zadnji cvet svete sedmerice je deviška lilija blažene Julijane, ponosne hčere cenjene družine Malgranellovih. Ko je bil v Kopru ustanovljen red picoker ali tretjerednic meniškega reda servitov, si je Julijana, ki jo je privlačilo bolj duhovno kot posvetno življenje, nadela njihovo sveto obleko, ki je s svojimi temnimi barvami prispevala k njeni slavi. Vedela je, da je služba Nebu prava vrednota in da je na zemlji najbolj častna služba veliki Materi Božji. Ne da bi zapustila rodno mesto in svoj dom (ni namreč znano, da bi tretjerednice v Kopru kadarkoli živele v samostanu), je tako vdano spoštovala Marijo in njenega edinorojenega Sina, da je bila po nadvse pobožnem življenju, ki je bilo drugim someščankam živ vzor skromnosti, odpovedovanja in pokore, okrog leta 1551 v nebesih nagrajena za svojo vdanost in trpljenje s krono večnosti: *Per eosdem dies (anno S. 1551.) ad Cælum Evolavit soror nostra Tertiaria, beata Iuliana de Istria, cuius gesta desiderantur*. Toliko je o tem zapisal omenjeni pisec analov servitskega reda. O blaženi Julijani govori tudi Possenti, sodobni pisec analov: *O blaženi tretjerednici Julijani vemo le njeno ime, rojstni kraj in kdaj je živela - v nebesa je odšla leta 1551 in bila je iz istrskega glavnega mesta*. Domnevajo, da je bil duhovni vodja te Marijine služabnice blaženi Anton, o katerem smo že pisali, ki jo je, čeprav je umrl veliko pred njo, morda na začetku svojega vodenja, ali samostanov ali province, kot smo že omenili, posvetil v redovnico in jo napotil v samostan. Petronio je prepričan, da sta v dveh pobožnih podobah ob nogah velike milostne Matere na glavnem oltarju omenjene cerkve svetega servitskega reda upo-

Blažena devica Julijana iz Kopra, služabnica servitskega reda tretjerednic

Petron., 2. knj., 3. pog., fol. 369

Idem, 3. knj., 1. pogl., fol. 617

Njeno vzorno življenje

Ponovno se rodi v nebesih
Annal. Serv. Cen. 4, knj. 2, 5, 4, fol. 321

Angel. Possenti Katal. blaž., fol. 385

Petron. loc. cit. Njena podoba v stari cerkvi servitskega reda

dob-

dobljena ta dva blažena; kakor da tudi tisti, ki že kraljujejo v nebesih, ne smejo biti ločeni od predanega spoštovanja Marije, če so se ji v življenju zavezali kot zvesti služabniki, odšli v samostan in ji posvetili tako svoje telo kot dušo.

Pečat tega
dela

Zdaj, ko smo z živim sijem teh sedmih slavnih junakov razkošno polepšali zemljevid krajepisa, ki prikazuje mesto in škofijo svete koprške Cerkve, stanje in razmere njenih cerkva, nam preostane le še to, da z orisom teh svetih mož nekako kot s sedmimi pečati svoje delo tudi zaključimo. Kaj naj bi bilo namreč za nas bolj prijetno kot to, da je prevzeta naloga končana, ali za bralca bolj sprejemljivo kot zavest, da se mu ne bo treba bremeniti z dolgočasnim prebiranjem nezanimivosti, ali krajepisu samemu bolj v prid kot to, da se bo tako izognil našim nadaljnjim napakam? Ker ni pametnega izgovora, ki bi opravičil njegove že zagrešene pomanjkljivosti, bo pač najbolje, da vanj tako odtisnemo ta sedmeri pečat in tako zaključenega položimo v sveti grob njegovega dobrotljivega zaščitnika sv. Nazarija, h kateremu se ozi-
ra zdaj v teh svojih zadnjih vrsticah. Ker mu bodo naklonjeni svetnikov pogled ali žarek ali vsaj senca, bo tu lahko čakal v upanju, da ga bodo nekoč v prihodnosti morda natisnili, potem ko ga bo bolj delavna roka ljubeče dopolnila, prečistila in dokončno izoblikovala. Do takrat pa bo tu varno shranjen, da ga nihče, razen po dolžnosti, ne bo mogel odnesti ali uničiti. Globoko spoštovani Nazarijevi grobnici se namreč ne drznejo približati niti demoni. O sveti Nazarij, naš skrbni veliki Pastir in Oče, zdaj, ko je krajepis prispel do svojega zaželenega konca in ste mu naklonili svojo mogočno zaščito, potem ko ste ga navdihovali na težavni poti nastajanja,

mu

mu ne odrecite zavetja v srečni senci Svojega groba. Po celi Istri in širnem katoliškem svetu naj odmeva Vaša slava, da ste Vi izvor in mejni kamen vsake misli, zapisane ali nakazane na teh njegovih straneh, da ste Vi njegovo središče, načelo in KONEC.

Protestatio Auctoris

*Cum circa impressionem librorum continentium Gesta, Miracula, Revelationes & quæcumque alia Beneficia ab Homini-
bus, qui Sanctitate, vel Martyrio celebres ex hac Vita migrarunt, aliqua emanaverint Apostolicæ Sedis Decreta; ijs omnibus, & singulis, ea qua decet, reverentia obtemperans, protestor, omnibus in hoc Opere contentis nullum me præsumere Authoritatis, nisi humana; robur adijcere: Ijs exceptis, quæ Sancta Catholica Ecclesia potestate sibi à Deo collata firmavit.*

V S E B I N A

knjig in poglavij v tem delu

Uvod

P R V A K N J I G A

O koprski stolnici, njenem škofijskem dvorcu, škofih in kapitlju

Poglavje:

1. **N** astanek in ustroj svete Cerkve v Kopru
2. **N** ustanovitev stolnice v Kopru 17
3. Posvetitev koprške stolnice in njene svete relikvije 28
4. Koprski škofijski dvorec 41
5. Seznam koprskih škofov 51
6. Stolni kapitelj 80
7. Najuglednejše osebnosti koprškega stolnega kapitlja
in duhovščine 94

D R U G A K N J I G A

O škofijskih in redovnih cerkvah ter drugih nabožnih in dobrodelnih ustanovah v Kopru

Poglavje:

1. **Š** kofijske cerkve v mestu 107
2. **C** erkve in samostani dominikancev in servitov 123
3. **C** erkve in samostani manjših bratov 135
4. **C** erkve in priorat benediktinskih menihov 151
5. **C** erkev in samostan redovnic sv. Klare 160
6. **C** erkev in samostan avguštinskih redovnic 168
7. **O** ratoriji, bratovščine, špitala in Monte di Pietà 178

T R E T J A K N J I G A

O prvi primestni dekaniji, imenovani Piran

Poglavje:

1. **U** stanovitev piranske cerkve, njen ustroj in slovesna posvetitev 191
2. Piranska kapiteljska cerkev, njen kapitelj in najuglednejše osebnosti 202
3. Cerkev in oratorij Filipa Nerija ter druge škofijske cerkve v Piranu 210
4. Samostana in cerkvi manjših bratov 217
5. Župnija Savudrija in druge cerkve na piranskem ozemlju 224
6. Bratovščine, špital in Monte di Pietà v Piranu 233

Č E T R T A K N J I G A

O drugi primestni dekaniji, imenovani Izola

Poglavje:

1. **U** stanovitev cerkve v Izoli, njen ustroj in posvetitev 238
2. Izolska kapiteljska cerkev, njen kapitelj in najuglednejše osebnosti 244
3. Škofijske cerkve v Izoli 249
4. Cerkve in samostani servitov ter manjših bratov v Izoli 252
5. Škofijske cerkve na izolskem ozemlju 257
6. Izolske bratovščine in špital 263

P E T A K N J I G A

O tretji primestni dekaniji, imenovani Kubed

Poglavje:

1.	Ž	<i>upnija Kubed in njene vasi</i>	266
2.	Ž	<i>Župnija Sočerga in njene vasi</i>	272
3.	Ž	<i>Župnija Truške in njene vasi</i>	277
4.	Ž	<i>Župniji Marezige in Sv. Anton</i>	280
5.	Ž	<i>Župniji Tinjan in Dekani</i>	285
6.	Ž	<i>Župnija Rižan s svojimi cerkvami</i>	291

Š E S T A K N J I G A

O četrti primestni dekaniji, imenovani Krkavče

Poglavje:

1.	Ž	<i>upnija Krkavče in njene vasi</i>	301
2.	Ž	<i>Župnija Šmarje</i>	306
3.	Ž	<i>Župniji Pomjan in Koštabona</i>	310
4.	Ž	<i>Župniji Korte nad Izolo in Kaštel</i>	316
5.	Ž	<i>Izvor in vera prebivalcev mesta in Škofije Koper</i>	320
6.	Ž	<i>Oris svetnikov in blaženih koprške Cerkve</i>	329

KONEC

K A Z A L O

najpomembnejših vsebin

A

Absalom, blaženi, koprski škof, 59; Oris njegovega življenja, 333
Adalgerij, tržaški škof, je samostan sv. Nikolaja v Valdoltri podaril samostanu sv. Nikolaja na beneškem Lidu, 156; Listina o tej podaritvi, 156
Adrijan Valentico koprski škof, 70
Agaton Justinopolski, patriarh v Gradežu, 97;
Aldiger, tretji koprski škof, 57; Njegova izvolitev, potem ko je mesto dodelilo prihodke škofiji, 59
Anton, blaženi, Koprčan iz družine Martissovih, menih servitskega reda, 254; Oris njegovega življenja, 340
Anton Elio, škof v Pulju in nato v Kopru, 71
Avguštin de'Carli v opatiji Bistrica v Sklavoniji, 106

B

Baltazar Bonifacio, koprski škof, 74; Njegove izredne vrline, 74
Benediktinski menihi imajo v Istri štiri priorate, 151; Dobijo cerkev Marijinega oznanjenja v Kopru, 151; Pridobijo samostan sv. Nikolaja v Valdoltri, 156; Njihov drugi hospic v Izoli, 252
Bernard, škof, podari piranskim duhovnikom četrte Kaštela, 202; Opatiji sv. Jurija v Benetkah pa pravice vasi Šmarje, 306; Vname se oster spor, ki pa se pomiri, 306
Bernard Veniero, Pirančan, škof v Chioggi, 208

Blaženi koprške Cerkve, 329
Bonacorso de Bonacorsi, novigrajski škof, še prej pa oglejski kanonik, 98
Bor, ki ga je v Piranu posadil Janez Kapistran, še vedno zeleni, 222
Bratovščina dobroteljnosti v Izoli, 264
Bratovščina oratorija sv. Filipa v Piranu, 210
Bratovščina župnikov v Marezigah, 281
Bratovščine v Kopru in njihovi oratoriji, 178; V Piranu, 233; V Izoli, 263;
Buono Azzone koprski škof, 60

C

Cerkev servitov v Kopru, 129; In v Izoli, 252
Cerkev sv. Dominika, 123; Njena stavba, 127
Cerkev ustanovljena v Izoli, 238; Njen ustroj, 241; Njena posvetitev, 243; Podrejena koprskemu kapitlju, 244; Upravlja jo lastna duhovščina, 244; Povzdignjena v kapiteljsko, 245; Škofijske cerkve v Izoli, 249; Samostanske cerkve v Izoli, 252; Cerkve na izolskem podeželju, 257
Cerkev ustanovljena v Kopru, 1, 12; Njena stavba in ustroj, 12, 14; Njeni prokuratorji, 15
Cerkev ustanovljena v Piranu, 195; Njen ustroj, 196; Posvetilo jo je več škofov, 197; Raspadajočo so obnovili in ponovno posvetili, 199; Škofijske cerkve v Piranu, 210
Cerkev v Savudriji in druge cerkve piranskega ozemlja, 224

Cerkve in samostani manjših bratov
v Kopru, 135; In v Piranu, 217; In v
Izoli, 252
Cerkvene osebnosti, ki so Kopru v ponos,
čeprav niso pripadniki njegove
duhovščine, 96; Najpomembnejši
pripadniki koprške duhovščine, 97;
Piranske duhovščine, 207; Izolske
duhovščine, 247

Č

Čudežne kaplje potu na sliki blažene
Device v Piranu, 235

D

Defendo de'Valvasor koprski škof, 67
Dekani, župnija in njene cerkve, 288
Dekanije, primestne dekanije Škofije
Koper, 192; Dekanija Piran, 192;
Dekanija Izola, 238; Dekanija Kubed
in njeno območje, 266; Dekanija
Krkavče in njeno območje, 301

E

Elij, blaženi, misijonar sv. Mohorja
v Istri, 11; Koper spreobrne v sveto
vero, 12; Oris njegovega življenja, 335

F

Filipini, njihova cerkev v Piranu, 210
Frančišek Biondi koprski škof, 65; Posveti
stolnico, 31
Frančišek de Andreis, škof v Skopju, 103
Frančišek Querini, koprski škof,
prevzame škofovsko mesto
na Kreti, 62; Umre v žaru svetosti, 63
Frančišek Zeno koprski škof, 75; Obnovi
škofijski dvorec, 44
Frančiček Belgramoni upravlja škofijo
v Agrigentu, 99

G

Gabrijel de'Gabrieli pride iz metonske v
koprsko škofijo, 66
Grb plemenitosti Kopra, 3; Pirana, 196;
Izole, 241

H

Hanibal Grisonio, stolni kanonik in
apostolski inkvizitor, 101
Heribert, tržaški škof, administrator
v Kopru, podari koprskemu stolnemu
kapitlju izolsko cerkev, 85, 244
Hieronim Contarini koprski škof, 73
Hieronim de Franceschi škof
v Koroniju, 98
Hieronim Mutio zapiše pravljičo o
Tinjanu, 285
Hieronim Rusca pride iz kotorske v
koprsko škofijo, 73
Hospic benediktincev v Kopru, 158; še
prej v Izoli, 252
Hrastovlje, utrdba in njena cerkev, 268
Hugo je iz koprške škofije premeščen
v škofijo v Mazarru, 62
Hvalnica, ki jo pojejo v koprski
stolnici, 39

I

Irenej della Croce oporeka času
imenovanja sv. Nazarija na koprski
škofovski sedež, 23; Dobi
odgovore, 24; Manzuolijeva trditev,
a napačna, 25; Njegovo mnenje o
antičnem Nezakciju, 298
Istra je pokrajina Italije, 320; Ima štiri
reke, 291; Pomanjkanje vodnih
virov, 291; Italija v Istri sega do reke
Raše, 321; Njeno prvotno prebivalstvo
so Italijani, 322; Toda prebivalci po
vaseh so Slovani, 325

Izolo so ustanovili Istrani ali pa Oglejci, 239; imenovali Alieto in zakaj, 239; Grb dobi po nekem čudežu, 241; Značilnosti izolskega podeželja, 257

J

Jakob Brutti novigrasjski škof, 105; Hvalnica o njem, 106
Jakob Valaresso koprski škof, 66; Obnovi pogorel škofijski dvorec, 41
Janez Bruni nadškof v Bariju, 104
Janez Ingenerio koprski škof, 72; Obnovi škofijski dvorec, 43
Janez Loredano koprski škof, 64
Janez Tagliacozzi škof v Chioggi, 208
Javna listina s katero je mesto Koper podarilo rente za vzdrževanje svojega škofa, 45
Jeremija Pola koprski škof, 64; Dobi nazaj telesi sv. Nazarija in Aleksandra, 35
Jernej Assonica koprski škof, 67; Obnovi škofijski dvorec, 42
Julijana Malgranelli, blažena, iz servitskega reda, 134; Njeno življenje, 341

K

Kancelarija koprškega škofijskega dvorca obnovljena, 44
Kanoniki iz Milj zahtevajo, da novega škofa izvolijo skupaj, 59
Kapitelj Izola, 244; Njegovi kanoniki in njihove pristojnosti, 244; Najznamenitejše osebnosti, 247
Kapitelj koprške stolnice, 80; Njegova ustanovitev, 80; Po stari pravici so lahko izvolili svojega škofa, 81; Pristojnosti nad več cerkvami, 84; Bogoslužne pravice v izolskem

kapitlju, 85, 244; Prvotno število kanonikov, 86; Danes je povečano, 88; Častne dolžnosti stolnega kapitlja, 92; Njegove najpomembnejše osebnosti, 94; Njegov spor z beneškim samostanom sv. Jurija za šmarsko župnijo, ki pa se pomiri, 306
Kapitelj Piran, 202; Njegovi kanoniki, 203; Jurisdikcija, 204; Sodstvo, 205; Najbolj častitljive osebnosti, 207
Kaštel, izvor njegovega imena in lega, 318; Matična cerkev, 319
Konrad koprski škof, 59; Ustanovi špital sv. Nazarija, 182
Koper in njegova škofija, 41; Po zaslugi Elija sprejme sveto vero, 11; Ustanovitev koprške cerkve, 12; Njena stavba, 13; Koprski škofje, 51; Dolgo je brez škofa, nikoli pa ni brez škofovskega sedeža, 56; Škofijske cerkve, 107; Preživi več hudih kug, 147, 165;
Koper, njegova lega in meje, 1; Ustanovijo ga Kolhijci, 2; Različna poimenovanja, 3; Antični napisi, 5; Obnovi ga Justin, dobi ime Justinopolis, 5; Pod Beneško republiko se preimenuje v *Capo d'Istria* (Prestolnica Istre), 5; Njegove značilnosti, obseg, vrata, grad, trgi, 7; Ima zdrav zrak in vode v izobilju, 9
Koprška stolnica, 17; Njen prvi škof, kot ga je določil Ughello, 17; vendar v nasprotju z resnico, 18; Janeza so izvolili duhovniki in ljudstvo, 19; Prvi koprski škof sv. Nazarij, 20; Justin Kopru izprosi škofovski sedež, 23; Težave v določanju nastanka koprške stolnice in odgovori na to, 24; Njena

posvetitev, 28; Posveti jo škof Frančišek Biondi, 31; Njene svete relikvije in sveta telesa, 32
Korte nad Izolo župnija, 316
Koštabona župnija, 312
Kras, hribovje Istre, 227; Značilnosti krasa in izvor imena, 228
Krištof Zeno koprski škof, 64
Krkvče, četrta primestna dekanija in njen okraj, 301; Lega kaštela, 302; Cerkev, 303; Podružne cerkve, 303
Kubed, primestna dekanija in župnija, 266; Posebne pristojnosti kubejskega župnika, 269

L

Licej v Kopru, 116
Ludvik Morosini gre iz koprške v metonsko škofijo, 63
Ludvik Traversari škof Senja, kasneje škof v Forliju, 219

M

Manjše brate minorite sprejme v Koper škof Konrad, 136; V njihovem samostanu ima sedež sveta inkvizicija, 140; Njihov prihod v Piran, 217; In tudi v Izolo, 252
Manjši bratje Frančiškovega reda razdeljeni v štiri redove s sedežem v Kopru, 135
Manjši bratje kapucini, ki jih je Koper sprejel, da bi izpolnili mestno zaobljubo, 146; Molitve za srečno zadnjo uro v njihovi cerkvi, 149
Manjši bratje observanti, njihov prihod v Koper, 140; Dobijo boljši sedež, 141; Sodobna stavba njihovega samostana, 143; Manjši bratje observanti tudi v Piranu, skupnost jim zgradi cerkev in samostan, 220

Manjši bratje tretjeredniki, njihov prihod v Koper: Zamenjajo sedež z observanti, 144; Njihov spor s serviti glede prednosti, 145; Mašujejo v ilirskem jeziku, 145

Manolesso Peter koprski škof, 61; Manjšim bratom podredi klavzurne redovnice, 161; Vpelje jih tudi v Piran, 217
Manzuoli branjen pred tržaškim zgodovinarjem, 25; Njegovo mnenje o antičnem Nezakciju, 296
Marcijan, Pirančan, oglejski patriarh, 207
Marezige, župnija in njene cerkve, 280
Marko Semitecolo, koprski škof, posveti več cerkva: Piransko pa ob prisotnosti mnogih prelatov, 198
Martin de Bernardini, koprski škof, gre v Cerkev v Metoni, 65
Matej Barbabianca puljski škof, 102; Njegov nagrobni napis, 103
Mati Božja rotundska v Kopru, 112; Strunjanska v Piranu, 230; Loretska v Izoli, 259; pri mlinskem kolesu na Rižani, 294
Monaldo, minorit, Koprčan, počiva v cerkvi sv. Frančiška v Kopru, 139; Oris njegovega življenja, 338
Monte di Pietà v Kopru, 188; In v Piranu, 237

N

Narvik, škof, podari benediktincem stavbo svetih mučencev v Trstu, 153
Nezakcij, antično istrsko mesto, kje je ležalo, 295; Petronio govori o dveh Nezakcijih, vendar se moti, 296
Nikolaj Petronio iz družine grofov Caldana poreški škof, 209

O

- Opatija sv. Jurija v Benetkah je dobila
priorat svetih mučencev v Trstu, 152
Opatija sv. Nikolaja na beneškem
Lidu je dobila priorat sv. Nikolaja v
Valdoltri pri Kopru, 154

P

- Pavel Naldini koprski škof, 77; Obnovi
škofijski dvorec, 78
Peter Anton Delfino koprski škof, 76
Peter Bagnacavallo škof, 66
Peter Morari koprski škof, 73; Oživi
spomin na posvetitev stolnice, 29
Peter Sardo, Pirančan, škof
v Lecceju, 219
Piran, najpomembnejši trg v Istri, 192;
Ustanovijo ga Oglejci ali Istrani, 194;
Poimenovan Piran po piramidasti
obliki svojega rta, 195; Vera, grb in
posebne pravice trga Piran, 196;
Razdeljen je v tri rajone, 210; Na
njegovem ozemlju so tri doline, 224
Pomjan, hrib v Istri, 310; Njegova
župnijska in druge cerkve, 311
Poreklo prebivalcev mesta in Škofije
Koper, 320
Poreklo Slovanov in zakaj se tako
imenujejo, 323
Prebivalci mesta in Škofije Koper,
njihov izvor in vera, 320; Prebivalci
Kopra, Pirana in Izole so Italijani, 322;
Prebivalci vasi koprške škofije so
Sklavoni ali Slovani, 325; Vsi
prebivalci so katoličani, 326
Prikazanje Device Marije na
Strunjanskem griču, 230; Čudežni
pot na podobi Device Marije v
Piranu, 235; Prikazanje goloba
v Izoli, 241
Pristanišče Rož v bližini Pirana, 193

- Pristanišče sv. Simona pri Izoli, 261
Puščavniško bivališče v bližini
Kopra, 298; V Piranu, 223

R

- Redovnice avguštinke ali imenovane
od sv. Blaža v Kopru, 168; Zahtevajo
vključitev v red in jo dobijo, 169;
Njihov samostan ostane brez
imetja, 172; Kot navaden beneficij
podeljen avguštinkam, ki ga tudi
obnovijo, in ne servitskim
tretjerednicam, 173; Praznik
redovnic, 177
Redovnice sv. Klare v Kopru podrejene
manjšim bratom minoritom, 161;
Doživljajo zgage in nezgode, 164;
Ponovno podrejene škofu, 165;
Njihova cerkev in kapela
Trnove krone, 166
Redovnice v Istri, 160
Redovniki v Kopru, 123; V Piranu, 217;
V Izoli, 252
Rižan župnija. In reka, 291; Izvir
Rižane, 292; Zakaj se imenuje
Formion, in zakaj Rižana, 292;
Rižanske cerkve, 294; Druge njene
cerkve na bližnjih gričih, 294

S

- Samostan dominikancev v Kopru, 123;
Ustanovi ga sv. Dominik ali sv.
Hijacint, 124; Sreča v nesreči, 126;
Njegova cerkev, 127; Stroga pobožnost
redovnikov, 129
Samostan servitov v Kopru, 129; Njegova
lega in cerkev, 131; Stroga pobožnost
redovnikov, 134; In v Izoli, 252
Samostani manjših bratov v Kopru, 135;
In v Piranu, 217; In v Izoli, 252
Savudrija, istrski rt, 224; Savudrijska

cerkev dodeljena tretjerednikom in potem avguštincem, 225; Davni spomin na zmago beneškega ladjevja pri Savudriji, 227

Serviti sv. Marte v Kopru, 123; Škof iz Iesola jim dodeli cerkev, 129; Drugo cerkev jim zgradi mesto Koper, 131; Čudež Device Marije, ki se je tu zgodil, 133; Pridobijo samostan in cerkev v Izoli, 252

Seznam koprskih škofov, 51

Simon Vosich iz Motovuna koprski škof, 66

Sklavoni ali Slovani, po rodu Vandali, 322; Ime so dobili po slavem napredovanju, 323; Preplavijo Istro, 324; Mnogi se tu naselijo, 325; Podoba in značilnosti njihovih oblačil, 325; Tisti v Škofiji so katoličani, 326

Sočerga, župnija, njene vasi in cerkve, 272; Izjemno doživetje človeka, ki je več tednov preživel le ob vodi, 273

Stolnica, 13; Njen ustroj, 14

Sv. Aleksander, papež, mučenec in zaščitnik mesta, 32; Njegovo ukradeno in vrnjeno telo shranijo v stolnici, 35; Izgubljeno telo najdejo, 36; Čudeži, ki jih je naredilo, 36; Zgradijo cerkev z njegovim imenom, 117

Sv. Anton, župnija, ločena od kubejske, 282; Cerkvena stavba, 283; Ima še eno cerkev, posvečeno sv. Avguštinu, 283

Sv. Avguštin, njegov red v savudrijski župniji, 225; njegova cerkev v župniji Sv. Antona, 283

Sv. Marko oznanja sveto vero v Ogleju, 10; Nato s sv. Mohorjem odide v Rim, 10

Sv. Mohor odide s sv. Markom v Rim, 10; Svoje učence pošlje v Istro, med njimi blaženega Elija, 12

Sv. Nazarij prvi koprski škof, 20, 51, 57; Najdba njegovega svetega telesa, 33; Oris njegovega življenja, 333

Sv. Nedelja, cerkev v dekanski župniji, 289

Sv. Rufin mučenec, rojen v Loparju, 278; Oris njegovega življenja, 334

Sveta telesa v koprski stolnici, 32

Svetniki in blaženi koprške Cerkve, 329

Š

Škofija Koper, njeno okrožje, 191; Primestne dekanije, župnije in vasi, 192

Škofija v Iesolu odstopi redu servitov enega od svojih prioratov v Kopru, 129

Škofijske cerkve v Kopru, 107; Leta 210, 108; obramba te resnice, 108

Škofijski dvorec v Kopru zgori, vendar ga obnovijo, 41; Mesto dodeli letno rento, 45; Izredne pravice, 49

Škofje Kopa zbrani v seznamu, 57; Upodobljeni v dvorani škofijskega dvorca, 78; Stolni kanoniki z volilnim glasom v kapitulju, 88

Šmarje, župnija podarjena benediktincem, 306; Ti so jo odstopili, 307; Njene cerkve, 308

Špital manjših bratov observantov in kapucinov v Piranu, 223

Špital v Piranu, 234; in v Izoli, 264

Špitala sta v mestu dva: sv. Nazarija in sv. Marka, 181; Prvega je ustanovilo mesto, 182; Propadajočega predajo bratovščini sv. Antona, 185; Špital, ki ga postavi Marko Trivisano, 186; Znan po pobožnem delu za pomoč

obubožanim neporočenim
dekletom, 188

T

Tinjan in pravljico poreklo njegovega
imena, 285; Lega vasi, njene cerkve
in meje, 287; razloženo bolj
pravilno, 286
Tomaž Contarini, koprski škof, enajstim
plemenitim devicam v cerkvi sv. Blaža
uvede red sv. Avgušтина v Koper, 169
Tomaž Stella, koprski škof, očisti mesto
napak, 69; Obnovi škofijski dvorec, 42
Truške, župnija, njene vasi in cerkve, 277

U

Ughello, opat Ferdinand s pomočjo iz
trte zvite zgodbe postavi prvega
škofa v Kopru, 18; zgreši, ko pravi, da
je mesto izgubilo škofovski sedež, 55;
Spremeni število koprskih
kanonikov, 86

Uroš Delfino je iz koprške Cerkve
premeščen na Kreto, 62

V

Vera prebivalcev mesta in Škofije
Koper, 320
Vergerij, Peter Pavel starejši prisostvuje
cerkvenemu zboru v Konstanci, 99;
Avrelij II. kot tajnik služi več
papežem, 100; Janez Krstnik je
sprejet v Cerkev v Pulju, 100;
Peter Pavel mlajši je kot škof v
Modrušu premeščen v Koper, 68;
Njegova žalostna usoda, 100
Vitalij Simone koprski škof, 60

Z

Zmaga beneškega ladjevja pri
Savudriji, 227; Zmaga sv. Mavra
v Izoli, 241

S L O V A R P O J M O V

a

- angel* nadnaravno duhovno bitje
apostol eden od dvanajsterih Jezusovih učencev, glasnik
apostolski protonotar apostolski pisar, član papeškega kolegija, odlikovanje
apostolski referendar apostolski (sodniški) pripravnik
apsida v romanskih cerkvah prostor s kupolo
argonavti mitološki pomorščaki
arhidiakon predstojnik arhidiakonata, v katerega je združenih več dekanij
arianizem zmotni nauk duhovnika Arija o sveti Trojici
atrij preddverje v bazilikah
avguštinci redovniki, ki živijo po vodilu sv. Avgušтина
avguštinke redovnice, ki živijo po vodilu sv. Avgušтина

b

- balustrada* ograja, naslon iz stebričev pri balkonih, stopniščih
balzam vrsta dišečih rastlinskih ali drevesnih smol; tolažba, uteha
bazilika oblika starejših krščanskih cerkva
benediktinci redovniki, ki živijo po vodilu sv. Benedikta
beneficij posest, ki so jo posestniki darovali v užitek; nadarbina
bičarji sekta pa tudi bratovščina, ki propagira bičanje samega sebe

- Bistrica v Sklavoniji* Panonska Hrvaška; prim. Sklavonija
blagoslovi bogoslužna dejanja, ki spodbujajo vernike k češčenju Boga in jih pripravljajo na obhajanje zakramentov ter posvečujejo različne življenjske okoliščine
blaženi stopnja pred svetništvom
bogoslužje skupna občestvena sveta opravila v Kristusu zbranih kristjanov
božič spomin Jezusovega rojstva, 25. december
Božja previdnost bistvena Božja lastnost, ki vse modro in ljubeče vodi
bratovščina cerkveno ali laično društvo z nabožnimi ali dobrodelnimi nalogami
breve kratka papeška listina v manj slovesni obliki
bula daljša papeška listina v slovesni obliki in s svinčenim pečatom

c

- Cerkev* institucija, Katoliška Cerkev
cerkev stavba, namenjena za krščansko bogoslužje
cvetna nedelja zadnja nedelja pred veliko nočjo, blagoslov cvetja in zelenja

č

- čudež* dogodek, ki se ne da razložiti z naravnimi zakoni

II

d

- dalmatika* rimski tuniki podobna
vrhnja obleka v kat. liturgiji,
ki jo nosijo diakoni
- dekan* predstojnik dekanije
- dekanija* več župnij, združenih v
upravno enoto; Naldini
uporablja tedaj uveljavljeni
izraz *vikariat*
- diakon* strežnik, stopnja pred
duhovniškim posvečenjem
- dominikanci* redovniki, ki živijo po
vzoru ustanovitelja sv.
Dominika
- donacija* podaritev, dar
- dormitorij* spalnica
- dož* naslov vthovnega poglavarja v
nekdanji Beneški in Genovski
republiki
- duhovna pravica* orig. *Ius Spirituale*;
pravica imenovanja
(predlaganja) župnika s
strani cerkvene (škofijske,
kapiteljske) oblasti; prim.
patrimonialna pravica
- duhovnik* tisti, ki opravlja
bogoslužje, ki mašuje
(mašnik)
- dukat* cekin, nekdanji zlatnik ali
srebrnik
- dušno pastirstvo* duhovniška služba;
pastorala

e

- edikt* uradni razglas, odlok, ukaz
- Egida* v grški mitologiji Zevsov in
Atenin ščit, zaščita, varstvo;
grško ime za Koper
- Evangelij* vesela vest, blagovest, ena
izmed štirih svetopisemskih
knjig

evangelist pisec evangelija,
oznanjevalec evangelija,
pridigar

f

- filipini* bratovščina, imenovana po
sv. Filipu Neriju
- frančiškani* redovniki, člani strožje
usmeritve (observanti) v redu
manjših bratov sv. Frančiška
Asiškega
- Friks* oseba iz grške mitologije; s
sestro Helo zbežal na ovnu z
zlatim runom

g

- gastald* upravni organ (župan) na
ozemlju oglejskega
patriarhata; tudi načelnik
bratovščine
- general* v osnovnem pomenu:
(splošen) predstojnik,
vojaško: poveljnik
- generalni minister* vrhovni
predstojnik v redu manjših
bratov, "generalni služabnik"
- generalni vikar* glavni namestnik,
škofov vikar ali namestnik
- gibelini* privrženci cesarske stranke v
bojih med papeži in cesarji
- glagoljaši* v orig. "*i Penitentiari, o' siano del terz'Ordine*"; pri nas
zanje uveljavljen izraz
glagoljaši, ker so pisali v
glagolici in maševali v
slovanskem jeziku; uradni
naziv "Tertius Ordo
Religiosorum" (TOR)
- Goti* germansko pleme, ki je v I.
stoletju prišlo iz južne
Švedske na območje izliva

- Visle, nato do Črnega morja od koder so vpadali na ozemlje rimskega cesarstva in tudi zasedli provinco Dakijo
- gregorijanski koral* liturgični enoglasni molitveni spevi v latinščini, brez spremljave, v cerkvenih tonskih načinih, ritmično prosti
- gvelfi* privrženci papeške stranke v bojih med papeži in cesarji
- h*
- Histri* stari prebivalci istrskega polotoka
- homilija* nagovor z razlago svetopisemskega besedila
- hospic* zavetišče, gostišče s prenočišči
- humiliati* pripadniki srednjeveškega reda, tudi krivoverci
- hvalnica* pesem, molitev v čast in zahvalo Bogu
- i*
- ilirski jezik* v starejših ital. tekstih in virih se pogosto pojavlja ta oznaka za slovanski (slovenski in hrvaški) jezik
- imperator* vrhovni poveljnik, vojskovodja, cesar
- indult* v cerkvenem pravu pravica, ki jo podeli papež posamezniku ali kraju mimo sicer veljavnih predpisov
- inkvizitor* sodnik, član ali predstojnik cerkvenega sodišča, preiskovalec
- j*
- jurisdikcija* sodnost; pravica do pravne, sodne oblasti; spovedna sodnost
- k*
- kancler* voditelj pisarne, pisar
- kanon* pravilo, načelo, seznam, spisek pravil; tudi evharistična molitev
- kanonik* višji cerkveni dostojanstvenik, član stolnega kapitlja
- kanonikat* naslov in službeno mesto kanonika
- kanonist* poznavalec ali učitelj cerkvenega, kanonskega prava
- kanonizacija* razglasitev za svetnika
- kapela* manjša stavba s sveto podobo ali kipom, namenjena bogoslužju
- kapitelj* zbor kanonikov v stolni ali kolegiatni cerkvi
- kapiteljska cerkev* cerkev, ki ima zbor kanonikov; stolna cerkev
- kapitularni vikar* izbran namestnik umrlega škofa
- kaplan* duhovnik, ki pomaga župniku
- kaplanija* hiša, namenjena za prebivanje kaplana; tudi manjša duhovnija
- *stalna kaplanija* kaplanija z dohodki zlasti iz nepremičnin
- kapuca* koničasto pokrivalo
- kapucini* člani najstrožje usmeritve v redu manjših bratov sv. Frančiška Asiškega
- kardinali* najvišji cerkveni dostojanstveniki; volijo papeža

IV

- karmeličanke* redovnice imenovane po gori Karmel v Palestini
- kaštel* orig. *Castello*; nižja upravna enota od trga in višja od vasi (v prevodu uporabljeno kot že uveljavljeno poimenovanjsko razlikovanje z gradovi, ki pa so bili sedeži posameznih fevdalnih posesti)
- katoličan* pripadnik katoliške vere
- kerub* angel v neposredni bližini Boga (za serafom)
- klarise* redovnice, ki živijo po vodilu sv. Klare
- klavzura* del samostana, kamor ni dovoljen vstop tujim osebam
- kolegiatna župnija* župnija, katero vodi zbor kanonikov
- kolegiatni kapitelj* zbor kanonikov v kolegiatni cerkvi
- kolegij* svet, zbor ljudi, ki jih družijo poklic; posvetovalno telo
- Kolhijci* prebivalci Kolhide, antične pokrajine na j. obali Črnega morja
- komenda* najmanjša upravna enota viteškega reda, posest komende
- komornik* visok državni ali cerkveni (finančni) uslužbenec, tudi časten naziv
- koncil* zborovanje škofov in teologov, cerkveni zbor
- kontestabel* nižji poveljnik kmečke vojske v beneški Istri
- kontemplativno življenje* poglobljeno duhovno razmišljanje
- konventuali* gl. minoriti
- konzul* v rimski državi vrhovni poveljnik; srednjeveško mestni načelnik
- kor* dvignjeni del cerkve, namenjen za orgle in pevce; prostor v prezbiteriju, kjer so molili redovniki ali kanoniki
- koretelj* kratko belo liturgično oblačilo duhovnikov
- Kraški rob* orig. *Monti della Vena*; območje prehoda s kraške planote na flišno območje Istre; razteza se od Devina do Učke oz. reke Raše
- krst* obred sprejema med kristjane
- krstilnica* prostor za krščenje
- krščanstvo* vera, ki priznava Kristusa za Boga
- kult* izkazovanje časti z molitvami in obredi
- kuriali* člani kurije
- kuta* dolgo, široko vrhnje oblačilo menihov in redovnikov, navadno s kapuco in pasom
- l
- laik* vernik, ki ni duhovnik
- legat* papežev odposlanec (nuncij); volilo v oporoki (cerkvam za vzdrževanje)
- livreja* uniformi podobno oblačilo nekaterih uslužbencev; posebno oblačilo služabnikov za osebno strežbo (plemiško okolje)
- ločina* verska skupnost, ki se je odcepila od matične verske skupnosti; sekta
- loža* shajališče mestnega plemstva; majhen prostor v gledališču z nekaj sedeži; osnovna prostozidarska enota

m

- malik* kip, ki predstavlja poganska božanstva
- malikovanje* izkazovanje časti stvarcem in osebam, ki jim to ne pripada
- malteški vitezi* člani viteškega reda iz Malte
- mancipij* v rimskem pravu nakup ob navzočnosti prič
- manjši bratje* redovniki, ustanovitelj sv. Frančišek Asiški; zaradi različnega razlaganja ubožstva je red razdeljen na: minorite (konventualce), frančiškane (observante) in kapucine
- arka* mejna grofija, večja grofija ob državni meji; teritorialna enota; denarna enota
- markiz* poglavar (fevdalec) mejne grofije; plemič, za stopnjo nižji od vojvode
- markizat* teritorij, ki ga je upravljal markiz; mejna grofija
- maša* glavni verski obred, ki ga opravlja duhovnik pri oltarju
- maziljenje, bolniško* eden od sedmih zakramentov Katoliške cerkve
- Meduza* grško mitološko žensko krilato bitje s kačami namesto las
- mesto* orig. *Città* (lat. *Civitas*), upravna enota, za katero je bilo značilno, da je v njem bil tudi sedež škofije; tako so v beneški Istri s statusom mest le Koper, Novigrad, Poreč in Pulj
- metropolit* predstojnik upravne enote katoliške cerkve, ki obsega nadškofijo in podrejene škofije
- milja* dolžinska mera; 1 miljni kamen = 1000 "dvojnih" korakov (iz lat. *milia passuum*); v rimski dobi = 1,481 km, v beneški = 1,733; 1 (istrska) milja = 1000 korakov = 1,733 km
- Minerva* hči Jupitra, boginja modrosti, zaščitnica znanosti in umetnosti in tudi boginja vojne in vojnih veščin
- minoriti* redovniki, člani manj strogega reda manjših bratov sv. Frančiška Asiškega
- misijonar* duhovnik, ki deluje med neverniki; voditelj misijona v župniji
- mistika* globoko duhovno življenje in doživljanje
- mitra* pokrivalo škofov
- molitev* usmerjanje misli in prošnja k Bogu
- monsignor* častni naslov zaslužnega duhovnika
- monštranca* umetniško izdelana cerkvena posoda, v kateri je vidno nameščena posvečena hostija
- "Monte di Pietà"* zastavljalnica, posojilnica in hranilnica; dobrodelna ustanova
- mučenec* kdor je pretrpel mučeniško smrt

n

- nadarbina* za trajno ustanovljena cerkvena služba, zvezana z dohodki, zlasti iz nepremičnin

VI

nadarbinar uživalec nadarbine
nadškof predstojnik nadškofije
Najsvetejše posvečene hostije v tabernaklju; Sveto Rešnje Telo
narda olje, mazilo
naslovni škof imenovanje za škofa po že izumrli škofiji
notarski akt listina, ki jo izda in potrdi notar
nuncij /legat/ stalni papežev odposlanec v državah, ki imajo diplomatske zveze z Apostolskim sedežem

o

občinski svet najvišji organ lokalne samouprave; imela so ga mesta (Koper) in trgi (Izola, Piran); v zg. lit. pogosto *Veliki svet*, Naldini uporablja *Consiglio pubblico*
obred javno (slovesno) liturgično dejanje v predpisani obliki
observanti strožja oblika redovnega življenja, glej: frančiškani
odpustek zmanjšanje posmrtnih kazni za odpuščene grehe
odrešenje rešitev izpod jarma greha, odrešenje sveta
oltar žrtvenik; vzvišen prostor v cerkvi v obliki mize, na kateri se daruje sv. maša
oltarni zakrament Sveto Rešnje Telo; Najsvetejše
opat predstojnik v samostanu starejših meniških redov (benediktinci)
opatija večji meniški samostan, ki ima opata ali opatinjo
oratorij prostor za opravljanje

molitev, molilnica

ordinacija podelitev kleriškega reda, posvetitev diakonov, duhovnikov ali škofov

p

Palada mitološki priimek boginje Atene
palec nekdanja dolžinska mera (približno 2,5 cm)
papež vrhovni poglavar katoliške cerkve; imenovan tudi sveti oče
pastir varuh črede živali; dušni pastir - duhovnik
patent zakon, listina, s katero je vladar podeljeval naslove, pravice, službe
pater oče, naslov za redovne duhovnike
patriarh častni naslov nekaterih nadškofov; poglavar patriarhata
patriarhat sedež ali cerkveno območje, ki je spadalo pod vodstvo patriarha
patricij rimski aristokrat; pripadnik plemiških družin v srednjem veku
patrimonialna pravica orig. *Ius Patrimoniale* (tudi *Ius padronato*); pravica imenovanja (predlaganja) župnika (oz. duhovnika) s strani laične (mestne, vaške) skupnosti ali posamezne družine; prim. duhovna pravica
patron svetnik, izbran za zaščitnika osebe ali cerkve
patronat pokroviteljstvo; pravice in

- dolžnosti ustanovitelja
beneficija
- ped* nekdanja dolžinska mera
(približno 20 cm)
- picokere* it. *pizzochere*; drugi izraz za
tretjerednice, vendar so se od
njih razlikovale; nosile so
pokrivalo (*pizzo*), izvirale iz
siromašnejših slojev (ubožna
dekleta, vdove); v nekaterih
krajih v Dalmaciji je izraz še
danes v veljavi.
- pluvial* plašču podobno liturgično
oblačilo v obliki zvona
- pobožno združenje* bratovščina
- pobožnost* neliturgično versko
opravilo
- podestat* beneški vrhovni civilni
načelnik v mestih in trgih,
imenuje ga beneški Veliki
svet izmed svojih članov, v
glavnem za dobo 16 mesecev;
Naldini uporablja zanj izraza
Publico Rappresentante ali
Rettore
- podružna cerkev* cerkev, ki nima
stalnega duhovnika in je
podrejena župniji
- pontifikat* doba papeževe službe
- posvetitev* posvetitev cerkve
določenemu svetniku;
posvetiti koga za cerkveno
službo; posvetiti hostijo
- prebenda* dohodki iz premoženja, od
posestva, zvezani s kanoniško
službo
- prebendar* uživalec prebende
- prednica* predstojnica samostana
- prefekt* vzgojitelj; tudi načelnik
- prelat* visok cerkveni
dostojanstvenik z vodstveno
- funkcijo
- pretor* vrhovni poveljnik; najvišji
predstavnik sodne oblasti;
drugo ime za podestata (gl.)
ali rektorja
- primat* prvenstvo, prvo mesto
- prior* predstojnik ali namestnik
opata v meniških opatijah
- priorat* priorska služba
- privilegij* posebna, izjemna pravica;
svobosčina; listina, s katero
se daje posebna pravica
- prižnica* prostor za govornika,
pridigarja v cerkvi
- procesija* verski sprevod z obhodom
- prokurator* oskrbnik, pooblaščenec
- provincia* upravna enota v osvojenih
deželah; pokrajina; območje
redovne enote
- provincialni kapitelj* volilni in
zakonodajni zbor redovnikov
ene province
- r
- red* verska skupnost, ki živi po
posebnih pravilih
- redovi, ubožni* - beraški redovi
(starejši izraz), ker so
beračili, da so dobili, kar je
bilo potrebno za življenje
(Manjši bratje sv. Frančiška,
dominikanci, ...)
- redovnica* članica samostanskega,
verskega reda
- redovnik* član samostanskega,
verskega reda
- refektorij* obednica (v samostanu)
- rektor* gl. podestat
- relikviarij* skrinjica z relikvijami
- relikvija* svetniški ostanki, npr. kosti
ali podobno

VIII

rezidenčna dolžnost za cerkvene osebe: bivanje doma (v škofijskem dvorcu ali v župniji)

s

sakrarij prostor za hrambo svetih ali neuporabnih blagoslovljenih reči

samostan verska ustanova, v kateri živijo redovniki ali redovnice

sarkofag lesena ali kamnita skrinja, v katero se položi truplo

seraf angel najvišjega reda

serafski red ime za red manjših bratov sv. Frančiška Asiškega

serviti člani reda, ki se ukvarjajo predvsem z misijonskim delom

shod cerkveni shod ob župnijskem prazniku, žegnanju

sholastika srednjeveška filozofska smer, ki temelji na avguštinizmu in aristotelizmu

sindik najvišja funkcija v lokalni samoupravi v mestih in trgih beneške Istre; izvoljeni (praviloma za dobo 1 leta) izmed predstavnikov občinskega sveta

sinoda škofijski cerkveni zbor

Sklavonija it. *Slavonia*; tudi *Schiavonia*, pri srednjeveških in zgodnjenovoveških piscih in kartografih pogosta oznaka predvsem za zaledje Dalmatinskih obmorskih mest pa tudi današnje Dalmacije, Hrvaške in Slovenije. Po propadu

zahodnorimskega cesarstva (476), še posebno pa v obdobju avarsko-slovanskih vdorov in naseljevanj v Dalmacijo (zač. 7. stol.) so se namreč tradicionalne meje rimske province Dalmacije zbrisale in se zelo skrčile na njen obmorski del. Že Bizantinci so slovanska območja, ki so imela poseben politični okvir in svojega vladarja, imenovali Sklavinije, pojem pa ni bil vezan na neko določeno območje. Vsekakor to poimenovanje izhaja iz močno prisotnega slovanskega etničnega življa na določenem območju.

skrutinator preiskovalec; kdor šteje glasove pri volitvah

somaski regularni kleriki iz Somaske, ustanovljeni 1540

spovednica omari podoben pregrajen prostor za spovednika in spovedanca

srebrna marka denarna enota

stalna kaplanija glej: kaplanija - stalna

stolnica cerkev v kraju, kjer je sedež škofije; katedrala

sveta krogla posodica na monštranci zaščiten s steklom, kamor se vstavi hostija

svete device redovnice

Sveti sedež drugo ime za sedež sv. Petra v Vatikanu; Apostolski sedež

svetnik oseba, ki jo krasijo posebne vrline in je razglašena za

svetnika
svetost lastnost človeka, ki je zaradi svoje popolnosti vreden češčenja
sveto olje posvečeno ali blagoslovljeno olje, ki se uporablja pri obredih v katoliški Cerkvi

š

škof predstojnik škofije
škofija samostojna upravna enota katoliške Cerkve; delna Cerkev

škofijski dvorec poslopje, kjer je sedež te upravne enote
škofovska palica umetniško okrašena palica z ukrivljenim zgornjim delom, znamenje škofove pastirske službe

t

tabernakelj liturgična omarica na glavnem oltarju ali v posebni kapeli, kjer se hrani Najsvetejše
tettina dudka
tiara tridelna krona rimskega papeža
tretjeredniki, -ce člani in članice svetnega reda sv. Frančiška Asiškega in sv. Dominika
tretjeredniki duhovniki, združeni v redovno skupnost III. reda sv. Frančiška
trg orig. *Terra*; civilna upravna enota, ki je beneški Istri imela vse značilnosti mest oz. mestnih pravic, z lastno avtonomno lokalno samoupravo (podestat, Veliki

ali občinski svet (gl.), uradnike) in zalednim ozemljem, vendar brez sedeža škofije.

tribuna stroka še ni enotnega mnenja o pravem pomenu besede, ko gre za opis stolnice; vsekakor zelo podobna baldahinu, vendar ker Naldini uporablja tribuno, je ta izraz ohranjen tudi v prevodu.

v

večernice večerna liturgična molitev Cerkve

velika noč praznik Jezusovega vstajenja

vikar namestnik

vizitacija uradno obiskovanje, nadziranje župnij in življenja v samostanih

vizitator nadzornik; tisti, ki opravlja vizitacijo

vnebovzetje Marija je bila z dušo in telesom vzeta v nebo (15. avgust)

z

zakrament vidno znamenje, ki ponazarja in podeljuje Božji dar milosti; sveti obred, ki ponavzočuje posamezne vidike velikonočne skrivnosti

zakristija prostor v cerkvi za cerkveno obleko in opremo
zanfarda kanoniški plašček z veliko kapuco

zlato runo v grški mitologiji runo zlatega ovna s čudežnimi lastnostmi

X

zavetnik svetnik, izbran za
zaščitnika osebe, cerkve ali
kraja

ž
župnija najmanjša upravna enota
Katoliške cerkve
župnik predstojnik župnije

SLOVENSKI REDAKCIJI NALDINIJEVEGA KRAJEPISA NA POT

Pred leti je bila pri Ministrstvu za kulturo sprožena pobuda, da bi zaradi slabšega poznavanja istrske zgodovine in kulture kazalo prevesti in izdati nekatera dela, predvsem starejša, ki so slovenskemu bralcu manj znana, zato pa že zaradi svoje pričevalnosti izredno pomembna ne le za ljubitelje zgodovine, temveč tudi strokovnjake in znanstvenike, a se zaradi slovenske tradicionalne usmerjenosti v nemško zgodovinopisje v slovenskem zgodovinopisju in humanistiki niso uveljavila.

Od te zamisli je bil doslej izdan slovenski prevod dela novigrskega škofa Tommasinija *Zgodovinski komentarji o Istri* (Založba Kres, 1993), ki je nastalo sredi 17. stoletja, vendar ne v celoti in povsem brez komentarjev, zato pa je pred dvema letoma v isti zbirki kot pričujoči prevod izšlo delo *Stari krajepisi Istre*, ki vsebuje 12 krajepisov Istre 12 avtorjev od 15 do začetka 18. stoletja. Gre za prevode tedanjih del v slovenščino iz latinščine, italijanščine ter nemščine, ki na način, značilen za obdobje renesanse in humanizma, opisujejo deželo tako, da vključujejo geografske, zgodovinske, etnološke pa tudi ekonomske in demografske podatke, pospremljene z znanstveno-kritičnimi opombami in uvodnimi komentarji k avtorjem in njihovim delom.

Ker se tudi pričujoče Naldinijevo delo, po izvorniku smiselno razdeljeno v šestih knjigah, umešča po nastanku tako v obdobje kot slogovne značilnosti navedenih krajepisov, želimo bralca ob tej priložnosti opozoriti, da zaradi želje po ohranjanju celovitosti in izraznega bogastva ta izdaja ne vsebuje sprotnih znanstveno-kritičnih opomb, ampak le Slovar pojmov, katerega poglavitni namen je pojasnjevanje določenih pojmov, ki se v delu večkrat pojavljajo, so pa manj ali redko znani splošno razgledanemu bralstvu. Zato bralca v iskanju dodatnih pojasnitev oziroma interpretativnih nedoslednosti, tako značilnih (in pogosto zelo všečnih) za tovrstna dela, napotujemo k omenjenim Starim krajepisom Istre, kajti tam zbrane razprave so v izvorniku v veliki meri rabile tudi Naldiniju, zlasti pri opisovanju širših in splošnej-

ših značilnosti istrske zgodovine, čeprav moramo obenem priznati, da je prav Naldinijevo delo eno za tisti čas najboljše dodelanih in tudi po sodobnih načelih znanstvenih metod in pristopov obravnavanja določenih dogodkov in procesov v zgodovino-pisju najbolj doslednih, saj sprotno navaja uporabljene vire in literaturo, kar tedaj ni bilo povsem običajno, obenem pa na več mestih polemizira s predhodnimi pisci in podaja nasprotno argumente, ki jih je kasneje tudi sodobno zgodovinopisje v glavnem potrdilo.

Pavel (Paolo) Naldini se je rodil 15. oktobra 1632 v Padovi. Potem ko je stopil v red avguštinskih eremitov, je bil leta 1655 posvečen v duhovnika. Kot magister teologije je najprej vodil redovne novince v Padovi, nato pa je bil asistent vrhovnega predstojnika reda v Rimu. Leta 1685 je bil imenovan, naslednje leto pa posvečen za koprskega škofa. V Kopru je 21. aprila 1713 tudi umrl in bil pokopan v avguštinski cerkvi sv. Blaža, kjer je še danes ohranjen njegov nagrobni kamen.

Bil je nedvomno eden najvidnejših koprskih škofov, v zgodovino pa se je zapisal zlasti s svojim temeljnim delom "*Corografia ecclesiastica o' sia descrizione della città e della diocesi di Giustinopoli detto volgarmente Capo d'Istria*", ki je v pričujoči izdaji objavljeno v slovenskem prevodu.

Na skupno 500 straneh je leta 1700 v Benetkah izšlo omenjeno delo, ki izvirno v okviru nekdanje cerkvenoupravne ureditve koprške škofije opisuje tako njemu znane in v literaturi ter virih dostopne zgodovinske dogodke kot tedanje razmere. Ker je koprška škofija obsegala skoraj celotno ozemlje tedanje in še sedanje koprške občine, razen nekaterih vasi pod Kraškim robom (župniji Osp in Loka ter vas Rakitovec v buzetski župniji), ki so do leta 1788 spadale v okvir tržaške škofije, ter vasi Šterna južno od Dragonje v okviru novigrajske škofije, kot tudi izolske in piranske občine, k slednji pa sta kakor h koprski škofiji spadala še Savudrija in Kaštel, nedvomno lahko zapišemo, da gre v tem delu za celovito predstavitev Slovenske Istre v vseh njenih zgodovinskih, verskih in cerkvenoupravnih, umetnostnozgodovinskih, etnoloških, socialnih, jezikoslovnih in nenazadnje etničnih značilnostih. Prav slednje bodo za slovenskega bralca nadvse zani-

mive, saj je Naldini eden redkih tedanjih pa tudi predhodnih in kasnejših italijanskih piscev, ki je slovenskemu življu v Istri dajal velik pomen. Ne gre pozabiti, da je v času njegovega škofovanja bogoslužje v beneški Istri ponovno potekalo v slovanskem jeziku, poleg tega pa je v neposredni bližini sedeža koprške škofije ustanovil semenišče za slovansko bogoslužje, kjer so se za svoje poslanstvo med mestnim in okoliškim slovanskim prebivalstvom izobraževali pretežno glagoljaški duhovniki. Že leta 1689 je namreč Naldini začel priprave za ustanovitev glagoljaškega semenišča v Kopru; delovati je začelo leta 1711. Njegova naklonjenost slovenskemu življu v Istri se kaže še v tem, da je kot eden redkih v tedanjem času zapisal, da ime Slovan izvira iz besede "slava" (*gloria*) in ne iz *sclavus*, torej suženj, kot so si tudi kasneje mnogi prizadevali dokazati v prepričanju, da gre pri tem ljudstvu za manjvredno prebivalstvo.

Naldinijevo nadrobno in izredno tehtno delo odlikuje še vrsta posebnosti, tako da to ni le izvrsten zgodovinski vir, saj se je od njegovih časov tudi mnogo dokumentov, ki jih citira, izgubilo, temveč je tudi imeniten pričevalec časa, in to ne le o tedanjih stavbah, cerkvah, vaseh, trgih in mestih, cerkveni in posvetni upravni ureditvi, navadah in običajih, gospodarskem in socialnem položaju prebivalstva, posameznih za koprsko škofijo pomembnih svetnikov in drugih zaslužnih osebnosti, razvoju ter vlogi in pomenu posameznih ustanov javnega in zasebnega življenja in še o marsičem drugem zanimivem, kar še danes obstaja ali pa je že povsem povsem izgubljeno, marveč kaže tudi na duh časa in nenazadnje stanje in usmeritve v tedanjem zgodovino-pisju, če si dovolimo le pod to strokovno streho na tem mestu postaviti Naldinijev krajepis koprške škofije, ki pa je vsekakor več kot le zgodovino-pisno delo.

Čeprav je Naldinijevo delo v slovenskem prevodu nastalo tudi v znak počastitve 300-letnice izida izvirnika in 1400-letnice zgodovinsko preverjene prve omembe koprške škofije in obstoja Slovanov v Istri (599), pa je njegovo osnovno poslanstvo v tem, da bi slovensko strokovno in širšo javnost seznanilo s poglobljenimi posebnostmi iz zgodovine, tradicije in kulture Slovenske Istre ter tako omogočilo nadaljnje poglobljene študije tega v

mnogih pogledih specifičnega območja slovenskega narodnega in nacionalnega telesa.

Pričujoči prevod pa je pomemben prispevek tudi k slovenski znanstveni in cerkveni terminologiji, zato se ob tej priložnosti iskreno zahvaljujem vsem sodelavcem, ki so pri njegovem večletnem nastajanju in oblikovanju vneto in velikodušno sodelovali, zlasti obema prevajalkama, vsem strokovnim pregledovalcem, recenzentoma, oblikovalcu knjige in še posebej Jožetu Hočvarju za pomoč pri večkratnem jezikovnem strokovnem pregledu.

Darko Darovec

TRECENTOS ANNOS ABHINC

S p r e m n a b e s e d a

Pred tristo leti je v Benetkah v italijanščini izšla dragocena knjiga "Corografia ecclesiastica o' sia Descriptione della Città e della Diocesi di Giustinopoli detto volgarmente Capo d'Istria", letos pa prvič v slovenskem prevodu "Cerkveni krajepis ali opis mesta in škofije Justinopolis, ljudsko Koper", delo mojega častitega prednika Pavla Naldinija, koprskega škofa v letih 1686-1713. Med pripravljanjem slovenske izdaje smo doživeli prijetno presenečenje: v župnijskem arhivu v Izoli smo našli originalni rokopis.

Pavel Naldini, avguštinec, je bil doma iz Padove. Iz vsega, kar je napisal, je videti, da je hitro vzljubil škofijo, ki mu je bila dodeljena, njeno središče Koper in posebej stolno cerkev. Všeč sta mu bila milo podnebje in čist zrak, všeč sta mu bila južni veter in burja, rad je imel obalna mesta in Istro, kar vse opisuje z vznesenimi besedami. Imel je rad svoje vernike; posebno čast izkaže vernikom slovanskega jezika in njihovemu glagolskemu bogoslužju. Ko skuša ugotoviti, od kod ime Slovani, zavrže razlago prek latinske besede "sclavus" (suženj), ampak pove, da prihaja izraz od besede "slava"...Za glagolske duhovnike je leta 1710 ustanovil "Ilirsko semenišče", ki je nepretrgoma delovalo celih 108 let. O glagolskih duhovnikih in njihovem bogoslužju z izbranimi besedami zapiše tole: "...Slovanom pa "Bog" dopušča (morda celo z večjimi privilegiji) svete duhovnike, ki v rodnem jeziku ne skrbijo le za pridige, temveč tudi za molitve, maše, zakramente in vse, kar si lahko kot dobri verniki želijo. O, kako krepka je vez človeka z materinim jezikom in kako močno vpliva na srce beseda, izrečena v tem jeziku! Srečna koprška Cerkev, ki v češčanju Boga združuje pobožne vernike tako različnih narodov."

Naldini se najprej loti zgodovine: nastanka mesta Koper, Izole, Pirana, dalje nastanka škofije in imenovanja prvega škofa sv. Nazarija v začetku 6. stoletja, še poprej pa razlaga zgodovino poselitve in sestavo prebivalstva. Ni pisal z znanstveno akribijo; njegova zgodovina je poljudna, čeprav zvesto navaja vire, ki so mu bili na voljo. Dragoceni so njegovi prepisi raznih papeških

in drugih dokumentov v latinščini, dragocene so vse letnice, povezane z mnogimi dogodki (v knjigi je okrog 235 različnih letnic), dragoceni so geografski opisi pokrajin in posameznih krajev, da o podrobnih opisih cerkva, oltarjev, slik in drugih dragocenosti niti ne govorim.

Svojim prednikom na škofovskem sedežu se je oddolžil ne le z navedbo njihovih imen, ampak tudi s kratkim življenjepisom ter povečini s pohvalo (gorak je npr. Petru Pavlu Vergeriju, ki je prestopil k protestantom...). Z veliko simpatijo opisuje druge imenitne osebnosti iz Kopra, Izole in Pirana. Posebno poglavje posveti biseru škofije, koprski stolnici, ki je bila tedaj bolj podobna baziliki, kakor je sedaj (stranski ladji sta bili nižji); z enako toplino popisuje kapiteljski cerkvi v Izoli in Piranu. Nadvse skrben je opis vseh cerkva, cerkvic in kapelic v Kopru in v drugih mestih; enako zavzeto opisuje številne samostane, moške in ženske, v vseh treh mestih. Imenuje številne bratovščine, ki so skrbele za posamezne cerkve in oltarje. Nič manj skrben ni pri opisovanju podeželskih dekanatov Krkavče in Kubed, ki jih tedaj kot tudi Izolskega in Piranskega v upravnem smislu imenuje "primestni vakariati", in tamkajšnjih župnij. Med opise včasih vpleta zanimive dogodivščine.

Vernost škofije dokazujejo številne cerkve (okrog 180) in trinajst samostanov - enajst moških in dva ženska - ter veliko škofijskih in redovnih duhovnikov (skupaj okrog 200, kar pomeni okoli 125 vernikov na enega duhovnika).

Knjiga sama sebe priporoča. Prepričan sem, da jo boste vsi z veseljem brali in pri tem začutili 1400-letne korenine škofije, ki je ohranila ime in skoraj v celoti tudi ozemlje do današnjih dni (če odmislimo Savudrijo, Kaštel in Sv. Marijo na Krasu na Hrvaškem ter Milje v sedanji tržaški škofiji). Knjiga bo zanimiva tudi za bralce iz nekdanje goriške nadškofije, saj bodo lahko odkrivali manj znani svet in njegovo razgibano življenje skozi stoletja.

Iskreno se zahvaljujem Znanstveno-raziskovalnemu središču Republike Slovenije Koper, ki je dalo pobudo za prevod knjige, dalje prevajalcem, katerih delo ni bilo lahko, in vsem, ki so sodelovali pri njeni pripravi. Izid "Cerkvenega krajepisa" bo – poleg

lanskoletnega simpozija – pomemben dogodek ob 1400-letnici prve omembe naše škofije in naseljevanja Slovencev na njenem ozemlju.

V Kopru, 17. aprila 2001

Metod Pirih
koprski škof

K A Z A L O

<i>Pavel Naldini: CERKVENI KRAJEPIS ALI OPIS MESTA IN ŠKOFIJE JUSTINOPOLIS, LJUDSKO KOPER</i>	1-343
<i>SLOVAR POJMOV (Darko Darovec, Ivan Likar, Renato Podbersič, Marjan Vogrin)</i>	I-X
<i>SLOVENSKI REDAKCIJI NALDINIJEVEGA KRAJEPISA NA POT (Darko Darovec)</i>	XI-XIV
<i>TRECENTOS ANNOS ABHINC. Spremna beseda (Metod Pirih)</i>	XV-XVII

PAVEL NALDINI : CERKVENI KRAJEPIS ALI OPIS MESTA IN
ŠKOFIJE JUSTINOPOLIS, LJUDSKO KOPER

Naslov izvirnika: COROGRAFIA ECCLESIASTICA O' SIA
DESCRITTIONE DELLA CITTÀ, E DELLA DIOCESI DI
GIVSTINOPOLI DETTO VOLGARMENTE CAPO D'ISTRIA

REDAKCIJA: DARKO DAROVEC

ZALOŽBA ANNALES

Odgovorni urednik: Darko Darovec

Prevajalci: Vida Gorjup Posinković (1., 2. knj.), Lea Odila Širok
(3.-6. knj.), Pavel Češarek (lat.),

Strokovni pregled: Darko Darovec, France M. Dolinar, Ivan Likar,
Renato Podbersič, Marjan Vogrin, Matej Župančič

Recenzenta: Vincenc Rajšp, Eva Holz

Lektorja: Karmen Kodarin, Jože Hočevar

Oblikovalec: Dušan Podgornik

Prelom: Uroš Čuden, Medit d.o.o.

Založnika: Založba Annales, Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko,
Koper (www.zdjp.si), Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe,
kulture in okolja, Čentur (www.iris.eu)

Finančna podpora: Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije,
Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport Republike Slovenije,
Mestna občina Koper, Občina Izola in Občina Piran

Slika na ovitku: Grafična plošča, ki je bila uporabljena za tisk
bakroreza izvirne izdaje knjige Pavla Naldinija;

hrani: Pokrajinski muzej Koper (foto: D. Podgornik)

Elektronska izdaja

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 147193091

ISBN 978-961-6732-54-3 (Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, PDF)

